

Chulalongkorn University

Chula Digital Collections

Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)

2023

วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย

เกวสี น้อยสินโตด
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd>

 Part of the [Urban, Community and Regional Planning Commons](#)

Recommended Citation

น้อยสินโตด, เกวสี, "วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย" (2023). *Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD)*. 10083.
<https://digital.car.chula.ac.th/chulaetd/10083>

This Thesis is brought to you for free and open access by Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Chulalongkorn University Theses and Dissertations (Chula ETD) by an authorized administrator of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2566

EVOLUTION OF URBAN PLANNING EDUCATION IN THAILAND

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning in Urban Planning and
Design

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2023

หัวข้อวิทยานิพนธ์	วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย
โดย	น.ส.เกวลี น้อยสันโดศ
สาขาวิชา	การวางผังและออกแบบเมือง
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรสรร วิเชียรประดิษฐ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

.....	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สรายุทธ ทวีพิสัยสุข)	
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์	
.....	ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ)	
.....	อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรสรร วิเชียรประดิษฐ์)	
.....	กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ)	
.....	กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล)	

เกวลี น้อยสันโดศ : วิทยานิพนธ์การศึกษาระดับปริญญาโทในการศึกษาด้านการผังเมืองในประเทศไทย. (EVOLUTION OF URBAN PLANNING EDUCATION IN THAILAND) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ผศ. ดร.พรสวรรค์ วิเชียรประดิษฐ์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารวบรวมหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทยร่วมกับสถานการณ์ที่สำคัญที่เกี่ยวข้องในอดีต เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมือง และเพื่อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย โดยมีวิธีการวิจัย ได้แก่ การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร การวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย

ผลการศึกษาจากการรวบรวมหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทยปัจจุบันพบว่าเปิดสอนทั้งหมด 10 สถาบัน มีหลักสูตรรวมทั้งสิ้น 19 หลักสูตร แบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ หลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต และหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรในช่วงแรกเป็นหลักสูตรในระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยศิลปากร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งทั้งสองหลักสูตรมีอิทธิพลต่อการก่อตั้งหลักสูตรในสถาบันอื่น ๆ ต่อมา ผลการวิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต แสดงให้เห็นว่า การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นปัจจัยระดับสากลที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ในขณะที่สถานการณ์ในประเทศไทยพบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือการเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ ทั้งนี้ สามารถสรุปข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทยที่ได้จากการสัมภาษณ์ได้ว่าแนวทางการปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตได้แก่ 1) การปรับการเรียนการสอนให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) 2) การยึดมั่นในหลักการของการผังเมือง 3) การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญ 4) การเตรียมความพร้อมเพื่อการปรับเนื้อหาบนความไม่แน่นอน 5) การปรับหลักสูตรให้ตอบเจตจำนงกับความต้องการของตลาดวิชาชีพมากขึ้น และ 6) การสร้างเครือข่ายสู่ระดับนานาชาติ

งานวิจัยนี้จึงมีข้อเสนอแนะเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับทิศทางของการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ซึ่งเน้นการสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21 จึงควรเพิ่มเติมทักษะทางด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ ซึ่งจำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมืองในอนาคต ในปัจจุบันสถาบันการศึกษาต่าง ๆ สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างอิสระโดยไม่จำเป็นต้องยึดโยงกับแนวทางขององค์กรวิชาชีพ จึงสามารถคาดหวังหลักสูตรที่มีความหลากหลายมากขึ้นในอนาคตได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องสอดคล้องกับมุมมองทิศทางของวิชาชีพด้วย เนื่องจากการเรียนการสอนด้านการผังเมืองมีเนื้อหาที่ต้องสะท้อนทั้งมิติของวิชาชีพและวิชาการไปพร้อมกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา การวางผังและออกแบบเมือง ลายมือชื่อนิสิต

ปีการศึกษา 2566 ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6270005125 : MAJOR URBAN PLANNING AND DESIGN

KEYWORD: urban planning, urban planning Thailand, urban planning teaching, development of urban planning curricula

Kaywalee Noisundod : EVOLUTION OF URBAN PLANNING EDUCATION IN THAILAND. Advisor: Asst. Prof. PORNAN VICHENPRADIT, Ph.D.

This research aims to study and compile information on urban planning curricula in Thailand, as well as to analyze the relationship between urban planning education and significant related incidents in the past, in order to study the evolution of urban planning education, and also to provide insights and recommendations for the future development of urban planning curricula in Thailand. The research methods include urban planning curricula and related data collection, analysis of relevant data, and in-depth interviews with related informants, i.e., experts in urban planning and academia in the area of urban planning in Thailand.

According to the result of collecting urban planning related curricula in Thailand, it is found that there are currently 10 institutions offering 19 education programs, which are divided into graduate and postgraduate levels. Graduate programs at Silpakorn University and Chulalongkorn University were the early ones to offer urban planning related degrees, both programs influenced subsequent urban planning courses in many institutions. From the analysis of the key drivers affecting urban planning education in Thailand in the future, it shows that decentralization of administrative power represents the most significant global factor, while preparation for aging society is the most significant national factor which are influencing change. Nevertheless, recommendations, derived from interviews, for adaptation of urban planning related curricula toward the future are; 1) Emphasizing lifelong learning in education, 2) Firm adherence to urban planning principles, 3) Making sustainable development as a key objective, 4) Preparedness for content adjustments under uncertainties, 5) Aligning curricula with the evolving demands of the job market, and 6) Establishing international networks.

This research therefore proposes recommendations in preparing for the most up-to-date teaching direction. As a part of building skills for the 21st century, it is imperative to enhance cross-cultural understanding skills, which are crucial for future urban planners and related occupation in the future. In addition, diverse curricula can be anticipated in the future as many educational institutions are currently able to manage teaching independently without strict adherence to professional organizational guidelines. The content of urban planning should however be aligned with a professional perspective, given both the professional and academic nature of the discipline.

Field of Study: Urban Planning and Design

Student's Signature

Academic Year: 2023

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากผศ.ดร.พรสรร วิเชียรประดิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ท่านได้กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการให้คำแนะนำ ปรึกษาการดำเนินงานวิจัย ตลอดจนได้แก้ไขและตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดีมาก ตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนกระทั่งดำเนินการเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณท่านอาจารย์เป็นอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณ รศ.ดร.อภิวัฒน์ รัตนวราหะ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และคณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์ รศ.ดร.ไชศรี ภักดีสุขเจริญ รศ.ดร. ชัยสิทธิ์ ด้านกิตติคุณ ที่ให้ความกรุณาสละเวลาให้คำแนะนำที่มีคุณค่าและช่วยให้วิทยานิพนธ์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ของภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง ที่ให้ความรู้ คำแนะนำ และคอยช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยตลอดมา ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณครอบครัวของข้าพเจ้า ที่ได้ให้กำลังใจและส่งเสริมสนับสนุนกำลังทรัพย์ในการศึกษาเล่าเรียนครั้งนี้จนสำเร็จการศึกษา รวมถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่าน กัลยาณมิตรที่ดี หัวหน้างานที่เข้าใจ และเพื่อนร่วมงาน ที่มีส่วนส่งเสริมและผลักดันให้ผู้วิจัยฝ่าฟันมาได้จนประสบความสำเร็จตลอดระยะเวลาในการศึกษาจนข้าพเจ้าสำเร็จการศึกษานี้

เกวลี น้อยสันโดศ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	4
บทที่ 1 บทนำ.....	5
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	5
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	6
1.3 ขอบเขตของการศึกษา.....	6
1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา.....	6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 หลักสูตรและแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอน.....	8
2.1.1 ความหมายของหลักสูตร.....	8
2.1.2 การพัฒนาหลักสูตร.....	10
2.1.3 หลักการจัดการเรียนการสอน.....	12
2.1.4 องค์ประกอบของการเรียนการสอน.....	16
2.2 การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย.....	20
2.2.1 การจัดการหลักสูตรโดยกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.).....	21
2.2.2 มาตรฐานอุดมศึกษาในประเทศไทย.....	22

2.2.3	ปรัชญาการศึกษาในระดับอุดมศึกษา	23
2.3	การผังเมืองในประเทศไทย	25
2.3.1	นิยามและความหมายของการผังเมือง	25
2.3.2	ความเป็นมาของการผังเมืองในประเทศไทย.....	26
2.3.3	สภาพปัญหาของระบบผังเมืองในปัจจุบัน	31
2.4	ทิศทางการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง.....	32
2.4.1	ทิศทางการเปลี่ยนแปลงในอนาคตในระดับสากล	32
2.4.2	นโยบายและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศ.....	37
2.5	งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง.....	39
2.5.1	งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกรณีประเทศไทย.....	39
2.5.2	งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกรณีต่างประเทศ	40
2.5.3	การนำแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปใช้ในงานวิจัย.....	41
บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย	43
3.1	รูปแบบและกรอบในการดำเนินการวิจัย.....	43
3.1.1	รูปแบบการวิจัย	43
3.1.2	กรอบในการดำเนินการวิจัย.....	44
3.2	วิธีการเก็บข้อมูล	45
3.3	เครื่องมือการวิเคราะห์และประมวลผล	45
3.3.1	การศึกษาพัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย.....	46
3.3.2	ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย	47
3.4	ประชากร	48
3.5	ข้อจำกัดในการวิจัย.....	48
บทที่ 4	วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย.....	50
4.1	การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย	50

4.2	หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา.....	54
4.2.1	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	54
4.2.2	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	56
4.2.3	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง	57
4.2.4	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.....	59
4.2.5	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	60
4.2.6	หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	62
4.2.7	หลักสูตรการผังเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.....	63
4.2.8	หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองมหาบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.....	64
4.2.9	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้	65
4.2.10	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	66
4.2.11	หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	68
4.2.12	อภิปรายหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา	69
4.3	หลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต	79

4.3.1	หลักสูตรสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	79
4.3.2	หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	80
4.3.3	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	82
4.3.4	หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย	83
4.3.5	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์	84
4.3.6	หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น	86
4.3.7	หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน	87
4.3.8	หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	88
4.3.9	อภิปรายหลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต	90
4.4	สรุปวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย	97
4.4.1	จุดเริ่มต้นของการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย	97
4.4.2	การถ่ายโอนมีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรในส่วนภูมิภาค	98
4.4.3	เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตรด้านการผังเมือง	99
4.4.4	กำลังการผลิตแรงงานด้านการผังเมือง	100
4.4.5	ทักษะและคุณสมบัติของบัณฑิตตามกรอบเชิงวิชาชีพและเชิงวิชาการ	100
บทที่ 5	ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตร การผังเมืองของประเทศไทย.....	103
5.1	การสัมภาษณ์กลุ่มประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง	103
5.2	การสัมภาษณ์หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทยผู้ทรงคุณวุฒิด้านผังเมือง....	112

5.3 การอภิปรายผลการสัมภาษณ์	115
5.3.1 การศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง..	115
5.3.2 การปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตร่วมกับทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต	117
5.3.3 ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต	119
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	121
6.1 สรุปผลการศึกษา	121
6.1.1 วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย	121
6.1.2 ความคิดเห็นและเสนอในการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย	123
6.2 ข้อค้นพบอื่น ๆ	125
6.2.1 คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของบุคลากรด้านการผังเมือง	125
6.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเรียนการสอน	125
6.2.3 อนาคตของวิชาชีพอยู่บนความไม่แน่นอน	126
6.3 การอภิปรายผลการศึกษา	126
6.3.1 หลักสูตรที่ต้องตอบโจทย์ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ	127
6.3.2 อนาคตของการพัฒนาหลักสูตรที่มีความหลากหลายมากขึ้น	127
6.3.3 ความสอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21	128
6.4 ข้อเสนอแนะ	129
6.5 ข้อจำกัดและข้อเสนอเพื่อการวิจัยในอนาคต	130
บรรณานุกรม	132
ภาคผนวก ก	135
ภาคผนวก ข	144
ประวัติผู้เขียน	159

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 วิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย.....	29
ตารางที่ 2 ปัจจัยขับเคลื่อน (Drivers).....	34
ตารางที่ 3 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา.....	55
ตารางที่ 4 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา.....	57
ตารางที่ 5 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา.....	58
ตารางที่ 6 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา.....	60
ตารางที่ 7 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา.....	61
ตารางที่ 8 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา.....	63
ตารางที่ 9 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา.....	64
ตารางที่ 10 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา	65
ตารางที่ 11 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา	66
ตารางที่ 12 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา	68
ตารางที่ 13 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา	69
ตารางที่ 14 สรุปหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา	75
ตารางที่ 15 การเรียนการสอนด้านการผังเมืองระดับปริญญาบัณฑิต.....	95
ตารางที่ 16 สรุปวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทยร่วมกับบริบทอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	102
ตารางที่ 17 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต	107
ตารางที่ 18 เปรียบเทียบความสอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21.....	129

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21.....	19
ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงกระบวนการ	44
ภาพที่ 3 การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย.....	53
ภาพที่ 4 ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมือง.....	109
ภาพที่ 5 เปรียบเทียบทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม	116
ภาพที่ 6 ความสัมพันธ์ของทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตและการปรับตัวในอนาคต.....	117

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาเมืองต้องอาศัยองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เนื่องจากเมืองมีสภาพการตั้งถิ่นฐานและปัญหาที่เฉพาะเจาะจง สภาพเศรษฐกิจและการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างกัน ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยกว่า 100 แห่งทั่วโลก (UNIVERSITY, 2021) ที่เปิดหลักสูตรเกี่ยวกับการผังเมือง เป็นแหล่งผลิตบัณฑิต ผู้ประกอบวิชาชีพ นักวิชาการ และนักวิจัยที่ทำหน้าที่วางแผนเพื่อรองรับการเติบโตของเมืองในอนาคต รวมถึงศึกษาแนวโน้มของการผังเมืองในอนาคต

ศาสตร์ด้านการผังเมืองได้เริ่มเข้าสู่แวดลอมสังคมไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ตามเอกสารข้อตกลงและสัญญาที่ให้กระทรวงศึกษาธิการที่ให้องค์การบริหารวิเทศกิจสหรัฐอเมริกา (USOM) ในการดำเนินโครงการ “ผังนครหลวง หรือ Greater Bangkok Plan” ซึ่งเป็นโครงการโดย USOM ซึ่งเป็นการร่วมงานกับบริษัทลิชฟิลด์ (Lichfield Whiting Bowne & Associates) และ จัดหลักสูตรการวางแผนเมืองให้กับนักศึกษาชาวไทย ที่ได้รับการจัดจ้างโดยกระทรวงมหาดไทยเข้ามาวางแผนผังนครหลวง 2533 ด้วยความประสงค์ของนายพันเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น (ปานปั้น ร่องทานาม, 2558) ซึ่งเห็นว่าเพื่อความต่อเนื่องของกิจการทางด้าน การวางแผนผังเมือง คนไทยควรมีพัฒนาบุคลากรในการดูแลเรื่องนี้ การเรียนการสอนด้านการผังเมืองของประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรกที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในระดับปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง ใน พ.ศ. 2517 ต่อมาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดตั้งภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง และเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิตใน พ.ศ. 2519 และในระยะเวลาต่อมาสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ก็ได้จัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรด้านการผังเมืองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการผังเมือง และได้ขยายจากระดับปริญญาโทบัณฑิต เป็นระดับปริญญาบัณฑิตและปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตจนถึงในปัจจุบัน โดยสังเกตได้ว่าการเรียนการสอนในหลักสูตรของแต่ละสถาบันมีลักษณะสอนค่อนข้างแตกต่างกัน มีความเชี่ยวชาญตามแต่ละความถนัดเฉพาะของมหาวิทยาลัยนั้น แต่ยังไม่สอดคล้องกับแนวโน้มการวางแผนผังเมืองในระดับสากล (นพพันธ์ ตาปนานนท์, 2557)

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นจึงเป็นที่มาของงานวิจัยฉบับนี้ ที่จะศึกษาถึงวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทยเนื่องจากปัจจุบันมีความท้าทายด้านการเรียนรู้ในโลกสมัยใหม่

รวมทั้งมีหลากหลายสถาบันเปิดสอนและปัจจุบันพบว่ายังไม่มีการรวบรวมข้อมูล โดยเป็นการศึกษา ประยุกต์ที่ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากเอกสารหลักสูตร การรวบรวมข้อมูลจาก กรณีศึกษาในต่างประเทศเพื่อเปรียบเทียบ และการสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง ในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมืองในแต่ละสถาบันการศึกษา โดยจะรวบรวมข้อมูลจากสถาบันที่ เปิดสอนด้านการผังเมืองในระดับปริญญาบัณฑิตและระดับบัณฑิตศึกษาทั้งหมดในประเทศไทย เพื่อวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของการเรียนการสอนด้านการผังเมืองของประเทศไทยในภาพรวม ซึ่งคาดว่าผลการวิจัยที่ได้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาการศึกษาด้านผังเมืองในประเทศไทย ต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลหลักสูตรของสถาบันการศึกษาด้านผังเมืองในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย
3. เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของ ประเทศไทย

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลการเรียนการสอนด้านการผังเมือง ในการศึกษาครั้งนี้ จะ ศึกษาจากหลักสูตรปริญญาบัณฑิต หลักสูตรบัณฑิตศึกษา และหลักสูตรดุสิตบัณฑิต ภายใต้สังกัด มหาวิทยาลัยรัฐ หรือมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ เท่านั้น ซึ่งมีคำว่า “การผังเมือง” “ผังเมือง” “การวางแผนภาคและเมือง” “การออกแบบชุมชนเมือง” “การพัฒนาเมือง” “สถาปัตยกรรมผังเมือง” ฯลฯ อยู่ในชื่อหลักสูตร โดยจะทำการศึกษาวัตถุประสงค์และสาระเนื้อหาของการเรียนการสอนเท่านั้น ไม่ รวมถึงวิธีการเรียนการสอน

1.4 วิธีการดำเนินการศึกษา

1. ศึกษา และรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสาร รายงาน และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ภัยนิยามและทฤษฎี ได้แก่ แนวคิดและวิวัฒนาการของการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้อง วิวัฒนาการของ

การดำเนินงานด้านการผังเมืองของประเทศไทย สถานการณ์ด้านวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. จัดทำแบบสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ประธานหลักสูตรด้านการผังเมืองในสถาบันการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์จะใช้กลุ่มตัวอย่างโดยแบบเฉพาะเจาะจงที่จะทำการสัมภาษณ์นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความสำคัญ/ผู้ที่มีประสบการณ์ตรง/ ผู้รู้ในประเด็นต้องการศึกษา ในการเก็บข้อมูลจะไม่มีกระบวนการถึงข้อมูลส่วนตัวของผู้มีส่วนร่วมในงานวิจัย ซึ่งข้อมูลที่ต้องการได้แก่ ความคิดเห็นและเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย โดยข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะไม่มีเปิดเผยตัวตนของผู้ให้สัมภาษณ์ และใช้ข้อมูลแนวคิดแนวโน้มนำการเปลี่ยนแปลงปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงของ Arup University (2019) ที่นำมาประยุกต์เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในส่วนของแนวโน้มนำการเปลี่ยนแปลงที่อาจจะเกิดขึ้นกับเมืองในอนาคตพร้อมศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบัน มีการวางแผนเพื่อดูการเปลี่ยนแปลงของอนาคตที่อาจจะมีหลายแบบ และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการบันทึกความถี่ของข้อมูลจะมีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตาราง

3. ประมวลผลข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการศึกษา นำข้อมูลมาจัดลำดับ เรียงเรียง จัดแบ่งประเภทข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Data)

4. สรุปผลการศึกษาทราบถึงวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย และได้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย
2. ได้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้เป็นการทบทวนวรรณกรรมเพื่อเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษา วิวัฒนาการ การเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย โดยมีหัวข้อในการทบทวนวรรณกรรมดังนี้

1. หลักสูตรและแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอน
2. การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย
3. การผังเมืองในประเทศไทย
4. ทิศทางการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง
5. งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง

2.1 หลักสูตรและแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอน

2.1.1 ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตร (Curriculum) เป็นคำที่มีความหมายอย่างหลากหลายตามมุมมองของนักวิชาการ ด้านหลักสูตรและบริบทของการใช้ แหล่งที่มาของคำว่า หลักสูตร Bobbitt ศาสตราจารย์ทางการ บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยชิคาโก ได้เขียนหนังสือชื่อ “The Curriculum” ในปี ค.ศ.1918 หรือ ประมาณปี พ.ศ.2461 Bobbitt มีมุมมองทางการศึกษาที่น่าสนใจว่า การศึกษาเป็นไปเพื่อ ความสามารถ ในการดำรงชีวิต(Bobbitt, 1918 อ้างถึงในมารุต พัฒนาผล, 2562) และได้ระบุว่าคำว่า “Curriculum” มีที่มาจาก ภาษาลาตินว่า race-course หรือ “the race” หมายถึง ชุดกิจกรรมที่ กำหนดไว้ให้ผู้เรียนปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ระบุว่า หลักสูตร หมายถึงประมวลวิชาและกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในสถานศึกษา เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

เมื่อกล่าวถึงหลักสูตรในมุมมองโดยทั่วไปของบุคคลส่วนใหญ่จะหมายถึงสิ่งที่เป็นเอกสารต่าง ๆ เช่น เอกสารหลักสูตร หนังสือ ตำรา คู่มือการสอน เป็นต้น ส่วนมุมมองของนักวิชาการด้านหลักสูตรจะ หมายความว่ารวมถึงประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้กับผู้เรียนและผลการเรียนรู้ ประกอบด้วยดังนี้

เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า "เป็นแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือจุดหมายที่วาง ไว้โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ (Saylor & Alexander, 1974 อ้างใน มารุต พัฒนาผล, 2562)

ทาบ (Taba) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตร คือ แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์ และจุดหมายเฉพาะหลักสูตร การเลือกและการจัดเนื้อหา พร้อมบอกวิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล (ทาบ, 1962 อ้างใน พระสุเมธ เอี่ยมบวร, 2566)

กู๊ด (Good) ได้ให้ ความหมายหลักสูตรว่า คือ กลุ่มรายวิชาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจบการศึกษา หรือเพื่อรับประกาศนียบัตรในสาขาวิชาหลัก ๆ (กู๊ด, 1976 อ้างใน พระสุเมธ เอี่ยมบวร, 2566)

การให้นิยามความหมายของหลักสูตรขึ้นอยู่กับความเชื่อในเชิงปรัชญาของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง หรือชุมชนก็ตาม ด้วยเหตุนี้การนิยามคำว่าหลักสูตรจึงมีความหลากหลาย ดังนี้ (Oliva, 2009 อ้างใน พระสุเมธ เอี่ยมบวร, 2566)

1. หลักสูตรคือสิ่งที่ได้สอนในโรงเรียน
2. หลักสูตรคือรายวิชา
3. หลักสูตรคือเนื้อหาสาระ
4. หลักสูตรคือโปรแกรมการศึกษา
5. หลักสูตรคือชุดของวัสดุอุปกรณ์
6. หลักสูตรคือลำดับรายวิชา
7. หลักสูตรคือกลุ่มของวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติ
8. หลักสูตรคือรายวิชาที่ศึกษา
9. หลักสูตรคือทุกสิ่งทุกอย่างที่ดำเนินการอยู่ในโรงเรียน
10. หลักสูตรคือสิ่งที่โรงเรียนกำหนดให้สอนทั้งในและนอกโรงเรียน
11. หลักสูตรคือทุกสิ่งทุกอย่างที่วางแผนโดยบุคลากรของโรงเรียน
12. หลักสูตรคือชุดของประสบการณ์ในโรงเรียนซึ่งจัดขึ้นเพื่อผู้เรียน
13. หลักสูตรคือประสบการณ์ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับ

สาระสำคัญของหลักสูตร ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 28 วรรคสอง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ความว่า “สาระสำคัญของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพ ต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม” ซึ่งความดีงามตามนัยของมาตราดังกล่าวก็คือ คุณธรรม จริยธรรม ว่าเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าส่วนที่เป็นสาระด้านความรู้หรือความคิด รวมถึงในมาตรา 30 ระบุ ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542)

โดยจากการทบทวนความหมายของหลักสูตรข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบ จัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมายในการจัดเนื้อหาของกิจกรรมและประสบการณ์ในแต่ละ

โปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นการจัดทำขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยกรอบของทฤษฎีและการวิจัยในอดีตและปัจจุบันเป็นพื้นฐาน โดยการควบคุมและแนะนำของสถานศึกษานั้น ๆ รวมถึงยังเป็นสื่อในการสอนที่โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญของการจัดการศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมาย หลักสูตรที่มีความเหมาะสมจะต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้มีเนื้อหาสาระทันกับสภาพการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและการเมือง รวมถึงหลักสูตรจะต้องเป็นสิ่งที่มุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ และความรับผิดชอบต่อสังคม

2.1.2 การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญและเพื่อพัฒนาเป็นทางปฏิบัติ การพัฒนาหลักสูตรจึงถูกให้ความหมายไว้หลายกรณี เช่น

กู๊ด (Good) ได้ให้ความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะกับโรงเรียนและระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีการสอนรวมทั้งประมวลผล ส่วนคำว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่ (Good, 1973 อ้างใน พัทธดนย์ พรหมขุนทอง, 2560)

เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander) ให้คำจำกัดความหมายของการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึงการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่นสำหรับนักเรียนด้วย (Saylor and Alexander, 1974 อ้างใน พัทธดนย์ พรหมขุนทอง, 2560)

ทาบ (Taba) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชาการเรียนการสอนการวัดและการประเมินผลอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ตั้งจุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวความคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตร (Taba, 1962 อ้างใน พัทธดนย์ พรหมขุนทอง, 2560)

วิชัย วงษ์ใหญ่, 2525 อ้างใน พัทธดนย์ พรหมขุนทอง (2560) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรคือ การพยายามวางโครงการที่จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ หรือการพัฒนาหลักสูตรและการสอนระบบโครงสร้างของการจัดโปรแกรมการสอน การกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การ

ปรับปรุงตำรา แบบเรียน คู่มือครู และสื่อการเรียนต่าง ๆ การวัดและการประเมินผลการใช้หลักสูตรการปรับปรุงแก้ไข และการให้การอบรมครูผู้ใช้หลักสูตรให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรและการสอน รวมทั้งการบริการและการบริหารหลักสูตร

ในการพัฒนาหลักสูตร เซย์เลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander) ชี้ให้เห็นว่าการจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรนั้นมียานสำคัญที่ต้องทำอยู่ 3 ประการ คือ

1. การพิจารณาและการกำหนดเป้าหมายเบื้องต้นที่สำคัญของหลักสูตรที่จัดทำนั้นว่ามีเป้าหมายเพื่ออะไร ทั้งโดยส่วนรวมและส่วนย่อยของหลักสูตรนั้นๆ อย่างเด่นชัด
2. การเลือกกิจกรรมการเรียนการสอนและวัสดุประกอบการเรียนการสอน การเลือกสรรเนื้อหาเพื่อสาระเพื่อการอ่าน การเขียน การทำแบบฝึกหัด และหัวข้อสำหรับการอภิปรายตลอดจนกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นต้น
3. การกำหนดระบบการจัดวัสดุอุปกรณ์และการจัดการเรียนการสอน ตลอดทั้งการทดลองที่เป็นประโยชน์ เหมาะสมกับการเรียนการสอนแต่ละวิชาและแต่ละชั้นเรียน

การพัฒนาหลักสูตรจึงสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะได้แก่ ลักษณะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้นในลักษณะของการปรับปรุงและพัฒนาของเดิมให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ ลักษณะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการสร้างหรือจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมมาก่อน

สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ (1) การปรับปรุงหลักสูตร และ (2) การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร โดย “การปรับปรุงหลักสูตร” เป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสถานศึกษาและระบบของสถานศึกษานั้น ๆ ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุ อุปกรณ์ วิธีการสอน รวมถึงการประมวลผล เป็นการปรับเปลี่ยนแก้ไขหลักสูตรเพียงบางส่วน โดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวความคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตร และสำหรับ “การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร” หมายถึง การแก้ไขหลักสูตรให้เกิดความแตกต่างไปจากหลักสูตรเดิม เป็นการสร้างโอกาสและแนวทางในการเรียนรู้ขึ้นมาใหม่ มักเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบหรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมด ทำการตั้งจุดมุ่งหมายและวิธีการใหม่ ซึ่งอาจมีผลกระทบทางด้านแนวความคิดที่เปลี่ยนแปลงไป โดยในการ “พัฒนาหลักสูตร” นั้น มีหลักสำคัญ 3 ประเด็นที่จะต้องดำเนินการ คือ (1) การพิจารณาและกำหนดเป้าหมายที่สำคัญของหลักสูตรที่จัดทำขึ้นว่ามีเป้าหมายเพื่อสิ่งใด ทั้งในภาพรวมและในเชิงรายละเอียดเพื่อให้เกิดความชัดเจน (2) การเลือกกิจกรรมสำหรับการเรียนการสอนและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เพื่อประกอบการเรียนการสอน ไปจนถึงการเลือกสรรเนื้อหาสาระที่ส่งผลต่อการอ่าน การเขียน การจัดทำแบบฝึกหัด รวมถึงกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียน เป็นต้น และ (3) การกำหนดระบบการจัดวัสดุอุปกรณ์และการจัดการเรียนการสอนที่เป็นประโยชน์และเกิดความเหมาะสมกับการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชา

2.1.3 หลักการจัดการเรียนการสอน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 นับเป็นกฎหมายหลักที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในประเทศไทย มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับหลักการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 ระบุ “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข”

มาตรา 7 ระบุ “ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษา ให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา

(4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู ศึกษานิเทศก์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

(5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา

(6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น”

หมวด 3 ระบบการศึกษา

มาตรา 15 ระบุ การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

(1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตรระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

(2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

(3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่น ๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้

ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษา เฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกันรวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

สำหรับแนวความคิดในการจัดการเรียนการสอนจากนักทฤษฎีต่าง ๆ นั้น ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับหลักการจัดการเรียนการสอนหรือการเรียนรู้ ดังต่อไปนี้

ยู และ ดันแคน (John B. Hough James K. Duncan, 1970) อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้และมีความพอใจ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเป็นกิจกรรมในแง่มุมต่าง ๆ 4 ด้าน ดังนี้

1. ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชา และการตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

2. ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้

3. ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถวิเคราะห์ผลได้

4. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลของการจัดการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่มีระบบระเบียบครอบคลุมการดำเนินการตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนถึงการประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการ วิธีการ การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ โดยมีการจัดบรรยากาศ เนื้อหาสาระ กระบวนการ การประเมินผลการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน แหล่งการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาคนและชีวิตให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ (2557) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้ว่าการจัดการเรียนรู้คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของผู้สอน

กุลิศรา จิตรชญาวนิช (2562) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินงานของผู้สอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนสิ้นสุดการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรมจริยธรรมและเกิดทักษะหรือสมรรถนะต่าง ๆ ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

โดยสามารถสรุปได้ว่าหลักการจัดการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการ วิธีการ การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ โดยมีการจัดบรรยากาศ เนื้อหาสาระ กระบวนการ ประเมินผล การมีส่วนร่วมของชุมชน แหล่งการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน เป็นการดำเนินงานของผู้สอนตั้งแต่การวางแผนการจัดการเรียนรู้จนสิ้นสุดการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ เกิดทักษะตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยควรยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามได้เต็มศักยภาพ โดยสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องจัดเนื้อหาสาระและ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่าง ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างลงตัว ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ โดยสามารถแบ่งกิจกรรมได้เป็น 4 กลุ่มหลัก คือ (1) ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความเข้าใจ จุดประสงค์ของแต่ละรายวิชา การตั้งจุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่มีความชัดเจน การเลือกเนื้อหาให้เหมาะสมสอดคล้องกับแต่ละบริบททางสังคมที่แตกต่างกัน (2) ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีการสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถไปสู่จุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้ได้ (3) ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่มีความเหมาะสมและสามารถวิเคราะห์ผลได้อย่างตรงไปตรงมา และ (4) ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluation) หมายถึง ความสามารถในการประเมินผลจากการจัดการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้

2.1.4 องค์ประกอบของการเรียนการสอน

การศึกษาองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอน สามารถพิจารณาจากแนวคิดดังต่อไปนี้

องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอน ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก คือ 1) เทคโนโลยีการเรียนการสอน 2) ผู้สอน 3) ผู้เรียน 4) ครูที่เลี้ยง 5) เนื้อหาการออกแบบและพัฒนานวัตกรรม และ 6) แนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเองโดยการสร้างสรรค์ชิ้นงาน (มะยูริย์ พิทยาเสนีย์ และคณะ, 2565)

องค์ประกอบของการเรียนการสอน ประกอบด้วย การสอนให้ได้ผลดีนั้น ควรต้องเริ่มที่หลักการก่อน และจัดกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักการ โดยอาศัยรูปแบบการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอนซึ่งมีอยู่หลากหลายเข้าไปช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนเกิดประสิทธิภาพสูงสุด (ทิตินา แคมมณี, 2544)

เกศินี ครุณาสวัสดิ์ (2556) กล่าวถึงองค์ประกอบของการเรียนการสอน ประกอบไปด้วย ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่พัฒนาจากหลักการของแนวคิดหรือทฤษฎีของแต่ละกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งต้องมีลักษณะเป็นลำดับขั้นหรือวิธีการที่เป็นแบบแผน และใช้วิธีการหรือเทคนิคที่สอดคล้อง เพื่อพัฒนานักศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

โดยเมื่อได้พิจารณาในด้านองค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนข้างต้นแล้วนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องพิจารณาในมิติภาพรวมอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความรอบด้านในการส่งเสริมและพัฒนาองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอน คือ ทิศทางการเปลี่ยนถ่ายสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ อันสืบเนื่องมาจากปัจจุบันโลกอยู่ในศตวรรษที่ 21 (ช่วงเวลาระหว่าง ค.ศ.2001 – ค.ศ.2100 หรือ พ.ศ. 2544 – พ.ศ. 2643) ซึ่งล้วนเกิดนวัตกรรม แนวทาง เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่ทันสมัย การศึกษาวิจัยเพื่อสร้างให้เกิดแนวทางที่ตอบโจทย์และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยืดหยุ่นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณากระแสและทิศทางของการจัดการเรียนการสอนในยุคปัจจุบัน ซึ่งเน้นการสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ทักษะในศตวรรษที่ 21 หมายถึง ทักษะการดำรงชีวิตที่คนในศตวรรษที่ 21 ทุกคนจะต้องเรียนรู้ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัยและตลอดชีวิต เพื่อเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วรุนแรง พลิกผัน และคาดไม่ถึงได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิจารณ์ พานิช, 2555 อ้างใน พิชากรณ์ เฟ่งพิศ (2551)

ความหมายของทักษะในศตวรรษที่ 21 หมายถึง ความสามารถที่บุคคลพึงมีเพื่อเตรียมตัวสำหรับการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพภายใต้ความท้าทายของสภาวะการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 วิชาวิ ศรีลักษณ์, 2557 อ้างใน พิชากรณ์ เฟ่งพิศ (2551)

พิชากรณ์ เฟ่งพิศ (2551) ได้ให้ความหมายของทักษะในศตวรรษที่ 21 หมายถึง ผู้เรียน ที่เป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ที่สมบูรณ์ได้อาจจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบด้านทักษะหลักที่สำคัญ

3 ประการ คือ ทักษะการเรียนรู้การสอนและนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี ทักษะชีวิต และการทำงาน

ภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Partnership for 21st Century Skills) หรือที่เรียกอย่างย่อว่า P21 ซึ่งเป็นองค์กรชั้นนำที่เกิดจากรวมตัวของผู้มีส่วนได้เสีย อันหลากหลาย อาทิ ผู้นำด้านการศึกษา ผู้กำหนดนโยบาย นักวิชาการ ภาคธุรกิจ ได้นำเสนอกรอบ ความคิดเพื่อการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ไว้อย่างเป็นระบบและรอบด้านที่สุดแห่งหนึ่ง โดยกรอบแนวคิดนี้เป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการพูดคุยอย่างต่อเนื่องกับผู้มีส่วนได้เสียในทุกภาคส่วน ทั่วประเทศสหรัฐอเมริกาและผ่านการทดสอบจากผู้เชี่ยวชาญ ได้กล่าวถึงทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 คือ ทักษะที่พิจารณาว่ามีความสำคัญในการดำรงชีวิต และทำงานในระบบสังคมและเศรษฐกิจของศตวรรษที่ 21 ตามเงื่อนไขและความท้าทายที่ได้กล่าวถึงก่อนหน้า ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญยิ่งในศตวรรษใหม่ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ 1) ทักษะเหล่านี้ไม่เคยได้รับความสำคัญอย่างจริงจังในหลักสูตรและการสอน ในวงกว้าง 2) ทักษะเหล่านี้มีความสำคัญกับผู้เรียนทุกคนในศตวรรษที่ 21 และควรถือเป็นวาระสำคัญของการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 3) ทักษะบางข้อถือเป็นทักษะใหม่ตามบริบทของศตวรรษที่ 21

ซึ่งทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 นี้ จำเป็นต้องได้รับการผนวกรวมเข้าไปในระบบการศึกษา ถึงแม้ว่าจะมีองค์กรจำนวนมากได้พัฒนา กรอบความคิดสำหรับการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 เพื่อสนองตอบข้อเรียกร้องให้มีการเรียนการสอนทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 มากขึ้น ภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 อธิบายถึงผลสัมฤทธิ์ของการเรียนการสอนในแต่ละส่วนไว้ ดังต่อไปนี้ (พิชากรณ พงษ์พิศ, 2551)

1. สารวิชาหลัก (Core Subjects) สารวิชาที่ปรากฏในโมเดลของภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับรายวิชาหลักที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาขั้นพื้นฐานถ้วนหน้า ค.ศ. 2001 ของสหรัฐอเมริกากรอบความคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า การเรียนการสอนเนื้อหาในสารวิชาหลักยังมีความสำคัญเพราะทักษะจำเป็นต้องถูกสร้างขึ้นบนฐานของสารวิชาและความรู้พื้นฐานไม่ใช้การเรียนอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเป็นเอกเทศออกจากกัน ประกอบไปด้วย ภาษาอังกฤษ การอ่าน หรือศิลปะ การใช้ภาษา ภาษาต่างประเทศ ศิลปะ คณิตศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์การปกครอง และหน้าที่พลเมือง

2. ความรู้สำคัญในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 (21st Century Themes) กรอบความคิดนี้ เชื่อว่าการเรียนการสอนเฉพาะสารวิชาหลักนั้นไม่เพียงพออีกต่อไปหลักสูตรจำเป็นต้องผนวกรวมความรู้และแนวคิดสำคัญในการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีลักษณะข้ามสาขาวิชาเข้าไปในการเรียนการสอนเนื้อหาที่แบ่งตามสาขาวิชาแบบเดิมด้วย ความรู้สำคัญเหล่านี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างสาขาวิชาเข้าด้วยกัน

3. ทักษะการเรียนรู้การสอนและนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) หมายถึง ทักษะการคิดขั้นสูงนี้ถูกพิจารณาจากหลายภาคส่วนว่าเป็นทักษะที่มีความสำคัญที่สุดในการเตรียม

ผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการทำงานในระบบเศรษฐกิจที่มีความซับซ้อนมากขึ้น และเทคโนโลยีเข้ามาทำหน้าที่แทนงานที่ซ้ำซากจำเจ

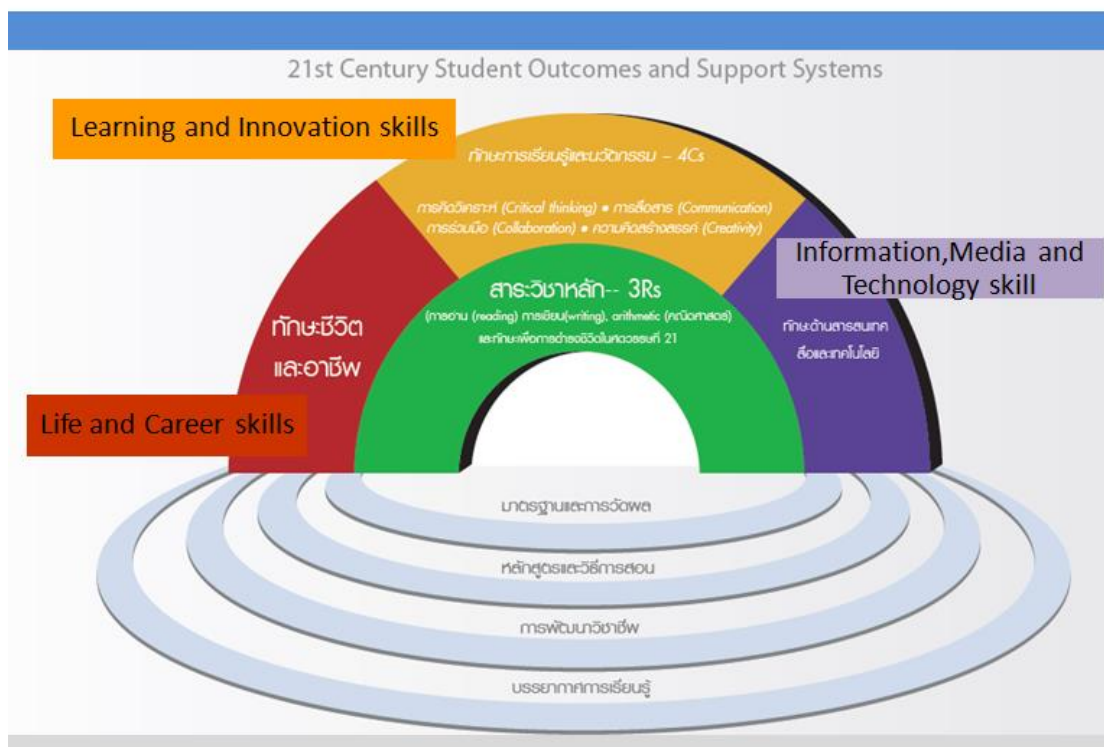
4. ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี (Information, Media, and Technology Skills) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ในการเรียน การสอนและการทำงานไปอย่างมาก ทักษะด้านเทคโนโลยีจะช่วยส่งเสริมทักษะด้านการทำงานและ การเรียนการสอนด้วยตนเองตลอดชีวิต ผู้เรียนต้องเรียนรู้ทักษะในการจัดการและใช้ประโยชน์ จากข้อมูล มหาศาลให้เกิดประโยชน์สูงสุด ปรับตัวให้ทันกับเครื่องมือทางเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง อย่างรวดเร็ว และสามารถใช้เทคโนโลยีในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและสร้างสรรค์แนวคิดของตนเอง ในระดับที่ไม่เคย เกิดขึ้นมาก่อน

5. ทักษะชีวิตและอาชีพ (Life and Career Skills) หมายถึง ความยืดหยุ่นและ ความสามารถในการปรับตัว ความคิดริเริ่มและการขึ้นนำตนเอง ทักษะทางสังคม ทักษะข้ามวัฒนธรรม และความเป็น ผู้นำและความรับผิดชอบ

6. ระบบส่งเสริมการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 หมายถึง มาตรฐานและการประเมิน หลักสูตรและวิธีการสอน การพัฒนาวิชาชีพ และสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้

Trilling and Fadel คณะกรรมการของภาคีเพื่อทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้พัฒนาและสร้าง กรอบแนวคิดการปรับ กระบวนทัศน์ทางการจัดการศึกษา โดยนำเสนอแนวคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 กลายเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญเพื่อสร้างรูปแบบและนำเสนอแนวปฏิบัติต่อการเสริมสร้าง ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากระบบการศึกษาในปัจจุบันเปลี่ยนมา เป็นการพัฒนาทักษะแทนการให้ความรู้ โดยการเน้นที่องค์ความรู้ นำเฉพาะหลักการสำคัญ ๆ มาเป็น ฐานความรู้ในการต่อยอดองค์ความรู้เพื่อให้เกิดทักษะ

ในงานวิจัยครั้งนี้จึงใช้ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 (3Rs x 7Cs) ตามแนวคิดของ (Trilling and Fadel, 2552 อ้างใน เกศินี ครุณาสวัสดิ์, 2556) ได้แก่ 1) R1 ทักษะด้านการอ่าน 2) R2 ทักษะด้าน การเขียน 3) R3 ทักษะทางคณิตศาสตร์ 4) C1 ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา 5) C2 ทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม 6) C3 ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่าง กระทบทัศน์ 7) C4 ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ 8) C5 ทักษะด้านการ สื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ 9) C6 ทักษะด้านคอมพิวเตอร์เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร และ 10) C7 ทักษะด้านการงานการเรียนการสอน และการพึ่งตนเอง

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเพื่อการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21

ที่มา: AACTE, 21st Century Knowledge and Skills in Educator Preparation (2016)

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า คือ องค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอนสามารถจัดกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่มหลักด้วยกัน คือ (1) องค์ประกอบหลักที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน และ (2) องค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนซึ่งส่งผลต่อผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งการเสนอแนะให้เกิดแนวทางการเรียนการสอนในหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต จะต้องสร้างให้เกิดความสอดคล้องกับแนวคิดจากการทบทวนวรรณกรรม เพื่อให้เกิดองค์ประกอบที่มีความเหมาะสมและครบถ้วนในแต่ละด้าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

- (1) องค์ประกอบหลักที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 7 องค์ประกอบ คือ
 - 1.1. จุดประสงค์ของการสอน
 - 1.2. การเตรียมความพร้อมในเนื้อหาสาระที่จะสอน
 - 1.3. การจัดรูปแบบการเรียนการสอนและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
 - 1.4. การดำเนินการสอน
 - 1.5. กิจกรรมสร้างเสริมทักษะหรือกิจกรรมสนับสนุน
 - 1.6. การประเมินผลการเรียนการสอน
 - 1.7. การตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

(2) องค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนซึ่งส่งผลต่อผู้สอนและผู้เรียน แบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ

2.1. ลักษณะของผู้เรียน

2.2. บุคลากร

2.3. วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก

ซึ่งตามองค์ประกอบในการจัดการเรียนการสอน 2 กลุ่มหลัก คือ (1) องค์ประกอบหลักที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน และ (2) องค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนซึ่งส่งผลต่อผู้สอนและผู้เรียน ข้างต้นนั้น ผู้สอนจะต้องสร้างให้เกิดความสอดคล้องกับทิศทางในการมุ่งสู่การก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนมีคุณภาพและเตรียมพร้อมที่จะมีชีวิตในศตวรรษที่ 21 ได้ ประกอบด้วย ทักษะทางด้านการอ่าน (Reading) ทักษะทางด้านการเขียน (Writing) ทักษะทางด้านคณิตศาสตร์ (Arithmetic) ทักษะทางด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ไขปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ทักษะทางด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) ทักษะทางด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ (Cross-cultural Understanding) ทักษะทางด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและการมีภาวะความเป็นผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) ทักษะทางด้านการสื่อสาร สารสนเทศและการรู้เท่าทันสื่อ (Communications, Information, and Media Literacy) ทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร (Computing and ICT Literacy) รวมถึงทักษะทางด้านการทำงาน การเรียนการสอน และการพึ่งพาในตนเอง (Career and Learning self-reliance)

ซึ่งทักษะในศตวรรษที่ 21 นี้ เป็นสิ่งที่ผู้เรียนควรมีเพื่อให้เกิดความประสบความสำเร็จในการเรียน การทำงาน และการดำรงชีวิต ผ่านการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลไปจนถึงมหาวิทยาลัย และตลอดชีวิต เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็วสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย

ในส่วนนี้จะอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรโดยกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ มาตรฐานอุดมศึกษาในประเทศไทย และปรัชญาการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

2.2.1 การจัดการหลักสูตรโดยกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.)

มคอ. ย่อมาจาก กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (Thai Qualifications Framework for Higher Education, TQF:HEd) เอกสาร มคอ. เป็นกรอบที่แสดงระบบคุณวุฒิการศึกษา ระดับอุดมศึกษาของประเทศ ซึ่งประกอบด้วย ระดับคุณวุฒิความเชื่อมโยงต่อเนื่องจากคุณวุฒิระดับหนึ่ง ไปสู่ระดับที่สูงขึ้น การแบ่งสายวิชา มาตรฐานผลการเรียนรู้ของแต่ละระดับคุณวุฒิซึ่งเพิ่มสูงขึ้นตามระดับของคุณวุฒิ ปริมาณการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเวลาที่ต้องใช้ลักษณะของหลักสูตรในแต่ละระดับคุณวุฒิ การเปิดโอกาสในเทียบโอนผลการเรียนรู้จากประสบการณ์ “ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งระบบและกลไกที่ให้ความมั่นใจในประสิทธิผล การดำเนินงานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติของสถาบันอุดมศึกษาว่า สามารถผลิตบัณฑิตให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานผลการเรียนรู้”

ปัจจุบันสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้ประกาศใช้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2552 ในกรณีหลักสูตรเดิมที่มีการเรียนการสอนมาก่อนประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2552 สถาบันอุดมศึกษาต้องปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาให้แล้วเสร็จภายในปีการศึกษา 2555 และเริ่มใช้หลักสูตรปรับปรุงดังกล่าวในปีการศึกษา 2556 (คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา, 2557)

การกำหนดแนวทางและแบบบันทึกจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) ประกอบด้วย เอกสารมคอ.1 - มคอ. 7 ดังนี้

- 1) มคอ.1 มาตรฐานคุณวุฒิสาขา/สาขาวิชา
- 2) มคอ.2 รายละเอียดของหลักสูตร (Programme Specification)
- 3) มคอ.3 รายละเอียดของรายวิชา (Course Specification)
- 4) มคอ.4 รายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนาม (Field Experience Specification)
- 5) มคอ.5 รายงานผลการดำเนินการของรายวิชา (Course Report)
- 6) มคอ.6 รายงานผลการดำเนินการของประสบการณ์ภาคสนาม (Field Experience Report)
- 7) มคอ.7 รายงานผลการดำเนินการของหลักสูตร (Programme Report)

ในงานวิจัยฉบับนี้ได้ศึกษาการกำหนดแนวทางและแบบบันทึกจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ **มคอ.2 รายละเอียดของหลักสูตร (Programme Specification)** ของแต่ละหลักสูตรเพื่ออธิบายภาพรวมของการจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้บัณฑิตบรรลุผลการเรียนรู้ของหลักสูตรนั้น ๆ โดยจะถ่ายทอดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของบัณฑิตที่กำหนดไว้ในกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และมาตรฐานคุณวุฒิสาขา/สาขาวิชาไปสู่การปฏิบัติในหลักสูตร ซึ่งแต่ละสถาบันอุดมศึกษาสามารถบรรจุเนื้อหาวิชาเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่กำหนดไว้ได้อย่างอิสระ เหมาะสมตรง

กับความต้องการหรือเอกลักษณ์ของสถาบันฯ โดยคณาจารย์ผู้สอนจะต้องร่วมมือกันวางแผนและจัดทำรายละเอียดของหลักสูตร

ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า รายละเอียดของหลักสูตรจะช่วยอธิบายให้นักศึกษาทราบว่า ตนต้องเรียนวิชาอะไรบ้าง เข้าใจถึง วิธีการสอน วิธีการเรียนรู้ ตลอดจนวิธีการวัดและประเมินผลที่จะทำให้มั่นใจว่าเมื่อเรียนสำเร็จแล้วจะบรรลุ มาตรฐานผลการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ทั้งยังแสดงความสัมพันธ์ของหลักสูตรกับองค์ประกอบในการเรียน เพื่อนำไปสู่คุณวุฒิตามที่กำหนดในมาตรฐานคุณวุฒิ รายละเอียดของหลักสูตร จะช่วยให้นักศึกษาเลือกเรียน ในหลักสูตรที่เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้และความต้องการของตนเองได้รวมทั้งผู้ใช้บัณฑิตสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการพิจารณารับบัณฑิตเข้าทำงาน

2.2.2 มาตรฐานอุดมศึกษาในประเทศไทย

1) กฎกระทรวงมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565

กฎกระทรวงมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 ได้ระบุไว้ว่า “มาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา” หมายความว่า ข้อกำหนดขั้นต่ำเกี่ยวกับ คุณลักษณะของสถาบันอุดมศึกษา การดำเนินการ ผลลัพธ์ คุณภาพ และเกณฑ์อื่นในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา

“มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา” หมายความว่า มาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามกฎกระทรวงว่าด้วยมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา

“ผลลัพธ์การเรียนรู้” หมายความว่า ผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษา ฝึกอบรม หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการฝึกปฏิบัติ หรือการเรียนรู้จริงในทำงานระหว่างการศึกษา

“หลักสูตรการศึกษา” หมายความว่า หลักสูตรระดับปริญญาและต่ำกว่าปริญญาตามที่ คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษากำหนด ซึ่งสภาสถาบันอุดมศึกษาได้ให้ความเห็นชอบหรืออนุมัติ

“แผนพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา” หมายความว่า แผนระยะห้าปีซึ่งกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาซึ่งสภาสถาบันอุดมศึกษาให้ความเห็นชอบ เพื่อใช้ในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา

ข้อ 11 มาตรฐานการดำเนินการตามหน้าที่และอำนาจของสถาบันอุดมศึกษา เป็นมาตรฐาน เพื่อให้การดำเนินการตามภาระหน้าที่หลักเป็นไปอย่างครบถ้วนและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของ การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วย 1) ด้านการจัดการเรียนการสอน 2) ด้านการวิจัยและการสร้างนวัตกรรม 3) ด้านการบริการวิชาการแก่สังคม และ 4) ด้านการทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม

กฎกระทรวงมาตรฐานการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 จึงเป็นการกำหนดมาตรฐานการอุดมศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา เน้นสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ความต้องการของชุมชน สังคมและประเทศ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของสถาบันอุดมศึกษา ตามความเชี่ยวชาญและอัตลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษานั้น

2) พระราชบัญญัติการอุดมศึกษาพ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษาพ.ศ. 2562 ได้ระบุไว้ว่าเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการอุดมศึกษาพ.ศ. 2562 คือ สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างพื้นฐานของการพัฒนากำลังคนของประเทศและการขับเคลื่อนประเทศไทย ประกอบกับปัจจุบันมีการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก รวมทั้งมีการจัดการด้านการอุดมศึกษาที่หลากหลาย เพื่อให้การจัดการอุดมศึกษาและการพัฒนาบุคลากรของประเทศเป็นไปอย่างมีคุณภาพและมาตรฐาน สมควรส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีความเป็นอิสระทางวิชาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและแก้ปัญหาให้แก่สังคมส่วนรวมได้อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม โดยพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้ (พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา, 2562)

“มาตรา 15 สถาบันอุดมศึกษาย่อมมีอิสระในการจัดการเรียนการสอน การศึกษาวิจัยการบริหารวิชาการ การบริหารงานบุคคล การเงิน งบประมาณ และทรัพย์สิน โดยมีมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและขจัดการขัดกันแห่งผลประโยชน์ และการทุจริตและประพฤติมิชอบ ทั้งนี้ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาและกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการอุดมศึกษา

การควบคุมและกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาจะกระทำได้เพียงพอเท่าที่จำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์ของประชาชนหรือประเทศเป็นส่วนรวม และเท่าที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น

มาตรา 16 สมาชิกสภาวิชาชีพจะออกข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์เพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพโดยมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวก่ายการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษาพ.ศ. 2562 จึงเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการให้อำนาจความเป็นอิสระทางวิชาการแก่สถาบันอุดมศึกษาในการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์มีองค์ความรู้ทางวิชาการในแขนงต่าง ๆ ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก สามารถตอบสนองความต้องการของภาครัฐและภาคเอกชนได้

2.2.3 ปรัชญาการศึกษาาระดับอุดมศึกษา

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2558 ได้กล่าวถึงนิยามและแนวคิดของปรัชญาการศึกษาาระดับอุดมศึกษา ไว้ดังนี้

ปรัชญาการศึกษาาระดับอุดมศึกษา มุ่งให้การผลิตบัณฑิตมีความสัมพันธ์สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาาระดับ อุดมศึกษาของชาติ ปรัชญาของการอุดมศึกษา ปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษา และมาตรฐาน วิชาการและวิชาชีพที่เป็นสากล ให้การผลิตบัณฑิตระดับอุดมศึกษาอยู่บนฐานความเชื่อว่าการกำลังคนที่มีคุณภาพต้องเป็นบุคคลที่มีจิตสำนึกของความเป็นพลเมืองดีที่สร้างสรรค์ ประโยชน์ต่อสังคม

และมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองบนฐานภูมิปัญญาไทย ภายใต้กรอบ ศีลธรรมจรรยาอันดีงาม เพื่อนำพาประเทศสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและทัดเทียมมาตรฐานสากล ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำกับส่งเสริมกระบวนการผลิตบัณฑิตที่เน้นการพัฒนา ผู้เรียนให้มีลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมพหุวัฒนธรรม ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีการสื่อสารแบบไร้พรมแดน มีศักยภาพในการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถในการปฏิบัติงานได้ตามกรอบมาตรฐานและจรรยาบรรณที่กำหนด สามารถ สร้างสรรค์งานที่เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ทั้งในระดับท้องถิ่นและสากล โดยแบ่งหลักสูตรเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2560)

1) หลักสูตรปริญญาตรีทางวิชาการ แบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่

- หลักสูตรปริญญาตรีทางวิชาการ ที่มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีความรอบรู้ ทั้งภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ เน้นความรู้และทักษะด้านวิชาการ สามารถนำความรู้ ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างสร้างสรรค์

- หลักสูตรปริญญาตรีแบบก้าวหน้าทางวิชาการ ซึ่งเป็นหลักสูตร ปริญญาตรีสำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถระดับสูง โดยใช้หลักสูตรปกติที่เปิดสอนอยู่แล้วให้รองรับศักยภาพของผู้เรียน โดยกำหนดให้ผู้เรียนได้ศึกษาบางรายวิชาในระดับบัณฑิตศึกษาที่เปิดสอนอยู่แล้ว และสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ทำวิจัยที่ลุ่มลึกทางวิชาการ

2) หลักสูตรปริญญาตรีทางวิชาชีพหรือปฏิบัติการ แบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่

- หลักสูตรปริญญาตรีทางวิชาชีพหรือปฏิบัติการ ที่มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีความรอบรู้ ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เน้นความรู้ สมรรถนะและทักษะด้านวิชาชีพ ตามข้อกำหนดของมาตรฐานวิชาชีพ หรือมีสมรรถนะและทักษะด้านการปฏิบัติเชิงเทคนิคในศาสตร์สาขาวิชานั้น ๆ โดยผ่านการฝึกงานในสถานประกอบการ หรือสหกิจศึกษา

หลักสูตรแบบนี้เท่านั้นที่จัดหลักสูตรปริญญาตรี (ต่อเนื่อง) ได้ เพราะมุ่งผลิตบัณฑิตที่มีทักษะการปฏิบัติการอยู่แล้ว ให้มีความรู้ด้านวิชาการมากยิ่งขึ้น รวมทั้งได้รับการฝึกปฏิบัติขั้นสูงเพิ่มเติม

หลักสูตรปริญญาตรี (ต่อเนื่อง) ถือเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ปริญญาตรี และจะต้องสะท้อนปรัชญาและเนื้อหาสาระของหลักสูตรปริญญาตรีนั้น ๆ โดยครบถ้วน และให้ระบุคำว่า “ต่อเนื่อง” ในวงเล็บต่อท้ายชื่อหลักสูตร

- หลักสูตรปริญญาตรีแบบก้าวหน้าทางวิชาชีพหรือปฏิบัติการ ซึ่งเป็นหลักสูตรสำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ มุ่งเน้นผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ สมรรถนะทางวิชาชีพหรือปฏิบัติการขั้นสูง โดยใช้หลักสูตรปกติที่เปิดสอนอยู่แล้ว ให้รองรับศักยภาพของผู้เรียน โดยกำหนดให้ผู้เรียนได้ศึกษาบางรายวิชาในระดับบัณฑิตศึกษาที่เปิดสอนอยู่แล้ว และทำวิจัยที่ลุ่มลึกหรือได้รับการฝึกปฏิบัติขั้นสูงในหน่วยงานองค์กร หรือสถานประกอบการ

ปรัชญาการอุดมศึกษาไทยและระบบอุดมศึกษาใหม่ ด้านการสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคน เผยแพร่ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง กำหนดปรัชญาการอุดมศึกษาไทยและระบบอุดมศึกษาใหม่ ด้านการสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคน (ประกาศปรัชญาการอุดมศึกษาไทยและระบบอุดมศึกษาใหม่, 2564)

“การอุดมศึกษาไทย มุ่งสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคนในทุกช่วงวัย (Lifelong Learning) ให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีสมรรถนะ (Competency) ที่จำเป็น และรองรับสังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Disruption) ทั้งในปัจจุบันและอนาคตได้เป็นอย่างดี รวมถึงเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (Competitiveness) ของประเทศในระดับสากล และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ในขณะเดียวกัน ก็มีความรักและภูมิใจในสถาบัน วัฒนธรรม และประเพณีที่ดีงามของชาติ ทั้งนี้ ให้การสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคนต้องทำร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนอย่างใกล้ชิด”

ดังนั้นปรัชญาของการอุดมศึกษา จึงต้องมีความสอดคล้องกับปรัชญาของสถาบัน ส่งเสริมการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ และมาตรฐานวิชาการ/วิชาชีพหรือการผลิตบัณฑิตให้มีคุณลักษณะและความรู้ความสามารถตามที่ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมกำหนดไว้

2.3 การผังเมืองในประเทศไทย

2.3.1 นิยามและความหมายของการผังเมือง

พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 มาตรา 4 ได้กำหนดนิยามของคำว่า “การผังเมือง” ไว้ดังนี้ “การผังเมือง” หมายความว่า การวาง จัดทำ และการดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมือง ในระดับต่าง ๆ สำหรับเป็นกรอบชี้แนะการพัฒนาทางด้านกายภาพในระดับประเทศ ระดับภาค ระดับจังหวัด ระดับเมือง ระดับชุมชนบท และพื้นที่เฉพาะควบคู่กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ เพื่อการพัฒนาเมือง บริเวณที่เกี่ยวข้อง หรือชนบทให้มีหรือทำให้ดียิ่งขึ้นซึ่งสุลักษณะ ความสะอาดสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน การคมนาคมและ การขนส่ง ความปลอดภัยของประชาชน สวัสดิภาพของสังคม การป้องกันภัยพิบัติ และการป้องกัน ความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อดำรงรักษา หรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์หรือ โบราณคดี หรือบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภูมิประเทศซึ่งดงามหรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ

นอกจากนี้ ประกาศคณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติ เรื่อง ธรรมนูญว่าด้วยการผังเมือง พ.ศ. 2566 ได้ให้ความหมายของการวางผังเมือง หมายความว่า กระบวนการให้ได้มาซึ่งผังเมือง

ประกอบด้วย ผังนโยบาย ระดับประเทศ ผังนโยบายระดับภาค ผังนโยบายระดับจังหวัด ผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะ

โดยทั่วไปการวางผังเมืองมีกรอบหลักการพื้นฐานที่เป็นสากลซึ่งทุกประเทศจะยึดถือเป็นกฎที่ต้องคำนึงถึงเพื่อการวางและจัดทำผังเมืองที่ดี กล่าวคือ 1) หลักแห่งความมีเอกภาพ เพื่อความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นเดียวกันในบริบทเชิงพื้นที่ของการวางผังเมืองทุกระดับ 2) หลักแห่งความสอดคล้องเชื่อมโยง เพื่อความกลมกลืนกันในเชิงพื้นที่สำหรับการวางผังในแต่ละระดับ และ 3) หลักแห่งความยั่งยืนหรือหลักของความสมดุล ยั่งยืน โดยปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 72 และพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 ตามมาตรา 6 มาตรา 8 มาตรา 9 มาตรา 11 มาตรา 25 มาตรา 36 และมาตรา 45 ซึ่งเป็นที่มาของหลักการพื้นฐานในธรรมนูญว่าด้วยการผังเมือง จำนวน 3 หมวด 26 ข้อ ได้แก่ หมวด 1 หลักการเชิงนโยบาย จำนวน 7 ข้อ หมวด 2 หลักการพื้นฐาน จำนวน 14 ข้อ และหมวด 3 หลักการเชิงพื้นที่ จำนวน 5 ข้อ

ปัจจุบัน ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 ได้กำหนดให้ผังเมืองมี 2 ลักษณะที่แตกต่างกัน ดังนี้ปรากฏในมาตรา 8 ซึ่งระบุว่า “ผังเมืองตามพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่ (1) ผังนโยบายการใช้ประโยชน์พื้นที่ คือ การกำหนดกรอบนโยบายและยุทธศาสตร์ของการพัฒนาประเทศในด้านการใช้พื้นที่เพื่อให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการ แบ่งเป็นสามประเภท ดังต่อไปนี้ (ก) ผังนโยบายระดับประเทศ (ข) ผังนโยบายระดับภาค (ค) ผังนโยบายระดับจังหวัด และ (2) ผังกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน คือ การกำหนดกรอบแนวทางและแผนงานการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด เพื่อการพัฒนาเมืองและการดำรงรักษาเมือง บริเวณที่เกี่ยวข้อง และชนบท แบ่งเป็นสองประเภท ดังต่อไปนี้ (ก) ผังเมืองรวม (ข) ผังเมืองเฉพาะ รวมถึงในมาตรา 11 ระบุว่า “การวางและจัดทำผังนโยบายระดับจังหวัดจะต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับผังนโยบายระดับภาค ส่วนการวางและจัดทำผังนโยบายระดับภาคจะต้องสอดคล้องและเชื่อมโยงกับผังนโยบายระดับประเทศ”

2.3.2 ความเป็นมาของการผังเมืองในประเทศไทย

ปานปั้น รองหานาม (2558) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของการผังเมืองไทยเริ่มต้นจากในปี พ.ศ. 2471 กระทรวงยุติธรรมขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจากรัชกาลที่ 7 ก่อสร้างโรงเรียนสอนกฎหมายบริเวณศาลหลักเมือง ซึ่งทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า ตำแหน่งที่ตั้งของโรงเรียนนั้นน่าจะมี ความเกี่ยวข้องและมีผลกระทบต่อพระนครในภาพรวม จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งคณะกรรมการ และจัดทำโครงการแผนผังพระนคร พ.ศ. 2471 เพื่อศึกษาเรื่องดังกล่าว นับถือเป็นจุดเริ่มต้นของการวางผังเมืองแบบสากลเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของประเทศไทย คณะกรรมการชุดนี้ถือเป็น “คณะกรรมการผังเมืองชุดแรกของสยาม” คณะกรรมการมีการประชุมหารือกันอย่างต่อเนื่องถึง

3 ครั้ง โดยมีพระยาสุรินทรราชาเป็นประธานกรรมการ หลังการประชุมครั้งที่ 3 มียกเลิกการประชุม เพื่อจัดทำแผนผังพระนคร เนื่องจากเกิดปัญหา การขาดแคลนข้อมูลจำเป็นในการวางผังเมือง การขาดแคลนเทคนิคในการคาดการณ์ทางด้านต่าง ๆ ในอนาคต การขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ในการวางผังเมือง จึงได้ทำหนังสือระบุถึงปัญหาดังกล่าว รวมทั้งเรื่องของการก่อสร้างโรงเรียนกฎหมายถึงรัชกาลที่ 7 ซึ่งทรงมีพระราชวินิจฉัยให้สร้างโรงเรียนกฎหมายไปก่อน แต่สามารถรื้อถอนได้หากในอนาคตคิดวางแผนต่อการวางผังเมือง (มติชน, 2565)

หลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 การผังเมืองมีการขยายไปในส่วนภูมิภาค เช่น การพัฒนาเมืองลพบุรีให้เป็นเมืองทางการทหาร การวางผังเมืองในระดับเทศบาลที่ยะลา โดยการดำเนินการผังเมืองในยุคนี้มีอาศัยการตรากฎหมายเฉพาะกรณี เช่น พระราชบัญญัติเวนคืนอสังหาริมทรัพย์เพื่อสร้างอาคารดำเนินการตามแผนผังเมือง ณ บริเวณถนนราชดำเนินจังหวัดพระนคร พ.ศ. 2482 และพระราชกำหนดจัดสร้างนครหลวง พ.ศ. 2485

ในปี พ.ศ. 2495 จึงมีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495” ที่เป็น “กฎหมายผังเมืองฉบับแรกของไทย” โดยอาศัยต้นแบบจาก Town and Country Act ของประเทศอังกฤษ โดยกฎหมายผังเมืองฉบับแรกของประเทศในทางปฏิบัติมีการใช้งานจริงเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อเกิดเพลิงไหม้ จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ. 2497

ในปี พ.ศ. 2500 รัฐบาลไทยทำสัญญากับบริษัทลิทช์ฟิลด์ (Litchfield Whiting Bowne & Associates) ในการจัดทำโครงการ “ผังนครหลวง 2533” (Greater Bangkok Plan 2533) ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำผังพระนครเป็นเวลา 30 ปี (พ.ศ. 2503-2533) โดยมีการจัดทำโครงการก่อสร้างต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2501-2506 เช่น การพัฒนาโครงสร้างถนนและส่วนต่อขยายในพื้นที่กรุงเทพฯ โครงการก่อสร้างเส้นทางกรุงเทพฯ-สระบุรี การย้ายโรงฆ่าสัตว์ โรงฟอกหนัง และอุตสาหกรรมภายในชุมชนเมือง ฯลฯ แต่โครงการผังนครหลวง 2533 ก็ต้องทำในกรอบของพระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495 ซึ่งเป็นกฎหมายบังคับในเวลานั้นที่ไม่มีความยืดหยุ่น

กระทรวงมหาดไทยตั้งคณะกรรมการผังเมืองขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2502 เพื่อปรับปรุงกฎหมายผังเมือง (พระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495) เป็นร่างพระราชบัญญัติการผังเมืองใน พ.ศ. 2509 รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อสภานิติบัญญัติใน พ.ศ. 2510 แต่ไม่ได้รับความเห็นชอบ จึงขอถอนร่างพระราชบัญญัติคืนไปดำเนินการแก้ไข ก่อนเสนอใหม่เพื่อขอเห็นชอบของสภานิติบัญญัติแห่งชาติและตราเป็น “พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518”

การดำเนินการตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ด้วยการประกาศกฎกระทรวงบังคับใช้ “ผังเมืองรวม” กฎหมายผังเมืองก่อให้เกิดรูปธรรมในงานผังเมืองมากขึ้น มีการประกาศใช้ผังเมืองรวมที่ระยองเป็นที่แรก ตามกฎกระทรวงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2526 จากนั้น จึงมีผังเมืองรวมเกิดขึ้นตามมาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการจัดทำ “ผังเมืองเฉพาะ” ตามกฎหมายดังกล่าว

ต่อมาเมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและ
ขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กรมโยธาธิการและผังเมืองจึงถ่าย
โอนภารกิจดำเนินการและจัดทำผังเมืองรวมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (มติชน, 2565) ปัจจุบันยังมี
หน่วยราชการและองค์กรที่เกี่ยวข้องด้านผังเมือง ภาคเอกชน องค์กรต่างประเทศและสถาบันการศึกษาที่มี
บทบาทร่วมกันให้มีความสำคัญในด้านการผังเมือง ตามลำดับ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 วิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย

พุทธศักราช	รายละเอียด
2431	จัดตั้งกรมโยธาธิการ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
2471	กิจการทางการผังเมืองอย่างสากลครั้งแรกของประเทศไทยว่าด้วยโครงการ “แผนผังพระนคร พ.ศ.2471” ที่เกิดจากกระทรวงยุติธรรมขอพระราชทานจากรัชกาลที่ 7 ในการก่อสร้าง “โรงเรียนกฎหมาย”
2478	พระยาประทีปกมลศาสตร์ (รุณชิต กาญจนวณิชย์) ดำรงตำแหน่งหัวหน้าวิศวกร เริ่มจัดตั้งแผนก “การวางผังเมือง” ภายใต้การกำกับดูแลโดย หลวงบุรีคำม (Luang Burakam)
2480	แผนก “การวางผังเมือง” ได้ถูกยกระดับสถานะเป็น “กองการวางผังเมืองและวิศวกรรมสุขาภิบาล” (City Planning and Sanitary Engineering) กรมโยธาเทศบาล
2485	พระราชกำหนดจัดสร้างนครหลวง พ.ศ. 2485
	กองการวางผังเมือง (Town Planning) ถูกลดสถานะเป็น “แผนกการวางผังเมือง” อีกครั้ง และกลายเป็นแผนกงานช่างและการวางผัง
2487	แผนกการผังเมืองได้รับการสถาปนากลายเป็น “กองการผังเมือง” อีกครั้ง โดยถูกโอนหน่วยมายังสำนักนายกรัฐมนตรี
2493	กองการผังเมืองถูกลดสถานะอีกครั้ง และกลับมาบรรจุภายใต้กรมโยธาเทศบาลเป็นแผนกการวางผังเมือง
2496	แผนกการวางผังเมืองถูกสถาปนาขึ้นอีกครั้งในฐานะกองการผังเมือง กรมโยธาเทศบาล
2497	กำหนดใช้พระราชบัญญัติการผังเมืองและผังชนบท พ.ศ. 2495
2498	นายพันเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี) ซึ่งดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในตอนนั้น เชิญให้ “USOM” มาเป็นที่ปรึกษาทางด้านการวางผังเมือง
2499	จัดตั้งกองงานผังเมือง ณ เขตธนบุรีโดยมีคุณหญิงโสภา โกมลาลกุล ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองงาน และนายชลิตภากร วีรพลิน ในวาระต่อมาจนกระทั่ง พ.ศ. 2504
	จัดตั้งกองงานผังเมือง ณ เขตพระนคร โดยมีนายประเสริฐ นวรัตน์ดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองงานเป็นคนแรก
2500	Mr. Harold E. Miller จากองค์การสัมพันธภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศ (ICA: International Co-operative Alliance) ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางด้านการวางแผนได้นำเสนอเครื่องมือและแนวทางในการวางแผนในการเริ่มต้นโครงการจัดทำผังเมืองให้แก่กรุงเทพมหานคร
	ทำสัญญาและข้อตกลงในการดำเนินโครงการ “ผังนครหลวง หรือ Greater Bangkok Plan” ซึ่งเป็นโครงการโดย USOM ทำสัญญาว่าจ้างให้บริษัทลิชฟิลด์ (Lichfield Whiting Bowne & Associates) สำหรับการเตรียมความพร้อม
2500-2506	USOM จัดหลักสูตรการวางแผนเมืองให้กับนักศึกษาพัฒนากรชาวไทย
2501-2503	จัดทำ “ผังนครหลวง 2533 หรือ Greater Bangkok Plan 2533” ดำเนินงานเตรียมการโดยทีมที่ปรึกษาชาวอเมริกัน และช่างเทคนิคที่เป็นคนไทยจากทั้งจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี

ตารางที่ 1 วิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย (ต่อ)

พุทธศักราช	รายละเอียด
2502	กระทรวงมหาดไทยได้แต่งตั้งกรรมการและอนุกรรมการคณะต่างๆ ขึ้นเพื่อแก้ไขปรับปรุงกฎหมายผังเมือง
2503-2505	Samuel J. Cullers และ Cyrus R. Nims มาเป็นที่ปรึกษาโครงการวางผังพระนครภายใต้การดำเนินงานของ USOM
2504	จัดตั้งสำนักการวางผังแห่งใหม่ โดยกระทรวงมหาดไทย เพื่อเป็นส่วนกลางในการขอความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ที่กำกับดูแลพื้นที่ทั้ง 11 เขตของกรุงเทพฯ และธนบุรี
2505	มีพระราชกฤษฎีกาก่อตั้งสำนักผังเมือง
2431	จัดตั้งกรมโยธาธิการ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5
2505-2507	วางผังเมืองจังหวัดต่างๆ รุ่นแรก ได้แก่ ผังเมืองขอนแก่น, สกลนคร, ตาก, พิจิตร, จัดทำโดย สำนักการวางผัง (แห่งใหม่) โดยกระทรวงมหาดไทย
2509	ร่างพระราชบัญญัติการผังเมือง
2515	ได้มีการเปลี่ยนชื่อเป็นกรมโยธาธิการอีกครั้งหนึ่ง
2518	กำหนดใช้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518
2526	การประกาศกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองระยอง (กฎกระทรวงฉบับที่ 5 พ.ศ. 2526)
2535	เริ่มก่อตั้งสมาคมผังเมืองไทย โดยการยื่นขอจดทะเบียนจัดตั้งสมาคม จดทะเบียนใบอนุญาตสมาคมหรือองค์การ ตามมาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติพุทธศักราช 2485 และได้รับใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ โดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติใน พ.ศ. 2536
2538	สำนักผังเมืองเปลี่ยนชื่อเป็น กรมการผังเมือง
2542	พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542
2543	วิชาชีพสถาปนิกผังเมือง เป็นวิชาชีพที่อยู่ภายใต้การควบคุมโดยพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ. 2543
2545	ก่อตั้งสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย เกิดการปฏิรูประบบราชการ จึงได้รวมภารกิจของกรมโยธาธิการ และกรมการผังเมืองเข้าด้วยกัน เป็น “กรมโยธาธิการและผังเมือง” สังกัดกระทรวงมหาดไทย (Department of Public Works and Town & Country Planning)
2550	กรมโยธาธิการและผังเมือง ถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550
2556	ก่อตั้งสมาคมการผังเมืองไทย
2562	กำหนดใช้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562
2566	กำหนดใช้รัฐธรรมนูญว่าด้วยการผังเมือง พ.ศ. 2566

ที่มา : ปรับปรุงโดยผู้วิจัยจากปานปิ่น, 2554

2.3.3 สภาพปัญหาของระบบผังเมืองในปัจจุบัน

จากรายงานพิจารณาศึกษาการตั้งถิ่นฐาน การผังเมือง และการพัฒนาเมือง (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2559) พบว่า ในปัจจุบันการดำเนินงานเกี่ยวกับผังนโยบายอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงมหาดไทยทำให้อาจไม่เห็นความชัดเจนของการเชื่อมโยงแนวทางการวางผังนโยบายของรัฐบาลหรือแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งที่การผังเมืองเป็นเครื่องมือหนึ่งในการวางแผนพัฒนาพื้นที่เชิงกายภาพ ซึ่งจำเป็นต้องวิเคราะห์ข้อมูลจากภาพรวมทั้งระบบไม่ว่าจะเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และถ่ายทอดมาเป็นผังแม่บทในการใช้ประโยชน์ที่ดินในภาพรวม ซึ่งจะช่วยให้มีทิศทางสำหรับการพัฒนาที่ชัดเจน โดยสามารถชี้้นำการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสำหรับประเทศและภาคได้อย่างเป็นระบบ สามารถพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของประเทศได้อย่างสมดุลมีประสิทธิภาพ และไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในเชิงการใช้พื้นที่จากการวางผังเมืองรวมทั้งที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน สามารถสังเกตปัญหาต่าง ๆ ในบริบทของประเทศไทยได้ดังนี้

- การตีความถึงพื้นที่ที่สมควรวางและจัดทำผังเมืองรวม ในมาตรา 18 ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ของหน่วยงานที่มีหน้าที่วางและจัดทำผังเมืองรวมที่ไม่ชัดเจน และมีการวางและจัดทำผังเมืองรวมในพื้นที่ที่มีกฎหมายอื่นรองรับอยู่แล้ว เช่น พื้นที่ปสงวนแห่งชาติ เป็นต้น

- ในการวางและจัดทำผังเมืองรวมการกำหนดรูปแบบหรือรายละเอียดของผังประเภทต่าง ๆ ยังไม่มีมาตรฐานที่สมบูรณ์ ทำให้ผังที่ออกมามีความหลากหลายในเชิงรายละเอียด

- การวางและจัดทำผังเมืองรวมไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตจากการพัฒนาพื้นที่ของภาคเอกชน ขั้นตอนการวางและจัดทำผังเมืองรวมของกรมโยธาธิการและผังเมืองมีความล่าช้าและมีการเพิ่มขึ้นขั้นตอนการวางและจัดทำผังเมืองโดยไม่จำเป็น โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ 18 ขั้นตอน ในขณะที่พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ได้กำหนดขั้นตอนการวางและจัดทำผังเมืองรวมเพียง 4 ขั้นตอนเท่านั้น

- การปฏิบัติของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการวางผังเกี่ยวกับขั้นตอนหรือวิธีปฏิบัติในการรับฟังความคิดเห็นประชาชนในการวางผังเมืองรวมของเจ้าพนักงานวางผังที่ไม่ค่อยมีมาตรฐานหรือใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้อง เช่น เรื่องการจัดประชุมประชาชนเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางผัง เป็นต้น

- การขาดการบังคับใช้ผังเมืองเฉพาะเนื่องจากไม่เคยมีการดำเนินการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะทำให้ไม่มีการบังคับใช้ผังเมืองเฉพาะ จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินโครงการทางผังเมืองได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลให้ไม่เกิดการดำเนินการพัฒนาเมืองและฟื้นฟูเมือง

- ผังแต่ละประเภทมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการวางและจัดทำรวมทั้งการใช้บังคับที่แตกต่างกัน จึงจำเป็นต้องพิจารณาเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของผังกับสภาพปัญหาของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองประกอบกันไป

- การขาดการบูรณาการในการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทางผังเมือง

- การขาดมาตรการจูงใจต่าง ๆ ที่ทำให้การบังคับใช้ผังเมืองรวมเกิดผลสัมฤทธิ์หรือบรรลุผลมากยิ่งขึ้น

การผังเมืองนอกจากจะใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมการพัฒนาของภาคเอกชนแล้ว ยังจำเป็นต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของภาครัฐที่จะสามารถชี้้นำการพัฒนาของภาคเอกชนได้อย่างเหมาะสมด้วย

- ความไม่สอดคล้องของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับด้านผังเมืองการวางและจัดทำผังเมืองเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ ทำให้เกิดความไม่สอดคล้องของกฎหมายในเรื่องอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมือง

- การไม่สามารถคาดการณ์นโยบายของรัฐบาลได้ชัดเจนการวางผังที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ทำให้แนวทางการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่สามารถพัฒนาให้มีประสิทธิภาพได้ ซึ่งอาจเนื่องมาจากเสถียรภาพของรัฐบาลไม่มั่นคง ไม่สามารถคาดการณ์นโยบายของรัฐบาลได้ชัดเจนหรือกำหนดเป็นแผนระยะยาว

- การไม่ได้รับข้อมูลที่ครบถ้วนในการวางผัง เช่น การวางผังที่ยึดโยงอยู่กับการใช้ที่ดินในปัจจุบันเป็นหลัก การบังคับใช้ผังเมืองรวมในพื้นที่ที่มีกฎหมายอื่นรองรับอยู่แล้ว กระบวนการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกันในแต่ละกฎหมาย

การให้ความสำคัญของระบบการผังเมืองไทยในปัจจุบันมีความต่างแตกต่างและเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ซึ่งเกิดจากความเจริญเติบโตทางกายภาพของประเทศที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว อันเนื่องมาจากการกระจายตัวของประชากร ระบบขนส่งและโครงสร้างพื้นฐานที่มีความสะดวก สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ปัญหาดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงระบบการวางผังเมืองของสังคมไทยที่ต้องเร่งแก้ไข จะช่วยในวิเคราะห์เพื่อหาคำแนะนำการพัฒนาหลักสูตรผังเมืองภายใต้บริบทของประเทศไทย ในเชิงการประกอบวิชาชีพหรือการผลิตบุคลากรเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิชาชีพ

2.4 ทิศทางการเปลี่ยนแปลงในอนาคตและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง

ในส่วนนี้จะนำรายละเอียดศาสตร์ของอนาคตศึกษามาใช้ในงานวิจัย ซึ่งเอามาใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเด็นในแบบสัมภาษณ์ เพื่อหาปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต

2.4.1 ทิศทางการเปลี่ยนแปลงในอนาคตในระดับสากล

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ (2563) กล่าวว่า อนาคตศึกษาคือ สาขาวิชาการหนึ่งที่มีมุ่งสร้างองค์ความรู้ อย่างเป็นระบบเกี่ยวกับการเข้าใจในอนาคต ทั้งอนาคตที่อาจเกิดขึ้นได้ อนาคตที่เชื่อว่าเกิดขึ้นได้ และอนาคตที่คาดหวังให้เกิดขึ้น “อนาคตศึกษาหรืออนาคตศาสตร์” เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นทั้งวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ใช้ทั้งความรู้เชิงตรรกะในการวิเคราะห์และจินตนาการที่ก้าวพ้นออกจากกรอบ

แนวคิดเดิม โดยมีเนื้อหาครอบคลุมพื้นฐานด้านปรัชญา ด้านวิธีการวิทยา รวมถึงกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ความเชื่อมโยงระหว่างเหตุการณ์และปัจจัยขับเคลื่อน การสร้างองค์ความรู้และเครื่องมือในการทำความเข้าใจและจัดการกับอนาคต การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งในรูปแบบของพฤติกรรม ปรัชญาการณ และสาเหตุและผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลง จึงเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับทุกคน ทุกองค์กรและทุกสังคมที่ต้องการวางแผนรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ขอบเขตของอนาคตศึกษายังครอบคลุมถึงการวิเคราะห์อิทธิพลของภาพลักษณ์เกี่ยวกับอนาคตของปัจเจกบุคคลและสังคมต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจในปัจจุบัน รวมไปถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการสร้างภาพอนาคตร่วมกัน และการสื่อสารผลลัพธ์การศึกษาอนาคตสู่สาธารณะเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและทางสังคม

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเรื่องอนาคตศึกษามาช่วยตั้งคำถามซึ่งจะช่วยกำหนดทิศทางในอนาคต เลือกใช้ปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงของ Arup University (2019) โดยนำมาใช้เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในส่วนของแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นกับเมืองในอนาคตมาใช้เป็นข้อมูลในการสร้างกรอบการสัมภาษณ์เกี่ยวกับในการศึกษาการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย

งานวิจัย Cities Alive : 100 issues shaping future cities (Arup University, 2019) เป็นแหล่งข้อมูลแนวโน้มที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่มีความสอดคล้องกับเมือง มีความทันสมัยเป็นประเด็นในระดับสากลเป็นเครื่องมือและปัจจัยที่น่าสนใจในการศึกษาการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในเปลี่ยนแปลงในอนาคต ความเกี่ยวข้องกับประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ แนวโน้มและความหมายโดยนัย การระดมสมอง การพัฒนาเรื่องราวของเมืองในอนาคต หรือการออกแบบร่วมกัน สามารถแจ้งกระบวนการออกแบบ ช่วยในการระบุความท้าทาย สนับสนุนการทบทวนแผนกลยุทธ์ หรือริเริ่มแนวคิดใหม่สำหรับการแทรกแซงในเมือง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของรูปแบบนั้น ๆ

กล่าวได้ว่า งานวิจัย Cities Alive คือ ประเด็นที่เมืองจะต้องเผชิญในอนาคต แนวโน้มที่อาจจะมี การพัฒนาเพื่อตั้งคำถาม โดยได้รับการออกแบบมาเพื่อช่วยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็น พลเมือง นักวางแผน และเจ้าหน้าที่ จัดลำดับความสำคัญและสำรวจปัญหาที่จะกำหนดอนาคตของเมืองของพวกเขา และสำรวจแนวคิดของการคิดเกี่ยวกับความมีชีวิตชีวาของเมือง รวมทั้งมุมมองแบบองค์รวมของอนาคต ครอบคลุมประเด็นทางสังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง ทุกเมืองมีความแตกต่างกัน แต่ความท้าทายพื้นฐานเหมือนกัน ช่วยให้สำรวจ จัดลำดับความสำคัญ และหารือเกี่ยวกับปัญหาเหล่านั้นที่กำหนดอนาคตของเมือง เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการสนทนา ช่วยระบุโอกาสสำหรับนวัตกรรม และอำนวยความสะดวกในการเปลี่ยนแปลงเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป (Arup University, 2019)

ทั้งนี้ งานวิจัย Cities Alive แบ่งปัจจัยขับเคลื่อนที่น่าจะสร้างความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับเมืองในอนาคตไว้ทั้งหมด 5 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยด้านเทคโนโลยี ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านการเมือง (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ปัจจัยขับเคลื่อน (Drivers)

ปัจจัยขับเคลื่อน (Drivers)				
S: Social	T: Technology	E: Economic	E: Environmental	P: Political
ปัจจัยด้านสังคม	ปัจจัยด้านเทคโนโลยี	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	ปัจจัยด้านการเมือง
การเพิ่มจำนวนประชากร (Population growth)	การบูรณาการของระบบเทคโนโลยี (System integration)	ความเปราะบางของห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain vulnerability)	การใช้พลังงานที่ไม่ทำให้เกิดคาร์บอนไดออกไซด์ (Decarbonization)	การเมืองระดับโลก (Global politics)
การย้ายถิ่นฐานสู่เมือง (Urban migration)	การพัฒนาเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดด (Technology leapfrogging)	โครงสร้างพื้นฐานเสื่อมคุณภาพ (Aging infrastructure)	การใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานเก่า (Infrastructure usage)	การแข่งขัน (Competitiveness)
สังคมผู้สูงอายุ (Aging society)	ระบบตรวจจับและข้อมูล (Sensors and data)	การเงิน (Finance)	ความมั่นคงทางอาหาร (Food security)	การโอนกิจการของรัฐให้เอกชน (Privatization)
การทำงานโดยไม่มีขีดสถานที่ (Mobile working)	โครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะ (Smart infrastructure)	ระบบเศรษฐกิจแบบหมุนเวียน (Circular economy)	โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (Green infrastructure)	ความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชน (Public-Private partnerships)
รูปแบบครัวเรือน (Household patterns)	ระบบขนส่งอัจฉริยะ (Intelligent transport systems)	การขาดแคลนแรงงานทักษะ (Skills shortages)	การบริหารจัดการน้ำ (Water management)	จิตสำนึกส่วนรวม (Collective consciousness)
ความเหลื่อมล้ำ (Inequality)	อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of things)	กลุ่มผู้ใช้งานเป็นศูนย์กลาง (User centricity)	การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity loss)	การสร้างข้อผูกพันร่วมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder engagement)

ตารางที่ 2 ปัจจัยขับเคลื่อน (Drivers) (ต่อ)

ปัจจัยขับเคลื่อน (Drivers)				
S: Social	T: Technology	E: Economic	E: Environmental	P: Political
ปัจจัยด้านสังคม	ปัจจัยด้านเทคโนโลยี	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	ปัจจัยด้านการเมือง
การทำงาน (Employment)	ประสิทธิภาพพลังงาน (Energy efficiency)	การรับผิดชอบของธุรกิจ (Responsible business)	สภาพอากาศแบบสุดขั้ว (Extreme weather)	มติมหาชน (Public opinion)
ความเหนียวแน่นของชุมชน (Community cohesion)	ระบบอัตโนมัติ (Automation)	การรับมือและฟื้นตัวของเมือง (City resilience)	คุณภาพอากาศ (Air quality)	การสร้างความสามารถเชิงสถาบัน (Institutional capacity)
การตั้งถิ่นฐานนอกระบบ (Informal settlements)	ยานยนต์ไร้คนขับ (Autonomous vehicles)	ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy)	มลพิษด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental pollution)	ความโปร่งใส (Transparency)
สาธารณสุข (Public health)	ระบบผลิตพลังงานระดับจุลภาค (Micro-generation)	ระบบโลจิสติกส์เมือง (Urban logistics)	การกระจายตัวของเมือง (Urban sprawl)	สภาวะผู้นำ (Leadership)
การศึกษา (Education)	ระบบขับเคลื่อนด้วยพลังงานไฟฟ้า (E-mobility)	อุตสาหกรรมเมือง (Urban manufacturing)	การรีไซเคิล (Recycling)	นโยบายด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental policy)
ความปลอดภัยส่วนบุคคล (Individual safety)	การเชื่อมต่อข้อมูล (Data connectivity)	เศรษฐกิจพลังผู้หญิง (Women omics)	การลดปริมาณของเสีย (Waste minimization)	การพึ่งพากันของระบบ (System interdependence)
การท่องเที่ยว (Tourism)	การผลิตแบบเพิ่มเนื้อวัสดุ (พิมพ์ 3 มิติ) (Additive manufacturing)	การฟื้นฟูเมือง (Urban regeneration)	เกาะความร้อนในเมือง (Heat stress)	การก่อการร้าย (Terrorism)

ตารางที่ 2 ปัจจัยขับเคลื่อน (Drivers) (ต่อ)

ปัจจัยขับเคลื่อน (Drivers)				
S: Social	T: Technology	E: Economic	E: Environmental	P: Political
ปัจจัยด้านสังคม	ปัจจัยด้านเทคโนโลยี	ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ	ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม	ปัจจัยด้านการเมือง
ชนชั้นกลางทั่วโลก (Global middle class)	ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial intelligence)	วิสาหกิจขนาดกลางและขนาด ย่อม (SME's)	สุขาภิบาล (Sanitation)	การอุดหนุนจากรัฐ (Subsidies)
สุขภาพ (Wellbeing)	การติดตามชีวิตด้วยเทคโนโลยี (Quantified self)	เศรษฐกิจแบบแบ่งปัน (Sharing economy)	การขนส่งแบบไร้เครื่องยนต์ (Non-motorized transport)	ธรรมาภิบาลเมือง (Urban governance)
วิถีแห่งความยั่งยืน (Sustainable behaviors)	อาคารอัจฉริยะ (Intelligent buildings)	การเชื่อมต่อระดับภูมิภาค (Regional connectivity)	รูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Land use patterns)	วิถีแห่งความยั่งยืน (Sustainable behaviors)
วิถีชีวิตดิจิทัล (Digital lifestyle)	ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber security)	เศรษฐกิจนอกระบบ (Informal economy)	ระดับน้ำทะเลสูงขึ้น (Sea-level rise)	การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Devolution)
การอยู่อาศัย (Housing)	เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับ บริบท (Small-scale solution)	การพึ่งพาตัวเอง (Self-sufficiency)	การปรับเปลี่ยนระบบภายใน อาคาร (Retrofitting)	มาตรฐานอาคาร (Building standards)
โรคติดต่อ (Infectious diseases)	บริการควบคุมระยะไกล (Remote services)	อัตลักษณ์ (Identity)	การบริการของระบบนิเวศ (Ecosystem services)	วัฏจักรการเลือกตั้ง (Electoral cycle)
การเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship)	การสร้างแบบจำลองดิจิทัล (Digital modeling)	การเติบโตของเศรษฐกิจ (Economic growth)	การเข้าสู่ยุคของยานยนต์ (Motorization)	พื้นที่สาธารณะ (Public space)

ที่มา: Cities Alive : 100 issues shaping future cities (Arup University, 2019)

2.4.2 นโยบายและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องในระดับประเทศ

1) ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 บัญญัติให้รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมาย ได้ให้ความสำคัญกับการแก้ปัญหาเมืองที่เกิดขึ้นดังกล่าว โดยเน้นการกระจายเมืองขนาดต่าง ๆ ให้เหมาะสม พัฒนาการคมนาคมขนส่งระหว่างเมือง และพัฒนาความเชื่อมโยงเศรษฐกิจและสังคมระหว่างภาค เพื่อกระจายความเจริญสู่ภูมิภาค สร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ เพิ่มรายได้อย่างทั่วถึง นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดี และลดความเหลื่อมล้ำของคนในภาค ทั้งนี้ ในการแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับภาค เมือง และพื้นที่เศรษฐกิจ ได้กำหนดให้การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ 5 ปี ของกระทรวง กรม การจัดทำแผนพัฒนาระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด และอำเภอ ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” การพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลาของยุทธศาสตร์ชาติจะมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

(1) วิสัยทัศน์

“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนเป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน”

(2) เป้าหมาย 20 ปี (พ.ศ.2580)

- เศรษฐกิจและสังคมไทยมีการพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยสถาบันหลักของชาติดำรงอยู่อย่างมั่นคงเป็นจุดยึดเหนี่ยวของสังคมมีความสามัคคีของคนในชาติ มีความสงบและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในทุกพื้นที่ และมีระดับรายได้ในกลุ่มประเทศรายได้สูงประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในภูมิภาคและโลก

- ระบบเศรษฐกิจเป็น Trading Nation และฐานเศรษฐกิจดิจิทัล ที่มีการเติบโตอย่างมีคุณภาพมีเสถียรภาพแข่งขันบนฐานการพัฒนานวัตกรรม และมีฐานการผลิตบริการและลงทุนที่เชื่อมโยงในอาเซียนเพื่อให้ประเทศไทยเข้าสู่การมีรายได้สูงภายในปี พ.ศ.2580

- ภาคเกษตร พัฒนามุ่งสู่ความมั่นคงและปลอดภัยด้านอาหารและเป็นฐานการผลิต
- ภาคอุตสาหกรรม ยกกระดับศักยภาพฐานอุตสาหกรรมเดิม พัฒนาอุตสาหกรรมอนาคตให้เป็นฐานรายได้ใหม่ โดยมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการผลิตการค้าและการลงทุนในอนุภูมิภาคและภูมิภาคอาเซียน เช่น ศูนย์การผลิตรถยนต์และชิ้นส่วน และศูนย์ทดสอบและวิจัยพัฒนารถยนต์และชิ้นส่วน

ของเอเชียศูนย์กลางการผลิตพลังงาน/วัสดุชีวภาพของภูมิภาคอาเซียน ศูนย์กลางการผลิตอุตสาหกรรม ดิจิตอล เป็นต้น

- ภาคบริการ ยกกระดับศักยภาพ/คุณภาพธุรกิจบริการเดิมและส่งเสริมธุรกิจบริการ ในอนาคตให้เป็นฐานรายได้ใหม่ โดยมุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางการลงทุนและการให้บริการของภูมิภาคอาเซียน เช่น ศูนย์กลางการให้บริการสุขภาพของภูมิภาคอาเซียน เมืองหลวงแห่งการท่องเที่ยวและบริการของอาเซียน ศูนย์บริการทางการเงิน การศึกษานานาชาติ และบริการด้านโลจิสติกส์ เป็นต้น วิสาหกิจ และการดำเนินธุรกิจ วิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม แข็งแกร่งเป็นฐานการผลิตและบริการที่สำคัญของประเทศ

- คนไทยในอนาคตมีศักยภาพในการร่วมกันพัฒนาประเทศ สามารถปรับตัวรองรับ บริบทการพัฒนาในอนาคต มีความพร้อมทั้งกายใจสติปัญญา มีทักษะวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล มีการเรียนรู้ ตลอดชีวิต มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีจิตสำนึกวัฒนธรรมที่ดีงามรู้คุณค่าความเป็นไทย และมีความ รับผิดชอบเป็นรากฐานที่มั่นคงของชุมชน สังคม รักชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์

- เศรษฐกิจและสังคมพัฒนาอย่างเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นประเทศที่มีระบบ เศรษฐกิจสีเขียว ระดับการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่ำ มีพื้นที่สีเขียวใหญ่ขึ้น

- การบริหารภาครัฐโปร่งใสมีประสิทธิภาพ ตรวจสอบได้อย่างเป็นธรรมและประชาชน มีส่วนร่วม มีการกระจายอำนาจและแบ่งภารกิจรับผิดชอบที่เหมาะสมระหว่างส่วนกลางภูมิภาคและท้องถิ่น ซึ่งการถ่ายทอดแผนการพัฒนาดังกล่าวให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม จำเป็นต้องอาศัยการวางแผนและจัดทำ ผังเมืองเป็นเครื่องมือที่สำคัญ

2) กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580)

ยุทธศาสตร์ชาติประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุขและตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ ในการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิต สร้าง รายได้ระดับสูงเป็นประเทศพัฒนาแล้ว และสร้างความสุขของคนไทย สังคมมีความมั่นคงเสมอภาค และเป็น ธรรม ประเทศสามารถแข่งขันได้ในระบบเศรษฐกิจ โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1.ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง 2.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน 3.ยุทธศาสตร์การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพคน 4.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคและเท่าเทียมกันทางสังคม 5.ยุทธศาสตร์ด้านการสร้าง การเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 6.ยุทธศาสตร์ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบ การบริหารจัดการภาครัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)

ในปัจจุบันประเทศไทยมีประเด็นความต้องการพัฒนาในหลายมิติ สถานการณ์ที่กำลัง เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และนโยบายจากภาครัฐภาคเอกชน การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การเพิ่มผลิตภาพการผลิตและพัฒนานวัตกรรม การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคม

สูงอายุ การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาระบบ การบริหารจัดการภาครัฐ จึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ ซึ่งในการวางผังเมืองจะต้องมีความสอดคล้องกับ บริบทการพัฒนาเมืองตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals หรือ SDGs) สนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อให้อนาคตของหลักสูตรด้านผังเมืองประเทศไทยสนับสนุนการพัฒนา เมืองและถิ่นฐานมนุษย์อย่างยั่งยืนในอนาคต

2.5 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร การเรียนการสอน การวิวัฒนาการ วางผังเมืองของประเทศไทย และกรณีในต่างประเทศ เพื่อศึกษาเรียนรู้ประเด็นที่มีการศึกษาไว้และ ประเด็นที่ยังขาดการเข้าไปศึกษา โดยมีรายละเอียดงานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.5.1 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกรณีประเทศไทย

ปานปั่น รองทานาม (2558) ศึกษาเรื่องวิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย ซึ่งมีความเป็นมา ยาวนานพร้อม ๆ กับการก่อสร้างเมืองตั้งแต่อดีตกาลจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะกล่าวถึงวิวัฒนาการบทบาทและ การดำเนินงานของการผังเมือง โดยเฉพาะที่มีการจัดทำโครงการหรือมติต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ รวมไปถึง การขึ้นและคลี่คลายประเด็นของการผังเมืองประเทศไทย การทำงานทางด้านกรวางแผนพัฒนาพื้นที่ ตลอดจนประเด็นที่มีการพิจารณาจัดวางผังในทิศทางที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากความเปลี่ยนแปลงของ สถานการณ์ต่าง ๆ มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองทั้งสิ้น โดยเฉพาะในกรณีของประเทศไทยที่บ่อยครั้ง เกิดความพยายามในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ทำให้รูปแบบการพัฒนาเมืองนั้นขาดเสถียรภาพ การดำเนินงานทางด้านกรผังเมืองของประเทศไทย จึงมีวิวัฒนาการที่เื้อต่อการแก้ไขสถานการณ์อย่างเป็น เหตุเป็นผล จนปัจจุบัน องค์กรต่าง ๆ สถาบันการศึกษา ภาครัฐ และเอกชน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาและ การผังเมืองมากขึ้น วิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทยมุ่งเน้นแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงเชิงองค์กรที่มีผล ต่อทิศทางและรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ของประเทศไทย บทความนี้สามารถนำมาต่อยอดในการศึกษานี้ได้ ในกล่าวถึงวิวัฒนาการบทบาทและการดำเนินงานของการผังเมือง ช่วงเวลาเริ่มต้นของการผังเมืองใน ประเทศไทย หลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองครั้งแรกที่เริ่มก่อตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนการสร้าง บุคลากรด้านการวางผังเมืองของประเทศไทยในอดีต โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง สำคัญของประเทศไทยและการเรียนการสอนด้านการผังเมืองจากอดีตสู่ปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์ วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย (ดูเพิ่มเติมในหัวข้อ 2.3.1)

ศศิธร คล้ายชม และคณะ (2565) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนการสอนด้านการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยใช้โครงการเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อค้นหาประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบโครงการเป็นฐานของการเรียนการสอนในรายวิชาการออกแบบสถาปัตยกรรม 2) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียนของนักศึกษาที่ใช้โครงการเป็นฐานในรายวิชาการออกแบบสถาปัตยกรรม 3) เพื่อค้นหาความพึงพอใจของนักศึกษาที่ทำการเรียนในรายวิชาการออกแบบสถาปัตยกรรม โดยใช้โครงการเป็นฐานศึกษาความรู้ด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมในหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก มีการเก็บข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลออกแบบและชี้แจงการเรียนการสอนในรายวิชา แบบทดสอบก่อน-หลังเรียน แบบสอบถามประเมินความพึงพอใจ และมีการวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการวิเคราะห์เปรียบเทียบและการวิเคราะห์เนื้อหาในกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจากการศึกษาพบว่าการเรียนการสอนที่มีการเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐาน ช่วยให้นักศึกษามีศักยภาพในการเรียนรู้และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง และสามารถแก้ปัญหาโครงการได้ในระดับดี นอกจากนี้ยังมีผลสัมฤทธิ์ดีขึ้นเมื่อเทียบผลการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน สำหรับระดับความพึงพอใจของผู้เรียนอยู่ในระดับดี โดยเฉพาะทางด้านเนื้อหาและองค์ความรู้ที่ได้รับตามวัตถุประสงค์ สิ่งที่ได้เรียนรู้จากงานวิจัยคือ ได้ทราบแนวทางเสนอแนะการพัฒนาการเรียนการสอนผ่านการจัดทำโครงการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการเรียนรู้สามารถศึกษาค้นคว้าและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

2.5.2 งานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องกรณีต่างประเทศ

Dimitrova (2014) ได้ศึกษาเรื่อง แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการศึกษาการวางผังเมือง: บทเรียนที่เรียนรู้บนเส้นทางบัลแกเรีย (The 'sustainable development' concept in urban planning education: lessons learned on a Bulgarian path) อิทธิพลของบริบททั้งทางภูมิรัฐศาสตร์ - ยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก (CEE) และวิชาชีพในเมืองและระดับภูมิภาคการวางแผน แนวคิดทางการศึกษาและทางเลือกเกี่ยวกับโครงสร้างรายวิชา เนื้อหา และการประเมินผลลัพธ์ การประมาณค่าความเกี่ยวข้องบริบทของกระบวนการศึกษาและผลลัพธ์กล่าวถึงสามประเด็น ได้แก่ 1) การปฏิบัติของยุโรปขั้นสูงในการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน 2) ความต้องการด้านการศึกษาในสาขาการวางแผนเชิงพื้นที่ และ 3) ลักษณะเฉพาะของภูมิภาค CEE ด้วยการวิเคราะห์ความท้าทายที่มีรากฐานมาจากบริบทและปัจจัยความสำเร็จในกระบวนการศึกษา และเชื่อมโยงสิ่งเหล่านั้นกับกระบวนการระดับโลกและระดับภูมิภาคในวงกว้าง ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาด้านผังเมืองระดับอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SD) มีความอ่อนไหวต่อบริบททางวัฒนธรรม การเมือง และวิชาชีพขั้นพื้นฐาน ซึ่งสำหรับการวิจัยจำเป็นต้องมุ่งเน้นไปที่ประสบการณ์จริงและบทเรียนที่เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ สิ่งที่ได้เรียนรู้จากงานวิจัย

คือ ได้ทราบถึงรูปแบบการศึกษาด้านผังเมืองเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SD) ของรูปแบบการเรียนการสอนในยุโรปกลางและยุโรปตะวันออก (CEE) ซึ่งอาจจะนำมาเป็นข้อเสนอแนะต่องานวิจัย

Olesen (2018) ได้ศึกษาเรื่อง “การสอนทฤษฎีการวางผังเมืองในฐานะผู้วางแผนในการศึกษาการวางผังเมือง” (Teaching planning theory as planner roles in urban planning education) โดยทฤษฎีการวางผังเมืองมักถูกนักศึกษามองว่า เป็นวิชาที่เป็นนามธรรมเกินไปและมองไม่เห็นความเกี่ยวข้อง บทความนี้สนับสนุนมุมมองที่ว่าทฤษฎีการวางผังเมืองสามารถทำให้เป็นมิตรกับนักเรียนมากขึ้น ประการที่หนึ่งจำเป็นต้องมีการบูรณาการอภิปรายทางวิชาการเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องของทฤษฎีการวางผังเมือง สำหรับการวางแผนเมืองไว้ในหลักสูตร นักเรียนต้องเข้าใจว่า ทฤษฎีการวางผังเมืองสามารถสร้างแรงบันดาลใจในการวางแผนได้อย่างไร ประการที่สอง ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบต่อการสอนทฤษฎีการวางผังเมือง จากการศึกษาพบว่า มีการสอนทฤษฎีการวางผังเมืองในฐานะบทบาทนักผังเมืองที่หลากหลาย เสนอแนวทางการสอนที่เป็นประโยชน์ในการช่วยสร้างอัตลักษณ์ของตนในฐานะนักผังเมือง บทความนี้สร้างขึ้นจากประสบการณ์ของผู้เขียนในการสอนทฤษฎีการวางผังเมืองในหลักสูตรการวางผังเมืองระดับปริญญาโท และเขียนขึ้นโดยเป็นส่วนหนึ่งของการสำเร็จหลักสูตรการสอนสำหรับอาจารย์มหาวิทยาลัย อาจารย์ซึ่งให้พื้นฐานการสอนและการสอนแก่ผู้เข้าร่วมสำหรับอาชีพในมหาวิทยาลัย ซึ่งสิ่งที่ได้เรียนรู้จากงานวิจัยคือได้ต้องมีการบูรณาการอภิปรายทางวิชาการอย่างรอบคอบเกี่ยวกับความเกี่ยวข้องของทฤษฎีการวางผังเมืองไว้ในหลักสูตรสำหรับการวางแผนเมือง ซึ่งสามารถนำวิธีการเหล่านี้มาเป็นต้นแบบช่วยในการพัฒนางานวิจัยให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.5.3 การนำแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปใช้ในงานวิจัย

จากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานวิจัยในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมือง ได้แก่ งานวิจัยที่ศึกษาเรื่องวิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทยของ ปานปั้น รองหานาม (2558) ที่ผู้วิจัยสามารถนำมาดัดแปลงและศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อใช้กับการเรียนการสอนด้านผังเมือง กล่าวคือ ได้ไปสืบค้นข้อมูลต้นเริ่มต้นของการผังเมืองในประเทศไทย เพื่อมาหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องร่วมกับจุดเริ่มต้นของวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองไทยในปัจจุบันได้

งานวิจัยฉบับนี้ได้ทราบความคิดเห็นและเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทยจากที่ได้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนการสอนด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมโดยใช้โครงการเป็นฐาน (ศศิธร คล้ายชม และคณะ, 2565) ที่ได้พบว่าการเรียนการสอนที่มีการเพิ่มประสิทธิภาพควรเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นพื้นฐาน จะช่วยให้นักศึกษามีศักยภาพในการเรียนรู้ และสามารถศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง รวมถึงบทความที่เกี่ยวข้องกรณีต่างประเทศที่ช่วยเสนอแนะใน

การพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ Dimitrova (2014) เป็นการศึกษาแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ในการศึกษาการวางผังเมือง: บทเรียนที่เรียนรู้บนเส้นทางบัลแกเรีย พบว่า การศึกษาด้านผังเมืองระดับอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (SD) มีความอ่อนไหวต่อบริบททางวัฒนธรรม การเมือง และวิชาชีพขั้นพื้นฐาน จำเป็นต้องมุ่งเน้นไปที่ประสบการณ์จริงและบทเรียนที่เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ และ Olesen (2018) งานวิจัยที่จะมาสนับสนุนในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคต เป็นการศึกษาการสอนทฤษฎีการวางผังเมืองในฐานะผู้วางแผนในการศึกษาการวางผังเมืองการศึกษา พบว่า มีการสอนทฤษฎีการวางผังเมืองในฐานะบทบาทนักผังเมืองที่หลากหลาย เสนอแนวทางการสอนที่เป็นประโยชน์ในการช่วยสร้างอัตลักษณ์ของตนในฐานะนักผัง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะนำการศึกษางานวิจัยและบทความที่เกี่ยวข้องข้างต้นมาต่อยอด พัฒนารวบรวมข้อเรียนรู้ที่ได้มาบูรณาการร่วมกันเป็นองค์ความรู้ใหม่ต่อไป

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในบทนี้จะกล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัยการศึกษาพัฒนาการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปรากฏการณ์ (exploratory research) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) มีวิธีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมด้วยการสัมภาษณ์ (Interview) โดยแบ่งประเด็นการอธิบายเป็นประเด็นดังนี้

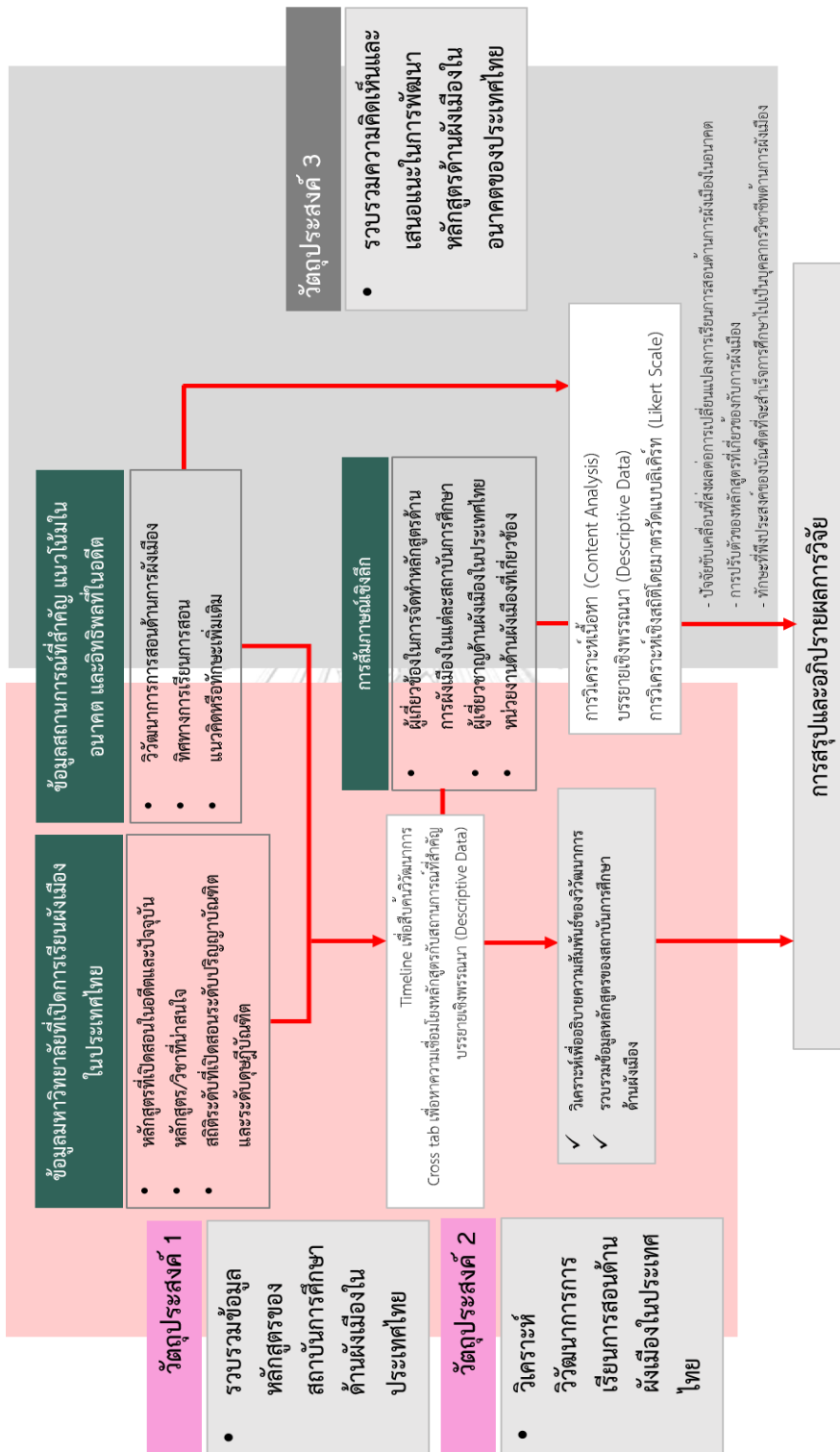
1. รูปแบบการวิจัย
2. วิธีการเก็บข้อมูล
3. เครื่องมือการวิเคราะห์และประมวลผล
4. ประชากร
5. ข้อจำกัดในการวิจัย
6. กรอบในการดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบและกรอบในการดำเนินการวิจัย

3.1.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาพัฒนาการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) รวบรวมข้อมูลหลักสูตรด้านการผังเมืองของสถาบันการศึกษาในประเทศไทยและวิเคราะห์เปรียบเทียบรวบรวมข้อมูลเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) 2) วิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต การปรับตัวของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง ศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative method) (ภาพที่ 2)

3.1.2 กรอบในการดำเนินการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงกระบวนการ

ที่มา: ผู้วิจัย, 2565

3.2 วิธีการเก็บข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักคือแบบสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การทบทวนวรรณกรรมและเก็บรวบรวมเอกสารหลักสูตร (มคอ.2) ของหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย ในงานวิจัยรวบรวมได้ทั้งหมด 19 หลักสูตร

2. วิเคราะห์และรวบรวมวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย ทำได้ดังนี้ การสัมภาษณ์ (interviews) กลุ่มประธานหลักสูตรด้านการผังเมืองในสถาบันการศึกษา โดยเน้นเฉพาะหลักสูตรปริญญาบัณฑิต หลักสูตรบัณฑิตศึกษา และหลักสูตรดุขฎีบัณฑิต ภายใต้สังกัดมหาวิทยาลัยรัฐ หรือมหาวิทยาลัยในกำกับรัฐ เท่านั้น ซึ่งมีคำว่า “การผังเมือง” “ผังเมือง” “การวางแผนภาคและเมือง” “การออกแบบชุมชนเมือง” “การพัฒนาเมือง” “สถาปัตยกรรมผังเมือง” โดยมีคำถามที่เป็นประเด็นหลักคือ ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร เป้าหมายของหลักสูตร การพัฒนาทักษะของนิสิต/นักศึกษา และปัจจัยขับเคลื่อนที่น่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนในอนาคต

3. รวบรวมความคิดเห็นและเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย ทำได้ดังนี้ การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการผังเมืองในสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบัน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เนื่องจากต้องการทราบความเห็นของผู้จัดการเรียนการสอนด้านการผังเมืองและรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และการปรับตัวของหลักสูตรในอนาคต รวมไปถึงข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนาหลักสูตรอย่างไร ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นการอธิบายในเชิงคุณภาพ ซึ่งมีการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่าง ปี พ.ศ. 2564 - 2565

3.3 เครื่องมือการวิเคราะห์และประมวลผล

ส่วนนี้จะเป็นการอธิบายข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ และวิธีการดำเนินการวิจัยในแต่ละขั้นตอน ซึ่งทำการแยกกระบวนการออกเป็น 2 ส่วนหลักตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้ 1) การรวบรวมหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทยร่วมกับสถานการณ์ที่สำคัญในอดีตเพื่อ

ศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมือง และ 2) รวบรวมความคิดเห็นและเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย โดยมีรายละเอียดในแต่ละส่วนดังต่อไปนี้

3.3.1 การศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย

ในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษารวบรวมหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย และวิเคราะห์ความสัมพันธ์การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทยร่วมกับสถานการณ์ที่สำคัญในอดีต เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมือง

1) ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์และขั้นตอน

1. การรวบรวมเอกสารหลักสูตร (มคอ.2) ของหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย ในงานวิจัยรวบรวมได้ทั้งหมด 19 หลักสูตร

2. ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการศึกษา ข้อมูลสถานการณ์ที่สำคัญในระดับสากลและระดับประเทศ แนวโน้มทิศทางการเรียนการสอนในอนาคต สถานการณ์ที่สำคัญในอดีต และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนด้านการผังเมือง

3 ข้อมูลที่เกิดจากทางสัมภาษณ์แบบปลายเปิดโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและเน้นการถามคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอภิปรายให้ข้อมูลเชิงลึกและแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย

กลุ่มสัมภาษณ์ที่ 1 ประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมืองในแต่ละสถาบันการศึกษา โดยมีประเด็นดังนี้ 1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาทักษะของนิสิต/นักศึกษา และเป้าหมายของหลักสูตร 2) การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และ 3) การปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต

2) ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 1 จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เป็นหลัก การรวบรวมเอกสารหลักสูตร (มคอ.2) ของหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย การรวบรวมหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย ซึ่งจะนำไปสู่วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย

ขั้นตอนที่ 2 จะใช้ข้อมูลของข้อมูลสถานการณ์ที่สำคัญในระดับสากลและระดับประเทศ แนวโน้มทิศทางการเรียนการสอนในอนาคต อิทธิพลที่ในอดีต และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนด้านผังเมือง ร่วมกับกลุ่มสัมภาษณ์ที่ 1 ประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมืองในแต่ละสถาบันการศึกษา เพื่อสืบค้นวิวัฒนาการการเรียนการสอนผังเมืองผ่านการจัดเรียงข้อมูลด้วย Timeline และนำมา Cross tab เพื่อหาความเชื่อมโยงหลักสูตรกับ

สถานการณ์ที่สำคัญ วิเคราะห์เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของวิวัฒนาการ และอภิปรายร่วมกับสถานการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นโดยอ้างอิงจากบทสัมภาษณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและแผนภาพ ประกอบการบรรยาย

3.3.2 ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย

ในขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมความคิดเห็นและเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย ซึ่งจะใช้ทางการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและเน้นการถามคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอภิปรายให้ข้อมูลเชิงลึกและแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย เพื่อศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง วิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และการปรับตัวของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย

1) ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์และขั้นตอน

1. ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการศึกษา ข้อมูลสถานการณ์ที่สำคัญในระดับสากลและระดับประเทศ แนวโน้มทิศทางการเรียนการสอนในอนาคต สถานการณ์ที่สำคัญในอดีต และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนด้านผังเมือง

2. ข้อมูลที่เกิดจากการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและเน้นการถามคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอภิปรายให้ข้อมูลเชิงลึกและแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย

กลุ่มสัมภาษณ์ที่ 1 ประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมืองในแต่ละสถาบันการศึกษา โดยมีประเด็นดังนี้ 1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาทักษะของนิสิต/นักศึกษา และเป้าหมายของหลักสูตร 2) การประเมินปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และ 3) การปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต

กลุ่มสัมภาษณ์ที่ 2 หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย/ผู้ทรงคุณวุฒิด้านผังเมือง โดยมีประเด็นดังนี้ 1) การพัฒนาทักษะของนิสิต/นักศึกษา 2) การปรับตัวการปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต และ 3) ปัจจัยขับเคลื่อนที่น่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนในอนาคต

2) ขั้นตอนและวิธีดำเนินการ

ขั้นตอนที่ 1 จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) เป็นหลัก ซึ่งจะใช้ข้อมูลของข้อมูลสถานการณ์ที่สำคัญในระดับสากลและระดับประเทศ แนวโน้มทิศทางการเรียนการสอนในอนาคต สถานการณ์ที่สำคัญในอดีต และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนด้านผังเมือง นำมาประกอบในแบบสอบถามผ่านการวิเคราะห์เชิงสถิติ โดยมาตราวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) 5 ระดับ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต โดยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางและแผนภาพ ประกอบการบรรยาย

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มสัมภาษณ์ที่ 1 กลุ่มประธานหลักสูตร หรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมืองและกลุ่มสัมภาษณ์ที่ 2 หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย/ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านผังเมือง

โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Data) เพื่อวิเคราะห์ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง การปรับตัวของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง และอภิปรายถึงสถานการณ์และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นโดยอ้างอิงจากข้อมูลและบทสัมภาษณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย

3.4 ประชากร

ประชากรในงานวิจัยนี้ คือ หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์การผังเมือง

การเก็บข้อมูลจากการสืบค้น พบว่ามีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง ตามนิยามของงานวิจัยนี้อยู่ทั้งสิ้น 19 หลักสูตร โดยดำเนินการสำรวจทั้งหมด

3.5 ข้อยกจำกัดในการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาใน 2 มิติ คือ 1) รวบรวมจากหลักสูตรการผังเมือง แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 2) การสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรผังเมืองที่เกี่ยวข้องและประเมินผลกระทบต่อวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์และอธิบายการศึกษาหน่วยการวิเคราะห์ การวิจัยในแต่ละเรื่องนั้นมีความยากที่จะได้มาซึ่งข้อมูล เพื่อทำการวิเคราะห์ในแต่ละส่วน โดยแบ่งข้อจำกัดของงานวิจัยในครั้งนี้ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การศึกษาและรวบรวมจากหลักสูตรการผังเมือง มีการปฏิเสธการให้ข้อมูลบางส่วน เนื่องจากเป็นเรื่องของเหตุผลเฉพาะภายในของสถาบันการศึกษา
2. การศึกษาจัดทำในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคไวรัสโควิด-19 การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ จึงดำเนินการในรูปแบบของอิเล็กทรอนิกส์

บทที่ 4

วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย

4.1 การเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย

การเรียนการสอนด้านการผังเมืองเริ่มมีการจัดตั้งขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2500 (พานปีน, 2558) จากการข้อตกลงและสัญญาโดยกระทรวงศึกษาธิการให้ "USOM" องค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Operations Mission) จัดหลักสูตรการวางแผนเมืองให้กับนักศึกษาซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ว่าจ้างบริษัทลิชฟีลด์ (Licthfield Whiting Bowne & Associates) เข้ามาวางแผนเมืองกรุงเทพมหานคร (โครงการผังเมืองนครหลวง 2533) ซึ่งยังคงได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบภารกิจด้านการผังเมือง เห็นว่าภารกิจด้านการผังเมืองเป็นภารกิจที่มีความสำคัญ ประกอบกับรัฐบาลในขณะนั้นได้ดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเร่งด่วนตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการนายพันเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี) เพื่อความต่อเนื่องของการวางแผนและจัดทำผังเมืองไทย จึงได้ส่งเสริมและพัฒนาด้านศาสตร์ทางการผังเมือง ต่อมาใน พ.ศ. 2517 ได้จัดตั้งหลักสูตรบัณฑิตศึกษาด้านการผังเมืองแห่งแรกของประเทศไทย คือ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้นำในการเปิดการเรียนการสอนด้านการผังเมือง สถาบันการศึกษาแรกที่เปิดสอนหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง

ในขณะเดียวกันเริ่มจากมีหน่วยงาน USOM และ Sumner Sharpe ผู้เป็นอาสาสมัครหน่วยสันติภาพสหรัฐอเมริกา (Peace Corps) ที่เกี่ยวกับการศึกษา การพัฒนาชนบท การสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ได้มาให้ความรู้ศาสตร์ด้านการผังเมืองในคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ชื่อว่า “Program for Improving Education in City Planning” ในขณะนั้นยังไม่มีหลักสูตรด้านการผังเมืองแต่เป็นการเรียนการสอนในภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์ หลังจากนั้นมีความจำเป็นในด้านการพัฒนาเมือง จึงได้ให้ทุนการศึกษาแก่คนไทยเพื่อศึกษาด้านการผังเมืองที่ประเทศสหรัฐอเมริกา (อภิวัฒน์ รัตนวราหะ, 2562) พ.ศ. 2519 ซึ่งได้ริเริ่มจัดตั้งหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยแนวคิดเริ่มต้นของศาสตร์ผังเมืองในประเทศไทยได้รับอิทธิพลมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา จากบริษัทผู้วางแผนและจัดทำผังเมืองและเป็นปรึกษาด้านผังเมืองของประเทศไทย

ประมาณ 10 ปี ต่อมา พ.ศ. 2529 มีการได้จัดตั้งหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบัน

เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ซึ่งในยุคสมัยนี้ได้มีการพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา มีการผสมผสานกันให้ครอบคลุมถึงเรื่องเมืองทั้งหมดโครงสร้างพื้นฐาน สภาพแวดล้อมเมือง เมื่อภารกิจด้านผังเมืองมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาประเทศ รัฐบาลจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในเร่งผลิตบุคลากรด้านการผังเมือง เพื่อสร้างเครื่องมือช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยการวางผังและจัดทำนโยบายในระดับประเทศ ภาค และอนุภาค และโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นกรอบการจัดทำผังเมืองในระดับต่าง ๆ และการพัฒนาตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

หลักสูตรปริญญาบัณฑิตที่แรกของศาสตร์ผังเมืองจึงได้ก่อตั้งขึ้น ในปีพ.ศ. 2541 โดยเปิดสอนหลักสูตรออกแบบชุมชนเมือง (Urban Design) เป็นที่แรกของประเทศไทย หลักสูตรสถาปัตยกรรมเมือง และชุมชน ต่อมาจัดตั้งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์¹

เปิดสอนวางแผนภาคและเมืองเป็นที่แรกของประเทศไทยในหลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นหลักสูตรที่ได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยในจัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนศาสตร์ด้านการผังเมือง ซึ่งสามารถยืนยันได้จากชื่อของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ที่มีความเฉพาะในคำต่อท้ายว่า “และการผังเมือง” ได้รับอิทธิพลจากประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศ ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจาก คณะอาจารย์ในภาควิชาและคณะผู้ก่อตั้งหลักสูตรได้มีการศึกษาหรือเป็นคณาจารย์เก่าแก่จากสถาบันการศึกษาดังกล่าว² (ภาพที่ 3)

จากการสืบค้นข้อมูลที่ได้เข้าถึงได้ ในปัจจุบันมีสถาบันที่เปิดการเรียนการสอนด้านการผังเมืองอยู่ทั้งสิ้น 10 สถาบัน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มีหลักสูตรรวมทั้งสิ้น 19 หลักสูตร (ภาพที่ 3) แบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ดังนี้ หลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต 8 หลักสูตร หลักสูตรระดับมหาบัณฑิต 9 หลักสูตร และหลักสูตรระดับดุษฎีบัณฑิต 2 หลักสูตร ทั้งนี้ ในอดีตมีสถาบันที่เคยมีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง แต่ได้ปิดหลักสูตรไปแล้ว 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (หลักสูตรการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต) และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (หลักสูตร

¹ สัมภาษณ์, ผศ.กัญญา หอสูติสิมา ประธานหลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 23 มีนาคม 2564

² สัมภาษณ์, ดร.นิพนธ์ วิเชียรน้อย อดีตอาจารย์/ประธานสาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 28 เมษายน 2564

สถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาการจัดการผังเมือง) ที่มีการเปิดสอนในวิชาผังเมืองและการออกแบบชุมชนเมือง (Urban Design) อีกทั้งมีหลักสูตรที่กำลังจะปิดลงในอนาคตจำนวน 1 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ เนื่องจาก จำนวนความสนใจที่เข้าศึกษาสาขาด้านการผังเมืองลดน้อยลงมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนด้านการผังเมืองมากขึ้น³ และมีสาขาวิชา/หลักสูตรการเรียนการสอนใหม่ที่น่าสนใจ ทันสมัยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน มากกว่าศาสตร์ด้านการผังเมือง ทำให้เพิ่มทางเลือกให้แก่กลุ่มใหม่ จึงทำให้ความสนใจทางด้านผังเมืองลดน้อยลง จึงต้องปิดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย

นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรอื่น ๆ ที่ไม่ได้ใช้ชื่อที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองโดยตรง ที่ไม่ได้ศึกษาในครั้ง นี้ ได้แก่ 1) วิทยาลัยพัฒนามหานคร มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช ซึ่งเปิดเมื่อปี พ.ศ. 2559 ในหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาและจัดการเมือง และในปี พ.ศ. 2563 ได้เปิดการสอนในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการเมือง⁴ 2) สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย คณะสิ่งแวดล้อมทรัพยากร และการพัฒนา ซึ่งเปิดเมื่อปี พ.ศ. 2536 ในหลักสูตรการวางแผนและออกแบบอย่างยั่งยืน (The Master's program in Urban Sustainability Planning and Design) หลักสูตรนวัตกรรมเมืองและความยั่งยืน (The Master's program in Urban Innovation and Sustainability) และหลักสูตรการเตรียมพร้อมรับมือและการจัดการภัยพิบัติ (The Master's program in Disaster Preparedness Mitigation and Management)⁵ เนื่องจากชื่อหลักสูตรไม่ตรงกับที่นิยามไว้ จึงกลายเป็นข้อจำกัดในการศึกษาครั้งนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

³ การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ฐปณี รัตนถาวร, อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 2 มีนาคม 2564

⁴ <https://imd.nmu.ac.th/msc-urban-development-and-management-th/> (2566)

⁵ School of Environment, Resources and Development - Asian Institute of Technology (ait.ac.th) (2566)

ปี พ.ศ. 25xx	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60															
	2517-หลักสูตรสถาปัตยกรรมผังเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยศิลปากร																																																											
	2519-หลักสูตรสถาปัตยกรรมผังเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยศิลปากร																																																											
	2529-หลักสูตรการวางแผนผังเมืองภาคเรียนที่ 1 สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง																																																											
	2537-หลักสูตรการวางแผนผังเมืองภาคเรียนที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย																																																											
	2541-หลักสูตรการวางแผนผังเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม																																																											
	2547-หลักสูตรการวางแผนผังเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยขอนแก่น																																																											
	2549-หลักสูตรการผังเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์																																																											
	2557-หลักสูตรการออกแบบผังเมืองชุมชนเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์																																																											
	2558-หลักสูตรการวางแผนผังเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยแม่โจ้																																																											
	2541-หลักสูตรสถาปัตยกรรมผังเมือง ภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม																																																											
	2546-หลักสูตรการผังเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์																																																											
	2547-หลักสูตรการผังเมืองภาคเรียนที่ 1 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย																																																											
	2548-หลักสูตรการผังเมืองภาคเรียนที่ 1 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี																																																											
	หลักสูตรชั้นประถมศึกษาตอนต้น																																																											
	หลักสูตรชั้นประถมศึกษาตอนต้น																																																											
	รับอิทธิพล/ต้นแบบ																																																											
	2552-หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี																																																											
	หลักสูตรชั้นประถมศึกษาตอนต้น																																																											
	2553-หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต วิชาเอกการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น																																																											
	หลักสูตรชั้นประถมศึกษาตอนต้น																																																											
	2556-หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาบัณฑิตศึกษาด้านการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี																																																											

ภาพที่ 3 การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย

ที่มา : ข้อมูลจาก เอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา และการสัมภาษณ์, 2565

4.2 หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

จากการสืบค้นข้อมูลที่ได้เข้าถึงได้ เล่มหลักสูตร (มคอ.2) และการสัมภาษณ์ (รายชื่อผู้ถูกสัมภาษณ์ดูภาคผนวก ก) ในปัจจุบันมีสถาบันที่เปิดการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในระดับบัณฑิตศึกษามีอยู่ทั้งสิ้น 7 สถาบัน โดยในปี พ.ศ. 2517 มหาวิทยาลัยศิลปากรเป็นสถาบันด้านการผังเมืองที่แรกที่ก่อตั้งหลักสูตรมหาบัณฑิต จากนั้นจึงตามด้วย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตามลำดับ มีหลักสูตรรวมทั้งสิ้น 9 หลักสูตรที่ทำการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบัน

ในขณะที่ หลักสูตรในระดับดุษฎีบัณฑิต ในปัจจุบันมีทั้งสิ้น 2 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

4.2.1 หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2517 มีการจัดตั้งหลักสูตรบัณฑิตศึกษาออกแบบชุมชนเมืองแห่งแรกในประเทศไทย คือ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง (Master of Architecture Program in Urban Design) โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (การออกแบบชุมชนเมือง) Master of Architecture (Urban Design) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรซึ่งเป็นสถาบันผู้นำทางวิชาการในสาขานี้ ได้พัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ได้รับอิทธิพลหรือมีต้นแบบที่โดดเด่นจากประเทศประเทศอังกฤษ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University)⁶ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่เปิดการสอนการออกแบบชุมชนเมือง เนื่องจาก มีความร่วมมือร่วมกันจากคณาจารย์ผู้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นศิษย์เก่า ปัจจุบันเน้นการเรียนรู้พื้นฐานของการวางแผนเมืองแต่ไม่ได้สอนให้ปฏิบัติจริง เน้นการวิเคราะห์แล้วจึงนำมาสู่การออกแบบเมืองและโครงสร้างพื้นฐานให้มีประสิทธิภาพตามหลักทฤษฎีมีการพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง บนความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของสถาบันการศึกษาเน้นศิลปะ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็น 3 อย่างที่มหาวิทยาลัยยึดถือและปฏิบัติ รวมทั้งการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภาครัฐ ทำงานร่วมกันในรูปแบบ

⁶ การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ธนะ จีระพิวัฒน์, ประธานหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 8 มิถุนายน 2564

ของการให้บริการทางวิชาการหลากหลายหน่วยงานตลอดระยะเวลา 10 ปี ได้แก่ สำนักการวางผังและพัฒนาเมือง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี⁷

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตรหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง มุ่งให้ศึกษามีทักษะความรู้และความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ในการออกแบบและวางแผนพัฒนากายภาพชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางวิชาการและการวิจัย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาและวิสัยทัศน์ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ โดยมีปรัชญาว่า “สืบสานภูมิปัญญาไทย สร้างสรรค์สู่สากล” และวิสัยทัศน์ว่า “มุ่งสู่ความเป็นเลิศด้านการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมในระดับนานาชาติ” อีกทั้งสนองตอบปรัชญาของมหาวิทยาลัยที่ว่า “ศิลป์ และศาสตร์ สร้างสรรค์ชาติยั่งยืน” **เป้าหมายเชิงวิชาการ** เน้นการตั้งคำถามและตอบคำถามงานวิจัย รวมถึงควรเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับทฤษฎี และ **เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** เน้นการสอนให้ออกแบบชุมชนเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมที่หลากหลายได้ในพื้นที่เมือง สามารถเรียนรู้ และเข้าใจองค์ประกอบภาพรวมของเมืองในประเด็นจุดเล็กๆ ของเมืองได้ รวมทั้งการส่งเสริมทิศทางการสังคมเริ่มให้ความสนใจประเด็นเรื่องการออกแบบเมือง โดยเฉพาะกลุ่มคนที่สนใจเรื่องเมือง ชับเคลื่อนเมือง และทำงานเพื่อพัฒนาเมือง

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 38 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 5 ปี มี 3 แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 1 แผน ก แบบ ก 2 และแผน ข

ตารางที่ 3 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 1	แผน ก แบบ ก 2	แผน ข
1. หมวดวิชาพื้นฐาน 3-6 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาพื้นฐาน 3-6 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาพื้นฐาน 3-6 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาบังคับ (ไม่นับหน่วยกิต) 3 หน่วยกิต	2. หมวดวิชาบังคับ 25 หน่วยกิต	2. หมวดวิชาบังคับ 29 หน่วยกิต
3. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ มีค่าเทียบเท่า 37 หน่วยกิต	3. หมวดวิชาเลือก ไม่น้อยกว่า 3 หน่วยกิต	3. หมวดวิชาเลือก ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 37 หน่วยกิต	4. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ (มีค่าเทียบเท่า) 12 หน่วยกิต	4. หมวดวิชาการค้นคว้าอิสระ 5 หน่วยกิต
	จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 40 หน่วยกิต	จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 40 หน่วยกิต และต้องสอบประมวลความรู้เมื่อมีหน่วยกิตสะสมไม่น้อยกว่า 35 หน่วยกิต

ที่มา : ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

⁷ ตามกรอบมาตรฐานภายใต้การดูแลและดำเนินการของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม

4.2.2 หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2519 มีการจัดตั้งหลักสูตรบัณฑิตเพื่อศึกษาสาขาการวางแผนภาคและเมืองแห่งแรกของประเทศไทย หลักสูตรมหาบัณฑิตทางผังเมือง โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิปริญญาผังเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban Planning) ใช้ตัวย่อ ผ.ม. หรือ M.U.P. ในช่วงแรกยังไม่ที่รู้จักและถูกให้ความสนใจค่อนข้างน้อย จึงต้องทำหนังสือแจ้งไปหน่วยงานภาครัฐ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้มีคนสนใจเข้ามาศึกษาเพิ่มขึ้น เนื่องจากแนวทางในการศึกษาศาสตร์ผังเมืองเป็นลักษณะประสานสหสาขาวิชาเข้าด้วยกัน (interdisciplinary) นิสิตที่รับเข้าศึกษาเป็นนิสิตจบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากแขนงวิชาต่างๆ (multi-disciplinary) ในปี พ.ศ. 2551 มีปรับปรุงหลักสูตรหลักสูตรระดับมหาบัณฑิตทางผังเมือง จากเดิมที่มีอยู่ 3 สาขาวิชา ได้แก่ การวางแผนภาค การวางแผนผังเมือง และการวางแผนผังชุมชน รวมเป็นสาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2552 ปรับปรุงหลักสูตรสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง เป็นหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง และสาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง ปัจจุบันเมื่อเข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิตitulการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban and Regional Planning) เป็นหลักสูตรสหวิทยาการที่ต้องเริ่มปูพื้นฐานและเพิ่มความรู้อย่างต่อเนื่องในด้านผังเมืองสำหรับนิสิตจากสาขาอื่น ด้วยเหตุนี้ จึงเน้นความรู้และทักษะในด้านวิชาชีพเพื่อสร้างฐานความรู้และทักษะในการวิจัย

หลักสูตรได้รับอิทธิพลหรือมีต้นแบบโดดเด่นจากประเทศเยอรมนี⁸ เนื่องจากมีความร่วมมือร่วมกันจากคณาจารย์ผู้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นศิษย์เก่า ผสมผสานร่วมกับประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 5 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2543 พ.ศ. 2544 พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2558 และพ.ศ. 2561 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตรหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นวางแผน ออกแบบ และวิจัยเพื่อสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการวางแผนผังและออกแบบเชิงบูรณาการทั้งองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน **เป้าหมายเชิงวิชาการ**นี้หากการเรียนการสอนจะต้องมีเนื้อหาจากทั้งสองศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจในการปฏิบัติวิชาชีพและวิจัยได้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วนตามลักษณะของความต้องการของตลาดงานและ**เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** เพื่อให้มีบุคลากรทางการวางแผนภาค

⁸ การสัมภาษณ์, รศ.ดร.พนิต ภูจันดา หัวหน้าภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 มกราคม

และเมื่อออกทำงานในสังคมตามสาขาต่าง ๆ ที่ต้องการการวางแผนเชิงพื้นที่ และเพิ่มเติมความรู้เฉพาะสาขาควบคู่ไปกับการวางแผนผังเมืองรวม เช่น กรมโยธาธิการและผังเมือง สำนักงานการวางแผนและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร บริษัทที่ปรึกษาด้านการผังเมือง และนักวิจัย เป็นต้น

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 38 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 1 ปี มี 2 แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 1 และแผน ก แบบ ก 2

ตารางที่ 4 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 1	แผน ก แบบ ก 2
1. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 36 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาบังคับ 18 หน่วยกิต 2. หมวดวิชาเลือก ไม่น้อยกว่า 6 หน่วยกิต 3. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ (มีค่าเทียบเท่า) 12 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 24 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.3 หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2529 มีการจัดตั้งหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม (Master of Urban and Regional Planning Program in Urban Environmental Planning) ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต (การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม) Master of Urban and Regional Planning (Urban and Environmental Planning) ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรในเชิงรุกที่จะพัฒนาองค์ความรู้ทั้งในระดับชาติและนานาชาติให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับสังคมและวัฒนธรรมของประเทศไทย โดยการผลิตบุคลากรทางด้าน การวางแผนและผังเมืองที่มีศักยภาพทั้งทางด้านวิชาการและวิชาชีพ รวมถึงการมีคุณธรรมและจริยธรรมในการทำงาน หลักสูตรนี้จึงพัฒนาอย่างสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ ปรัชญา ปณิธานและพันธกิจของสถาบันเพื่อสร้างมหาดบัณฑิตที่มีความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ วิเคราะห์ วิพากษ์ และมีความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลหรือมีต้นแบบจากหนังสือ Urban Land Use Planning ของแซปลิน⁹ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการวางแผน มีการพัฒนาหลักสูตร

⁹ การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ปณยู ไชยรัตนานนท์, ประธานหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรม ศาสตร์และการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 25 มีนาคม 2564

เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องในหลาย ๆ ด้านในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา โดยครอบคลุมเนื้อหาของเมืองในส่วนของโครงสร้างพื้นฐาน การใช้ประโยชน์ที่ดิน กฎหมาย และกระบวนการวิจัย เป็นต้น ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 4 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2544 พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2554 และพ.ศ. 2560 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร คือ การบูรณาการความเข้าใจในสภาพเชิงกายภาพและเชิงคุณค่าของชุมชนเมือง กับความรู้ในเทคนิค วิธี ทฤษฎีสมัยใหม่ในการวางแผน และปรัชญาการพัฒนา เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางการจัดการเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการในระดับเมืองและชุมชน โดยเน้นความทัดเทียม การพัฒนาสังคม และความยั่งยืนทางระบบนิเวศพร้อม ๆ กับความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน **เป้าหมายเชิงวิชาการ** หลักสูตรปัจจุบันเป็นไปตามกรอบของกระทรวง และสถาบัน โดยอยากฝึกให้ผู้ที่มาเรียนมองถึงภาพรวมในกระบวนการวางแผนในการดำเนินงานในด้านต่างๆ บูรณาการความคิดความเข้าใจเพื่อวิเคราะห์ให้เกิดรูปธรรมทางด้านผังเมือง เกิดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนเมืองและโครงสร้างพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพและ**เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** ส่งผลให้มีกระบวนการคิดในการวางแผนการทำงานด้านต่าง ๆ ได้ และนำเสนอความคิดออกมาอย่างมีเหตุผล ทางด้านผังเมือง ส่วนใหญ่ทำงานในส่วนภาครัฐ ได้แก่ กรมโยธาธิการและผังเมือง การเคหะแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร และหน่วยงานท้องถิ่น เป็นต้น

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 42 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 2 ปี มี 2 แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 1 และแผน ก แบบ ก 2 ตารางที่ 5 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 1	แผน ก แบบ ก 2
1. หมวดวิชาสามัญ 3 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาพื้นฐาน 6 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 39 หน่วยกิต	2. หมวดวิชาบังคับ 21 หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 42 หน่วยกิต	3. หมวดวิชาเลือก 9 หน่วยกิต
	4. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต
	5. หมวดวิชาสามัญ 3 หน่วยกิต
	จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 42 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.4 หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2539 มีการจัดตั้งหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม (Master of Architecture Program in Urban and Environmental Planning) โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต Master of Architecture (Urban and Environmental Planning) ในระยะเริ่มแรกประมาณ 10 ปี ของการก่อตั้งหลักสูตรมีเป้าประสงค์ เพื่อพัฒนาบุคลากรที่อยู่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักศึกษากลุ่มแรกที่มาเรียนส่วนใหญ่เป็นบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น นายช่างสิ่งแวดล้อม วิศวกรสิ่งแวดล้อม การพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันเป็นการปรับปรุงในส่วนของเนื้อหาให้ทันสมัยขึ้น จากเดิมที่ต้องการพัฒนาทักษะด้านการผังเมือง โดยเริ่มวางหลักสูตรใหม่¹⁰เกี่ยวกับสมาร์ทซิตี (Smart City) สมาร์ทคอมมูนิตี้ (Smart Community) อาจจะไม่ใช่แค่การออกแบบ แต่เป็นในเรื่องการศึกษา หรือวิจัยพื้นที่ของเมืองถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนามากน้อย คือ คำจำกัดความของการออกแบบชุมชนเมือง สำหรับการวางผังเมือง คือ ผังสีหรือผังการใช้ประโยชน์ที่ดินซึ่งหน้าที่โดยตรงของการออกแบบชุมชนเมือง คือการนำข้อกำหนดมาออกแบบและพัฒนาพื้นที่ของเมืองให้มีสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ดี ซึ่งปัจจุบันมีกฎหมายผังเมืองฉบับใหม่แต่ยังไม่ได้ใช้มาก ซึ่งจะมีการผลักดันในเรื่องผังเฉพาะมากขึ้น ได้รับอิทธิพลหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังเนื่องจากความร่วมมือร่วมกันจากอาจารย์ผู้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นศิษย์เก่า มหาวิทยาลัย รวมทั้งการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภาครัฐทำงานร่วมกันในรูปแบบของการให้บริการทางวิชาการหลายหน่วยงาน ได้แก่ องค์กรของรัฐ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (NIA) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2554 พ.ศ. 2559 และพ.ศ. 2564 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตรมุ่งพัฒนาบัณฑิตให้มีทักษะ ความรอบรู้ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางวิชาการและการวิจัยในการวางแผน การพัฒนาการบริหารจัดการเมือง ชุมชน และสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน **เป้าหมายเชิงวิชาการ**สามารถเพิ่มพูน

¹⁰ การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ศักดิ์รินทร์ แซ่ภู, ประธานหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 10 เมษายน 2564

องค์ความรู้ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ และการประกอบวิชาชีพสาขาวิชาผังเมือง การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง **เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** ผสมผสาน เรื่องผู้ประกอบการทางสังคมและผู้ประกอบการเมือง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากหลักสูตรสมาร์ทซิตี (Smart City) ของคณะบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดยส่งเสริมแนวคิดของสตาร์ทอัพ (Start-Up) สนับสนุนการมีนักวิชาชีพในแบบธุรกิจมากขึ้น ซึ่งต้องไม่ใช่ข้าราชการตามสายงานผังเมือง เป็นการเน้น เพื่อให้ให้นักศึกษาที่เรียนจบสามารถเป็นผู้ประกอบการในเมืองได้ (New startup) ถือเป็นสร้างโครงการเกี่ยวกับเมือง ผ่านมุมมองแบบ Ecosystem คือ ทำให้ผู้ที่เข้ามาศึกษามีความเข้าใจในเรื่องการบริหาร จัดการ และด้านการเงิน เพื่อให้ทำให้เป็นผู้ประกอบการในเมืองได้ โดยไม่ต้องพึ่งระบบกองทุนแบบเดิม

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 39 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 2 ปี มี 3 แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 1 แผน ก แบบ ก 2 และแผน ข

ตารางที่ 6 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 1	แผน ก แบบ ก 2	แผน ข
หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 39 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 39 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาพื้นฐาน 6 หน่วยกิต 2. หมวดวิชาบังคับ 15 หน่วยกิต 3. หมวดวิชาเลือก 6 หน่วยกิต 4. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 39 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาพื้นฐาน 6 หน่วยกิต 2. หมวดวิชาบังคับ 15 หน่วยกิต 3. หมวดวิชาเลือก 12 หน่วยกิต 4. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 6 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 39 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.5 หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ขอนแก่น

1) การพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2547 มีการจัดตั้งหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban and Regional Planning Program) ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban and Regional Planning) ได้มีการจัดตั้งหลักสูตรจากนโยบายของมหาวิทยาลัยในสมัยนั้น ซึ่งมีการสนับสนุนให้มีการวางแผนภาคและเมืองในระดับเมืองและภูมิภาค สามารถบริการวิชาการความรู้ให้กับเมืองและภูมิภาคไปช่วยแก้ปัญหา พัฒนา สร้างเสริมในพื้นที่ และทำให้เมืองและชุมชนรู้นักวางแผน นักออกแบบเมืองมีหน้าที่สำคัญกับเมืองอย่างไร เนื่องจากคนรู้จักบทบาทของนักผังเมืองน้อย และยังสร้าง

ความสัมพันธ์ทางด้านวิชาการไปสู่องค์กรนานาชาติกับเครือข่ายของมหาวิทยาลัยต่างประเทศ เนื่องจาก¹¹ มีอาจารย์หลายท่านที่จบจากต่างประเทศ และเพื่อเป็นการต่อยอดการศึกษาให้กับนักศึกษาใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และผู้สนใจจากภายนอก โดยตลอดระยะเวลาในการดำเนินการ ได้มีการพัฒนา ปรับปรุง หลักสูตรการเรียนการสอน เพื่อรักษาคุณภาพทางการศึกษา และได้จัดตั้งหลักสูตร เพื่อรองรับความต้องการของนักศึกษา ภาคเอกชน และบุคลากรภาครัฐ ได้รับอิทธิพลจากความร่วมมือร่วมกันจากการทำงาน ให้กับองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และผสมผสานหลักสูตรจากหลากหลายสถาบันรวมกัน ทั้งหมดภายใน ประเทศและต่างประเทศ ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2554 พ.ศ. 2559 และพ.ศ. 2561 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร มุ่งผลิตมหาบัณฑิตที่มีความรู้ความเข้าใจในเชิงลึก มีทักษะ ความคิดสร้างสรรค์และความเท่าทันต่อกระแสโลก สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ทางวิชาการและการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เพื่อนำไปประยุกต์ต่อไปในการพัฒนาภาคและเมือง การวางแผนนโยบาย การจัดการเมืองและชุมชน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และโครงสร้างพื้นฐาน รวมถึงต้องสามารถปฏิบัติวิชาชีพอย่างมีจรรยาบรรณ คุณธรรม และจริยธรรม **เป้าหมายเชิงวิชาการ** พบว่า สนับสนุนการวิเคราะห์ในเชิงนโยบายเชิงลึกในด้านวิชาการเฉพาะและนำผลที่ได้ไปประยุกต์ เช่น ความแตกต่างของสารนิพนธ์ของระดับปริญญาตรีและระดับปริญญาโท ซึ่งต้องมีความชัดเจนในการวิเคราะห์ และทฤษฎีที่นำมาใช้ เป็นวิเคราะห์ที่ค่อนข้างโดดเด่น และ**เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** พบว่า เพื่อตอบสนอง ความต้องการของการเปิดรับตำแหน่งข้าราชการในหน่วยงานด้านการผังเมืองและเพื่อสร้างความก้าวหน้า ในอาชีพการทำงานในด้านผังเมืองที่เกี่ยวข้อง เป็นถือว่าหลักสูตรที่ตอบโจทย์ในเป้าหมายเชิงวิชาชีพ เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านผังเมืองและมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในทุกด้าน

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 2 ปี มี 3 แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 1 แผน ก แบบ ก 2 และแผน ข

ตารางที่ 7 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 1	แผน ก แบบ ก 2	แผน ข
1. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 36 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาบังคับ 15 หน่วยกิต 2. หมวดวิชาเลือก 9 หน่วยกิต 3. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต	1. คณิตศาสตร์ 6 หน่วยกิต 2. หมวดวิชาบังคับ 15 หน่วยกิต 3. หมวดวิชาเลือก 15 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

¹¹ การสัมภาษณ์, รศ.ดร.ชูพงษ์ ทองคำสมุทร, คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 23 มีนาคม 2564

4.2.6 หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัตติ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2548 มีการจัดตั้งหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัตติ โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัตติ (Master of Urban and Environmental Planning) หลักจากที่มหาวิทยาลัยศิลปากรเปิดสอนการออกแบบชุมชนเมืองมาระยะหนึ่ง ก็เริ่มมีความเห็นในส่วนของการวางแผนเมือง ซึ่งจะเป็นอีกขอบเขตหนึ่งขององค์ความรู้เรื่องความรับผิดชอบในแง่ของการปฏิบัติงานวิชาชีพ จึงได้เปิดหลักสูตรการวางแผนเมือง โดยหลักการคือการทำงานผังเมืองเป็นการรวมกันของคณาจารย์จากหลากหลายวิชาชีพ ซึ่งจะแตกต่างจากการออกแบบชุมชนเมืองที่จะเป็นการต่อยอดของพื้นฐานความรู้ด้านการออกแบบทางกายภาพ ซึ่งตอนนั้นเป็นยุคที่งานผังเมืองมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นผังเมืองรวมทั้งประเทศ แต่ขาดแคลนบุคลากรที่จะวางแผนผังเมือง โดยเฉพาะในกรอบภารกิจออกแบบผังเมืองรวม ซึ่งจะเป็นเรื่องของกายภาพคือการถ่ายทอดแนวทงนโยบายที่เป็นเรื่องของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเรื่องของการแข่งขันที่ซึ่งกรมโยธาธิการและผังเมือง จะเป็นหน่วยงานที่เป็นภารกิจหลัก จึงสร้างหลักสูตรเพิ่มผลิตบัณฑิตไปสู่ภาคของการทำผังเมือง

หลักสูตรได้รับอิทธิพลหรือมีต้นแบบโดดเด่นจากประเทศสหรัฐอเมริกา¹² เนื่องจาก มีความร่วมมือร่วมกันจากอาจารย์ผู้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นศิษย์เก่า ผสมผสานร่วมกับมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทยจากหลายสถาบัน นำมาปรับให้เข้ากับอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยศิลปากร คือ ความคิดสร้างสรรค์ การออกแบบ อีกส่วนคือปรับให้เข้ากับวิสัยทัศน์และเป้าหมายของมหาวิทยาลัยศิลปากร ในยุคแรกจึงเป็นเรื่องของการพัฒนาความรู้ความสามารถด้านการผังเมืองให้กับกลุ่มที่เป็นนักออกแบบมาเป็นนักผังเมือง ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2555 และพ.ศ. 2560 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตรเน้นเรื่องของการทำให้บัณฑิตของศิลปากรออกไปเป็นนักสร้างสรรค์ที่จะสร้างนวัตกรรมของกระบวนการวางแผนผังเมือง บนฐานของภูมิปัญญา หมายความว่าให้ความสำคัญทั้งองค์ความรู้ใหม่ กับภูมิปัญญาท้องถิ่น **เป้าหมายเชิงวิชาการ**มีทักษะในการสร้างนวัตกรรม องค์ความรู้ใหม่

¹² การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ธนะ จีระพิวัฒน์, ประธานหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัตติ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 8 มิถุนายน 2564

ผ่านงานที่เรียน และ วิทยานิพนธ์ และเป้าหมายเชิงวิชาชีพการลงมือทำโจทย์ปฏิบัติ ให้ได้มาซึ่งนโยบายในการพัฒนาเมือง แนวทางของการสอนผ่านการทำโปรเจกต์จริง หมายถึงโปรเจกต์ที่ทางคณะให้บริการทางด้านวิชาการ นำมาให้ให้นักศึกษาได้ร่วมลงมือทำ หรือการใช้เครือข่ายของหน่วยงานท้องถิ่นที่มีความต้องการ หรือมีความประสงค์ความคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาเมือง

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 40 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 2 ปี มี 3

แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 1 แผน ก แบบ ก 2 และแผน ข

ตารางที่ 8 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 1	แผน ก แบบ ก 2	แผน ข
1. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 40 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต	1. คณิตศาสตร์ 5 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาบังคับ (ไม่นับหน่วยกิต)	2. หมวดวิชาบังคับ 19 หน่วยกิต	2. หมวดวิชาบังคับ 26 หน่วยกิต
3 หน่วยกิต	3. หมวดวิชาเลือก 9 หน่วยกิต	3. หมวดวิชาเลือก 9 หน่วยกิต
	4. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต	

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.7 หลักสูตรการผังเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2549 มีการจัดตั้งหลักสูตรการผังเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban Environmental Planning and Development Program) โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิ การผังเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban Environmental Planning and Development) ได้รับความร่วมมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มคนทำงานที่กรมโยธาธิการและผังเมือง¹³ มาช่วยกันร่างหลักสูตรฯ ส่วนใหญ่เป็นศิษย์เก่าจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เดิม หลักสูตรจึงได้รับรับอิทธิพลที่ผสมผสานรวมรวมกันค่อนข้างมีความหลากหลาย ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2556 และพ.ศ. 2559 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาหลักสูตรการศึกษาที่เน้นการประยุกต์วิชาการด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ศิลปวัฒนธรรม สังคมศาสตร์ และวิทยาการจัดการ เพื่อให้เกิดกระบวนการสร้างสรรค์งานการผังเมืองที่มีความก้าวหน้าและสอดคล้องกับสังคมยุคใหม่พร้อมกับสืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรมของชาติ ผ่านกระบวนการจัดการที่มีประสิทธิภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับ

¹³ การสัมภาษณ์, ดร.นิพนธ์ วิเชียรน้อย, อดีตอาจารย์/ประธานสาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 28 เมษายน 2564

มวลดมนุษย์ เป้าหมายเชิงวิชาการมุ่งพัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะทางด้านการผังเมืองและการวางแผนพัฒนาแก่ผู้ที่ต้องการพัฒนาตัวเองเป็นนักผังเมืองที่มีคุณภาพสูงมุ่งเน้นให้มหาบัณฑิตเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์งานด้านการวางผังเมืองและการวางแผนพัฒนา ด้วยอุดมการณ์ที่จะพัฒนาชุมชนเมือง และสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนหลักสูตรการผังเมืองมหาบัณฑิต เป้าหมายเชิงวิชาชีพ เป็นหลักสูตรวิชาชีพการผังเมืองชั้นสูง เพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองและการวางแผนพัฒนา โดยผู้เข้าศึกษาจะต้องผ่านการศึกษาระดับปริญญาตรีในหลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 2 ปี มี 3 แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 1 แผน ก แบบ ก 2 และแผน ข

ตารางที่ 9 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 1	แผน ก แบบ ก 2	แผน ข
1. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 39 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาบังคับ 18 หน่วยกิต	2. หมวดวิชาบังคับ 18 หน่วยกิต
2. วิชาบังคับ 6 หน่วยกิต	2. หมวดวิชาเลือก 6 หน่วยกิต	3. หมวดวิชาเลือก 12 หน่วยกิต
	3. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต	4. การค้นคว้าอิสระ 6 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.8 หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองมหาบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2557 มีการจัดตั้งหลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองมหาบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) Master of Urban Design and Development Program (International Program) โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิการออกแบบชุมชนเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban Design) ซึ่งเน้นการออกแบบและการพัฒนา โดยเป็นหลักสูตรนานาชาติ¹⁴ เกิดจากการรวมตัวทางอาจารย์ที่เป็นผู้ก่อตั้งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมืองมารวมตัวกันพัฒนาหลักสูตรนี้ หลักสูตรได้รับรับอิทธิพลและต้นแบบจากคณาจารย์ผู้ร่างหลักสูตร ผู้ซึ่งเป็นคนประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้เป็นหลักสูตรที่ได้รับการผสมผสานอย่างลงตัวของประเทศที่มีชื่อเสียงด้านศาสตร์การออกแบบชุมชนเมือง ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตร

¹⁴ การสัมมนา, ดร.พงษ์พิศิษฐ์ หุยกกรณ์, ประธานหลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 1 เมษายน 2565

จำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2562 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติภายใต้การดูแลและดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

เป้าหมายเชิงวิชาการการพัฒนาเชิงพื้นที่ระดับย่านกลายมาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย หรือการที่คนต้องมีการศึกษาเรื่องเมืองมากขึ้นและเป้าหมายเชิงวิชาชีพ การนำข้อกำหนดมาออกแบบและพัฒนาพื้นที่ของเมืองให้มีสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ดี

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 2 ปี มี 2 แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 2 และแผน ข

ตารางที่ 10 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 2	แผน ข
1. หมวดวิชาบังคับ 12 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาบังคับ 12 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาเลือก 12 หน่วยกิต	2. หมวดวิชาบังคับ 12 หน่วยกิต
3. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต	3. หมวดวิชาเลือก 12 หน่วยกิต
	4. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 6 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.9 หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2558 มีการจัดตั้งหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังเมืองและสภาพแวดล้อม (Master of Urban and Regional Planning Program in Environmental and Urban Planning) โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (การวางแผนผังเมืองและสภาพแวดล้อม) Master of Urban and Regional Planning (Environmental and Urban Planning) หลักสูตรได้รับอิทธิพลหรือมีต้นแบบโดดเด่นจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีความร่วมมือร่วมกันจากคณาจารย์ผู้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นศิษย์เก่า ผสมผสานร่วมกับหลักสูตรอื่น ๆ¹⁵ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

¹⁵ การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.นิกร มหาวาน, ประธานหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิตสาขาวิชาการวางแผนผังเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 23 มกราคม 2564

ซึ่งจะได้รับอิทธิพลมาจากสถาบันที่คณาจารย์ผู้สอนจบมา ปัจจุบันมีการปรับปรุงจำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2562 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

เป้าหมายเชิงวิชาการ การเรียนการสอนด้านผังเมืองของมหาวิทยาลัยแม่โจ้มุ่งไปที่สถานการณ์โลกปัจจุบันว่าสถานการณ์ภาพรวมของทั้งโลก อะไรที่เป็นวิกฤตและส่งผลกระทบต่อชุมชนและเมือง โดยเป้าหมายจะต้องมีความสอดคล้อง และเข้าใจในสถานการณ์ของโลกที่จะเชื่อมโยงมาสู่ผลกระทบต่อเมืองและชุมชน ต้องสามารถที่จะเชื่อมโยงและสร้างความสอดคล้องของสถานการณ์ในระดับโลก ระดับภาค และระดับท้องถิ่นให้สู่การพัฒนาระดับชุมชนได้อย่างสอดคล้อง และลดหรือบรรเทาผลกระทบจากระดับต่างๆให้ตอบสนองอย่างสมดุล **และเป้าหมายเชิงวิชาชีพ** ส่งเสริมให้คือเรื่องของความเข้าใจกับสถานการณ์ต่างๆ และพื้นฐานแนวคิดในเรื่องของการพึ่งตนเอง เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่จะนำไปสู่การพัฒนาอาชีพหรือการดำเนินชีวิตในภาพรวม ซึ่งเป็นแนวทางที่พยายามผลักดัน และมีเป้าหมายมุ่งเข้าสู่การทำงานในภาครัฐ เพราะเป็นสาขาทางด้านพื้นฐานทางสังคม การผังเมืองโดยทั่วไปมีความจำเป็นพื้นฐานในระดับนโยบายและระดับการบริหารประเทศ

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 36 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 2 ปี มี 2 แผนการศึกษา คือ แผน ก แบบ ก 1 แผน ก แบบ ก 2

ตารางที่ 11 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แผน ก แบบ ก 1	แผน ก แบบ ก 2
1. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 36 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาบังคับ 18 หน่วยกิต 2. หมวดวิชาเลือก 6 หน่วยกิต 3. หมวดวิชาวิทยานิพนธ์ 12 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.10 หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุชฎิบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ในปี พ.ศ. 2537 มีการจัดตั้งหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุชฎิบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง (Doctor of Philosophy Program in Urban and Regional Planning) ต่อมาในปี พ.ศ. 2561 ปรับปรุงหลักสูตรระดับมหาบัณฑิตและดุชฎิบัณฑิตใหม่เป็นหลักสูตรต่อเนื่อง ภายใต้ชื่อสาขาวิชาการวางแผน

ผังและออกแบบเมือง โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิ การวางแผนภาคและเมืองดุษฎีบัณฑิต (Doctor of Philosophy) ในปัจจุบันพบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยจำเป็นต้องมีองค์ความรู้ในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพ สามารถส่งเสริมการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม จึงต้องการนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพัฒนาภาคและเมือง เพื่อตอบสนองแนวทางดังกล่าว รวมทั้งเพื่อการพัฒนาบุคลากรในศาสตร์การผังเมืองให้มากขึ้นและช่วยเพิ่มจำนวนอาจารย์ด้านการวางแผนภาคและเมืองที่มีความรู้ในระดับปริญญาเอก

หลักสูตรได้รับอิทธิพลหรือมีต้นแบบโดดเด่นจากประเทศสหรัฐอเมริกา¹⁶ การเรียนการสอนจึงมีลักษณะที่มุ่งประเด็นสำคัญของเมืองระดับโลก หลักสูตรที่มุ่งเน้นถึงการสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ขั้นสูงในด้านการวางแผนเชิงบูรณาการ ทั้งองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสร้างองค์ความรู้ใหม่สำหรับศาสตร์นี้ต่อไป ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2558 และพ.ศ. 2561 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นถึงการสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ขั้นสูงในด้านการวางแผนผังและออกแบบเชิงบูรณาการ ทั้งองค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนและสร้างองค์ความรู้ใหม่สำหรับศาสตร์นี้ต่อไป **เป้าหมายเชิงวิชาการ** เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยขั้นสูงในการวางแผนภาคและเมือง **เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** เพื่อผลิตดุษฎีบัณฑิตที่มีความรู้ขั้นสูงทางทฤษฎี หลักการ แนวความคิดและวิธีการในการวางแผนผังและออกแบบเมือง และมีความรู้ขั้นสูงในการวิจัย ทั้งการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอผลงานด้านการวางแผนผังและออกแบบเมือง

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 48 หน่วยกิต และ 72 หน่วยกิตระยะเวลาการศึกษา 3 ปี มี 2 หลักสูตร ได้แก่ 1) แบบ 1.1 และแบบ 2.1 48 หน่วยกิต (สำหรับผู้ที่เข้าศึกษาด้วยปริญญามหาบัณฑิต) 2) แบบ 1.2 และแบบ 2.2 72 หน่วยกิต (สำหรับผู้ที่เข้าศึกษาด้วยปริญญาบัณฑิต)

¹⁶ การสัมภาษณ์, รศ.ดร.พนิต ภูจินดา หัวหน้าภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 มกราคม

ตารางที่ 12 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

(สำหรับผู้ที่เข้าศึกษาด้วยปริญญามหาบัณฑิต)	(สำหรับผู้ที่เข้าศึกษาด้วยปริญญาบัณฑิต)
แบบ1.1แบบ 2.1 (สำหรับผู้สำเร็จปริญญามหาบัณฑิต) จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 48 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตวิทยานิพนธ์ 48 หน่วยกิต	แบบ1.2แบบ 2.2 (สำหรับผู้สำเร็จปริญญามหาบัณฑิต) จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 72 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตวิชาเรียน 24 หน่วยกิต จำนวนหน่วยกิตวิทยานิพนธ์ 46 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.11 หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ในปี พ.ศ. 2557 มีการจัดตั้งหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง (Doctor of Philosophy Program in Urban and Regional Planning) ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การวางแผนภาคและเมือง) Doctor of Philosophy (Urban and Regional Planning) โดยเริ่มพัฒนามาจากหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยนโยบายของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในตอนนั้นไม่เปิดรับหลักสูตรใหม่ ยากให้เป็นการปรับเพิ่มเติมจากหลักสูตรเดิมที่มี โดยศึกษาว่าอะไรคือปรัชญาของหลักสูตร

หลักสูตรได้รับอิทธิพลหรือมีต้นแบบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹⁷ แล้วปรับตามเอกลักษณ์ท้องถิ่นของ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เนื่องจากนักศึกษาที่มาเรียนส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาในพื้นที่ ดังนั้นการทำหัวข้อวิจัยก็จะเป็นเรื่องในพื้นที่ จนถึงปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2557 และพ.ศ. 2562 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2562) มุ่งผลิตดุษฎีบัณฑิตที่มีคุณภาพทางวิชาการ มีศักยภาพในการวิจัยระดับสูง ตามมาตรฐานวิชาการและวิชาชีพระดับสากลด้านการวางแผนภาคและเมือง ด้านการพัฒนาเมืองและการบริหารจัดการเมือง ชุมชนและภูมิภาค เป็นผู้นำทางวิชาการที่แสวงหาองค์ความรู้ใหม่ด้านการวิจัยอย่างอิสระ เป็นผู้มีวิสัยทัศน์สามารถเชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต พร้อมทั้งบูรณาการด้านการวางแผน การพัฒนา การบริหารจัดการเมืองชุมชนและภูมิภาค ร่วมกับศาสตร์อื่นได้อย่างต่อเนื่อง เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีจิตสาธารณะ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่กล้าหาญอย่างมีจรรยาบรรณและเปี่ยมด้วย

¹⁷ การสัมภาษณ์, รศ.ดร.ชูพงษ์ ทองคำสมุทร, คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 23 มีนาคม 2564

คุณธรรมและจริยธรรม **เป้าหมายเชิงวิชาการ** เพื่อการให้ความสำคัญหัวข้อหรือปรัชญาของหลักสูตร เน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการสร้างสรรค์งานใหม่ หรือ New Paradigm (กระบวนทัศน์ใหม่) ที่ทำให้การ ออกแบบมีความสอดคล้องกันทั้งมิติในด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ **เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** พบว่า การประกอบอาชีพอาจารย์ในสาขานี้ จะสามารถร่วมกำหนดนโยบายและทิศทางการพัฒนาเมืองได้

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 62 หน่วยกิต และ 58 หน่วยกิต ระยะเวลา การศึกษา 3 ปี มี 2 แผนการศึกษา คือ แบบ 1.1 62 หน่วยกิต และแบบ 2.1 58 หน่วยกิต

ตารางที่ 13 จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตรและแผนการศึกษา

แบบ 1.1	แบบ 2.1
1. หมวดวิชาคุณศึกษาศาสตร์ 58 หน่วยกิต	1. หมวดวิชาบังคับ 13 หน่วยกิต
2. หมวดวิชาบังคับ 4 หน่วยกิต	2. หมวดวิชาเลือก 9 หน่วยกิต
จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 62 หน่วยกิต	3. หมวดวิชาคุณศึกษาศาสตร์ 36 หน่วยกิต
	จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 58 หน่วยกิต

ที่มา: ข้อมูลจากเอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา, 2565

4.2.12 อภิปรายหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

1) เป้าหมายของหลักสูตร

เป้าหมายของหลักสูตร ในกระแสหลักคือ การผลิตมหาบัณฑิต โดยมีการผลิตคุณวุฒิ บัณฑิตเป็นส่วนน้อย โดยในภาพรวมมุ่งให้ผู้ศึกษามีทักษะความรู้และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการ ออกแบบ เป็นนักสร้างสรรค์ที่จะสร้างนวัตกรรมของกระบวนการวางผังเมือง บนฐานของภูมิปัญญา หมายความว่าให้ความสำคัญทั้งองค์ความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาท้องถิ่น วางแผนพัฒนากายภาพชุมชนเมือง และสภาพแวดล้อม สามารถพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทางวิชาการและการวิจัยเพื่อนำไปประยุกต์ในการ พัฒนาภาคและเมือง การวางแผนนโยบาย การจัดการเมืองและชุมชน ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และโครงสร้างพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงต้องสามารถปฏิบัติวิชาชีพอย่างมีจรรยาบรรณ คุณธรรมและจริยธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับปรัชญาและวิสัยทัศน์ของแต่ละสถาบัน รวมทั้งมุ่งเน้นการวาง ผัง ออกแบบ และวิจัยเพื่อสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในด้านการวางผังและออกแบบเชิงบูรณา การ ศึกษาความเข้าใจในสภาพเชิงกายภาพและเชิงคุณค่าของชุมชนเมืองกับความรู้ในเทคนิค วิธี ทฤษฎี สมัยใหม่ในการวางแผน และปรัชญาการพัฒนา ตามเป้าหมายภาพรวมผลิตบัณฑิตในหลักสูตรระดับ บัณฑิตศึกษาพบว่า ยอดรวมของทุกสถาบันจะช่วยผลิตบัณฑิตด้านการผังเมืองได้ปีละ 135 คน เพื่อช่วย กำหนดนโยบายและแนวทางการจัดการเชิงพื้นที่ที่ตอบสนองความต้องการในระดับเมืองและชุมชน โดยเน้น

ความทัดเทียม การพัฒนาสังคม และความยั่งยืนทางระบบนิเวศพร้อม ๆ กับความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะนำไปเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ยุคที่งานผังเมืองมีกระบวนการขับเคลื่อนที่เป็นผังเมืองรวมทั่วประเทศ แต่ขาดแคลนบุคลากรที่จะวางผังเมือง โดยเฉพาะในกรอบภารกิจออกแบบผังเมืองรวม ซึ่งเป็นเรื่องของกายภาพ คือ การถ่ายทอดแนวทางนโยบายที่เป็นเรื่องของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเรื่องของเชิงพื้นที่ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐมีความจำเป็นในการผลิตบุคลากร (มีทั้งผลิตเพื่องานด้านผังเมือง งานด้านสถาปัตยกรรมผังเมือง และงานด้านการบริหารจัดการเมือง) จึงสร้างหลักสูตรเพิ่มผลิตบัณฑิตไปสู่ภาคของการทำผังเมือง โดยมีเป้าหมายเชิงวิชาการเน้นการตั้งคำถามและตอบคำถามงานวิจัย รวมถึงควรเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับทฤษฎี ทักษะในการสร้างนวัตกรรม องค์กรความรู้ใหม่ ผ่านงานที่เรียน และ วิทยานิพนธ์ มองถึงภาพรวมในกระบวนการวางแผนในการดำเนินงานในด้านต่างๆ บรูณาการความคิดความเข้าใจเพื่อวิเคราะห์ให้เกิดรูปธรรมทางด้านผังเมือง เกิดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนเมือง และโครงสร้างพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถเพิ่มพูนองค์ความรู้ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ และการประกอบวิชาชีพสาขาวิชาผังเมือง การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง เป้าหมายทางวิชาชีพ เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมที่หลากหลายได้ในพื้นที่เมืองสามารถเรียนรู้ และเข้าใจองค์ประกอบภาพรวมของเมือง ส่งผลให้มีกระบวนการคิดในการวางแผนการทำงานด้านต่างๆ ได้ และนำเสนอความคิดออกมาอย่างมีเหตุผล ทางด้านผังเมือง ตอบสนองความต้องการของการเปิดรับตำแหน่งข้าราชการในหน่วยงานด้านการผังเมืองและเพื่อสร้างความก้าวหน้าในอาชีพการทำงานในด้านผังเมืองที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่ทำงานในส่วนภาครัฐ ได้แก่ กรมโยธาธิการและผังเมือง การเคหะแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร และหน่วยงานท้องถิ่น เป็นต้น เป็นถือว่าหลักสูตรที่ตอบโจทย์ในเป้าหมายเชิงวิชาชีพเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านผังเมืองและมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในทุกด้าน

3) รูปแบบการศึกษาและระยะเวลาของหลักสูตร

จากการรวบรวมข้อมูลในภาพรวมหลักสูตรมหับัณฑิต พบว่า ระยะเวลาการศึกษาภาพรวมประมาณ 2 ปี แต่พบว่า หลักสูตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีระยะเวลาน้อยที่สุดเพียง 1 ปี จำนวนหน่วยกิตอยู่ในช่วง 35-45 หน่วยกิต ซึ่งในแต่ละหลักสูตรมีความแตกต่างกันค่อนข้างน้อย และรูปแบบแผนการเรียน ข (ไม่ทำวิทยานิพนธ์) จาก 9 หลักสูตรพบว่า มีเพียง 3 หลักสูตรที่ไม่มีแผนการเรียนนี้ ได้แก่ 1) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหับัณฑิต สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหับัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และ 3) หลักสูตรการวางแผนภาค

และเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้

หลักสูตรดุขภูิบัณฑิตมีระยะเวลาศึกษาประมาณ3 ปี มีโครงสร้างหลักสูตรที่คล้ายกันโดยแบ่งเป็น 2 แผนการเรียนย่อย ได้แก่ แบบ 1.1 หมวดวิชาดุขภูินิพนธ์ และ แบบ 2.1 หมวดวิชาดุขภูินิพนธ์ ร่วมกับหมวดวิชาเลือกและวิชาบังคับ ซึ่งจำนวนหน่วยกิตค่อนข้างมีความแตกต่างกัน แผนการเรียนแบบ 2.1 มีจำนวนหน่วยกิตสูงกว่า

4) การขยายตัวของหลักสูตร

หลักสูตรด้านการผังเมืองภาพรวมหลักสูตรมหาบัณฑิต เริ่มต้นก่อตั้งหลักสูตรครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2517 ในช่วงระยะ 20 ปี แรก (พ.ศ. 2517- พ.ศ. 2537) ของการพัฒนาการเรียนการสอนด้านผังเมือง จะสังเกตได้ว่าสถาบันการศึกษาอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งผลมาจากการก่อตั้งหน่วยงานด้านการผังเมือง การประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติการผังเมือง จึงต้องเร่งผลิตบุคลากรที่มีความศักยภาพเพื่อเข้าไปปฏิบัติงานด้านผังเมือง เพื่อตอบสนองความต้องการของหน่วยงานภาครัฐ มีการก่อตั้งทั้งหมด 4 หลักสูตร ได้แก่ 1) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร 2) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยส่วนกลาง 3) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และ 4) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุขภูิบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การเรียนการสอนด้านการผังเมืองเริ่มต้นขยายตัวสู่ภูมิภาคในปี พ.ศ. 2539 เพื่อตอบสนองนโยบายภาครัฐในการถ่ายโอนภารกิจด้านผังเมืองให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองทั่วประเทศแบบยั่งยืนและเป็นระบบ มีเป้าประสงค์ที่อยากจะพัฒนาองค์ความรู้ด้านการผังเมืองให้กับบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ส่วนภูมิภาค ได้แก่ 1) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น 3) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และ 4) หลักสูตรปรัชญาดุขภูิบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น

5) ต้นแบบของหลักสูตร

หลักสูตรบัณฑิตศึกษาเป็นขั้นแรกไปสู่การสร้างรากฐานเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย ไม่ว่าจะเป็นการเปิดหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งเป็นหลักสูตรด้านการออกแบบชุมชนเมืองที่แรกในประเทศไทยมีต้นแบบมาจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่เปิดการสอนการออกแบบชุมชนเมือง มีการเรียนรู้พื้นฐานของการวางแผนเมืองผสมผสานกับความรู้ด้านสถาปัตยกรรม วิเคราะห์เมืองและออกแบบเมืองให้มี

ประสิทธิภาพ คำนึงถึงการนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับสังคมไทย เป็นการต่อยอดของพื้นฐานความรู้ด้านการออกแบบทางกายภาพ ซึ่งแนวคิดหลักคือการออกแบบทางสถาปัตยกรรม เพราะว่าจะรับนักศึกษาที่จบปริญญาตรีจากคณะสถาปัตยกรรมเป็นหลัก หรือเป็นสาขาออกแบบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทางกายภาพ เช่นวิศวกร กลุ่มคนที่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องของการออกแบบและเขียนแบบได้

หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นหลักสูตรบัณฑิตศึกษาศาขการวางแผนภาคและเมืองแห่งแรกของประเทศไทย ความแตกต่างที่โดดเด่นจากหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร คือ การรับเข้าศึกษาเป็นนิตินิตจบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากแขนงวิชาต่างๆ (multi-disciplinary) และศึกษาศาสตร์ผังเมืองเป็นลักษณะประสานสหสาขาวิชาเข้าด้วยกัน (interdisciplinary) เพื่อช่วยผลิตบุคลากรช่วยในการวางแผนผังเมืองของประเทศไทย

จากความโดดเด่นและความเก่าแก่หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จึงที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรในสถาบันต่าง ๆ จึงเปรียบได้ว่าเป็นสองหลักสูตรที่เป็นต้นแบบหลักสูตรศาสตร์ด้านการผังเมืองในประเทศไทย

- หลักสูตรที่มีสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษาในประเทศไทย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า สถาบันการศึกษาด้านศาสตร์การผังเมืองในประเทศไทยที่มีศักยภาพโดดเด่นและมีประสบการณ์ด้านการผังเมืองมายาวนานได้ถูกนำไปเป็นต้นแบบที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา คือ **หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** พบว่า มีหลักสูตรนำไปเป็นต้นแบบ ดังนี้ (1) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และ (2) หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ**หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง** พบว่า มีหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่นำไปเป็นต้นแบบเพื่อการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนผังเมือง

การผสมผสานความรู้และแนวคิดจากหลายสถาบันการศึกษาด้านผังเมืองในประเทศไทยและความต้องการจากหน่วยงานภาครัฐ พบว่า มีหลักสูตรบัณฑิตศึกษานำไปเป็นต้นแบบ ดังนี้ (1) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ (2) หลักสูตรการผังเมืองมหาดบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

- **หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่มีต้นแบบจากต่างประเทศ** ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองค่อยข้างมีต้นแบบจากหลายประเทศ บางหลักสูตรมีความผสมผสานในประเทศที่หลากหลาย ในช่วงการพัฒนาหลักสูตรต้นแบบที่มีอิทธิพลในบางสถาบันการศึกษาจะมีผลจากสถาบันการศึกษาที่คณาจารย์สำเร็จการศึกษา ซึ่งต้นแบบที่มีอิทธิพล ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศเยอรมนี มีรายละเอียด ดังนี้

หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่มีต้นแบบจากประเทศอังกฤษ ได้แก่ (1) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ (3) หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองมหาบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่มีต้นแบบจากประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ (1) หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (3) หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองมหาบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ (4) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุซมิ์บัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษาที่มีต้นแบบจากประเทศเยอรมนี ได้แก่ หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6) การประสานงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกของหลักสูตร

หลักสูตรที่ดีต้องมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งปัจจุบันหลักสูตรมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานต่าง ๆ ในรูปแบบของการให้บริการวิชาการ การทำงานบริการวิชาการร่วมกัน สร้างความรู้ใหม่ด้านการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม การออกแบบชุมชนเมือง และการวางผังเมือง เพื่อเผยแพร่ความรู้และให้บริการต่อสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักการวางแผนและพัฒนาเมือง กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา องค์กรของรัฐ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เป็นต้น อันนำไปสู่การยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถเพื่อส่งเสริมการพัฒนาเมืองในอนาคต ได้แก่ (1) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง และหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมือง

และสภาพแวดล้อมมหำบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหำบัณฑิตสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (3) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์มหำบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ(4) หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหำบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ตารางที่ 14 สรุปหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา			
หลักสูตร ด้านการผังเมืองใน สถาบันการศึกษา	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
สถาบัน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบัน เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ปีที่เปิดสอน	2517	2519	2529
ชื่อปริญญา	สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (การออกแบบ ชุมชนเมือง) Master of Architecture (Urban Design)	ปริญญาผังเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban Planning)	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (การวางแผนชุมชน เมืองและสภาพแวดล้อม) Master of Urban and Regional Planning
ระยะเวลาการศึกษา	2	1	2
จำนวนนักศึกษาที่รับในแต่ละปี	20	30	10
จำนวนหน่วยกิต			
แผน ก 1(ทำวิทยานิพนธ์)	37	36	42
1.วิชาบังคับ (ไม่นับหน่วยกิต)	3	-	-
2.วิชาบังคับเลือก	-	-	-
3.วิชาพื้นฐาน	3	-	-
4.การค้นคว้าอิสระ	-	-	-
5.วิทยานิพนธ์	37	36	39
6.วิชาสัมมนา	-	-	3
แผน ก2 (ทำวิทยานิพนธ์+เรียน)	40	18	42
1.วิชาบังคับ	25	-	21
2.วิชาบังคับเลือก/วิชาเลือก	3	6	9
3.วิชาพื้นฐาน	6	-	6
4.วิทยานิพนธ์	12	12	12
5.การค้นคว้าอิสระ	-	-	-
6.วิชาสัมมนา (ไม่นับหน่วยกิต)	-	-	3
แผน ข (ไม่ทำวิทยานิพนธ์)	40		
1.วิชาพื้นฐาน	6	-	-
1.วิชาบังคับ	29	-	-
3.วิชาเลือก	6	-	-
4.วิทยานิพนธ์	-	-	-
5.การค้นคว้าอิสระ	5	-	-
การรับอิทธิพล/ต้นแบบ	ประเทศไทย	ประเทศเยอรมนี ประเทศอังกฤษ ประเทศ สหรัฐอเมริกา	ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา
เป้าหมายเชิงวิชาการ	เน้นการตั้งคำถามและตอบคำถามงานวิจัย รวมถึง ควรเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับทฤษฎี	เนื้อหาการเรียนการสอนจะต้องมีเนื้อหาจากทั้ง สองศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจใน การปฏิบัติวิชาชีพและวิจัยได้อย่างสมบูรณ์และ ครบถ้วนตามลักษณะของความต้องการของตลาด งาน	หลักสูตรปัจจุบันเป็นไปตามกรอบของกระทรวง และ สถาบัน โดยอยากฝึกให้ผู้ที่มีเรียนมองถึงภาพรวมใน กระบวนการวางแผนในการดำเนินงานในด้านต่างๆ บูรณา การความคิดความเข้าใจเพื่อวิเคราะห์ให้เกิดรูปธรรม ทางด้านผังเมือง เกิดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนเมือง และโครงสร้างพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ
เป้าหมายเชิงวิชาชีพ	เน้นการสอนให้ออกแบบชุมชนเมืองอย่างมี ประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมที่ หลากหลายได้ในพื้นที่เมือง สามารถเรียนรู้ และ เข้าใจองค์ประกอบภาพรวมของเมืองในประเด็นจุด เล็กๆ ของเมือง	เพื่อให้มีบุคลากรทางการวางแผนภาคและเมือง ออกทำงานในสังคมตามสาขาต่างๆ ที่ต้องการการ วางแผนเชิงพื้นที่ และเพิ่มความรู้อะไหล่สาขา ควบคู่ไปกับการวางแผนผังเมืองรวม	ส่งผลให้มีกระบวนการคิดในการวางแผนการทำงานด้าน ต่างๆได้ และนำเสนอมุมมองความคิดออกมาอย่างมีเหตุผล ทางด้านผังเมือง ส่วนใหญ่ทำงานในส่วนภาครัฐ

ที่มา : ข้อมูลจาก เอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา และการสัมภาษณ์, 2565

ตารางที่ 14- สรุปหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา (ต่อ)

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา			
หลักสูตรด้านการผังเมืองในสถาบันการศึกษา	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต	หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต
สถาบัน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีที่เปิดสอน	2539	2547	2548
ชื่อปริญญา	สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต Master of Architecture (Urban and Environmental Planning)	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต (Master of Urban and Regional Planning)	การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต (Master of Urban and Environmental Planning)
ระยะเวลาการศึกษา	2	2	2
จำนวนนักศึกษาที่รับในแต่ละปี	20	20	20
จำนวนหน่วยกิต			
แผน ก 1(ทำวิทยานิพนธ์)	39	36	43
1.วิชาบังคับ (ไม่นับหน่วยกิต)	-	-	-
2.วิชาบังคับเลือก	-	-	3
3.วิชาพื้นฐาน	-	-	-
4.การค้นคว้าอิสระ	-	-	-
5.วิทยานิพนธ์	39	36	40
6.วิชาสัมมนา	-	-	-
แผน ก2 (ทำวิทยานิพนธ์+เรียน)	39	36	40
1.วิชาบังคับ	15	15	19
2.วิชาบังคับเลือก/วิชาเลือก	6	9	9
3.วิชาพื้นฐาน	6	-	-
4.วิทยานิพนธ์	12	12	12
5.การค้นคว้าอิสระ	-	-	-
6.วิชาสัมมนา (ไม่นับหน่วยกิต)	-	-	-
แผน ข (ไม่ทำวิทยานิพนธ์)	39	36	40
1.วิชาพื้นฐาน	6	-	-
1.วิชาบังคับ	15	15	26
3.วิชาเลือก	12	15	9
4.วิทยานิพนธ์	6	-	-
5.การค้นคว้าอิสระ	-	6	5
การรับอิทธิพล/ต้นแบบ	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง	จากหลายสถาบัน, องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	ประเทศสหรัฐอเมริกา สถาบันต่างๆ ในประเทศไทย
เป้าหมายเชิงวิชาการ	สามารถเพิ่มพูนองค์ความรู้ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ และการประกอบวิชาชีพ สาขาวิชาผังเมือง การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม	สนับสนุนการวิเคราะห์นโยบายเชิงลึกในด้านวิชาการเฉพาะและนำผลที่ได้ไปประยุกต์	ทักษะในการสร้างนวัตกรรม องค์ความรู้ใหม่ ผ่านงานที่เรียน และ วิทยานิพนธ์
เป้าหมายเชิงวิชาชีพ	ได้รับอิทธิพลจากหลักสูตรสมาร์ทซิตี้ (Smart City) ซึ่งคาดว่าจะมีนักวิชาชีพมากขึ้น ในแบบธุรกิจที่ไม่ใช่ข้าราชการ สามารถเป็นผู้ประกอบการในเมืองได้ทันที (New startup) ที่เป็นการสร้างโครงการเกี่ยวกับเมือง	เพื่อตอบสนองความต้องการของการเปิดรับตำแหน่งข้าราชการในหน่วยงานด้านการผังเมือง และเพื่อสร้างความก้าวหน้าในอาชีพในด้านผังเมืองที่เกี่ยวข้อง	นโยบายในการพัฒนาเมือง แนวทางการสอนผ่านการทำโครงการจริง นำมาให้นักศึกษาได้ร่วมลงมือทำ หรือการใช้เครือข่ายของหน่วยงานท้องถิ่นที่มีความต้องการความคิดใหม่ๆ ในการพัฒนาเมือง

ที่มา : ข้อมูลจาก เอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา และการสัมภาษณ์, 2565

ตารางที่ 14 สรุปหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา (ต่อ)

หลักสูตรบัณฑิตศึกษา			
หลักสูตร ด้านการผังเมืองใน สถาบันการศึกษา	หลักสูตรการเมืองมหานบัณฑิต	หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชน เมืองมหานบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ)	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหานบัณฑิต สาขาวิชาการวางผัง และออกแบบเมือง
สถาบัน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปีที่เปิดสอน	2549	2557	2557
ชื่อปริญญา	การผังเมืองมหานบัณฑิต (Master of Urban Environmental Planning and Development)	การออกแบบชุมชนเมืองมหานบัณฑิต (Master of Urban Design)	การวางแผนภาคและเมืองมหานบัณฑิต (Master of Urban and Regional Planning)
จำนวนนักศึกษาที่รับในแต่ละปี	2	2	2 ปี
จำนวนนักศึกษา (คน)	N/A	N/A	15
จำนวนหน่วยกิต			
แผน ก 1(โทวิทยานิพนธ์)	45	-	36
1.วิชาบังคับ (ไม่นับหน่วยกิต)	-	-	-
2.วิชาบังคับเลือก	6	-	-
3.วิชาพื้นฐาน	-	-	-
4.การค้นคว้าอิสระ	-	-	-
5.วิทยานิพนธ์	39	-	36
6.วิชาสัมมนา	-	-	-
แผน ก2 (โทวิทยานิพนธ์+เรียน)	36	36	36
1.วิชาบังคับ	18	12	18
2.วิชาบังคับเลือก/วิชาเลือก	6	12	6
3.วิชาพื้นฐาน	-	-	-
4.วิทยานิพนธ์	12	12	12
5.การค้นคว้าอิสระ	-	-	-
6.วิชาสัมมนา (ไม่นับหน่วยกิต)	-	-	-
แผน ข (ไม่โทวิทยานิพนธ์)	36	30	-
1.วิชาพื้นฐาน	-	-	-
1.วิชาบังคับ	18	12	-
3.วิชาเลือก	12	12	-
4.วิทยานิพนธ์	-	6	-
5.การค้นคว้าอิสระ	6	-	-
การรับอิทธิพล/ต้นแบบ	ผสมผสานจากหลายสถาบัน, ผู้ทรงคุณวุฒิ	ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา	ผสมผสานจากหลายสถาบัน, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เป้าหมายเชิงวิชาการ	มุ่งพัฒนาความรู้ความสามารถเฉพาะทางด้านผังเมืองและการวางแผนพัฒนาแก่ผู้ที่ต้องการพัฒนาตนเองเป็นนักผังเมืองที่มีคุณภาพสูงมุ่งเน้นให้มหานบัณฑิตเป็นผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์งานด้านการวางผังเมืองและการวางแผนพัฒนา ด้วยอุดมการณ์ที่จะพัฒนาชุมชนเมืองและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ยืนหลักสูตรการผังเมืองมหานบัณฑิต	การพัฒนาเชิงพื้นที่ระดับย่านกลายเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย หรือการที่คนต้องมีการศึกษาเรื่องเมืองมากขึ้น	การเรียนการสอนด้านผังเมืองในปัจจุบันที่สถานการณ์ภาพรวมของโลก อะไรที่เป็นวิกฤตและส่งผลกระทบกับชุมชนและเมือง โดยเป้าหมายจะต้องมีความสอดคล้อง และเข้าใจในสถานการณ์ของโลกที่จะเชื่อมโยงสู่ผลกระทบกับเมืองและชุมชน ต้องสามารถที่จะเชื่อมโยงและสร้างความสอดคล้องของสถานการณ์ในระดับโลก ระดับภาค และระดับท้องถิ่นให้สู่การพัฒนาในระดับชุมชนได้อย่างสอดคล้องและลดหรือบรรเทาผลกระทบจากระดับต่างๆ ให้ตอบสนองอย่างสมดุล
เป้าหมายเชิงวิชาชีพ	หลักสูตรวิชาชีพการผังเมืองขั้นสูง เพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางที่เกี่ยวกับการผังเมือง	การนำข้อมูลหมายเหตุออกแบบและพัฒนาด้านที่ของเมืองให้มีความแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ดี	ส่งเสริมเรื่องของความเข้าใจกับสถานการณ์ต่างๆ และพื้นฐานแนวคิดในเรื่องของการพึ่งตนเอง และมีเป้าหมายมุ่งเข้าสู่การทำงานในภาครัฐ

ที่มา : ข้อมูลจาก เอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา และการสัมภาษณ์, 2565

ตารางที่ 14 สรุปหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา (ต่อ)

หลักสูตรดุขุภักดิ์บัณฑิต		
หลักสูตร ด้านการผังเมือง ในสถาบันการศึกษา	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุขุภักดิ์บัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง	หลักสูตรปรัชญาดุขุภักดิ์บัณฑิต สาขาวิชาการวางแผน ภาคและเมือง
สถาบัน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ปีที่เปิดสอน	2537	2557
ชื่อปริญญา	การวางแผนภาคและเมืองดุขุภักดิ์บัณฑิต (Doctor of Philosophy)	ปรัชญาดุขุภักดิ์บัณฑิต (การวางแผนภาคและเมือง) Doctor of Philosophy (Urban and Regional Planning)
ระยะเวลาการศึกษา	3	3
จำนวนนักศึกษาที่รับในแต่ละปี	5	5
โครงสร้างหลักสูตร		
แบบ 1.1 (หน่วยกิต)	48	58
1.หมวดวิชาดุขุภักดิ์นิพนธ์	48	58
2.หมวดวิชาบังคับ	-	4
3.วิชาพื้นฐาน	-	-
แบบ 2.1 (หน่วยกิต)	72	58
1. หมวดวิชาบังคับ	24	13
2. หมวดวิชาเลือก	-	9
3. หมวดวิชาดุขุภักดิ์นิพนธ์	46	36
การรับอิทธิพล/ต้นแบบ	ประเทศสหรัฐอเมริกา	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ วางแผนผังและออกแบบเมืองจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เป้าหมายเชิงวิชาการ	เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยขั้นสูงในการวางแผน ภาคและเมือง	มีความเข้าใจในปรัชญาของหลักสูตรตั้งมาก่อน เป็นการ สร้างสรรค์งานใหม่ หรือ New Paradigm (กระบวนทัศน์ใหม่) ที่ทำให้การออกแบบมีความสอดคล้องกันทั้งมิติในด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ
เป้าหมายเชิงวิชาชีพ	เพื่อผลิตดุขุภักดิ์บัณฑิตที่มีความรู้ความเข้าใจในปัญหาทางการ วางแผนภาคและเมือง ซึ่งสามารถนำไปแก้ปัญหา เพื่อ ตอบสนองความต้องการด้านบุคลากรทั้งในภาครัฐและ เอกชน และก้าวเข้าสู่ความเป็นสากล	เพื่อผลิตอาจารย์ด้านการผังเมือง ซึ่งจะดูแลครอบคลุมทั้งด้าน นโยบายและการพัฒนาเมือง

ที่มา : ข้อมูลจาก เอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา และการสัมภาษณ์, 2565

4.3 หลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต

จากการสืบค้นข้อมูลที่เข้าถึงได้ เล่มหลักสูตร (มคอ.2) และการสัมภาษณ์ (รายละเอียดดูภาคผนวก ก) ในปัจจุบันมีสถาบันที่เปิดการเรียนการสอนด้านการผังเมืองอยู่ทั้งสิ้น 7 สถาบัน สถาบันแรกที่มีการก่อตั้งหลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ต่อด้วยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน ตามลำดับ มีหลักสูตรรวมทั้งสิ้น 8 หลักสูตร ดังนี้ (ตารางที่ 15)

4.3.1 หลักสูตรสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง (Bachelor of Architecture Program in Urban Architecture) การก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2541 โดยผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต(สถาปัตยกรรมผังเมือง) Bachelor of Architecture (Urban Architecture) เปิดสอนหลักสูตรออกแบบชุมชนเมือง (Urban Design) เป็นที่แรกของประเทศในระดับปริญญาตรี¹⁸ เริ่มต้นจากวิสัยทัศน์ของ คณาจารย์ ผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นความสำคัญของวิชาชีพนี้และเสนอแนะว่า ต้องมีระดับปฏิบัติการที่ทำงานกับท้องถิ่น เนื่องจากสายงานออกแบบชุมชนเมือง ส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานคร รวมถึงหน่วยงานใหญ่ๆ เล็งเห็นว่า ควรจะมีบุคลากรระดับปฏิบัติการอยู่กับหน่วยงานท้องถิ่นที่วิเคราะห์และออกแบบชุมชนเมืองเน้นในเรื่องด้านกายภาพ ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ในยุคนั้น ร่วมกับความต้องการของคณาจารย์ โดยเน้นวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาให้มีบุคลากรระดับปฏิบัติการที่สามารถทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่นั้นได้ หลักสูตรได้รับอิทธิพลจากประเทศสหรัฐอเมริกา นำมาผนวกกับหลักสูตรสถาปัตยกรรม และหลักสูตรการวางผังเมืองบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ความสอดคล้องของหลักสูตรและยุทธศาสตร์ของสถาบันอยากสร้างนักศึกษาที่มีจิตสำนึกรักบ้านเกิด อยากพัฒนาชุมชน มีจิตสาธารณะ ด้านยุทธศาสตร์ที่เป็นเชิงนโยบาย อย่างเช่น จำนวนการรับนิสิต การมีความร่วมมือกับหน่วยงาน มีการดำเนินงานที่สอดคล้องกัน ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 2 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2553 และพ.ศ. 2559 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

¹⁸ การสัมภาษณ์, ผศ.กตัญญู หอสูติสิมา ประธานหลักสูตรสาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 23 มีนาคม 2564

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร มุ่งผลิตบัณฑิตหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง ให้เป็นผู้ใช้ความรู้คู่คุณธรรม เพื่อพัฒนาเมืองและชุมชนด้วยความคิดสร้างสรรค์ ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี **เป้าหมายเชิงวิชาการ**หลักสูตรผลิตนักออกแบบชุมชนเมืองที่มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทัศน์ใหม่ๆ แนวคิดใหม่ๆ ของการพัฒนาเมือง และเรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำงานกับท้องถิ่นชุมชนได้ มุ่งเน้นการพัฒนาร่วมกับท้องถิ่น **เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและตามข้อบังคับสภาสถาปนิก โดยมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้เป็นนักวิชาชีพและนักวิชาการ ในการออกแบบวางผังพัฒนาชุมชนและเมือง ที่มีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 172 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 5 ปี ได้แก่ (1) วิชาศึกษาทั่วไป 30 หน่วยกิต (2) วิชาเฉพาะ 136 หน่วยกิต ได้แก่ กลุ่มวิชาหลักสาขา กลุ่มวิชาพื้นฐาน กลุ่มวิชาเทคโนโลยี กลุ่มวิชาสนับสนุน และกลุ่มวิชาปฏิบัติวิชาชีพ และ (3) วิชาเสรี 6 หน่วยกิต

4.3.2 หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ใน พ.ศ. 2545 มีการจัดตั้งหลักสูตรด้านผังเมืองแห่งแรกในระดับปริญญาตรี หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต (Bachelor of Urban Environmental Planning and Development Program) จากการทำข้อตกลงร่วมกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยมีเงื่อนไขสำคัญว่าทำการจัดตั้งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์จะต้องมีคำว่า “และการผังเมือง”¹⁹ และต้องมีการเปิดหลักสูตรการผังเมืองซึ่งเป็นวิชาชีพเฉพาะ จึงจะอนุญาตให้ก่อตั้งเป็นโครงการพิเศษมีการบริหารงานลักษณะพิเศษที่เน้นความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ภายใต้การดูแลของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ ในช่วงแรกของการพัฒนาหลักสูตรจะตั้งชื่อว่า Urban Management แต่จำเป็นต้องเปลี่ยนเป็นชื่อ “สาขาวิชาการผังเมือง” ตามพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัติ ดังนี้ “การผังเมือง” หมายความว่า การวาง จัดทำและดำเนินการให้เป็นไปตามผังเมืองรวมและผังเมืองเฉพาะในบริเวณเมืองและบริเวณที่เกี่ยวข้องหรือชนบท เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมืองหรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่หรือแทนเมืองหรือส่วนของเมืองที่ได้รับผลกระทบเพื่อให้มีหรือทำให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งสุขลักษณะ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม การใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน ความ

¹⁹ การสัมภาษณ์, ดร.นิพันธ์ วิเชียรน้อย, อติตอาจารย์/ประธานสาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 28 เมษายน 2564

ปลอดภัยของประชาชน และสวัสดิภาพของสังคม เพื่อส่งเสริมการเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม เพื่อ
 ดำรงรักษาหรือบูรณะสถานที่และวัตถุที่มีประโยชน์หรือคุณค่าในทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์
 หรือโบราณคดี หรือเพื่อบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ
 หลักสูตรได้รับอิทธิพลหรือมีต้นแบบโดดเด่นจากประเทศอังกฤษ²⁰ เนื่องจาก มีความร่วมมือร่วมกันจาก
 อาจารย์ผู้พัฒนาหลักสูตรที่เป็นศิษย์เก่า ผสมผสานร่วมกับประเทศสหรัฐอเมริกา และมหาวิทยาลัยที่เปิด
 สอนเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศ ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เนื่องจาก คณะอาจารย์ใน
 ภาควิชาและคณะผู้ก่อตั้งหลักสูตรได้มีการศึกษาจากสถาบันการศึกษาดังกล่าว ปัจจุบันมีการปรับปรุง
 หลักสูตรจำนวน 4 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2547 พ.ศ. 2552 พ.ศ. 2556 และพ.ศ. 2561 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

เป้าหมายเชิงวิชาการ พบว่า มีศักยภาพและทักษะที่เป็นพื้นฐานในศาสตร์
 ที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง สามารถสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่งให้กับนักศึกษาได้ และเป้าหมายเชิงวิชาชีพ
 พบว่า เป็นหลักสูตรที่ผลิตบุคคลากรภาครัฐ ภาคเอกชนที่สามารถกระจายตัว ทำหน้าที่นักผังเมืองได้
 ทั้งในพื้นที่เมืองและชุมชน มองภาพรวมในอนาคตที่ต้องมีการกระจายของนักผังเมืองในทุกท้องถิ่น
 เป้าหมายของหลักสูตรมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในทุกด้าน และความสัมพันธ์
 ของหลักสูตรกับหน่วยงานภาครัฐด้านกิจกรรมการเรียนการสอนต้องมีการขอความร่วมมือ เพื่อจัด
 กิจกรรมปฏิบัติการการผังเมือง (Workshop) เช่น การขอความร่วมมือเป็นกรรมการภายนอก การเป็น
 อาจารย์พิเศษ เป็นต้น

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

กรณีศึกษาวิชาเลือก/ วิชาโท ตามที่หลักสูตรกำหนด 15 หน่วยกิต จำนวนหน่วย
 กิตรวมตลอดหลักสูตร 148 หน่วยกิต กรณีศึกษาวิชาเลือก/ วิชาโท ตามที่หลักสูตรกำหนด 24 หน่วยกิต
 จำนวนหน่วยกิตรวมตลอดหลักสูตร 157 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 4 ปี

(1) วิชาศึกษาทั่วไป 30 หน่วยกิต นักศึกษาจะต้องศึกษารายวิชาในหลักสูตรวิชาศึกษา
 ทั่วไป รวมแล้วไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต ตามโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไป
 ซึ่งแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1: เป็นหลักสูตรกลางของมหาวิทยาลัยที่กำหนดให้นักศึกษาทุกคนต้องเรียน
 จำนวน 21 หน่วยกิต

(2) วิชาเฉพาะ 112 หน่วยกิต วิชาโท ที่กำหนดศึกษา 15 หน่วยกิต ได้แก่ กลุ่มวิชา
 พื้นฐานสาขา กลุ่มวิชาหลัก กลุ่มวิชาเทคนิคและเทคโนโลยี กลุ่มวิชาสนับสนุนงานการผังเมือง สารนิพนธ์
 และกลุ่มวิชาเลือก/ วิชาโท

²⁰ การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.นิจ ดันติศิริรินทร์, ประธานสาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 13

(3) วิชาเสรี 6 หน่วยกิต

4.3.3 หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

เปิดรับนิสิตระดับปริญญาตรีรุ่นแรก ปี พ.ศ. 2547 ในหลักสูตรการวางผังเมือง บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง โดยนิสิตที่ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิปริญญาการวางผังเมือง บัณฑิต (Bachelor of Urban Planning) ใช้ตัวย่อ ผ.บ. หรือ B.U.P. ในปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตร จำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2558 และพ.ศ. 2561 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี ซึ่งในปี พ.ศ. 2558 ได้ปรับปรุงหลักสูตรเป็นหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง โดยนิสิตที่ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (Bachelor of Architecture) ใช้ตัวย่อ สบ.บ. หรือ B.Arch. ซึ่งหลักสูตรได้ปรับปรุงเนื้อหาและวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของบางวิชา รวมทั้งเพิ่มวิชาเลือก เพื่อให้หลากหลาย ครอบคลุม และทันสมัยสอดคล้องกับโลกาภิวัตน์ และการเข้าสู่ประชาคม เศรษฐกิจอาเซียน พร้อมทั้งนี้หลักสูตรได้เน้น²¹การปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแนวทาง Outcome-based Learning หรือการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งผลลัพธ์การเรียนรู้ ในแต่ละรายวิชาจะส่งเสริมให้นิสิตมีทักษะในการวิเคราะห์อย่างเป็นเหตุเป็นผล กล้าแสดงออกทางความคิด และเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงด้วยการบูรณาการการเรียนการสอนกับงานวิจัยของอาจารย์

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร เป็นหลักสูตรที่มุ่งเน้นถึงการสร้างสรรค์ และการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการวางแผนและวางผังอนุรักษ์และพัฒนาทางกายภาพ เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมของเมือง **เป้าหมายเชิงวิชาการ** พบว่า เพื่อผลิตบัณฑิตทางด้านสถาปัตยกรรม สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง ที่มีความรู้ทางวิชาการ และความสามารถในการประกอบวิชาชีพเป็นทั้ง สถาปนิกผังเมืองและนักผังเมือง เพื่อการสร้างสรรค์สภาพทางกายภาพของการตั้งถิ่นฐานตามความต้องการ ในการพัฒนาของประเทศในบริบทภูมิภาคอาเซียน **เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** พบว่า การพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมของประเทศจำเป็นต้องอาศัยสถาปนิกผังเมืองในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง อันเป็นวิชาชีพที่อยู่ ภายใต้การควบคุมโดยพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ.2543 และนักผังเมือง อันเป็นวิชาชีพที่ได้รับการ รับรองโดยสมาคมนักผังเมืองไทย ซึ่งได้กำหนดบทบาทหน้าที่ในการสร้างสรรค์สภาพทางกายภาพของการ

²¹ การสัมภาษณ์, รศ.ดร.พนิต ภูจินดา หัวหน้าภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 มกราคม

ตั้งถิ่นฐานในลักษณะต่างๆ โดยการศึกษาวิเคราะห์และกำหนดรูปแบบการพัฒนา ตลอดจนการแก้ไข และป้องกันปัญหาทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

หลักสูตรมีความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน่วยงานดังกล่าว ได้แก่ คณะวิชาและสถาบันที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวข้องกับการผังเมือง โดยให้ความร่วมมือในลักษณะการเรียนการสอนในรายวิชาที่มีลักษณะเป็นสหสาขาวิชา (Multi-disciplinary) รายวิชาเลือกและรายวิชาศึกษาทั่วไป ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น หน่วยงานดังกล่าวได้แก่ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง โดยให้ความร่วมมือในลักษณะการปฏิบัติงานภาคสนาม การฝึกงาน ศึกษาน และการถ่ายทอดประสบการณ์โดยการเข้าร่วมเป็นวิทยากรในรายวิชาบรรยาย

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 174 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 5 ปี ได้แก่ (1) วิชาศึกษาทั่วไป 30 หน่วยกิต (2) วิชาเฉพาะ 138 หน่วยกิต ได้แก่ กลุ่มวิชาบังคับพื้นฐาน กลุ่มวิชาพื้นฐานสาขา และกลุ่มวิชาเลือก/ วิชาโท และ(3) วิชาเสรี 6 หน่วยกิต

4.3.4 หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ (Bachelor of Technology Program in Urban Planning) ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2548 ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิปริญญาเทคโนโลยีบัณฑิต (การผังเมือง) Bachelor of Technology (Urban Planning) มีวัตถุประสงค์แรกเพื่อจัดการเรียนการสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และอนุปริญญา สำหรับกลุ่มคนที่ทำงานด้านการผังเมือง เนื่องจากภาคใต้²²ไม่มีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับด้านผังเมือง สอดคล้องกับหน่วยงานทางภาครัฐระดับท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดทางด้านบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะมารับการถ่ายโอนภารกิจ โดยเฉพาะด้านการวางแผนและผังพัฒนาชุมชนของตนเอง เพื่อผลิตบุคลากรทางด้านการวางผังเมืองและการวางแผนพัฒนาเพื่อไปปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ ความสามารถ ตลอดจนความเชี่ยวชาญ ต่อมาใน พ.ศ. 2553 จึงได้จัดตั้งหลักสูตรเกี่ยวกับการผังเมืองในระดับปริญญาตรี ซึ่งพบว่าหลักสูตรได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่จากหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร

²² การสัมภาษณ์, อาจารย์นันทรส ภัคมาน, หัวหน้าหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง

เนื่องจาก คณะอาจารย์ในภาควิชาและคณะผู้ก่อตั้งหลักสูตรได้มีการศึกษาจากสถาบันการศึกษาดังกล่าว ผสมผสานกับหลักสูตรจากต่างประเทศ พัฒนาหลักสูตรเน้นย้ำในเรื่องของการอนุรักษ์ชุมชนเมือง โดยมีพื้นฐานของการดำรงรักษาไว้ซึ่งสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2553 พ.ศ. 2558 และพ.ศ. 2561 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร เพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติในศาสตร์แห่งการผังเมือง ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาเมือง และตอบสนองต่อการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม และจริยธรรม

เป้าหมายเชิงวิชาการ พบว่า เน้นการทำงานได้จริงเป็นศาสตร์ในด้านผังเมืองที่บัณฑิตต้องมีความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้หลักสูตรดังกล่าว ยังให้ความสำคัญในเรื่องของการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

เป้าหมายเชิงวิชาชีพ พบว่า มีความสอดคล้องเป็นหนึ่งในสมาชิกของสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย/ความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์มหาลัย สนับสนุนให้เป็นนักปฏิบัติในเชิงพื้นที่ เน้นกระบวนการ เน้นความคุ้นชินกับพื้นที่ การเข้าถึงพื้นที่ และการพูดภาษาเดียวกันในระดับท้องถิ่นที่ช่วยในปฏิบัติงานได้จริง ซึ่งมีความสอดคล้องของหลักสูตรกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของยุทธศาสตร์มหาวิทยาลัย รวมทั้งการมีความหลากหลายของสหวิชาที่มีการเรียนการสอนร่วมกับคณะวิศวกรรมศาสตร์ในบางสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 129 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 4 ปี ได้แก่ (1) วิชาศึกษาทั่วไป 31 หน่วยกิต (2) วิชาเฉพาะ 92 หน่วยกิต ได้แก่ กลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาชีพ กลุ่มวิชาชีพบังคับ และกลุ่มวิชาเลือก และ (3) วิชาเสรี 6 หน่วยกิต

4.3.5 หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

ในปี พ.ศ.2552 มีการจัดตั้งหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง (Bachelor of Architecture Program in Urban Architecture) ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิการสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (สถาปัตยกรรมผังเมือง) Bachelor of Architecture (Urban Architecture) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ มีความต้องการขยายสาขาวิชาการที่เปิดสอนเพิ่มขึ้น และ ซึ่งพบว่าหลักสูตรได้รับอิทธิพลส่วนใหญ่หลักสูตรสถาปัตยกรรม

และหลักสูตรสถาปัตยกรรมผังเมืองและชุมชน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม²³ เนื่องจากในช่วงพัฒนาหลักสูตรมี คณะอาจารย์ส่วนใหญ่ที่จบจากหลักสูตรดังกล่าว ทำให้หลักสูตรหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์มีความโดดเด่นที่ได้เรียนรู้ สหวิชา การเขียนแบบอาคาร ออกแบบเมือง และความรู้ด้านการผังเมือง ที่เข้ามาช่วยสร้างเอกลักษณ์ของ หลักสูตร คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ที่ต้องมีความเกี่ยวเนื่องกับงาน สถาปัตยกรรมผังเมือง โดยให้มีการพัฒนาหลักสูตรในเชิงรุกที่มีศักยภาพ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตาม วิวัฒนาการของยุคสมัย และให้มีความเหมาะสมในสถานการณ์ปัจจุบัน ทั้งวัฒนธรรม สังคมสิ่งแวดล้อมและ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะแนวทางการดำเนินชีวิตและค่านิยมในสังคมที่เปลี่ยนแปลง จึงมี ความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างสถาปนิกผังเมืองที่มีความรู้ความสามารถและ ทักษะ ที่เพียงพอ สามารถ ช่วยชี้นำและขับเคลื่อนให้การเปลี่ยนแปลงเป็นไปในแนวทางที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของ สังคมไทยในปัจจุบันและอนาคต รวมทั้งหลักสูตรมีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัย คือ เป็น มหาวิทยาลัยชั้นนำที่บูรณาการศิลปวิทยาสู่สังคมประกอบการ (A leading University of Integrated Arts and Sciences for Entrepreneurs) เพื่อร่วมก้าวเข้าสู่การกลายเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ อีกทั้งยังเป็น ภาระหนึ่งของพันธกิจของมหาวิทยาลัยอีกด้วย

ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2552 พ.ศ. 2554 และพ.ศ. 2560 โดยเริ่มปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร เพื่อสร้างสถาปนิกผังเมืองนักปฏิบัติการ ผู้สร้างสรรค์อย่าง มีวิจรรย์ญาณ บนฐานองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่มุ่งพัฒนาสภาพแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิต สังคมและ วัฒนธรรม ด้วยคุณธรรมและจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ **เป้าหมายเชิงวิชาการ** ผลิตบัณฑิตด้าน สถาปัตยกรรมผังเมืองที่มีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับสภาพสังคมเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และ ความ ต้องการของตลาดแรงงาน ที่มีความรู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความก้าวหน้าทันต่อวิทยาการและ มีทักษะเฉพาะด้านสถาปัตยกรรมผังเมือง **เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** ผู้ที่สำเร็จการศึกษาเรียกว่า “สถาปนิก ผังเมือง” ที่มีความรู้ความสามารถในการออกแบบอาคารแนวราบและการออกแบบเมือง ตลอดจนการ ปรับปรุงพัฒนาชุมชนเดิมให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความรู้ทางด้านการวางผังเมือง เพื่อให้เกิดผลทาง ปฏิบัติ สร้างสรรค์ชุมชนให้เข้มแข็ง สอดคล้องกับนโยบายของประเทศ มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อสังคม และสามารถก้าวไปสู่การเป็นผู้ประกอบการได้ในอนาคต

²³ การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ฐปณี รัตนถาวร, อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 2 มีนาคม 2564

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 168 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 5 ปี ได้แก่

(1) วิชาศึกษาทั่วไป 32 หน่วยกิต (2) วิชาเฉพาะ 130 หน่วยกิต ได้แก่ กลุ่มวิชาพื้นฐานวิชาชีพ กลุ่มวิชาชีพ บังคับ สาขา และกลุ่มวิชาเลือก และ (3) วิชาเสรี 6 หน่วยกิต

4.3.6 หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน (Bachelor of Technology Program in City and Infrastructure Management) การก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2548 ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิเทคโนโลยีบัณฑิต (การจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน) Bachelor of Technology (City and Infrastructure Management) ซึ่งได้พัฒนาหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน (เดิมคือ การจัดการงานช่างและผังเมือง)²⁴ เพื่อมุ่งสร้างบัณฑิตที่มีความพร้อมในการก้าวเข้าสู่โลกแห่งการเป็นนักบริหารมืออาชีพ เน้นทักษะในการปฏิบัติงานเชิงบูรณาการ โดยความร่วมมือความรู้จากแนวคิด ผสมผสานกับประสบการณ์จริง ผ่านการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพมาตรฐาน เทียบพร้อมด้วยคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิระดับชาติและนานาชาติ อีกทั้งมีระบบสนับสนุนและทรัพยากรการเรียนรู้ ที่ครบครันทันสมัย

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาบัณฑิต ทางด้านการบริหารกิจการสาธารณะ และด้านการมุ่งเน้นผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถทาง วิชาการ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีทักษะและความรับผิดชอบในการทำงาน รวมทั้งการใช้ชีวิตในสังคม และมี สมรรถนะระดับสากล สามารถแข่งขันกับนานาชาติ สอดคล้องยุทธศาสตร์ที่ 2 ในการผลิตบัณฑิตที่ดีของ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยมีการพัฒนาหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ และเพื่อ สอดคล้องกับนโยบายการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยและพัฒนาชั้นนำระดับโลก

ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 3 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2551 พ.ศ. 2556 และพ.ศ. 2561 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติภายใต้การดูแลและ ดำเนินการของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

²⁴ การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ภฤชวรรณ โล้วชรินทร์, รองคณบดีฝ่ายวิชาการ วิจัย และการต่างประเทศ

ปรัชญาของหลักสูตร กำหนดว่าหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเมือง และโครงสร้างพื้นฐาน มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ความสามารถในด้านการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน และมีศักยภาพในการบริหารจัดการ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม และจรรยาบรรณตามหลักวิชาการ เข้าใจในสถานการณ์ของโลกและสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสังคมและตลาดงานปัจจุบัน **เป้าหมายเชิงวิชาการ** มีความรู้ภาคทฤษฎีและทักษะเชิงปฏิบัติ มีสมรรถนะในด้านการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐานและมีศักยภาพในการบริหารจัดการ มีความใฝ่รู้ในองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่ตนเองมีอยู่ให้สูงขึ้นไป เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนางาน พัฒนาสังคมและประเทศชาติ คิดเป็น ทำเป็น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และสามารถเลือกวิธีแก้ไขปัญหาและประยุกต์ใช้คณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ได้อย่างเหมาะสมและ **เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** ปฏิบัติงานได้ทั้งในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เช่น นักวิชาการด้านการช่างและผังเมือง นักบริหารงานนักบริหารงานผังเมือง นายช่างโยธา นายช่างไฟฟ้า นายช่างเขียนแบบ นายช่างประปา นายช่างเครื่องกล นายช่างสำรวจ ผู้บริหารส่วนงานช่างและผังเมืองของบริษัทรับเหมาก่อสร้าง อีกทั้งยังสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ รวมถึงเป็นผู้บริหารใน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ อีกทั้งศึกษาต่อระดับสูงได้

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 126 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 4 ปี ได้แก่ (1) วิชาศึกษาทั่วไป 30 หน่วยกิต (2) วิชาเฉพาะ 90 หน่วยกิต ได้แก่ วิชาเฉพาะพื้นฐาน วิชาเฉพาะด้าน และ วิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ/สหกิจศึกษา 9 หน่วยกิต และ (3) วิชาเสรี 6 หน่วยกิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.3.7 หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ (Bachelor of Technology Program in Urban Planning Technology) ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2556 ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิเทคโนโลยีบัณฑิต (เทคโนโลยีการผังเมือง) Bachelor of Technology (Urban Planning Technology) โดยเริ่มต้นเปิดจัดการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในวันเสาร์-อาทิตย์²⁵ สำหรับกลุ่มคนวัยทำงาน ต่อมาเกิดการเปลี่ยนแปลงสู่การเปิดหลักสูตรในระดับปริญญาตรี ซึ่งเป็นที่แรกของเครือข่ายกลุ่ม

²⁵ การสัมมนา, อาจารย์อัครเดช วิสุททิพัฒน์สกุล, ประธานหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมืองคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 23 มิถุนายน 2565

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จัดทำหลักสูตรโดยทีมคณาจารย์เป็นเครือข่ายร่วมกันกับสำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการสร้างหลักสูตรด้วยกันระหว่างผู้ใช้บัณฑิต เพื่อพัฒนาศักยภาพและศาสตร์ด้านการผังเมืองให้กับบุคลากรทางด้านการวางผังเมืองและการวางแผนพัฒนาเพื่อไปปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ และในหน่วยงานด้านการวางแผนพัฒนาภาคเอกชน การจัดการหลักสูตรสาขาวิชาเทคโนโลยีการผังเมือง คณะศิลปกรรมและออกแบบอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จึงให้ความสำคัญกับการสร้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องกระบวนการปฏิบัติการด้านการผังเมืองในพื้นที่เป็นหลัก โดยมีความมุ่งหมายที่จะสร้างบุคลากรที่จะเป็นผู้เชื่อมต่อความรู้และการปฏิบัติการระหว่างหน่วยงานในระดับนโยบาย คือ กรมโยธาธิการและผังเมือง หรือหน่วยงานอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมุ่งหมายที่จะสร้างองค์ความรู้ทางการผังเมืองให้กับทุกภาคส่วนในท้องถิ่น รวมถึงการให้ความสำคัญในเรื่องของการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก เพื่อความสอดคล้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานดังกล่าว ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2561 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

ปรัชญาของหลักสูตร มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถทางด้านทฤษฎีและการปฏิบัติที่สามารถประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อพัฒนาเมืองและตอบสนองต่อการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยมีจิตสำนึกด้านคุณธรรมจริยธรรม ในการพัฒนาอย่างสูงสุด**เป้าหมายเชิงวิชาการ** มุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อรองรับคลัสเตอร์ของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานในกลุ่ม Commonality และมีกาเพิ่มทักษะทางด้านเทคโนโลยีด้านผังเมือง เพื่อให้เป็นบัณฑิตนักปฏิบัติการด้านการผังเมือง ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม และ**เป้าหมายเชิงวิชาชีพ**ร่วมเป็นภาคีเครือข่ายในการผังเมืองของจังหวัดนครราชสีมา มอบหมายให้สาขาวิชาเทคโนโลยีการผังเมืองเป็นหน่วยงานประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เข้าร่วมภาคีเครือข่าย ทั้งนี้เพื่อให้บุคลากรมีโอกาสรับทราบถึงสถานการณ์จริงในพื้นที่และยังได้พัฒนาความรู้ทางการผังเมืองสำหรับท้องถิ่นเพื่อนำมาปรับปรุงหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 134 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 4 ปี ใช้เวลาศึกษาไม่เกิน 8 ปีการศึกษา ได้แก่ (1) วิชาศึกษาทั่วไป 30 หน่วยกิต (2) วิชาเฉพาะ 96 หน่วยกิต ได้แก่ วิชาเฉพาะพื้นฐาน วิชาเฉพาะด้าน และวิชาการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และ (3) วิชาเสรี 6 หน่วยกิต

4.3.8 หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1) ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) Bachelor of Urban Design and Development Program (International Program) ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2557 ผู้เข้าศึกษาจะได้รับคุณวุฒิการออกแบบชุมชนเมืองบัณฑิต (Bachelor of Urban Design) เกิดจากการร่วมตัวทางอาจารย์ที่เป็นผู้ก่อตั้งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมืองมารวมตัวกันพัฒนาหลักสูตรนี้ ใจความสำคัญหลักของการออกแบบชุมชนเมือง ซึ่งเน้นการออกแบบและการพัฒนา²⁶ โดยได้จัดทำเป็นหลักสูตรนานาชาติ เนื่องจากในภูมิภาคเอเชียจะมีการเติบโตของเมืองเพิ่มขึ้น ส่งผลให้มีความต้องการคนที่ทำงานทางด้านเมืองมากขึ้น หลักสูตรได้รับรับรองอิทธิพลและต้นแบบจากคณาจารย์ผู้ร่างหลักสูตร ผู้ซึ่งเป็นคนประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้เป็นหลักสูตรที่ได้รับการผสมผสานอย่างลงตัวของประเทศที่มีชื่อเสียงด้านศาสตร์การออกแบบชุมชนเมือง ปัจจุบันมีการปรับปรุงหลักสูตรจำนวน 1 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ. 2562 โดยปรับปรุงหลักสูตรทุก 5 ปี

2) เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตร

เป้าหมายเชิงวิชาการผังเมือง เป็นภาพใหญ่ของเมือง เพราะเรื่อง Urban Design and Development เป็นการสร้างโอกาสของการทำงาน ซึ่งในประเทศไทยไม่ได้เป็นแค่เรื่องของการใช้ประโยชน์ที่ดิน แต่มีเรื่องการศึกษาเมืองอีกหลายด้านที่จะต้องบูรณาการร่วมกัน ทั้งเรื่องของการขนส่ง สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์การอนุรักษ์ การพัฒนาเชิงพื้นที่ระดับย่านกลายมาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย หรือการที่คนต้องมีการศึกษาเรื่องเมืองมากขึ้นและ**เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** บริษัทอสังหาริมทรัพย์ในไทยต้องปรับตัวมากขึ้น เนื่องจากการแข่งขันที่สูงทำให้ไม่สามารถสร้างที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว ต้องมีการสร้างกลุ่มอาคารแบบใช้ประโยชน์แบบผสมมากขึ้น การที่มีพื้นที่สาธารณะถือเป็นตัวดึงดูดให้คนเข้าไปใช้มากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งหลายบริษัทเริ่มทำงานเชิงพื้นที่กับมหาวิทยาลัยใหญ่ๆ ในการปรับปรุงพัฒนาพื้นที่มากขึ้น ในมุมมองของสายวิชาชีพโดยตรง หลักสูตรนี้ขึ้นกับสาขาสถาปนิกโดยตรง สามารถเป็น “สถาปนิกออกแบบชุมชนเมือง” ตามข้อกำหนดจะมีหน้าที่ต่อเมื่อเกิดไฟไหม้ เรียกว่า ผังเพลิงไหม้ คือการเพลิงไหม้ในกลุ่มอาคารขนาดเล็ก ก็ต้องใช้ สถาปนิกออกแบบชุมชนเมืองโดยตรงในการเข้าไปทำรูปแบบอาคาร รวมถึงในเรื่องของการจัดรูปที่ดินเพื่อพัฒนาพื้นที่

3) จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร

จำนวนหน่วยกิตที่เรียนตลอดหลักสูตร 134 หน่วยกิต ระยะเวลาการศึกษา 4 ปี ได้แก่ (1) วิชาศึกษาทั่วไป 30 หน่วยกิต (2) วิชาเฉพาะ 98 หน่วยกิต ได้แก่ กลุ่มวิชาพื้นฐานสาขา กลุ่มวิชาการออกแบบพัฒนาชุมชนเมือง กลุ่มวิชาเทคโนโลยีและ และวิชาเลือก (3) วิชาเสรี 6 หน่วยกิต

²⁶ การสัมมนา, ดร.พงษ์พิศิษฐ์ หุยกกรณ์, ประธานหลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 1 เมษายน 2565

4.3.9 อภิปรายหลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต

1) เป้าหมายของหลักสูตร

มุ่งผลิตบัณฑิต ให้เป็นผู้ใช้ความรู้คู่คุณธรรม เพื่อพัฒนาเมืองและชุมชนด้วยความคิดสร้างสรรค์ มีความก้าวหน้าทันต่อวิทยาการ มีทักษะเฉพาะด้านสถาปัตยกรรมผังเมือง การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการวางแผน ศักยภาพที่เป็นพื้นฐานในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง วางผังอนุรักษ์ และพัฒนาทางกายภาพ ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาเมือง และตอบสนองต่อการบริหารจัดการสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยมีจิตสำนึกด้านคุณธรรม และจริยธรรม เพื่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมของเมือง ซึ่งตามเป้าหมายภาพรวมผลิตบัณฑิตในหลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิตพบว่า ผลิตบัณฑิตด้านการผังเมืองประมาณปีละ 295 คน เพื่อช่วยกำหนดนโยบาย และแนวทางการพัฒนาเมืองที่เข้าใจในสถานการณ์ของโลกและสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เป็นบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสังคมและตลาดงานปัจจุบัน

2) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

สร้างหลักสูตรเพิ่มผลิตบัณฑิตไปสู่ภาคของการทำผังเมือง ขาดแคลนบุคลากรที่จะวางผังเมือง ซึ่งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีความจำเป็นในการผลิตบุคลากร (มีทั้งผลิตเพื่องานด้านผังเมือง งานด้านสถาปัตยกรรมผังเมือง และงานด้านการบริหารจัดการเมือง) มีสมรรถนะในด้านการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐานและมีศักยภาพในการบริหารจัดการ มีความใฝ่รู้ในองค์ความรู้และเทคโนโลยี จึงกำหนด**เป้าหมายเชิงวิชาการ** ผลิตนักร้องแบบชุมชนเมืองที่มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทัศน์ใหม่ๆ แนวคิดใหม่ๆ ของการพัฒนาเมือง และเรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำงานกับท้องถิ่นชุมชนได้ มุ่งเน้นการพัฒนาพร้อมกับท้องถิ่น และผลิตบัณฑิตทางด้านสถาปัตยกรรม สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง ที่มีความรู้ทางวิชาการ และความสามารถในการประกอบวิชาชีพเป็นทั้งสถาปนิกผังเมืองและนักผังเมือง เพื่อการสร้างสรรค์สภาพทางกายภาพของการตั้งถิ่นฐานตามความต้องการในการพัฒนาของประเทศ ในบริบทภูมิภาคอาเซียน **เป้าหมายทางวิชาชีพ** หลักสูตรที่ผลิตบุคลากรภาครัฐ ภาคเอกชนที่สามารถกระจายตัว ทำหน้าที่นักผังเมืองได้ทั้งในพื้นที่เมืองและชุมชน มองภาพรวมในอนาคตที่ต้องมีการกระจายของนักผังเมืองในทุกท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในทุกด้าน มีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและตามข้อบังคับสภาสถาปนิก ในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมืองอันเป็นวิชาชีพที่อยู่ภายใต้การควบคุมโดยพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ.2543 และนักผังเมือง อันเป็นวิชาชีพที่ได้รับการรับรองโดยสมาคมนักผังเมืองไทย ซึ่งได้กำหนดบทบาทหน้าที่ในการสร้างสรรค์สภาพทางกายภาพของการตั้งถิ่นฐานในลักษณะต่าง ๆ และสอดคล้องกับการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์

3) รูปแบบการศึกษาและระยะเวลาของหลักสูตร

จากการรวบรวมข้อมูลในภาพรวมหลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต พบว่า แบ่งกลุ่มรูปแบบการศึกษาได้ 2 แบบ ได้แก่ กลุ่มหลักสูตรที่เกี่ยวข้องของสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต (สถาปัตยกรรมผังเมือง) และ กลุ่มเกี่ยวกับการวางผังเมือง/เทคโนโลยีการผังเมือง ซึ่งมีระยะเวลาศึกษาและหน่วยกิตที่แตกต่างกัน ดังนี้

กลุ่มหลักสูตรที่เกี่ยวข้องของสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต(สถาปัตยกรรมผังเมือง) ระยะเวลาการศึกษา 5 ปี จำนวนหน่วยกิตประมาณ 170 หน่วยกิต ได้แก่ 1) หลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมืองบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ 3) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

กลุ่มเกี่ยวกับการวางผังเมือง/เทคโนโลยีการผังเมือง ระยะเวลาการศึกษา 4 ปี จำนวนหน่วยกิตประมาณ 130 หน่วยกิต ได้แก่ 1) หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย 3) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น 4) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน และ 5) หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

4) การขยายตัวของหลักสูตร

หลักสูตรด้านการผังเมือง ในภาพรวมหลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต เริ่มต้นก่อตั้งหลักสูตรครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2541 ในช่วงระยะ 20 ปี หลัง (พ.ศ. 2538-พ.ศ. 2557) ของการพัฒนาการเรียนการสอนด้านผังเมือง จะสังเกตได้ว่า การเรียนการสอนด้านการผังเมืองเริ่มต้นขยายตัวสู่ภูมิภาค เพื่อตอบสนองนโยบายภาครัฐในการถ่ายโอนภารกิจด้านผังเมืองให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเองทั่วประเทศแบบยั่งยืนและเป็นระบบ มีเป้าประสงค์ที่อยากจะพัฒนาองค์ความรู้ด้านการผังเมืองให้กับบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ส่วนภูมิภาค ได้แก่ 1) หลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย 3) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต วิชาเอกการจัดการผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (ปิดหลักสูตรแล้วในปัจจุบัน) 4) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ 5) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

สถาบันการศึกษาอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งผลมาจากการก่อตั้งหน่วยงานด้านการผังเมือง มีเป้าประสงค์ที่มีความต้องการบุคลากรเพิ่มขึ้นจึงต้องเร่งผลิตบุคลากรที่มีความศักยภาพเพื่อเข้าไปปฏิบัติงานด้านผังเมืองในระดับปริญญาบัณฑิต เพื่อตอบสนองความต้องการของหน่วยงานภาครัฐภาคเอกชน มีการก่อตั้ง ได้แก่ 1) หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ3) หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

5) ต้นแบบของหลักสูตร

- **หลักสูตรที่มีสัมพันธ์กับสถาบันการศึกษาในประเทศไทย** ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า สถาบันการศึกษาด้านศาสตร์การผังเมืองในประเทศไทยที่มีศักยภาพโดดเด่นและมีประสบการณ์ด้านการผังเมืองมายาวนานได้ถูกนำไปเป็นต้นแบบที่มีชื่อเสียงมากที่สุดในหลักสูตรปริญญาบัณฑิตศึกษา คือ **หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** พบว่า มีหลักสูตรนำไปเป็นต้นแบบ ดังนี้ (1) หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2) หลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม **หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร** พบว่า มีหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยนำไปเป็นต้นแบบ และ**หลักสูตรสถาปัตยกรรม และหลักสูตรสถาปัตยกรรมเมืองและชุมชน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม** พบว่า หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์นำไปเป็นต้นแบบ

การผสมผสานความรู้และแนวคิดจากหลายสถาบันการศึกษาด้านผังเมืองในประเทศไทยและ ความต้องการจากหน่วยงานภาครัฐ พบว่า มีหลักสูตรบัณฑิตศึกษานำไปเป็นต้นแบบ ดังนี้ หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล อีสาน มีคณาจารย์เป็นเครือข่ายร่วมกันกับสำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครราชสีมา

- **หลักสูตรที่มีต้นแบบจากต่างประเทศ** ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองค่อข้างมีต้นแบบจากหลายประเทศ บางหลักสูตรมีความผสมผสานในประเทศที่หลากหลาย ในช่วงการพัฒนาหลักสูตรต้นแบบที่มีอิทธิพลในบางสถาบันการศึกษาจะมีผลจากสถาบันการศึกษาที่คณาจารย์สำเร็จการศึกษา ซึ่งต้นแบบที่มีอิทธิพล ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศเยอรมนี มีรายละเอียด ดังนี้ ระดับปริญญาบัณฑิต

หลักสูตรปริญญาบัณฑิตที่มีต้นแบบจากประเทศอังกฤษ ได้แก่ (1) หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ (2) หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมืองมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หลักสูตรปริญญาบัณฑิตที่มีต้นแบบจากประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ (1) หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร (2) หลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (3) หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมืองมหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์ (4) หลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ(5) หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมืองมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

หลักสูตรปริญญาบัณฑิตที่มีต้นแบบจากประเทศเยอรมนี²⁷ ได้แก่ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมืองบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6) การประสานงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกของหลักสูตร

- **หลักสูตรที่ก่อตั้งในภูมิภาคเพื่อเตรียมพัฒนาบุคลากรท้องถิ่น** ด้วยการดำเนินนโยบายกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นส่งผลให้การปกครองท้องถิ่นมีบทบาทและทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้นภารกิจที่เคยรับผิดชอบโดยการปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ไม่ว่าจะเป็นการบริหารองค์กร โครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค การศึกษา สาธารณสุข การเงิน การคลัง ฯลฯ ล้วนได้รับการถ่ายโอนสู่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง จึงก่อให้เกิดความต้องการบุคลากรจำนวนมหาศาลที่มีความรู้ความสามารถเปี่ยมไปด้วยองค์ความรู้และทักษะการบริหารจัดการท้องถิ่น ที่พร้อมใช้งานในปัจจุบัน จึงต้องมีการจัดให้มีการพัฒนาบุคลากร

จากการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่ามีความสัมพันธ์กับ (1) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย (3) หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน และ (4) หลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ที่เป็นหลักสูตรของสถาบันที่ได้รับการสนับสนุนให้จัดตั้งจากการกระจายอำนาจส่วนกลางสู่ท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมา โดยเริ่มต้นสอนในกลุ่มคนวัยทำงานช่วงวันเสาร์-อาทิตย์แล้วพัฒนาสู่ระดับปริญญาตรี²⁸ ตลาดแรงงานหลักที่จะรองรับบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากหลักสูตรนี้ก็คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกระดับ หน่วยงานท้องถิ่นบริเวณใกล้เคียงสถาบันศึกษาดังกล่าว ซึ่งในปัจจุบันมีความต้องการบุคลากรที่มีศักยภาพในตำแหน่งงานต่าง ๆ มีการรับสมัครในทุกปีตามขนาดขององค์กร และการขยายตัวของการพัฒนาการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเมือง ซึ่งการมีความรู้ด้านการปกครองท้องถิ่นและการเป็นบุคคลในพื้นที่นั้นถือว่ามีความได้เปรียบ แม้กระทั่งการเข้าสู่การเมืองท้องถิ่น รวมทั้งสามารถปฏิบัติงานได้ทั้งในหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

²⁷ การสัมภาษณ์, รศ.ดร.พนิต ภูจันดา หัวหน้าภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 มกราคม

²⁸ ศึกษาต่อในตารางที่ 15

- **หลักสูตรที่ก่อตั้งร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น** คือ หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี มีการก่อตั้งและพัฒนาหลักสูตร โดยคณาจารย์ผู้เป็นเครือข่ายร่วมกับสำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีพัฒนาการจากความต้องการพัฒนาศักยภาพบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเตรียมความพร้อมในการรองรับภารกิจที่จะถ่ายโอนมาจากส่วนกลางตามนโยบายกระจายอำนาจของรัฐบาลให้แก่บุคลากรสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ครอบคลุมทุกภารกิจ และตอบสนองความต้องการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มุ่งเสริมสร้างศักยภาพและความพร้อมในการบริหารตามแนวทางของการกระจายอำนาจและเพื่อให้การบริหารจัดการองค์กรและการบริการวิชาการแก่นักศึกษาเกิดความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ในการสร้างหลักสูตรการศึกษาปริญญาบัณฑิต (ระดับปริญญาตรี)²⁹

นอกจากนี้ภาพใหญ่ของความร่วมมือระหว่างหลักสูตรกับหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนภาคและเมือง และการวางแผนนโยบาย โดยร่วมมือในลักษณะการถ่ายทอดองค์ความรู้ ด้านกิจกรรมจัดการเรียนการสอนให้มีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่น ลงพื้นที่สำรวจ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน การร่วมพูดคุยกับผู้มีส่วนได้เสีย ทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน จัดกิจกรรมปฏิบัติการการผังเมือง (Workshop) เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติงานจากประสบการณ์จริงของนักศึกษา หน่วยงานสามารถนำโครงการที่นักศึกษาออกแบบหรือจัดทำไปใช้ประโยชน์ร่วมกับการปฏิบัติงานจริงได้ และด้านการเป็นที่ปรึกษาพิเศษในระหว่างการเรียนการสอน ได้แก่ การขอความร่วมมือเป็นกรรมการภายนอก อาจารย์พิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

²⁹ การสัมภาษณ์, อาจารย์อศุลย์ วิสุทท์พัฒนสกุล, ประธานหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 23 มีนาคม 2564

ตารางที่ 15 การเรียนการสอนด้านการผังเมืองระดับปริญญาบัณฑิต

หลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต				
หลักสูตรด้านการผังเมืองในสถาบันการศึกษา	หลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง	หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมืองบัณฑิต	หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง
สถาบัน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
ปีที่เปิดสอน	2541	2545	2547	2548
ชื่อปริญญา	สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (สถาปัตยกรรมผังเมือง) Bachelor of Architecture (Urban Architecture)	การผังเมืองบัณฑิต (Bachelor of Urban Environmental Planning and Development)	สถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (Bachelor of Architecture)	ปริญญาเทคโนโลยีบัณฑิต (การผังเมือง) Bachelor of Technology (Urban Planning)
ระยะเวลาการศึกษา	5	4	5	4
จำนวนนักศึกษาที่รับในแต่ละปี	55	N/A	30	60
จำนวนหน่วยกิต	172	157	174	129
1.หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	30	30	30	31
2.หมวดวิชาเฉพาะ	136	112	138	92
3.หมวดวิชาเลือกเสรี	6	6	6	6
การรับอิทธิพล/ต้นแบบ	ประเทศอเมริกาและ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แก่ หลักสูตรสถาปัตยกรรม และ หลักสูตรการวางผังเมืองบัณฑิต	ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	ประเทศเยอรมัน	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง มหาวิทยาลัยศิลปากร
เป้าหมายเชิงวิชาการ	หลักสูตรผลิตนักออกแบบชุมชนเมืองที่มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเมือง และเรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัย ทำงานกับท้องถิ่นชุมชนได้ และมุ่งเน้นการพัฒนาร่วมกับท้องถิ่น	มีศักยภาพและทักษะที่เป็นพื้นฐานในศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง สามารถสร้างพื้นฐานที่แข็งแรงให้กับนักศึกษาได้	เพื่อผลิตบัณฑิตทางด้านสถาปัตยกรรม สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง ที่มีความรู้ทางวิชาการ และความสามารถในการประกอบวิชาชีพเป็นทั้งสถาปนิกผังเมือง และนักผังเมือง	เน้นการทำงานได้จริงเป็นศาสตร์การผังเมืองที่บัณฑิตต้องมีความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยี และคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญเรื่องการทำนวัตกรรมการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก
เป้าหมายเชิงวิชาชีพ	สอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและตามข้อบังคับสภาสถาปนิก โดยมุ่งเน้นการผลิตบัณฑิตให้เป็นนักวิชาชีพและนักวิชาการ ที่มีความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และสามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์	เป็นหลักสูตรที่ผลิตบุคลากรภาครัฐ ภาคเอกชนที่สามารถกระจายตัว ทำหน้าที่กับผังเมืองได้ทั้งในพื้นที่เมืองและชุมชน	สถาปนิกผังเมืองในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง อันเป็นวิชาชีพที่อยู่ภายใต้การควบคุมโดยพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ.2543 และนักผังเมือง อันเป็นวิชาชีพที่ได้รับการรับรองโดยสมาคมนักผังเมืองไทย	มีความสอดคล้องเป็นหนึ่งในสมาชิกของสมาคมสถาปนิกผังเมืองไทย ความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ สนับสนุนให้นักปฏิบัติในเชิงพื้นที่ การเข้าถึงพื้นที่ และการพูดภาษาเดียวกันในระดับท้องถิ่นที่ช่วยในปฏิบัติงานได้จริง

ที่มา : ข้อมูลจาก เอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา และการสัมภาษณ์, 2565

ตารางที่ 15 การเรียนการสอนด้านการผังเมืองระดับปริญญาบัณฑิต (ต่อ)

หลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต				
หลักสูตร	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต	หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต	หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง	หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมือง
ด้านการผังเมืองในสถาบันการศึกษา	สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง	สาขาวิชาการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน		บัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ)
สถาบัน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์	วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีที่เปิดสอน	2552	2553	2556	2557
ชื่อปริญญา	การสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต (สถาปัตยกรรมผังเมือง) Bachelor of Architecture (Urban Architecture)	เทคโนโลยีบัณฑิต (การจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน) Bachelor of Technology (City and Infrastructure Management)	เทคโนโลยีบัณฑิต (เทคโนโลยีการผังเมือง) Bachelor of Technology (Urban Planning Technology)	การออกแบบชุมชนเมืองบัณฑิต (Bachelor of Urban Design)
ระยะเวลาการศึกษา	5	4	4	4
จำนวนนักศึกษาที่รับในแต่ละปี	40	80	30	N/A
จำนวนหน่วยกิต	168	126	134	134
1.หมวดวิชาศึกษาทั่วไป	32	30	30	30
2.หมวดวิชาเฉพาะ	130	90	96	98
3.หมวดวิชาเลือกเสรี	6	6	6	6
การรับอิทธิพล/ต้นแบบ	หลักสูตรสถาปัตยกรรม และหลักสูตรสถาปัตยกรรมเมืองและชุมชน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	การจัดการงานช่างและผังเมือง มหาวิทยาลัยขอนแก่น	ทีมคณาจารย์เป็นเครือข่ายร่วมกับสำนักงานโยธาธิการและผังเมือง จังหวัดนครราชสีมา	ประเทศอังกฤษและประเทศอเมริกา
เป้าหมายเชิงวิชาการ	ผลิตบัณฑิตด้านสถาปัตยกรรมเมืองที่มีความรู้ความสามารถสอดคล้องกับสภาพสังคมเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความต้องการของตลาดแรงงาน ที่มีความรู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความก้าวหน้าทันต่อวิทยาการและมีทักษะเฉพาะด้านสถาปัตยกรรมผังเมือง	มีความรู้ภาคทฤษฎีและทักษะเชิงปฏิบัติ มีสมรรถนะในการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐานและ มีศักยภาพในการบริหารจัดการ มีความใฝ่รู้ในองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลง พัฒนาอย่างต่อเนื่อง สามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่ตนมีอยู่ให้สูงขึ้น	มุ่งเน้นการสอนเพื่อกลุ่มของมหาวิทยาลัย เทคโนโลยีราชมงคลอีสาน และมีการเพิ่มทักษะทางด้านเทคโนโลยีด้านผังเมือง เพื่อให้เป็นบัณฑิตนักปฏิบัติด้านการผังเมือง ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม	การสร้างโอกาสของการทำงาน ซึ่งในประเทศไทยและการศึกษาเมืองหลายด้านที่จะต้องบูรณาการร่วมกัน การพัฒนาเชิงพื้นที่ระดับย่านกลายเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของไทย
เป้าหมายเชิงวิชาชีพ	วิชาชีพ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาเรียกว่า “สถาปนิกผังเมือง” ที่มีความรู้ความสามารถในการออกแบบอาคาร แนววางแผนและการออกแบบเมือง ตลอดจนการปรับปรุงพัฒนาชุมชนเดิมให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความรู้ทางด้านกรวางผังเมือง เพื่อให้เกิดผลทางปฏิบัติ สร้างสรรค์ชุมชนให้เข้มแข็ง	ปฏิบัติงานได้ทั้งในหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน อีกทั้งยังสามารถศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ รวมถึงเป็นผู้บริหารใน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่างประเทศ อีกทั้งยังสามารถที่จะระดับสูงได้	ภาคีเครือข่ายในการผังเมืองของจังหวัดนครราชสีมา “สาขาวิชาเทคโนโลยีการผังเมือง” เป็นหน่วยงานประสานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่และยังได้พัฒนาความรู้ทางด้านการผังเมืองสำหรับท้องถิ่นเพื่อนำมาปรับปรุงหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป	บริษัทอสังหาริมทรัพย์ในไทยต้องปรับตัวมากขึ้น ต้องมีการสร้างกลุ่มอาคารแบบใช้ประโยชน์แบบผสมมากขึ้น การที่มีพื้นที่สาธารณะถือเป็นตัวดึงดูดให้คนเข้าไปใช้มากขึ้นเรื่อยๆ ในมุมมองของสาขาวิชาชีพโดยตรง “สถาปนิกออกแบบชุมชนเมือง”

ที่มา : ข้อมูลจาก เอกสาร มคอ.2 ของหลักสูตรที่ศึกษา และการสัมภาษณ์, 2565

4.4 สรุปวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย

4.4.1 จุดเริ่มต้นของการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย

การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย ปัจจุบันเปิดสอนทั้งหมด 2 ระดับ ได้แก่ หลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิตและหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พบว่า หลักสูตรแรกก่อตั้งในระดับบัณฑิตศึกษา คือ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร จากการศึกษารวบรวมหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองและวิเคราะห์ความสัมพันธ์การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทยร่วมกับสถานการณ์ที่สำคัญและอิทธิพลที่ในอดีต เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมือง การเรียนการสอนด้านการผังเมืองเริ่มมีการจัดตั้งขึ้นในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2506 USOM องค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Operations Mission) จัดหลักสูตรการวางแผนเมืองให้กับนักศึกษาชาวไทย อิทธิพลที่ส่งผลทำให้เกิดก่อสร้างหลักสูตรด้านการเรียนการสอนผังเมืองที่ทำให้ประเทศไทยจำเป็นต้องเร่งผลิตบุคลากรเพื่อการพัฒนาเมืองในระดับต่าง ๆ ได้แก่ **การถ่ายโอนการภารกิจผังเมืองสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ซึ่งปัจจุบันประเทศไทยยังขาดแคลนนักวิชาการผังเมือง นักผังเมืองอาชีพ นักวิจัย เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีความเชี่ยวชาญด้านผังเมืองโดยตรง เป็นอีกปัจจัยที่ทำให้สูญเสียโอกาสในการพัฒนาท้องถิ่นและประเทศอย่างยั่งยืน การสร้างกลไกการพัฒนาเมืองท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ท้องถิ่นมีศูนย์กลางในการพัฒนาพื้นที่ ทั้งพื้นที่ชุมชนเมืองและชนบทที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ชุมชนเมืองจึงต้องพร้อมที่จะเป็นศูนย์กลางในการบูรณาการการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสภาพแวดล้อม สถานการณ์ภายนอกที่สำคัญและจำเป็นจะต้องนำมาพิจารณาในการวางแผนพัฒนาหลักสูตรการร่วมมือกับ **องค์กรภาครัฐในการก่อตั้งหลักสูตรเพื่อพัฒนาศักยภาพบุคลากร**

ซึ่งจะเห็นได้ว่าในระยะแรกศาสตร์ทางการวางแผนภาคและเมืองมุ่งเน้นไปที่การออกแบบชุมชนเมืองในระยะเวลาดำเนินการศึกษาระดับปริญญาตรี ได้จัดหลักสูตรการวางแผนเมืองที่เกี่ยวข้องกับกายภาพเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การวางผังเมืองเริ่มเป็นที่รู้จักในวงการศึกษาซึ่งเพิ่มขึ้น การวางผังเมืองของประเทศไทยด้วยศาสตร์การผังเมืองทางด้านกายภาพส่วนใหญ่ถูกบรรจุหลักสูตรภายใต้หลักสูตรคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ได้รับต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรมาจากทั้งต่างประเทศ ได้แก่ หลักสูตรด้านการออกแบบชุมชนเมืองที่แรกในประเทศไทยมีต้นแบบมาจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกที่เปิดการสอนการออกแบบชุมชนเมืองและภายในประเทศ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมืองคณะ

สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนผังและออกแบบเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่มีความโดดเด่นและมีประสบการณ์ด้านการผังเมืองมายาวนาน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรในสถาบันต่าง ๆ จึงเปรียบได้ว่าเป็นต้นแบบของศาสตร์ด้านการผังเมืองแล้วผสมผสานตามแต่ละบริบทของมหาวิทยาลัยนั้น ความต้องการจากหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่น และจากข้อค้นพบในช่วงพัฒนาหลักสูตรต้นแบบที่มีอิทธิพลในบางสถาบันการศึกษาจะมีผลจากสถาบันการศึกษาที่คณาจารย์ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษา

ดังนั้นวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน จึงเป็นความผสมผสานจากทั้งต้นแบบสถาบันการศึกษาด้านการผังเมืองในต่างประเทศและภายในประเทศ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่น บุคลากรภายในสถาบันการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรบนความสอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่โดยรอบของสถาบันการศึกษา และยังเป็นสามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรได้อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามยุคสมัยอีกด้วย

4.4.2 การถ่ายโอนอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรในส่วนภูมิภาค

การถ่ายโอนการภารกิจกิจการผังเมืองสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานของรัฐที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การกระจายอำนาจไปสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 78 ว่ารัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และระบบสาธารณสุขและสาธารณูปการ ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้นและบัญญัติไว้ในมาตรา 284 วรรคสาม ว่าเพื่อพัฒนาการกระจายอำนาจเพิ่มขึ้นให้แก่ท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ให้มีกฎหมายกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ดังนั้นในปี พ.ศ.2542 จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 โดยเฉพาะภารกิจด้านการผังเมือง ในข้อ 25 จากหลักการพื้นฐานการกระจายอำนาจที่เกี่ยวข้องกับด้านการผังเมืองซึ่งได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ที่ได้กระจายอำนาจด้านการผังเมืองให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีเจตนารมณ์ที่จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทุกรูปแบบดำเนินการตามมาตรา 16 ซึ่งได้บัญญัติให้เทศบาลเมืองพัทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง โดยให้องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการวางผังเมือง และใช้บังคับผังเมืองให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งกำหนดให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ของตนเองได้

การถ่ายโอนภารกิจดังกล่าวจึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ผลักดันให้มีการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองเกิดขึ้นในส่วนภูมิภาคในช่วง พ.ศ. พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา ซึ่งมีข้อค้นพบว่า ก่อนจะเปิดหลักสูตรปริญญาบัณฑิตและหลักสูตรมหาบัณฑิตได้มีการเปิดเป็นหลักสูตรอนุปริญญาหรือเป็นเพียงหลักสูตรนอกเวลาที่เปิดสอนเสาร์-อาทิตย์ เพื่อพัฒนาบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนความเชี่ยวชาญในการบริหารกิจการสาธารณะในระดับท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ

4.4.3 เป้าหมายและปรัชญาของหลักสูตรด้านการผังเมือง

ปรัชญาของหลักสูตร ให้ผู้ศึกษามีทักษะความรู้และความคิด ริเริ่มสร้างสรรค์ในการออกแบบและวางแผนพัฒนากายภาพชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม สามารถพัฒนาระบบการเรียนรู้ทางวิชาการเพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางการจัดการเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการในระดับเมืองและชุมชน โดยเน้นความทัดเทียม การพัฒนาสังคม และความยั่งยืนทางระบบนิเวศและการวิจัยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องสอดคล้องกับนโยบายของสถาบันการศึกษา **เป้าหมายเชิงวิชาการ** เน้นการตั้งคำถามและตอบคำถามงานวิจัย รวมถึงควรเก็บข้อมูล วิเคราะห์ให้สอดคล้องกับทฤษฎี บรูณาการความคิดความเข้าใจ เพื่อวิเคราะห์ให้เกิดรูปธรรมทางด้านผังเมือง เกิดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนเมืองและโครงสร้างพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเพิ่มพูนองค์ความรู้ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ และการประกอบวิชาชีพสาขาวิชาผังเมือง การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาการเรียนการสอนจึงต้องมีเนื้อหาจากทั้งสองศาสตร์ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจในการปฏิบัติวิชาชีพและวิจัยได้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วนตามลักษณะของความต้องการของตลาดงาน และ**เป้าหมายเชิงวิชาชีพ** เน้นการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการคิดในการวางแผนการทำงานด้านต่าง ๆ และนำเสนอความคิดออกมาอย่างมีเหตุผล เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมที่หลากหลายได้ในพื้นที่เมือง สามารถเรียนรู้ และเข้าใจองค์ประกอบภาพรวมของเมืองในประเด็นของเมือง รวมทั้งการส่งเสริมทิศทางที่สังคมเริ่มให้ความสนใจประเด็นเรื่องการออกแบบเมือง โดยเฉพาะกลุ่มคนที่สนใจเรื่องเมือง ขับเคลื่อนเมือง และทำงานเพื่อพัฒนาเมือง และเพื่อตอบสนองความต้องการของการเปิดรับตำแหน่งข้าราชการในหน่วยงานด้านการผังเมืองและเพื่อสร้างความก้าวหน้าในอาชีพการทำงานในด้านผังเมืองที่เกี่ยวข้อง เป็นถือว่าหลักสูตรที่ตอบโจทย์ในเป้าหมายเชิงวิชาชีพเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านผังเมือง และมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในทุกด้าน

4.4.4 กำลังการผลิตแรงงานด้านการผังเมือง

จากข้อมูลของทุกหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบัน พบว่า ภายใน 1 ปี ประเทศไทยจะสามารถผลิตนักผังเมือง/นักออกแบบชุมชนเมือง ได้ประมาณ 440 คน ซึ่งแบ่งเป็น สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตประมาณ 295 ระดับมหาบัณฑิตประมาณ 135 คน และระดับดุษฎีบัณฑิตประมาณ 10 คน ซึ่งคาดว่าจะเข้ามาเป็นกำลังสำคัญที่มีบทบาทในการพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชน ในสาขาวิชาชีพด้านการวางแผนภาคและเมือง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศจากภาคเกษตรกรรมสู่ภาคอุตสาหกรรม รวมทั้งการเตรียมการเพื่อรองรับการพัฒนาพื้นที่ในระดับต่าง ๆ ตามการสนับสนุนจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐบาล

บัณฑิตที่สำเร็จออกไปประกอบวิชาชีพด้านนี้ ประจำอยู่ในหน่วยงานของรัฐบาล รัฐวิสาหกิจ ตลอดจนบริษัทของเอกชนหลายแห่ง อาทิ กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร เทศบาลต่าง ๆ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การนิคมอุตสาหกรรม สำนักพัฒนาเมือง กรมที่ดิน สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา สถาบันวิจัย บริษัทพัฒนาที่ดิน และบริษัทที่ปรึกษาของเอกชน เป็นต้น ด้านการศึกษาและวิจัย การเป็นปรึกษาองค์กรต่างๆ ของทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการเป็นนักวิจัย อาจารย์ วิทยากรในงานประชุมวิชาการต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและระดับนานาชาติ และเนื่องจากนโยบายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2544 ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ มีความต้องการนักวางแผนนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในพื้นที่ระดับต่าง ๆ ตั้งแต่จังหวัด เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น

4.4.5 ทักษะและคุณสมบัติของบัณฑิตตามกรอบเชิงวิชาชีพและเชิงวิชาการ

จากการสืบค้นข้อมูลที่เข้าถึงได้ เล่มหลักสูตร (มคอ.2) และการสัมภาษณ์ พบว่า **กรอบเชิงวิชาชีพ**มีค่อนข้างมีความสอดคล้องกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของการเปิดรับตำแหน่งข้าราชการในหน่วยงานด้านการผังเมือง บริษัทเอกชน และเพื่อสร้างความก้าวหน้าในอาชีพในด้านผังเมืองที่เกี่ยวข้องได้ทั้งในพื้นที่เมืองและชุมชน มองภาพรวมในอนาคตที่ต้องมีการกระจายของนักผังเมืองในทุกท้องถิ่น เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมที่หลากหลายได้ในพื้นที่เมือง สามารถเรียนรู้ และเข้าใจองค์ประกอบภาพรวมของเมือง ส่งผลให้มีกระบวนการคิดในการวางแผนการทำงานด้านต่างๆได้ และนำเสนอความคิดออกมาอย่างมีเหตุผลทางด้านผังเมือง

ส่วนใหญ่ทำงานในส่วนภาครัฐ ได้แก่ กรมโยธาธิการและผังเมือง การเคหะแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร และหน่วยงานท้องถิ่น เป็นต้น เป็นถือว่าหลักสูตรที่ตอบโจทย์ในเป้าหมายเชิงวิชาชีพเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านผังเมือง

และสามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและตามข้อบังคับสภาสถาปนิก ในสาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมืองอันเป็นวิชาชีพที่อยู่ภายใต้การควบคุมโดยพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ.2543 และนักผังเมือง อันเป็นวิชาชีพที่ได้รับการรับรองโดยสมาคมนักผังเมืองไทย

กรอบเชิงวิชาการ เน้นการตั้งคำถามและตอบคำถามงานวิจัย รวมถึงควรเก็บข้อมูลวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับทฤษฎี ทักษะในการสร้างนวัตกรรม องค์ความรู้ใหม่ ผ่านงานที่เรียน และ วิทยานิพนธ์ มองถึงภาพรวมในกระบวนการวางแผนในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ บูรณาการความคิดความเข้าใจ เพื่อวิเคราะห์ให้เกิดรูปธรรมทางด้านผังเมือง เกิดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทัศน์ใหม่ แนวคิดใหม่ของการพัฒนาเมือง เรียนรู้เทคโนโลยีที่ทันสมัย สามารถเพิ่มพูนองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ เป็นผู้มีความรู้ทางทฤษฎี หลักการแนวความคิด และวิธีการในการศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ออกแบบแผนผัง และการนำเสนอผลงานด้านสถาปัตยกรรมผังเมือง และเป็นผู้มีความสามารถในการปฏิบัติวิชาชีพสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง ภายใต้การควบคุมตามพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ.2543 และวิชาชีพนักผังเมือง รับรองโดยสมาคมนักผังเมืองไทย ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ การประกอบวิชาชีพสาขาวิชาผังเมือง การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง

ความสอดคล้องสำคัญทั้งกรอบวิชาชีพและวิชาการคือต้องอยู่ภายใต้การควบคุมตามพระราชบัญญัติสถาปนิก พ.ศ.2543 และวิชาชีพนักผังเมือง รับรองโดยสมาคมนักผังเมืองไทย และความสามารถในการประกอบวิชาชีพเป็นทั้งสถาปนิกผังเมืองและนักผังเมือง เพื่อการสร้างสรรค์สภาพทางกายภาพของการตั้งถิ่นฐานตามความต้องการในการพัฒนาของประเทศในบริบทภูมิภาคอาเซียน

บทที่ 5

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตร การผังเมืองของประเทศไทย

ในบทนี้เป็นการสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง วิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และการปรับตัวของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง ซึ่งกลุ่มเป้าหมายของสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มได้แก่ 1) กลุ่มประธานหลักสูตร หรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง 2) หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย/ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านผังเมือง ว่ามีการพัฒนาทักษะของนิสิต/นักศึกษา การปรับตัว และปัจจัยขับเคลื่อนที่น่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (รายละเอียดการสัมภาษณ์ตามภาคผนวก ก)

5.1 การสัมภาษณ์กลุ่มประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง

ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและเน้นการถามคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอภิปรายให้ข้อมูลเชิงลึกและแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย อิสระและกว้างขวาง ในมุมมองของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง ซึ่งผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นข้อสรุปโดยแบ่งเป็นประเด็นเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะของนิสิต/นักศึกษา และการประเมินปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต การปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต รวมถึงโดยสามารถรวบรวมและสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

- **ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง** จากการสัมภาษณ์กลุ่มประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิดถึงทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตซึ่งสำเร็จการศึกษาออกไปประกอบวิชาชีพด้านการผังเมือง สามารถสรุปทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตด้านการผังเมืองโดยภาพรวมได้ดังต่อไปนี้

1) **ทักษะการประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ** บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีการประยุกต์และความเข้าใจการบูรณาการของเมืองที่มีความซับซ้อน เนื่องจากสังคม เศรษฐกิจ

สิ่งแวดล้อมต้องมีความเชื่อมโยงกัน องค์ความรู้การปรับตัว แก้ไขปัญหา และมีความยืดหยุ่นที่จะทำให้งานด้านการผังเมืองเป็นงานจับต้องได้ไม่เพียงแต่อยู่ในตำรา

2) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นคว้าข้อมูลและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ปัจจุบันเรื่องเมืองเป็นที่สนใจของหลายภาคส่วนมากขึ้น เมืองอัจฉริยะมีความสำคัญมากขึ้น เพราะมีความเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจระดับโลกและการส่งออกธุรกิจในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาตนเองรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดระเบียบบูรณาการข้อมูลร่วมกันด้วยความสมดุลพัฒนาต่อไปเป็นผู้บริหารจัดการเมืองที่ดี

3) ทักษะทางวิชาการ และทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง บุคลากรด้านการผังเมืองต้องเน้นการอ่านผลงานทางวิชาการจะคุ้นกับภาษาเขียนในเชิงวิชาการ เพิ่มพูนความรู้ นำไปสู่การเขียนงานเชิงวิชาการได้อย่างมีคุณภาพ การสนับสนุนให้นักศึกษาทำบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์บทความ ประยุกต์ความรู้ไปสู่การประชุมเชิงวิชาการ และมีความคุ้นเคยของการใช้ภาษาส่งเสริมทางสิ่งแวดล้อมทางล้อมการสนับสนุนค่าใช้จ่ายหากไปนำเสนอผลงานในระดับต่างประเทศและการร่วมกิจกรรมระดับนานาชาติ

การหาความรู้เพิ่มเติมจากบทความวิชาการที่ทันสมัย เรียนรู้ช่องว่างและสามารถนำมาปรับใช้ได้ นอกจากนั้นควรให้ความสำคัญกับการทำงานจริงร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและระดับท้องถิ่น โดยจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจว่าหากวางแผนไม่ดีจะส่งผลกระทบต่อชุมชน งานที่ทำส่งผลดีหรือผลเสียอย่างไรกับชุมชน

4) ทักษะการเจรจาและการพูด ต้องมีทักษะการสื่อสารสาธารณะเป็นอันดับต้นๆ เนื่องจากงานผังเมืองต้องติดต่อประสานงานกับผู้คนค่อนข้างมาก การเจรจาต่อรองระหว่างผู้มีส่วนได้เสียเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ยิ่งขึ้นกับสังคม ทำให้บุคลากรด้านการผังเมืองต้องพิจารณาว่าคนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์อะไร โดยเฉพาะการทำงานกับท้องถิ่นและชุมชนเมือง นอกจากนั้นบุคลากรด้านการผังเมืองควรติดดิน ต้องสามารถสื่อสารกับชุมชนและชาวบ้านได้ด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่าย

5) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน เนื่องจากงานด้านการผังเมืองต้องติดต่อประสานงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นจำนวนมาก เช่น การสร้างความร่วมมือร่วมกันเพื่อตั้งศักยภาพของบัณฑิตที่มาจากหลากหลายฐานของความรู้ปริญญาตรีมาประยุกต์ เพื่อสร้างให้การทำงานมีความเข้มแข็งใช้ในแง่มุมมองความรู้ที่หลากหลายจากหลากหลายศาสตร์วิชา รวมทั้งการเรียนการสอนพยายามใช้การปฏิบัติเป็นข้อบังคับเป็นการบูรณาการเรียนการสอนร่วมกับบริการวิชาการ การช่วยเหลือเทศบาลและชุมชนผ่านวิชาต่าง ๆ ที่มีการทำงานเป็นกลุ่มจำนวนมากและการทำงานร่วมกับพื้นที่ภายนอก เช่น เน้นการให้บัณฑิตเป็นประสานงานโดยตรง ลงพื้นที่ปฏิบัติจริง ติดต่อกับผู้มีส่วนได้เสียที่เป็นบุคคลจริง นำไปสู่การปฏิบัติงานได้จริงในอนาคต การทำงานเป็นทีมและการประสานงานจึงเป็นทักษะที่สำคัญ เพราะการวางผังเมืองไม่สามารถดำเนินการได้โดยคนเพียงคนเดียว

6) ทักษะการจัดการข้อมูล บุคลากรด้านการผังเมืองในปัจจุบันต้องใส่ใจในการติดตามเทคโนโลยีดิจิทัล มีความสมัยใช้เวลาไม่น้อยลงแต่มีประสิทธิภาพของงานที่เพิ่มมากขึ้นและต้องมีทักษะในการจัดการข้อมูลให้มีความกระชับและชัดเจน รวมทั้งการสนับสนุนให้มีการแชร์ข้อมูลให้ผู้ใช้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มสามารถเรียกใช้งานข้อมูลได้ เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่การวางแผนบริการจัดการเมือง

7) ทักษะทางด้านการคิด และทักษะการสื่อสารสาธารณะ บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีกระบวนการของการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process) วิเคราะห์เมืองได้อย่างมีความน่าเชื่อถือและมีทฤษฎีประกอบ มีการคิดเชิงวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) มีความสามารถในการคิดอย่างถี่ถ้วน มีกระบวนการความคิดในเชิงวางแผนและมีเหตุผล มีกระบวนการคิดในเรื่องของสุนทรียศาสตร์มีทัศนศิลป์อยู่ในกระบวนการประยุกต์ใช้ภาษาทางด้านกราฟิกในการสื่อสาร เน้นการนำเสนองานในรูปแบบแผนผังและแผนภาพ แปลงตารางข้อมูลเป็นกราฟฟิกรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายมากขึ้นไม่เป็นเพียงตารางสถิติเท่านั้น สามารถสรุปย่อข้อมูล เพื่อนำเสนอให้มีความกระชับและชัดเจนได้ คำนึงถึงความสมดุลของทุกอย่างเข้าด้วยกันบูรณาการร่วมกัน แล้ววิเคราะห์ผลลัพธ์สุดท้ายนำไปสู่สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถดำเนินการอย่างมีเหตุผลและมีข้อมูลสนับสนุนที่ชัดเจน ซึ่งจะศึกษาเพียงด้านเดียวของข้อมูลไม่ได้

จากผลสรุปการสัมภาษณ์ข้างต้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมือง ประกอบด้วยทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ ได้แก่ ทักษะในข้อ 1 ถึงข้อ 3 และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ (Soft skills) ได้แก่ ทักษะในข้อ 4 ถึงข้อ 7 ซึ่งทักษะทั้งสองกลุ่มนี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทั้งสิ้น ซึ่งจำเป็นต้องเรียนรู้และฝึกฝนในระยะเวลาของหลักสูตร นอกเหนือจากทักษะต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว ยังมีคุณสมบัติหนึ่งที่พึงประสงค์ของบุคลากรด้านการผังเมืองที่สรุปได้จากการสัมภาษณ์ คือ **การมีจริยธรรมและคุณธรรม** ซึ่งจะช่วยสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาโครงการ นำไปสู่ธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และลดการทุจริตคอร์รัปชัน

- **ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต**
 ในส่วนนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้แบบประเมินปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต โดยพัฒนาจากแนวโน้มและทิศทางการเปลี่ยนแปลงปัจจัยในระดับสากล³⁰ และสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย โดยให้ผู้สัมภาษณ์ประเมินระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนการสอน (แบบสัมภาษณ์ดูภาคผนวก ก) ซึ่งอาจจะเป็นความท้าทายหรือโอกาสที่น่าจะเข้ามามีส่วนร่วม

³⁰ Cities Alive : 100 issues shaping future cities, Arup University.

ขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตแบ่งเป็น 5 ระดับ แบบ likert scale³¹ จากนั้นเอามาหาค่าเฉลี่ยเพื่อสรุปผลว่าปัจจัยใดมีผลกระทบมากหรือน้อย โดยสามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

ระดับปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต แบ่งพิจารณาเป็นปัจจัยในระดับสากล และสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย (ตารางที่ 5.1-1) โดยปัจจัยในระดับสากล แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุด ได้แก่ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (ด้านการเมือง) ค่าคะแนน 4.57 ลำดับรองลงมา ได้แก่ พื้นที่สาธารณะ (ด้านการเมือง) และวิถีแห่งความยั่งยืน (ด้านสังคม) ค่าคะแนน 4.43 เท่ากัน และ วิถีชีวิตดิจิทัล (ด้านสังคม) โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (ด้านสิ่งแวดล้อม) การบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติ (ด้านสิ่งแวดล้อม) และการรับมือและฟื้นตัวของเมือง (ด้านเศรษฐกิจ) ค่าคะแนน 4.29 เท่ากัน ปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับน้อย ได้แก่ การเมืองระดับโลก (ด้านการเมือง) และชนชั้นกลางทั่วโลก (ด้านสังคม) ซึ่งมีค่าคะแนน 3.14 เท่ากัน

สำหรับสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย ที่เป็นปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุด ได้แก่ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ตามลำดับ

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ รายด้าน ได้ผลดังนี้

ในด้านสังคม ประเด็นวิถีชีวิตดิจิทัล และวิถีแห่งความยั่งยืน ถูกระบุให้เป็นปัจจัยสำคัญในระดับสากล และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ และการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ถูกระบุให้เป็นสถานการณ์/นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย ซึ่งแสดงให้เห็นความจำเป็นที่ต้องเตรียมความพร้อมในการผลิตนักผังเมืองที่สามารถตอบโจทย์ทางสังคมเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดขึ้นในเมืองในประเทศไทย เช่น สังคมผู้สูงอายุ สังคมแห่งความเหลื่อมล้ำ และต้องมีวิสัยทัศน์ที่ไกลไปในอนาคตเพื่อทำงานในสภาพสังคมหรือค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเข้าสู่สังคมดิจิทัล หรือสังคมบนค่านิยมของความยั่งยืน เป็นต้น

³¹ likert scale คือการใช้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกแสดงความคิดเห็นจากระดับความพึงพอใจด้วย 5 ระดับใช้เกณฑ์การแปลความหมายดังนี้ 1.00 – 1.80 มีผลน้อยที่สุด 1.81 – 2.60 มีผลน้อย 2.61 – 3.40 มีผลปานกลาง 3.41 – 4.20 มีผลมาก และ 4.21 – 5.00 มีผลมากที่สุด

ตารางที่ 17 แสดงปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต

สถานการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงระดับสากล					
1. สังคม (Social)		2. เทคโนโลยี (Technological)			
การเพิ่มจำนวนประชากร (Population growth)	3.79	มีผลมาก	ระบบอัตโนมัติ (Automation)	3.50	มีผลมาก
การย้ายถิ่นฐานสู่เมือง (Urban migration)	3.79	มีผลมาก	อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of things)	4.07	มีผลมาก
การทำงานโดยไม่มีที่ติดสถานที่ (Mobile working)	4.07	มีผลมาก	ระบบตรวจจับและข้อมูล (Sensors and data)	3.43	มีผลมาก
ความเหลื่อมล้ำ (Inequality)	3.86	มีผลมาก	โครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะ (Smart infrastructure)	3.93	มีผลมาก
สาธารณสุข (Public health)	3.57	มีผลมาก	ระบบขนส่งอัจฉริยะ (Intelligent transport systems)	4.00	มีผลมาก
วิถีชีวิตดิจิทัล (Digital lifestyle)	4.29	มีผลมากที่สุด	การเชื่อมต่อข้อมูล (Data connectivity)	3.86	มีผลมาก
ชนชั้นกลางทั่วโลก (Global middle class)	3.14	มีผลน้อย	การบูรณาการของระบบเทคโนโลยี (System integration)	4.07	มีผลมาก
สุขภาวะ (Wellbeing)	4.14	มีผลมาก	อาคารอัจฉริยะ (Intelligent buildings)	3.43	มีผลมาก
วิถีแห่งความยั่งยืน (Sustainable behaviours)	4.43	มีผลมากที่สุด	ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber security)	3.29	มีผลน้อย
การอยู่อาศัย (Housing)	3.93	มีผลมาก			
3. สิ่งแวดล้อม (Environmental)		4. เศรษฐกิจ (Economic)			
คุณภาพอากาศ (Air quality)	4.07	มีผลมาก	โครงสร้างพื้นฐานเสื่อมคุณภาพ (Aging infrastructure)	3.79	มีผลมาก
มลพิษด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental pollution)	4.14	มีผลมาก	การรับมือและฟื้นตัวของเมือง (City resilience)	4.21	มีผลมากที่สุด
โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (Green infrastructure)	4.29	มีผลมากที่สุด	ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy)	3.86	มีผลมาก
การลดปริมาณของเสีย (Waste minimisation)	3.79	มีผลมาก	เศรษฐกิจแบบแบ่งปัน (Sharing economy)	3.64	มีผลมาก
ความมั่นคงทางอาหาร (Food security)	3.79	มีผลมาก	ระบบลอจิสติกส์เมือง (Urban logistics)	3.86	มีผลมาก
เกาะความร้อนในเมือง (Heat stress)	3.86	มีผลมาก	การเติบโตของเศรษฐกิจ (Economic growth)	3.86	มีผลมาก
การกระจายตัวของเมือง (Urban sprawl)	3.86	มีผลมาก			
การบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติ (Emerging Disease)	4.29	มีผลมากที่สุด	สถานการณ์นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย		
5. การเมือง (Political)			การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม	4.43	มีผลมากที่สุด
การเมืองระดับโลก (Global politics)	3.14	มีผลน้อย	การเพิ่มผลผลิตการผลิตและพัฒนานวัตกรรม	3.93	มีผลมาก
สถานะผู้นำ (Leadership)	3.64	มีผลมาก	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.29	มีผลมากที่สุด
การร่วมลงทุนระหว่างรัฐกับเอกชน (Public-Private partnerships)	3.71	มีผลมาก	การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ	4.50	มีผลมากที่สุด
จิตสำนึกส่วนรวม (Collective consciousness)	4.07	มีผลมาก	การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม	4.21	มีผลมากที่สุด
มติมหาชน (Public opinion)	3.64	มีผลมาก	การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย	4.36	มีผลมากที่สุด
การอุดหนุนจากรัฐ (Subsidies)	4.14	มีผลมาก	การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	4.36	มีผลมากที่สุด
การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Devolution)	4.57	มีผลมากที่สุด	การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	4.29	มีผลมากที่สุด
พื้นที่สาธารณะ (Public space)	4.43	มีผลมากที่สุด	การพัฒนากระบวนการบริหารจัดการภาครัฐ	4.29	มีผลมากที่สุด

ที่มา : ผู้วิจัย, 2564

ในด้านเทคโนโลยี ทั้งหมดถูกระบุให้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนการสอนในระดับมาก ไม่มีประเด็นสำคัญที่โดดเด่นแต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ด้านเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงกับปัจจัยด้านอื่นๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล วิถีชีวิตดิจิทัล ล้วนมีความเชื่อมโยงกับการใช้เทคโนโลยีทั้งสิ้น จึงเป็นความท้าทายของนักผังเมืองในการนำเทคโนโลยีอนาคต มาเป็นเครื่องมือในการช่วยพัฒนาเมือง การแลกเปลี่ยนข้อมูล เชื่อมต่อองค์ความรู้กับสถาบัน องค์กร และชุมชน เปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนการสอนโดยใช้สื่อทางช่องทางออนไลน์ ทั้งบุคลากรและนักศึกษาต้องมีความตระหนักรู้ในเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมทั้งการติดตามข่าวการเปลี่ยนแปลงของโลกทำตัวเองให้ทันสมัยสู่การเปลี่ยนแปลง

ในด้านเศรษฐกิจ การรับมือและฟื้นตัวของเมือง ถูกระบุให้เป็นปัจจัยสำคัญในระดับสากล บุคลากรด้านการผังเมืองต้องสามารถทำงานเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและวิกฤติ ซึ่งในการออกแบบนั้นต้องสัมพันธ์กับบริบทของสังคมและบริบทเฉพาะของพื้นที่ ส่วนหนึ่งอาจเป็นทั้งการเข้าใจรักษาระบบนิเวศและพื้นที่ทางธรรมชาติเดิม ผสมผสานเข้ากับงานออกแบบ ความรู้ และนวัตกรรมร่วมสมัย ด้วยความสามารถของบุคคล ชุมชน องค์กร ธุรกิจหรือระบบภายในเมืองที่จะอยู่รอด อันนำไปสู่การเป็นเมืองและวิถีชีวิตที่มีความยืดหยุ่น (CITY CRACKER, 2020) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

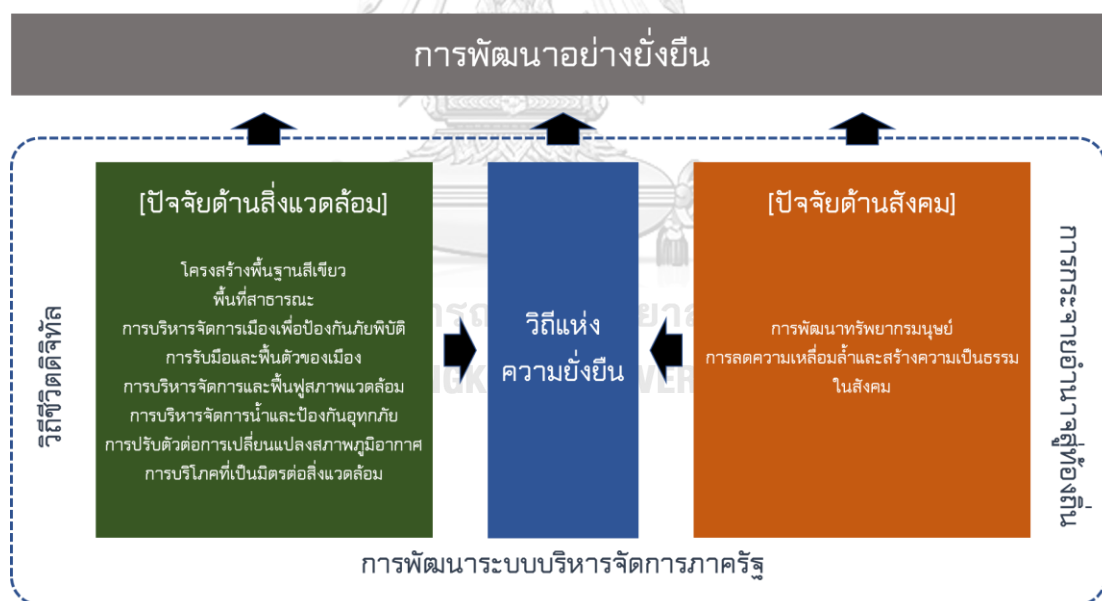
ในด้านสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว และการบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศถูกระบุให้เป็นปัจจัยสำคัญในระดับสากล และการบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย และการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ถูกระบุให้เป็นสถานการณ์/นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย สอดคล้องกันทั่วโลกที่เล็งเห็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมสร้างกรอบความร่วมมือถ่ายทอดไปสู่ แผนพัฒนาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ กระทรวง กรม และมหาวิทยาลัย นำมาสู่การผลิตนักผังเมืองที่สามารถลดระดับความรุนแรงและสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ในด้านการเมือง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และพื้นที่สาธารณะ ถูกระบุให้เป็นปัจจัยสำคัญในระดับสากล และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ถูกระบุให้เป็นสถานการณ์/นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย การพัฒนาทางด้านผังเมืองที่ยังคงอยู่กำกับควบคุมดูแลโดยรัฐบาล การกระจายอำนาจควรให้อำนาจท้องถิ่นในการบริหารจัดการตนเอง หน้าที่ในการวางผังเมืองควรถูกกระจายออกไปให้ทุกคนได้ลงมือทำและร่วมกันประเมิน ท้ายที่สุดเมืองจะเป็นของทุกคน มีการกระจายอำนาจสู่ชุมชน นักผังเมืองควรส่งเสริมและเข้าใจการกระจายอำนาจควรให้อำนาจท้องถิ่นในการบริหารจัดการตนเอง ทั้งนี้ งานด้านการผังเมือง มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐเป็นอย่างมาก เนื่องจาก ภาครัฐเป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนเมืองในมิติต่าง ๆ เช่น การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย รวมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ดังนั้นปัจจัยด้านการเมืองโดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่น จึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก

จากข้อเท็จจริงที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างข้างต้น พบว่า สถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุดมีอยู่หลากหลายประเด็น โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมที่มีผลต่อภาพการพัฒนาของประเทศ ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ และการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม นอกจากนี้ก็มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอีกจำนวนหนึ่ง และยังมีประเด็นด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐเพิ่มเติมเข้ามาด้วย ในขณะที่ปัจจัยในระดับสากล

ส่วนใหญ่ที่ได้คะแนนในระดับมากที่สุด เป็นกลุ่มของประเด็นในมิติสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในหลายด้าน ได้แก่ การรับมือและฟื้นตัวของเมือง การเพิ่มพื้นที่สาธารณะ และโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว ซึ่งชี้ให้เห็นความสำคัญของการบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งนำไปสู่วิถีแห่งความยั่งยืนที่เป็นเป้าหมายสูงสุด

นอกเหนือจากปัจจัยด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ของปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนที่อภิปรายไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีปัจจัยที่ได้คะแนนสูงอื่น ๆ เช่น วิถีชีวิตดิจิทัลซึ่งถูกจำแนกเป็นปัจจัยด้านสังคม แต่มีความเกี่ยวข้องกับการผังเมืองทั้งในมิติของขับเคลื่อนเมืองด้วยเทคโนโลยี และการเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตของคนเมืองในอนาคต และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นซึ่งเป็นปัจจัยด้านการเมือง ที่น่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นวงกว้าง จากเดิมที่ความเจริญและการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานกระจุกตัวในพื้นที่ภาคมหานครเพียงอย่างเดียว ก็จะกระจายสู่เมืองในภูมิภาคมากขึ้น รวมถึงอาจเชื่อมโยงไปถึงการจัดการตนเองของแต่ละท้องถิ่นต่อไป จึงนับได้ว่าทั้งสองปัจจัยเป็นบริบทในระดับสากลที่มีผลมากต่อประเทศไทย ในด้านการเรียนการสอนที่ต้องผลิตบุคลากรเพื่อให้สามารถตอบโจทย์ของสังคมไทยในอนาคต

ภาพที่ 4 ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมือง

(ที่มา: ผู้วิจัย, 2564)

ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต จากแบบประเมินปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต (แบบสัมภาษณ์คุณภาพผวก ก) จะพบว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนน่าจะยังเป็นเป้าหมายหลักของการผังเมืองในปัจจุบันต่อไปอีกระยะหนึ่ง โดยสำหรับบริบทการเรียนการสอนของประเทศไทยนั้น พบว่าปัจจัยด้าน

สิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านสังคมจำนวนมากจะเป็นประเด็นที่จะกรอบทิศทางของเนื้อหาการเรียนการสอน เนื่องจากจะส่งผลต่อวิถีแห่งความยั่งยืน ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับเป้าหมายหลัก กล่าวคือ การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป (ภาพที่ 4)

นอกเหนือจากปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นบริบทแวดล้อมที่จะเปลี่ยนการเรียนการสอนทั้งในมิติของวิชาการและการส่งเสริมทักษะทางวิชาชีพ ได้แก่ วิถีชีวิตดิจิทัล ซึ่งจะทำให้การจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองที่ขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น และหลากหลายขึ้น มีความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล มีการเชื่อมโยงข้อมูลแบบสหสาขา และการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบ Big Data สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดีและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทำให้การเรียนการสอนต้องปรับให้กว้างขึ้นเพื่อให้มีความเข้าใจและมีทักษะในการจัดการเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่กำลังเข้ามา มีบทบาทกับการประกอบวิชาชีพ นอกจากนี้ วิถีชีวิตดิจิทัลยังเอื้อให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นจริงได้ง่ายขึ้นอีกด้วย เพราะจะทำให้ข้อจำกัดทางด้านเวลาและสถานที่หมดไป

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญอย่างมากสำหรับการเรียนการสอน และการปรับตัวในอนาคต เมื่อนำมาพิจารณาในบริบทของประเทศไทย พบว่า การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นซึ่งน่าจะส่งผลต่อการประกอบวิชาชีพของบุคลากรด้านการผังเมืองค่อนข้างมากในอนาคต เนื่องจากงานด้านการผังเมือง ภาครัฐมีบทบาทอยู่มากในการขับเคลื่อนประเด็นต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ดังนั้น ปัจจัยทั้งสองจึงมีผลต่อการประกอบวิชาชีพด้านการผังเมืองทั้งในมิติของรูปแบบการปฏิบัติงาน พื้นที่ และปริมาณงาน การเรียนการสอนจึงต้องปรับตามปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้ทันเพื่อให้สามารถตอบโจทย์ของสังคมไทยในอนาคต รวมถึงต้องมีการปลูกฝังหลักการที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนให้เกิดเพื่อประโยชน์สูงสุดและทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมด้วย

- **การปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต** จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้คำถามปลายเปิดถามถึงการปรับตัวของหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต สามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ที่พบได้ดังต่อไปนี้

1) การปรับการเรียนการสอนให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) โดยปรับให้เรื่องผังเมืองให้เป็นศาสตร์ที่เป็นสากลของประชากรโลก มีการบูรณาการความรู้และแบ่งปันข้อมูลอย่างไร้พรมแดน (Knowledge Sharing Platform) ให้ผู้ศึกษาสามารถใช้ข้อมูลอย่างอิสระเพื่อผลิตหรือสร้างประโยชน์ เปิดให้โอกาสประชาชนทั่วไปและสาขาวิชาอื่นที่สนใจการเรียนรู้เรื่องเมือง ได้เข้าใจผลิตภัณฑ์ของเมือง ร่วมผลิตนโยบายการวางผัง เครื่องมือ และสร้างแรงบันดาลใจใหม่ๆ

2) การยึดมั่นในหลักการของการผังเมือง หลักการของการผังเมืองเบื้องต้นตั้งแต่ในอดีตมา ต้องการสร้างความน่าอยู่ สร้างสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจให้เอื้อต่อคนในพื้นที่เมือง จึงต้องยึดหลักเกณฑ์นี้ให้ชัดเจนเพื่อให้ตอบเป้าหมายเชิงวิชาการที่ต้องการให้เกิดความเข้าใจของสังคม ให้เห็นภาพ

เศรษฐกิจของโลกที่เชื่อมโยงสู่ท้องถิ่นและชุมชน ต้องทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์แยกแยะปัญหาได้อย่าง ลึกซึ้งและเหมาะสม

3) การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญ ในการวางผังและออกแบบเมือง มีประเด็นในกรอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืนหลายประการ เช่น พลังงานที่ต้องมีการบริหารจัดการให้เกิด คุณภาพสูงสุด สิ่งแวดล้อมที่ต้องมีการส่งเสริมและรักษาเพื่อคนรุ่นหลัง คุณภาพชีวิตซึ่งหมายรวมถึงการ ออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) และการส่งเสริมสุขภาพของคนเมือง

4) การเตรียมความพร้อมเพื่อการปรับเนื้อหาบนความไม่แน่นอน การเรียนการสอน ด้านการผังเมืองต้องคำนึงถึงเรื่องพื้นฐานที่ต้องเรียนรู้ ได้แก่ ความต้องการและพฤติกรรมมนุษย์ในอนาคต การตั้งถิ่นฐาน รูปแบบคมนาคมขนส่ง และผลกระทบของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งโลกใน ปัจจุบันมีพลวัตในการเปลี่ยนแปลงสูง ทำให้ต้องมีการเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับปรุงเนื้อหาให้ ตอบรับกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอยู่เสมอ

5) การปรับหลักสูตรให้ตอบโจทย์กับความต้องการของตลาดวิชาชีพมากขึ้น มี 2 แนวทาง ได้แก่ (1) เพิ่มเติมรายวิชาหรือเน้นวิชาที่สนับสนุนให้สามารถทำงาน มีปฏิสัมพันธ์กับความ เข้าใจของการทำงาน (2) เน้นประสบการณ์ที่ผสมผสานกับการทำงานเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะได้จริง นอกจากนี้ควรเพิ่มบทบาทอย่างอื่นของหลักสูตร นอกเหนือการสอนและการวิจัย เน้นให้อาจารย์พูดคุยกับ นักศึกษามากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะทางผังเมืองติดตัวผ่านกระบวนการเรียนรู้งาน

6) การสร้างเครือข่าย การสร้างพันธมิตร และเครือข่ายเชื่อมโยงระดับท้องถิ่น ระดับ จังหวัด ระดับนานาชาติการส่งและรับนักศึกษาแลกเปลี่ยนเพื่อให้หลักสูตรเป็นประตูสู่โลกกว้างเพื่อแชร์ ข้อมูลสู่ระดับนานาชาติ การเปิดกว้างทางความคิด ความหลากหลายในการผสมผสานเทคนิควิธี นวัตกรรมในกระบวนการ ซึ่งนำไปสู่นวัตกรรมด้านเมืองซึ่งอาจเป็นผลลัพธ์หรือเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการ ออกแบบและวางผังเมือง

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าวสามารถสรุปเนื้อหาได้เป็นสองส่วนใหญ่ คือ **1) ประเด็นในเชิงวิชาการ** ซึ่งมีทั้งการปรับปรุงในส่วนของเนื้อหาของบทเรียน ที่ยังคงต้องยึดมั่น หลักการของการผังเมืองและมองการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ ตอบรับการเปลี่ยนแปลงที่มีพลวัตมากขึ้น และการปรับปรุงในส่วนของวิธีการเรียนการสอนที่น่าจะ เปลี่ยนไปในทิศทางของการเรียนรู้ตลอดชีพ และเปิดกว้างต่อบุคคลทั่วไปมากขึ้น โดยในอนาคตการเรียน การสอนในมหาวิทยาลัยอาจเปลี่ยนเป็นการเก็บหน่วยกิตที่เลือกเวลาเรียนได้ เรียนที่ไหนก็ได้ตามความ ต้องการแล้วได้ใบรับรอง แล้วสะสมหน่วยกิตให้ครบแล้วต่อยอดเป็นใบปริญญาในอนาคต และ **2) ประเด็นในเชิงวิชาชีพ** ซึ่งการเรียนการสอนด้านการผังเมืองนี้เชื่อมโยงกับการประกอบวิชาชีพโดยตรง โดยจำเป็นต้องทำให้ผู้เรียนมีองค์ความรู้และทักษะเพียงพอสำหรับการเข้าสู่ตลาดวิชาชีพ รวมถึงต้องมีการ

สร้างเครือข่ายที่สามารถพัฒนาไปสู่ความร่วมมือและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อศาสตร์และวงการวิชาชีพได้ต่อไป

5.2 การสัมภาษณ์หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย/ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านผังเมือง

ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและเน้นการถามคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอภิปรายให้ข้อมูลเชิงลึกและแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย ในมุมมองของผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมือง ซึ่งผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นข้อสรุปโดยแบ่งเป็นประเด็น ทักษะและความรู้ด้านการผังเมืองระหว่างปริญญาตรีและปริญญาโท ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง ความแตกต่างของการปฏิบัติงานด้านการผังเมืองกับสาขาวิชาอื่น และปรับตัวของหลักสูตรในอนาคต โดยสามารถรวบรวมและสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

- **ทักษะและความรู้ด้านการผังเมืองระหว่างบัณฑิตระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต** จากการสัมภาษณ์หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิดถึงทักษะและความรู้ด้านการผังเมืองระหว่างบัณฑิตระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต สามารถสรุปความแตกต่างได้ดังนี้ บัณฑิตระดับมหาบัณฑิต ความโดดเด่นในการผ่านประสบการณ์การลงพื้นที่จริง การดำเนินการภาคปฏิบัติ ซึ่งสามารถช่วยให้นำมาปฏิบัติงานได้จริง และสามารถเริ่มงานวางผังเมืองได้ทันทีและรวดเร็วกว่าบัณฑิตระดับปริญญาบัณฑิต มีการจัดการระบบความคิดได้ดีกว่า มีความคุ้นเคยกับการปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นมากกว่า ในแง่ของทักษะความรู้พื้นฐานอาจจะมีเท่ากัน แต่การผ่านการทำวิทยานิพนธ์มาแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เห็นถึงทักษะการทำงานและการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่มากกว่า รวมถึงในแง่มุมมองด้านการทำงานพบว่าในปัจจุบันบุคลากรด้านการผังเมืองที่เปิดรับสมัครในหน่วยราชการเน้นรับระดับมหาบัณฑิตเป็นหลัก³² และมีการเปิดรับในระดับปริญญาบัณฑิตค่อนข้างน้อย

- **ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง** จากการสัมภาษณ์หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย โดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิดถึงทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) **ทักษะการมีใจรักวิชาชีพ** งานด้านการผังเมืองเป็นงานที่ค่อนข้างยากและน่าเบื่อ ซึ่งการทำแผนและนโยบายในบางครั้งไม่ได้นำไปปฏิบัติจริง ผลลัพธ์ที่ได้เป็นเพียงผลการศึกษา เพราะว่า

³² การสัมภาษณ์, นางชูขวัญ นิลศิริ, รองผู้อำนวยการสำนักสำนักงานการวางผังและพัฒนาเมือง, 10 ตุลาคม 2564

ในประเทศไทยนี้งานด้านการผังเมืองบางอย่างไม่ได้ถูกนำไปใช้จริง จึงอาจจะเป็นการทำงานที่ไม่มีความสุข ทำให้ไม่อยากทำงาน

2) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นคว้าข้อมูลและองค์ความรู้ใหม่ ๆ ตลอดเวลา ต้องประยุกต์และดัดแปลงนำความรู้เรื่องเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อประยุกต์ในการวางแผน ทำให้สังคมมีการยอมรับ เช่น โปรแกรม GIS เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึง แอปพลิเคชันอื่นๆ เพราะงานผังเมืองมีหลายด้าน ดังนั้นควรเป็นนักผังเมืองที่รอบรู้อย่างหลากหลาย³³ ต้องศึกษาหาความรู้การวางผังเมืองตามกระแสและแนวโน้มในต่างประเทศ และดำเนินการวางผังเพื่อตอบโจทย์ความยั่งยืน เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3) ทักษะทางวิชาการ และทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีความรู้ภาษาอังกฤษค่อนข้างดี ส่วนใหญ่จะศึกษาจากต่างประเทศเป็นได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น และไต้หวัน เนื่องจากในประเทศไทยไม่มีมาตรฐานที่ดีพอ และควรเข้าร่วมการประชุมสัมมนาในเวทีต่างประเทศ นักผังเมืองจึงต้องมีทักษะต่างประเทศที่ดี

4) ทักษะทางด้านสหสาขาวิชาและความรอบรู้ ต้องมีความรอบรู้ในสหสาขาวิชา ไม่ ต้องรู้ลึก แต่ต้องรู้กว้างและรอบรู้ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์และทำผังเมืองให้ครอบคลุมในทุกมิติ และต้องใส่ใจต่อสิ่งรอบตัว ทันทต่อการเปลี่ยนแปลงของเมือง บริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป นโยบายและยุทธศาสตร์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ ความท้าทายในประเทศปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพสังคมและกรอบการพัฒนาเมือง เช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นต้น ต้องนำสิ่งที่เกิดขึ้นบูรณาการร่วมกับการวิเคราะห์และการวางแผนและจัดทำผังเมือง

5) ทักษะการเจรจาและการพูด การสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การมีมนุษยสัมพันธ์ เพื่อการหารือและพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่ ทำให้ทราบถึงความต้องการของท้องถิ่นและสิ่งที่ประชาชนต้องการอย่างแท้จริง ความสามารถในการโน้มน้าวผู้อื่น การเจรจาต่อรอง การนำเสนอให้เข้าใจได้ง่ายสื่อสารต่อประชาชน³⁴ ก็เป็นทักษะที่จำเป็น

6) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน เนื่องจากงานด้านการผังเมืองต้องมีการจัดตั้งคณะทำงานเกิดจากการทำงานร่วมกันในหลายภาคส่วน ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นต่างด้วย

จากผลการสัมภาษณ์ข้างต้นในมุมมองของผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมือง สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมือง ประกอบด้วย

³³ การสัมภาษณ์, นางสาวธิดยาพัฐ ภาขาขง, ผู้อำนวยการสำนักผังเมืองรวมที่ 2 กรมโยธาธิการและผังเมือง, 23 กรกฎาคม 2564

³⁴ การสัมภาษณ์, นางสาวติรนา ภิญญะพันธ์, หัวหน้าแผนกผังเมือง บริษัท พิสุทธิ์ เทคโนโลยี จำกัด, 29 มกราคม 2564

ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ ได้แก่ 1) ทักษะการมีใจรักวิชาชีพ 2) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ 3) ทักษะทางวิชาการและทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง 4) ทักษะทางด้านสหสาขาวิชาและความรอบรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ (Soft skills) ได้แก่ 1) ทักษะการเจรจาและการพูด 2) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน ทักษะทั้งสองกลุ่มนี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทั้งสิ้น

- **ความแตกต่างงานด้านการผังเมืองกับสาขาวิชาอื่น** จากการสัมภาษณ์หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิดถึงการปฏิบัติงานในด้านการผังเมืองมีความแตกต่างกับสาขาวิชาอื่น สามารถสรุปความแตกต่างได้ดังต่อไปนี้

1) **มีความรู้พื้นฐานด้านการผังเมืองเป็นอย่างดี** งานด้านการผังเมืองเป็นวิชาชีพเฉพาะทาง บุคคลที่ไม่เคยวางผังเมืองมาก่อนไม่สามารถวางผังเมืองได้³⁵ สิ่งที่นักผังเมืองต้องดำเนินการคือ การศึกษาทิศทางพัฒนาเมือง ข้อมูลพื้นฐานและเอกลักษณ์ของเมือง เพื่อนำมาสรุปแนวความคิดการพัฒนาเมืองแต่ละเมืองมีความคิดอย่างไรบ้าง เพื่อจัดทำเป็นข้อกำหนดว่า เมืองนี้ทำอะไรได้บ้าง นักผังเมืองจึงมีความสำคัญมากในการปฏิบัติงานด้านการผังเมือง

2) **ต้องมีความรู้ที่หลากหลาย** เป็นสหวิชาการในการทำงาน³⁶ ได้แก่ กายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ประชากร และสิ่งแวดล้อม ต้องนำความรู้เหล่านี้มาประมวลเพื่อวิเคราะห์ผังเมืองรวม รวมทั้งต้องรู้กฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง เช่น กฎหมายควบคุมอาคาร กฎหมายสาธารณสุข กฎหมายสิ่งแวดล้อม เนื่องจากเรื่องของเมืองมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กับทุกเรื่อง ดังนั้นการทำงานให้มีประสิทธิภาพ จึงเกิดจากความรู้อันได้สะสมมาและประสบการณ์ที่ได้ดำเนินการมา แต่ความรู้สหสาขาวิชานั้นไม่จำเป็นต้องรู้ลึก เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์ผังเมืองเท่านั้น

จากผลการสัมภาษณ์ข้างต้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การปฏิบัติงานในด้านการผังเมืองจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานด้านการผังเมืองเป็นอย่างดี มีความรู้รอบแบบสหสาขาวิชาไม่จำเป็นต้องศึกษาอย่างลึกซึ้ง งานด้านการผังเมืองเป็นวิชาชีพเฉพาะทางจึงค่อนข้างมีความแตกต่างกับการปฏิบัติงานในสาขาวิชาอื่น

- **การปรับตัวของหลักสูตรในอนาคต** จากการสัมภาษณ์หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย โดยใช้คำถามปลายเปิดถึง ปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคตสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

³⁵ การสัมภาษณ์, นางสาวธิดยาพัฐ ปลูกาง, ผู้อำนวยการสำนักผังเมืองรวมที่ 2 กรมโยธาธิการและผังเมือง, 23 กรกฎาคม 2564

³⁶ การสัมภาษณ์, นางชูขวัญ นิลศิริ, รองผู้อำนวยการสำนักการวางผังและพัฒนาเมือง, 10 ตุลาคม 2564

การปรับหลักสูตรให้ตอบโจทย์กับความต้องการของตลาดวิชาชีพมากขึ้น มี 3 แนวทาง 1) เสนอแนะให้มีชั่วโมงการฝึกงานที่เพิ่มมากขึ้นสำหรับวิชาชีพผังเมือง เน้นประสบการณ์ที่ผสมผสานกับการทำงาน 2) เพิ่มเติมเนื้อหาการเรียนการสอน ในเชิงธุรกิจและอสังหาริมทรัพย์ที่ปรึกษาในเชิงพัฒนาที่ดิน เพื่อเพิ่มทางเลือกให้นักศึกษามากขึ้น สามารถเป็นที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาที่ดินและกลุ่มการลงทุนขนาดใหญ่ จะทำให้งานในวิชาชีพผังเมืองขยายสายงานได้กว้างยิ่งขึ้น และ 3) เพิ่มเนื้อหาในเชิงเทคโนโลยีมากขึ้นในด้านการวางผังเมืองรวม เช่น เพื่อเทคโนโลยีในการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคม ศึกษาจากงานต่างประเทศ นำเทคโนโลยี หรือจัดจ้างอาจารย์ที่มีความรู้ในเทคโนโลยีใหม่ๆ มาสอนหรือให้ความรู้เพิ่มเติมแก่นักผังเมืองทำงานในอนาคตมีประสิทธิภาพ

นอกเหนือจากการปรับตัวของหลักสูตรในอนาคตตั้งข้างต้นแล้ว **คุณสมบัติ**ที่พึงประสงค์ของบุคลากรด้านการผังเมืองในมุมมองของผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมือง ที่สรุปได้จากการสัมภาษณ์ คือ 1) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เนื่องจากผังเมืองไม่สามารถทำงานคนเดียวได้ 2) การรักที่จะทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะและทำงานเพื่อประเทศชาติ เพราะว่าการที่จะทำให้ส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนหลายกลุ่ม นักผังเมืองต้องมีความเป็นกลาง มีหลักเกณฑ์ของวิชาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและสวัสดิภาพต่อประชาชน เกิดความปลอดภัยต่อประชาชน ประเด็นสำคัญคือต้องมีจุดยืนของตนเองที่ชัดเจน และ 3) ต้องมีความพยายามและอดทนในการจัดทำผังเมือง เนื่องจากกระบวนการวางและจัดทำผังเมืองต่อ 1 โครงการ ที่จะดำเนินการออกมาเป็นกฎหมายแล้วสามารถบังคับใช้ได้ค่อนข้างใช้ระยะเวลานานในการดำเนินการ กล่าวคือประมาณ 5-10 ปี และควรมีการศึกษาแนวคิดที่ใช้วางผังเมืองใหม่ ๆ อยู่เสมอ แล้วนำมาปรับใช้กับการวางผังเมือง

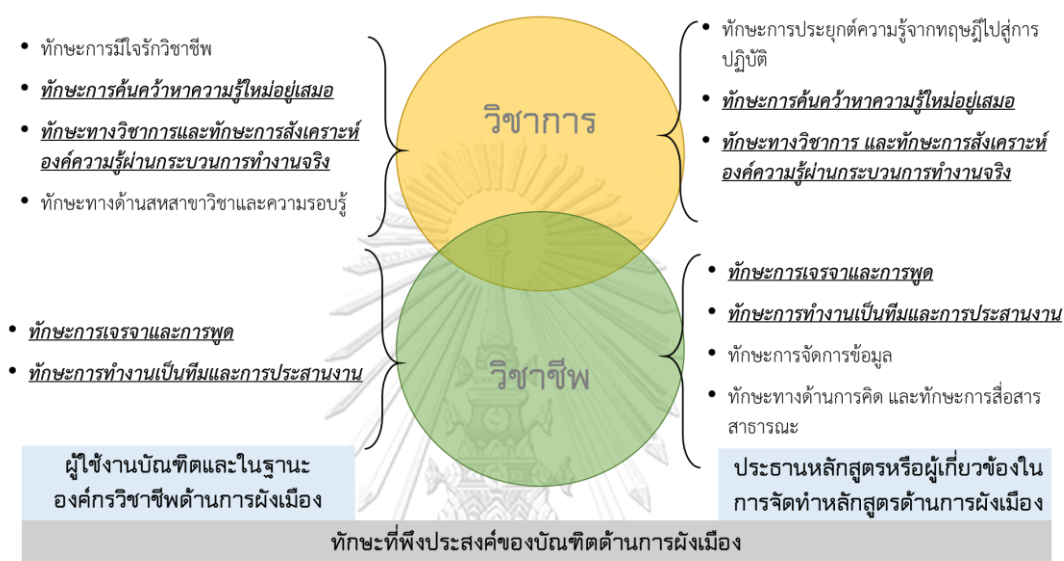
5.3 การอภิปรายผลการสัมภาษณ์

5.3.1 การศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง

ผลการศึกษาในส่วนนี้มีด้วยกันสองมุมมอง ได้แก่ ผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมืองและมุมมองของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง พบว่าผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมือง มีความต้องการทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ ได้แก่ 1) ทักษะการมีใจรักวิชาชีพ 2) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ อยู่เสมอ 3) ทักษะทางวิชาการและทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง 4) ทักษะทางด้านสหสาขาวิชาและความรอบรู้ และ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ (Soft skills) ได้แก่ 1) ทักษะการเจรจาและการพูด 2) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน

ในขณะที่เมื่อพิจารณาในส่วนมุมมองของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง จะพบว่า ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ ได้แก่ 1) ทักษะการ

ประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ 2) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ 3) ทักษะทางวิชาการและทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง และ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ (Soft skills) ได้แก่ 1) ทักษะการเจรจาและการพูด 2) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน 3) ทักษะการจัดการข้อมูล 4) ทักษะทางด้านความคิดและทักษะการสื่อสารสาธารณะ

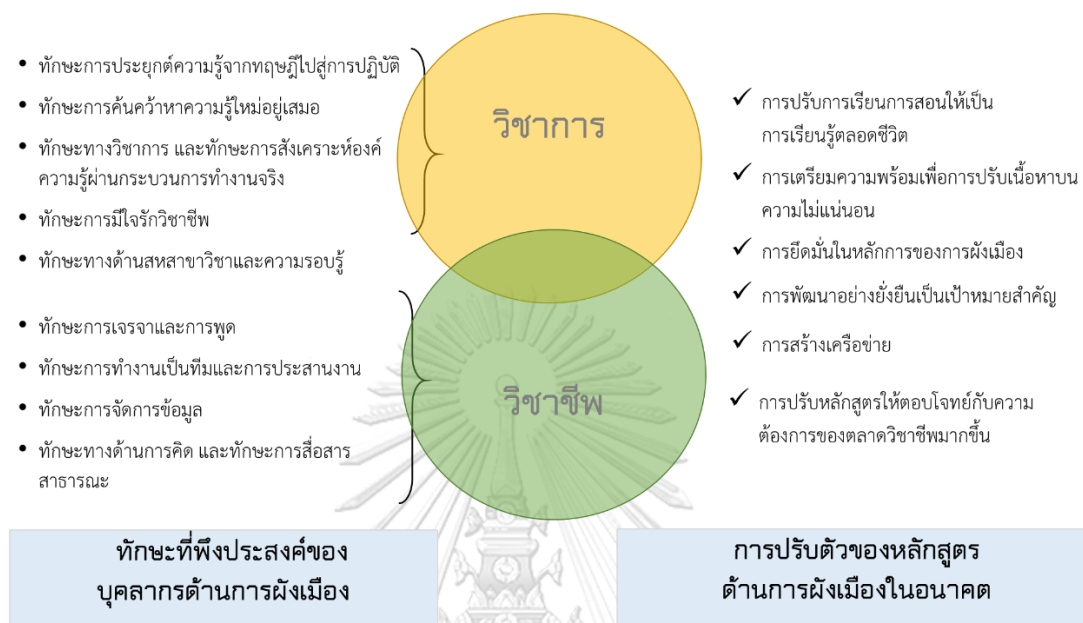
ภาพที่ 5 เปรียบเทียบทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม

(ที่มา: ผู้วิจัย, 2565)

เมื่อเปรียบเทียบกันพบว่า มุมมองผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมืองและมุมมองของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง มีความสอดคล้องจำนวน 4 ทักษะ ได้แก่ 1) ทักษะการเจรจาและการพูด 2) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน 3) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ และ 4) ทักษะทางวิชาการและทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง จึงถือเป็นทักษะที่พึงประสงค์ที่บัณฑิตผังเมืองต้องมีอย่างแท้จริง เพื่อการเป็นนักผังเมืองที่มีศักยภาพ สามารถร่วมงานกับทุกภาคส่วนได้ดี (ภาพที่ 5)

ความต้องการทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตด้านการผังเมืองที่แตกต่างกันระหว่างมุมมองของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมืองและมุมมองของผู้ใช้งานบัณฑิตในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมือง มิติของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีความต้องการสนับสนุนให้ส่งเสริมในทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ร่วมกับความต้องการทักษะที่จำเป็นในขณะเดียวกันมิติผู้ใช้งานบัณฑิต พบว่า มีการสนับสนุนในทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพเป็น

หลัก ซึ่งต้องการทักษะที่เน้นการปฏิบัติจริง มีความจำเป็นและเหมาะสมต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อปฏิบัติงานในหน้าที่นักผังเมืองในอนาคต

ภาพที่ 6 ความสัมพันธ์ของทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตและการปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต

(ที่มา: ผู้วิจัย, 2564)

5.3.2 การปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตร่วมกับทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต

หากพิจารณาผลการศึกษาในส่วนของ การปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตร่วมกับทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต จะพบว่า การฝึกฝนทักษะทั้งสองส่วนในสถาบันการศึกษาด้านการผังเมือง ต้องมีการดำเนินการควบคู่ไปด้วยกัน โดยการปรับตัวของหลักสูตรที่ได้สรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- การปรับการเรียนการสอนให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- การเตรียมความพร้อมเพื่อการปรับเนื้อหาบนความไม่แน่นอน
- การยึดมั่นในหลักการของการผังเมือง
- การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญ
- การสร้างเครือข่าย
- การปรับหลักสูตรให้ตอบโจทย์กับความต้องการของตลาดวิชาชีพมากขึ้น

จะพบว่าบางประเด็นก็จะเน้นหนักไปทางวิชาการ บางประเด็นก็จะเน้นหนักไปทางวิชาชีพ แต่โดยภาพรวมจะเป็นการตอบโจทย์ทั้งสองด้าน เพื่อให้สามารถผลิตบุคลากรที่รอบรู้และมีทักษะเชิงวิชาชีพ (Soft Skills) ที่เตรียมพร้อมในการเข้าสู่ตลาดวิชาชีพ เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างในสภาพปัญหาและบริบทของสังคมไทย และคุณสมบัติเพิ่มเติมที่มีความโดดเด่น การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เนื่องจากงานผังเมืองไม่สามารถทำงานคนเดียว มีความอดทนระยะเวลานานกว่าผังเมืองรวมจะประกาศบังคับใช้เป็นกฎหมายฉบับจริงได้³⁷ และมีความเป็นกลาง มีหลักเกณฑ์ของวิชาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและสวัสดิภาพต่อประชาชน เกิดความปลอดภัยต่อประชาชน ต้องมีจุดยืนของตนเองที่ชัดเจน³⁸ ทั้งนี้ การปรับให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังเป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้ผู้ประกอบการวิชาชีพที่จบการศึกษาไปแล้วยังสามารถเพิ่มพูนองค์ความรู้และทักษะเพิ่มเติม ในสถานการณ์ที่การเปลี่ยนแปลงของโลกเป็นพลวัตมากขึ้นด้วย (ภาพที่ 6)

การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีความรู้ที่หลากหลาย ได้แก่ ความรู้เรื่องอสังหาริมทรัพย์ โดยเฉพาะอนาคตเมืองจะเปลี่ยนไป ครึ่งหนึ่งของประชากรโลกจะอยู่ในเมือง จึงจำเป็นต้องมีบุคลากรด้านผังเมืองมาวางแผนเพื่อจัดการเมืองในอนาคต เนื่องจากประชากรโลกส่วนใหญ่เน้นการอยู่ในเมือง การเรียนการสอนเพิ่มเนื้อหาในเชิงธุรกิจและอสังหาริมทรัพย์สำหรับการให้คำปรึกษาในเชิงพัฒนาพื้นที่ เพื่อเพิ่มทางเลือกให้นักศึกษามากขึ้น สามารถทำอาชีพที่ปรึกษาการพัฒนาที่ดินในสายงานที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการลงทุนขนาดใหญ่ ทำให้เพิ่มทางเลือกให้สายงานกว้างขึ้นกว่าเดิมในอนาคต และเพิ่มเติมการเรียนการสอนโดยนำเทคโนโลยีมาใช้ในเชิงผังเมืองรวม เช่น เพื่อเทคโนโลยีในการวิเคราะห์การใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคม ศึกษาจากงานต่างประเทศ นำเทคโนโลยี หรือจ้างอาจารย์ที่มีเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาสอน หรือให้ความรู้เพิ่มเติมแก่นักศึกษาทำให้งานในอนาคตมีประสิทธิภาพ มีมิติที่หลากหลาย การเตรียมความพร้อมเพื่อการปรับเนื้อหาบนความไม่แน่นอนสอดคล้องกับการพัฒนาเมืองในโลกอนาคต

นอกจากนั้นสำหรับบริบทในประเทศไทยการทำความเข้าใจกฎหมายผังเมืองและความแม่นยำในการบังคับใช้กฎหมายจะมีส่วนช่วยให้ระบบผังเมืองในประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และหากดำเนินการวางผังเมืองไปพร้อมกันนโยบายที่สอดคล้องกับการพัฒนายิ่งทำให้มีประสิทธิภาพ เช่น ประมาณ 5 ปีที่ผ่านมา กรมโยธาธิการและผังเมืองมีนโยบายสนับสนุนให้มีการวางผังเมืองครอบคลุมทุกระดับ ผังระดับนโยบายถ่ายทอดสู่ผังระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับชุมชน เกิดการเติบโตในภาคเอกชนและการจ้างงานตลาดแรงงานค่อนข้างสูง จึงต้องเตรียมพร้อม

³⁷ การสัมภาษณ์, นางสาวตรีนว ภิญญะพันธ์, หัวหน้าแผนกผังเมือง บริษัท ทีเอสที เทคโนโลยี จำกัด, 29 มกราคม 2564

³⁸ การสัมภาษณ์, นางซูขวัญ นิลศิริ, รองผู้อำนวยการสำนักสำนักงานการวางผังและพัฒนาเมือง, 10 ตุลาคม 2564

บุคลากรให้เพียงพอต่อความต้องการ ดังนั้น ปัจจัยหนึ่งที่จะส่งผลต่อการการเรียนการสอนผังเมืองในมิติบริบทประเทศไทยก็คือ การเมืองที่สนับสนุนและการทำความเข้าใจกฎหมายผังเมืองอย่างแม่นยำ เข้าใจการบังคับใช้ในผังแต่ละระดับ รวมทั้งการสนับสนุนการกำหนดรูปแบบหรือรายละเอียดของผังประเภทต่าง ๆ ด้วยมาตรฐานที่สมบูรณ์

5.3.3 ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต

ปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต แบ่งพิจารณาเป็นปัจจัยในระดับสากล และสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย โดยปัจจัยในระดับสากล แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองระดับสากลในอนาคตระดับมากที่สุด ได้แก่ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ลำดับรองลงมา ได้แก่ พื้นที่สาธารณะ (ด้านการเมือง) และวิถีแห่งความยั่งยืน (ด้านสังคม) สำหรับสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย ที่เป็นปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุด ได้แก่ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคมตามลำดับ

การพัฒนาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองภายใต้บริบทของประเทศไทย เพื่อตอบการทำงานในมิติของปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคตระดับสากลในระดับมากที่สุด คือ **ปัจจัยการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น** ในทางปฏิบัติองค์กรปกครองท้องถิ่นกลับไม่สามารถดำเนินงานเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่ เพราะต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการควบคุมจากรัฐบาลส่วนกลาง อาจรวมถึงความท้าทายของปัญหาการบังคับใช้ผังเมือง ยังไม่มีมาตรฐานที่สมบูรณ์ ทำให้ผังเมืองที่ออกมามีความหลากหลายในเชิงรายละเอียด รวมของเจ้าพนักงานวางผังที่ไม่ค่อยมีมาตรฐานหรือใช้วิธีการที่ไม่ถูกต้อง การไม่สามารถคาดการณ์นโยบายของรัฐบาลได้ชัดเจนการวางผังเมืองจึงอาจไม่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล ทั้งนี้ การเรียนการสอนด้านการผังเมืองจึงต้องสามารถปรับตัวได้บนความไม่แน่นอน พร้อมเรียนรู้ พัฒนาทักษะ เพื่อเตรียมพร้อมกับการทำงานที่หลากหลายรูปแบบในอนาคต

ในขณะเดียวกันยังมีปัจจัยอื่น ๆ ในระดับสากลที่มีความสำคัญในระดับมาก ได้แก่ **พื้นที่สาธารณะและวิถีแห่งความยั่งยืน** ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต

พื้นที่สาธารณะ หลายเมืองตระหนักถึงความสำคัญของพื้นที่สาธารณะเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนเป็นพื้นที่สำหรับพื้นที่กิจกรรมปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมหรือพื้นที่พักผ่อน ที่มีการออกแบบมาอย่างเหมาะสม พื้นที่สาธารณะยังช่วยปรับปรุงความเป็นอยู่ของเมืองและมีผลกระทบเชิงบวกต่อเมือง ด้วยการเปิดพื้นที่ทางเศรษฐกิจระดับย่านและให้ทุกคนได้มีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเมืองที่เหมาะสม อย่างไรก็ตามในบริบทของประเทศไทยพบว่า เริ่มมีความสนใจการพัฒนาพื้นที่สาธารณะมากขึ้น ทั้งพื้นที่ที่เกิดจากหน่วยงานส่วนกลาง และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นหากการเรียนการสอนด้านการผังเมืองเน้นย้ำประเด็นพื้นที่สาธารณะ จะเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างนักออกแบบชุมชนเมืองหรือนักผังเมืองที่มีคุณภาพ เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่มีคุณภาพอย่างแท้จริงในสังคมไทย

วิถีแห่งความยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตที่ยั่งยืนนั้นเป็นเรื่องเร่งด่วน จำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ใหญ่ขึ้น และการสร้างอนาคตที่ยั่งยืนการสร้างวิถีชีวิตที่ยั่งยืนเป็นความท้าทายสำหรับการสร้างชีวิตที่ดีอย่างลงตัวให้กับทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียม โดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกคนในสังคม จึงให้เห็นความจำเป็นที่ต้องเตรียมความพร้อมในการผลิตนักผังเมืองที่สามารถตอบโจทย์ทางสังคมเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดขึ้นในเมืองในประเทศไทย และต้องมีวิสัยทัศน์ที่ไกลไปในอนาคต เพื่อทำงานในสภาพสังคมหรือค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเรียนรู้เพื่อการใช้ชีวิตแบบยั่งยืน และปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตคนรุ่นปัจจุบัน รวมถึงกำหนดรูปแบบวิถีชีวิตในคนรุ่นใหม่ให้มีความยั่งยืนบนสมดุลของ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

สำหรับในมิติของสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย ที่เป็นปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุด ได้แก่ **การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ** ซึ่งถือเป็นเรื่องเร่งด่วนในสังคมไทยที่ทุกคนต้องตระหนักและเตรียมพร้อมรับมือในสถานการณ์นี้ การเรียนการสอนด้านการผังเมืองจึงจำเป็นต้องมีความรู้สำหรับการออกแบบและวางแผนเมืองสำหรับผู้สูงอายุ การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวก รวมถึงการออกแบบทางเดินเท้าและการพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะที่เอื้อต่อผู้สูงอายุ เพื่อเป็นเครื่องมือในการปรับตัวและเตรียมพร้อมของบริบทประเทศไทยสำหรับการออกแบบ เพื่อกลุ่มคนส่วนใหญ่ในสังคมอย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้จะเป็นการสรุปผลการศึกษาที่มาจากรวบรวมข้อมูลหลักสูตรของสถาบันการศึกษาด้านผังเมืองในประเทศไทย ประกอบกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย ร่วมกับสถานการณ์ที่สำคัญและอิทธิพลที่ในอดีต เพื่อศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมือง และเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย จากกลุ่มประชากรเป้าหมายที่ได้สัมภาษณ์ สามารถสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปผลการศึกษาประกอบคำถามของงานวิจัยการอภิปรายผล การศึกษา ข้อค้นพบในงานวิจัย และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม และสร้างแรงจูงใจให้เกิดการพัฒนาพื้นที่เพื่อการวิจัยในอนาคต ดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

งานวิจัยฉบับนี้มุ่งเน้นที่การศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ดังนี้

- 1) รวบรวมข้อมูลหลักสูตรของสถาบันการศึกษาด้านผังเมืองในประเทศไทย
- 2) วิเคราะห์วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย
- 3) รวบรวมความคิดเห็นและเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย

ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาตามข้อค้นพบของงานวิจัยได้ดังนี้

6.1.1 วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย

การเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทย ปัจจุบันเปิดสอนอยู่ทั้งหมด 10 สถาบัน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน มีหลักสูตรรวมทั้งสิ้น 19 หลักสูตร แบ่งเป็นระดับต่างๆ ดังนี้ หลักสูตรระดับปริญญาบัณฑิต 8 หลักสูตร หลักสูตรระดับมหาบัณฑิต 9 หลักสูตร และหลักสูตรระดับดุษฎีบัณฑิต 2 หลักสูตร ทั้งนี้ ในอดีตมีสถาบันที่เคยมีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง แต่ได้ปิดหลักสูตรไปแล้ว 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (หลักสูตรการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต) และ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา (หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการผังเมือง)

และมีหลักสูตรที่กำลังจะปิดลงในอนาคตจำนวน 1 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์

ตั้งแต่ พ.ศ. 2506 USOM องค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐอเมริกา (United States Operations Mission) เป็นผู้ริเริ่มหลักสูตรการวางแผนเมืองให้กับนักศึกษาชาวไทย ทำให้เกิดหลักสูตรการวางแผนเมือง และเนื่องจากนโยบายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2544 ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศ มีความต้องการนักวางแผนนโยบายในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ผลักดันให้มีการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนด้านผังเมืองเกิดขึ้นในส่วนภูมิภาค ซึ่งจากการศึกษาพบว่า หลักสูตรที่เกิดขึ้นในส่วนภูมิภาคเหล่านี้ ก่อนจะเปิดหลักสูตรปริญญาบัณฑิตและหลักสูตรมหาบัณฑิตได้มีการเปิดเป็นหลักสูตรอนุปริญญาหรือเป็นเพียงหลักสูตรนอกเวลาที่เปิดสอนเสาร์-อาทิตย์ เพื่อพัฒนาบุคลากรองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีความรู้ ความสามารถ ตลอดจนความเชี่ยวชาญในการบริหารกิจการสาธารณะในระดับท้องถิ่น เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ขึ้นมาก่อน

นอกจากนี้ยัง พบว่า หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร และหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นในยุคแรกนั้น ทั้งสองหลักสูตรมีอิทธิพลต่อการก่อตั้งหลักสูตรในสถาบันอื่น ๆ ได้แก่ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ในเวลาต่อมา และจากข้อมูลของทุกหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบัน พบว่า ภายใน 1 ปี ประเทศไทยจะสามารถผลิตนักผังเมือง/นักออกแบบชุมชนเมือง ได้ประมาณ 440 คน ซึ่งแบ่งเป็น สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตประมาณ 295 ระดับมหาบัณฑิตประมาณ 135 คน และระดับดุขฎิบัณฑิตประมาณ 10 คน บัณฑิตที่สำเร็จออกไปประกอบวิชาชีพด้านนี้ ประจำอยู่ในหน่วยงานของรัฐบาล รัฐวิสาหกิจ ตลอดจนบริษัทของเอกชนหลายแห่ง ด้านการศึกษาและวิจัย การเป็นปรึกษาองค์กรต่าง ๆ ของทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งการเป็นนักวิจัย อาจารย์ วิทยากรในงานประชุมวิชาการต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและระดับนานาชาติ

วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านผังเมืองในประเทศไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน พบว่า เป็นความผสมผสานจากทั้งต้นแบบสถาบันการศึกษาด้านการผังเมืองในต่างประเทศและภายในประเทศ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่น บุคลากรภายในสถาบันการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาหลักสูตรบนความสอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่โดยรอบของสถาบันการศึกษา สามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรได้อย่างยั่งยืน ปัจจุบันมีการปรับตัวมากขึ้นความหลากหลายของเนื้อหา ปรับเป็นสหสาขาสามารถเรียนทุกสาขาวิชา ทั้งปรับระยะเวลาการเรียนการสอนให้สั้นลงเพื่อตอบโจทย์กลุ่มคนที่อยากได้วิชาชีพเพื่อเร่งเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐของประเทศไทยที่เน้นการรับสมัครในระดับมหาบัณฑิต และยังคงสอดคล้องกับการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์ตามยุคสมัยอีกด้วย

6.1.2 ความคิดเห็นและเสนอในการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย

ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและเน้นการถามคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถอภิปรายให้ข้อมูลเชิงลึกและแสดงความคิดเห็นได้อย่างหลากหลาย ในมุมมองของผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมือง ซึ่งผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นข้อสรุป โดยแบ่งเป็นประเด็น ได้ดังต่อไปนี้

ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง

ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมืองในมุมมองผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมืองและมุมมองของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง ประกอบด้วยทั้งหมด 9 ทักษะสำคัญ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ ได้แก่ 1) ทักษะการประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ 2) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ 3) ทักษะทางวิชาการ และทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง 4) ทักษะการมีใจรักวิชาชีพ 5) ทักษะทางด้านสหสาขาวิชาและความรอบรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ (Soft skills) ได้แก่ 6) ทักษะการเจรจาและการพูด 7) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน 8) ทักษะการจัดการข้อมูล 9) ทักษะทางด้านการคิด และทักษะการสื่อสารสาธารณะ

ทักษะและความรู้ด้านการผังเมืองระหว่างบัณฑิตระดับปริญญาบัณฑิตและมหาบัณฑิต

สามารถสรุปความแตกต่างได้ดังนี้ บัณฑิตระดับมหาบัณฑิต ความโดดเด่นในการผ่านประสบการณ์การลงพื้นที่จริง การดำเนินการภาคปฏิบัติ ซึ่งสามารถช่วยให้นำมาปฏิบัติงานได้จริง และสามารถเริ่มงานวางผังเมืองได้ทันทีและรวดเร็วกว่าบัณฑิตระดับปริญญาบัณฑิต มีการจัดการระบบความคิดได้ดีกว่า มีความคุ้นเคยกับการปฏิสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่นมากกว่า ในแง่ของทักษะความรู้พื้นฐานอาจจะมีเท่ากัน แต่การผ่านการทำวิทยานิพนธ์มาแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เห็นถึงทักษะการทำงานและการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่มากกว่า รวมถึงในแง่มุมมองด้านการทำงานพบว่า ในปัจจุบันบุคลากรด้านการผังเมืองที่เปิดรับสมัครในหน่วยราชการเน้นรับระดับมหาบัณฑิตเป็นหลัก³⁹และมีการเปิดรับในระดับปริญญาบัณฑิตค่อนข้างน้อย

ความแตกต่างของการปฏิบัติงานด้านการผังเมืองกับสาขาวิชาอื่น มีความแตกต่างกับสาขาวิชาอื่น สามารถสรุปความแตกต่างได้ดังต่อไปนี้ 1) มีความรู้พื้นฐานด้านการผังเมืองเป็นอย่างดี งานด้านการผังเมืองเป็นวิชาชีพเฉพาะทางบุคคลที่ไม่เคยวางผังเมืองมาก่อนไม่สามารถวางผังเมืองได้⁴⁰

³⁹ การสัมภาษณ์, นางชัชวาลย์ นิลศิริ, รองผู้อำนวยการสำนักสำนักงานการวางผังและพัฒนาเมือง, 10 ตุลาคม 2564

⁴⁰ การสัมภาษณ์, นางสาวธิตยาพัฑูร์ ปภาซาง, ผู้อำนวยการสำนักผังเมืองรวมทั้ง 2 กรมโยธาธิการและผังเมือง, 23 กรกฎาคม 2564

สิ่งที่นักผังเมืองต้องดำเนินการ คือ การศึกษาทิศทางการพัฒนาเมือง ข้อมูลพื้นฐานและเอกลักษณ์ของเมือง **2) ต้องมีความรู้ที่หลากหลาย** เป็นสหวิชาการในการทำงาน⁴¹ ได้แก่ กายภาพ สังคม เศรษฐกิจ ประชากร และสิ่งแวดล้อม ต้องนำความรู้เหล่านั้นมาประมวลเพื่อวิเคราะห์ผังเมืองรวม ดังนั้นการทำงานให้มีประสิทธิภาพ จึงเกิดจากความรู้ที่ได้สะสมมาและประสบการณ์ที่ได้ดำเนินการมา แต่ความรู้สหสาขาวิชานั้นไม่จำเป็นต้องรู้สึก เพื่อใช้รวบรวมข้อมูลในการวิเคราะห์ผังเมืองเท่านั้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่าการปฏิบัติงานในด้านการผังเมือง จำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานด้านการผังเมืองเป็นอย่างดี มีความรู้รอบแบบสหสาขาวิชาไม่จำเป็นต้องศึกษาอย่างลึกซึ้ง งานด้านการผังเมืองเป็นวิชาชีพเฉพาะทางจึงค่อนข้างมีความแตกต่างกับการปฏิบัติงานในสาขาวิชาอื่น

ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต ระดับปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต แบ่งพิจารณาเป็นปัจจัยในระดับสากล และสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย โดยปัจจัยในระดับสากล แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุด ได้แก่ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (ด้านการเมือง) ลำดับรองลงมา ได้แก่ พื้นที่สาธารณะ (ด้านการเมือง) และวิถีแห่งความยั่งยืน (ด้านสังคม) วิถีชีวิตดิจิทัล (ด้านสังคม) โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (ด้านสิ่งแวดล้อม) การบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติ (ด้านสิ่งแวดล้อม) และการรับมือและฟื้นตัวของเมือง (ด้านเศรษฐกิจ) ตามลำดับ ปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับน้อย ได้แก่ การเมืองระดับโลก (ด้านการเมือง) และชนชั้นกลางทั่วโลก (ด้านสังคม)

สำหรับสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย ที่เป็นปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุด ได้แก่ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ตามลำดับ

จากข้อค้นพบข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต

1) การปรับการเรียนการสอนให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) 2) การยึดมั่นในหลักการของการผังเมือง 3) การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญ 4) การเตรียมความพร้อมเพื่อการปรับเนื้อหาบนความไม่แน่นอน 5) การปรับหลักสูตรให้ตอบโจทย์กับความต้องการของตลาดวิชาชีพมากขึ้น และ 6) การสร้างเครือข่าย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญอย่างมากสำหรับการเรียนการสอน

⁴¹ การสัมภาษณ์, นางชัชวัญ นิลศิริ, รองผู้อำนวยการสำนักสำนักงานการวางผังและพัฒนาเมือง, 10 ตุลาคม 2564

และการปรับตัวในอนาคต กล่าวคือ การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งน่าจะส่งผลต่อการประกอบวิชาชีพของบุคลากรด้านการผังเมืองค่อนข้างมากในอนาคต เนื่องจากงานด้านการผังเมือง ภาครัฐมีบทบาทอยู่มากในการขับเคลื่อนประเด็นต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ดังนั้น ปัจจัยทั้งสองจึงมีผลต่อการประกอบวิชาชีพด้านการผังเมืองทั้งในมิติของรูปแบบการปฏิบัติงาน พื้นที่ และปริมาณงาน

6.2 ข้อค้นพบอื่น ๆ

6.2.1 คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของบุคลากรด้านการผังเมือง

นอกเหนือจากปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต ดังข้างต้นแล้ว ยังมีคุณสมบัติที่พึงประสงค์ ที่ได้รับความเห็นเพิ่มเติมมาจากการสัมภาษณ์ โดยในมุมมองของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง พบว่า คุณสมบัติที่พึงประสงค์ คือ การมีจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งจะช่วยสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาโครงการนำไปสู่ธรรมาภิบาล ความโปร่งใส และลดการทุจริตคอร์รัปชัน ในขณะที่ในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมือง พบว่า คุณสมบัติที่พึงประสงค์ คือ 1) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เนื่องจากผังเมืองไม่สามารถทำงานคนเดียวได้ 2) การรักที่จะทำงานเพื่อประโยชน์สาธารณะและทำงานเพื่อประเทศชาติ เพราะว่างานที่ทำงานจะส่งผลกระทบกับกลุ่มคนหลายกลุ่ม นักผังเมืองต้องมีความเป็นกลาง มีหลักเกณฑ์ของวิชาการ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนและสวัสดิภาพต่อประชาชน เกิดความปลอดภัยต่อประชาชน ประเด็นสำคัญคือ ต้องมีจุดยืนของตนเองที่ชัดเจน และ 3) ต้องมีความพยายามและอดทนในการจัดทำผังเมือง เนื่องจากกระบวนการและจัดทำผังเมืองต่อ 1 โครงการ ที่จะดำเนินการออกมาเป็นกฎหมายแล้วสามารถบังคับใช้ได้ค่อนข้างใช้เวลานานในการดำเนินการ กล่าวคือประมาณ 5-10 ปี และควรมีการศึกษาแนวคิดที่ใช้วางผังเมืองใหม่ ๆ อยู่เสมอ แล้วนำมาปรับใช้กับการวางผังเมือง

6.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพการเรียนการสอน

จากการสัมภาษณ์หน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย/ ผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านผังเมือง พบว่า คุณภาพของผู้สอนที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนการสอน ซึ่งผู้สอนในสาขาการผังเมืองจะมีความรู้ที่ได้อย่างเดียวไม่ได้ เพราะการเป็นผู้สอนที่ดีต้องเน้นวิชาชีพ ต้องมีความเชี่ยวชาญด้านวิชาชีพเฉพาะจึงนำความรู้มาสอนนักศึกษาได้ครบถ้วน เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกามีการเว้น 1 ปี เพื่อสนับสนุนให้อาจารย์ไปหาความรู้เรื่องวิชาชีพ เน้นการปฏิบัติจริงเพื่อนำมาสอนนักศึกษาซึ่งในปัจจุบันประเทศไทยยังไม่มีแนวทางดังกล่าว เป็นการเพิ่มคุณภาพของอาจารย์ที่สอน หรือการกำหนดให้หน่วยงานพิเศษที่อยู่

ภายใต้มหาวิทยาลัยศึกษาโครงการพัฒนาต่าง ๆ ถือเป็นเรื่องสำคัญที่อยากสนับสนุนให้อาจารย์พัฒนาตัวเอง อยู่เสมอ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการปรับการเรียนการสอนให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต⁴²

6.2.3 อนาคตของวิชาชีพอยู่บนความไม่แน่นอน

ในอดีตการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นที่ทำให้มหาวิทยาลัยในภูมิภาคเปิดหลักสูตรด้านการผังเมืองมากขึ้น แต่สถานการณ์ปัจจุบันกำลังเปลี่ยนแปลงไป ในมุมมองผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมืองสะท้อนว่า อาชีพนักผังเมืองในปัจจุบันไม่โดดเด่นเหมือนในอดีต ทิศทางยังอยู่ระดับกลาง ซึ่งต้องรอดูแนวทางว่าจะมีทิศทางในในอนาคตไปในทิศทางใด เนื่องจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2562 ที่กำหนดให้การบังคับใช้ผังเมืองสามารถทำได้อย่างต่อเนื่องไม่มีวันหมดอายุ ขึ้นอยู่กับการประเมินผลผังเพื่อปรับผังตามสภาพพื้นที่ ทำให้ในอนาคตอาจมีความต้องการจัดทำผังเมืองลดลง ตลาดแรงงานในด้านนี้ก็อาจจะลดลงตามไปด้วย ในทางกลับกันก็มีปัจจัยสำคัญที่อาจทำให้ความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นปัจจัยสำคัญ คือ การปรับลดขั้นตอนเพื่อให้อำนาจแก่หน่วยงานท้องถิ่นสามารถดำเนินการวางผังเมืองได้สะดวกยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ ในอีกมิติหนึ่งของผู้ปฏิบัติอาจจะเป็นการเพิ่มภาระความรับผิดชอบให้กับท้องถิ่นงบประมาณที่จำเป็นต้องใช้ในการวางผังเมือง กฎระเบียบข้อบังคับบางอย่างที่จำเป็นต้องดำเนินการผ่านส่วนกลาง ความพร้อมของเครื่องมือ องค์ความรู้ความพร้อมของบุคลากร ด้วยข้อจำกัดเหล่านี้การกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นเป็นผู้วางผังเมือง จึงยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ อาจจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดความต้องการนักผังเมืองในระดับภูมิภาคและท้องถิ่น รวมไปถึงการปรับตัวของหลักสูตรในสถานศึกษาระดับภูมิภาคเพื่อรองรับวิชาชีพนักผังเมือง⁴³

6.3 การอภิปรายผลการศึกษา

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มเป้าหมายแบบเฉพาะเจาะจง เป็นศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง วิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และการปรับตัวของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง ผู้วิจัยมีข้อค้นพบในงานวิจัยที่สำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายเพิ่มเติมได้ ดังนี้

⁴² การสัมภาษณ์, นายเจตกำจร พรหมโยธี, ที่ปรึกษาสมาคมสถาปนิกผังเมือง, 20 พฤษภาคม 2564

⁴³ การสัมภาษณ์, นางสาวตริณา ภิญญะพันธ์, หัวหน้าแผนกผังเมือง บริษัท พิสุทธิ์ เทคโนโลยี จำกัด, 29 มกราคม 2564

6.3.1 หลักสูตรที่ต้องตอบโจทย์ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ

ความสอดคล้องตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (มคอ.) ในเชิงวิชาการ และเชิงวิชาชีพ จากการสืบค้นข้อมูลที่ได้ เล่มหลักสูตร (มคอ.2) และการสัมภาษณ์ พบว่า

กรอบเชิงวิชาการ เน้นการตั้งคำถามและตอบคำถามงานวิจัย รวมถึงควรเก็บข้อมูลวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับทฤษฎี ทักษะในการสร้างนวัตกรรม องค์กรความรู้ใหม่ ผ่านงานที่เรียน และ วิทยานิพนธ์ มองถึงภาพรวมในกระบวนการวางแผนในการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ บูรณาการความคิดความเข้าใจ เพื่อวิเคราะห์ให้เกิดรูปธรรมทางด้านผังเมือง เกิดความรู้ความเข้าใจในการวางแผนเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้เกี่ยวกับกระบวนการทัศน์ใหม่ แนวคิดใหม่ของการพัฒนาเมือง เรียนรู้เทคโนโลยี ที่ทันสมัย สามารถเพิ่มพูนองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ เป็นผู้มีความรู้ทางทฤษฎี หลักการแนวความคิด

กรอบเชิงวิชาชีพ มีค่อนข้างมีความสอดคล้องกัน เพื่อตอบสนองความต้องการของการเปิดรับ ตำแหน่งข้าราชการในหน่วยงานด้านการผังเมือง และเพื่อสร้างความก้าวหน้าในอาชีพในด้านผังเมืองที่เกี่ยวข้อง ได้ทั้งในพื้นที่เมืองและชุมชน เพื่อให้สามารถทำกิจกรรมที่หลากหลายได้ในพื้นที่เมือง สามารถเรียนรู้ และเข้าใจองค์ประกอบภาพรวมของเมือง ส่งผลให้มีกระบวนการคิดในการวางแผนการทำงานด้านต่าง ๆ ได้ และนำเสนอความคิดออกมาอย่างมีเหตุผลทางด้านผังเมือง เป็นถือว่าหลักสูตรที่ตอบโจทย์ในเป้าหมายเชิงวิชาชีพเพื่อพัฒนาบุคลากรด้านผังเมือง และสามารถบูรณาการองค์ความรู้เพื่อสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน

ข้อค้นพบดังกล่าว เป็นการเน้นย้ำประเด็นสำคัญ คือ ศาสตร์ด้านการผังเมืองมีความตอบโจทย์ทั้ง กรอบวิชาการและวิชาชีพทั้งคู่ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การดำเนินงานตามกรอบมาตรฐาน คุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ สามารถผลิตบัณฑิตให้บรรลุคุณภาพตามมาตรฐานผลการเรียนรู้

6.3.2 อนาคตของการพัฒนาหลักสูตรที่มีความหลากหลายมากขึ้น

ปัจจุบัน หลักสูตรต่างๆ ตอบโจทย์ทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพอยู่แล้ว ในอดีตหลายหลักสูตรมีการใช้กรอบวิชาชีพในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งมีสภาวิชาชีพคือสภาสถาปนิก เป็นผู้ควบคุมวิชาชีพ สถาปนิกผังเมือง ซึ่งในส่วนนักผังเมืองไม่ได้มีสภาวิชาชีพมากำหนด มีเพียงกรอบคุณวุฒิวิชาชีพโดย สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) ซึ่งทำหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาระบบคุณวุฒิวิชาชีพ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัติอุดมศึกษา กำหนดว่า “สถาบันอุดมศึกษาย่อมมีอิสระในการจัดการเรียนการสอน” ให้อำนาจแก่ สถาบันการศึกษาต่างๆ ในการจัดการศึกษาได้อย่างอิสระ สภาวิชาชีพจะออกข้อบังคับหรือหลักเกณฑ์เพื่อจัดระเบียบการประกอบอาชีพโดยมีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติหรือก้าวกายการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไม่ได้⁴⁴ ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในอนาคต

⁴⁴ พระราชบัญญัติ การอุดมศึกษา พ.ศ. 2562 อ้างในมาตรา 16

สำหรับการพัฒนาหลักสูตรการผังเมือง ซึ่งทำให้การจัดหลักสูตรไม่ต้องอ้างอิงกับเกณฑ์รับรองของสภาวิชาชีพอีกต่อไป รวมถึงอาจมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้มีความอิสระมากขึ้น ยืดหยุ่นสามารถปรับตัวเข้ากับทักษะแห่งอนาคตในศตวรรษที่ 21

6.3.3 ความสอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21

ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมืองในมุมมองผู้ใช้งานบัณฑิตและในฐานะองค์กรวิชาชีพด้านการผังเมืองและมุมมองของประธานหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง ประกอบด้วยทั้งหมด 9 ทักษะสำคัญ ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ ได้แก่

- 1) ทักษะการประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ
- 2) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ
- 3) ทักษะทางวิชาการ และทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง
- 4) ทักษะการมีใจรักวิชาชีพ
- 5) ทักษะทางด้านสหสาขาวิชาและความรอบรู้ และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ (Soft skills) ได้แก่
- 6) ทักษะการเจรจาและการพูด
- 7) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน
- 8) ทักษะการจัดการข้อมูล
- 9) ทักษะทางด้านการคิด และทักษะการสื่อสารสาธารณะ

ทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ตามแนวคิดของ Trilling and Fadel⁴⁵ ได้แก่ 1) ทักษะด้านการอ่าน 2) ทักษะด้านการเขียน 3) ทักษะทางคณิตศาสตร์ 4) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา 5) ทักษะด้านการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม 6) ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ 7) ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ 8) ทักษะด้านการสื่อสาร สารสนเทศ และการรู้เท่าทันสื่อ 9) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร และ 10) ทักษะด้านการเรียนการสอน และการพึ่งตนเอง (**ตารางที่ 18**) พบว่า สามารถจัดกลุ่มสอดคล้องระหว่างทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมืองกับทักษะศตวรรษที่ 21 แบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ และ 2) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ และพบว่า ทักษะทางด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ที่ยังไม่ค้นพบในทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมือง

⁴⁵ Trilling and Fadel ผู้เขียนหนังสือ 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times (2009)

ตารางที่ 18 เปรียบเทียบความสอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21

ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมือง	ทักษะศตวรรษที่ 21
ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้	
<ul style="list-style-type: none"> - ทักษะการประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ - ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ - ทักษะทางวิชาการ และทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง - ทักษะการมีใจรักวิชาชีพ - ทักษะทางด้านสหสาขาวิชาและความรอบรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทักษะทางด้านการทำงาน การเรียนการสอน และการพึ่งพาในตนเอง - ทักษะทางด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม - ทักษะทางด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ไขปัญหา - ทักษะชีวิตและอาชีพ
ทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ (Soft skills)	
<ul style="list-style-type: none"> - ทักษะการเจรจาและการพูด - ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน - ทักษะการจัดการข้อมูล - ทักษะทางด้านการคิด และทักษะการสื่อสารสาธารณะ 	<ul style="list-style-type: none"> - ทักษะทางด้านการอ่าน - ทักษะทางด้านการเขียน - ทักษะทางด้านความคณิตศาสตร์ - ทักษะทางด้านคอมพิวเตอร์เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร - ทักษะทางด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีมและการมีภาวะความเป็นผู้นำ - ทักษะทางด้านการสื่อสาร สารสนเทศและการรู้เท่าทันสื่อ

ที่มา: ผู้วิจัย (2565)

6.4 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อสถาบันการศึกษา ในอนาคตควรจัดการเรียนการสอนด้านการผังเมือง เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลวัตจากการพัฒนาพื้นที่ของภาคเอกชนภายใต้บริบทของประเทศไทย สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ แก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้าง ประกอบกับหลักสูตรในอนาคตสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างอิสระ จึงสามารถเติมเต็มทักษะข้างต้นได้ และในมุมมองหน่วยงานผู้ใช้งานบัณฑิตอาจจะเสนอให้มีการให้ความรู้เพิ่มเติม ได้แก่ ตั้งแต่ละประเภทมีเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการวางและจัดทำรวมทั้งการใช้บังคับที่แตกต่างกันอย่างไร ความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของผังร่วมกับสภาพปัญหาของหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองประกอบกัน ทั้งนี้ จากข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัยสถาบันการศึกษาควรเพิ่มเติมทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมืองในอนาคต ซึ่งมีความสำคัญยิ่งในศตวรรษใหม่ ได้แก่ ทักษะทางด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนการทัศน์ เนื่องจากการทำงานอาจจะมีความเป็นนานาชาติมากขึ้น

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงาน องค์กรวิชาชีพ และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เนื้อหาการเรียนการสอนจะต้องมีเนื้อหาจากทั้งสองศาสตร์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจในการปฏิบัติวิชาชีพและวิจัยได้อย่างสมบูรณ์และครบถ้วนตามลักษณะของความต้องการของตลาดงานแรงงาน สอดคล้องกับมุมมองทิศทางของสภาวิชาชีพ และสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ (องค์การมหาชน) เพราะถือว่าหลักสูตรก็ต้องมีส่วนในการผลิตบุคลากรไปประกอบวิชาชีพด้านการผังเมือง ซึ่งเป็นวิชาชีพที่มีลักษณะเฉพาะเช่นกัน และการบูรณาการในการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกับการดำเนินการทางผังเมือง เพื่อช่วยสนับสนุนและส่งเสริมบุคลากรด้านผังเมืองที่มีประสิทธิภาพ

6.5 ข้อจำกัดและข้อเสนอเพื่อการวิจัยในอนาคต

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาวิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทยและข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เล่มหลักสูตร (มคอ.2) ผ่านการเปรียบเทียบในอดีตถึงปัจจุบันมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ประกอบการสัมภาษณ์เพื่อให้ทราบถึงข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทย โดยพิจารณาหลักสูตรที่เปิดสอนจนถึงปี พ.ศ. 2563 จึงอาจมีเนื้อหาไม่ครอบคลุมหลักสูตรที่พัฒนาใหม่หรือมีการปรับปรุงหลังจากปี พ.ศ. 2563 รวมทั้งอาจไม่ครอบคลุมบางหลักสูตรที่ไม่มีค่าสำคัญอยู่ในชื่อหลักสูตรโดยตรง ได้แก่ 1) วิทยาลัยพัฒนามหานคร มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช ซึ่งเปิดเมื่อปี พ.ศ. 2559 ในหลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาและจัดการเมือง และในปี พ.ศ. 2563 ได้เปิดการสอนในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารจัดการเมือง 2) สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย คณะสิ่งแวดล้อมทรัพยากร และการพัฒนา ซึ่งเปิดเมื่อปี พ.ศ. 2536 ในหลักสูตรการวางแผนและออกแบบอย่างยั่งยืน (The Master's program in Urban Sustainability Planning and Design) หลักสูตรนวัตกรรมเมืองและความยั่งยืน (The Master's program in Urban Innovation and Sustainability) และหลักสูตรการเตรียมพร้อมรับมือและการจัดการภัยพิบัติ (The Master's program in Disaster Preparedness Mitigation and Management) ซึ่งเป็นหลักสูตรที่ไม่ได้นำมาศึกษาในครั้งนี้

นอกจากนี้ ยังมีแง่มุมที่น่าสนใจในอีกหลายมิติ ซึ่งผู้สนใจอาจมีการศึกษาเพิ่มเติม โดยอาจมีแนวทางการศึกษาอื่น ๆ เช่น

- 1) การศึกษาควบคู่กับประกาศคณะกรรมการนโยบายการผังเมืองแห่งชาติ เรื่อง ธรรมนูญว่าด้วยการผังเมือง พ.ศ. 2566 ที่เป็นหลักการพื้นฐานของการวางผังเมือง เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับบทบาทและความสำคัญของการผังเมืองในด้านต่าง ๆ และการปฏิบัติตามธรรมนูญว่าด้วยการผังเมือง

2) การศึกษาวิวัฒนาการของหลักสูตรจากความเห็นของนิสิตนักศึกษาและผู้สำเร็จการศึกษา ซึ่งจะเป็นตัวแปรสำคัญสะท้อนว่าในการวิเคราะห์อนาคต เราจะพัฒนาการเรียนการสอนด้านการผังเมือง ได้อย่างไร ซึ่งอาจจะทำให้เกิดข้อเสนอแนะที่หลากหลายต่อการพัฒนาหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตของประเทศไทยได้ต่อไป

บรรณานุกรม

Arup University. (2019). *Cities Alive: 100 issues shaping future cities*.

<https://www.arup.com/perspectives/publications/research/section/cities-alive-100-issues-shaping-future-cities>

Elena Dimitrova. (2014). The 'sustainable development' concept in urban planning education: lessons learned on a Bulgarian path. *Journal of Cleaner Production*, 62, 120-127. <https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.06.021>

John B. Hough James K. Duncan. (1970). *Teaching description and analysis*.

Kristian Olesen. (2018). Teaching planning theory as planner roles in urban planning education. *Higher Education Pedagogies*, 3(1), 302-318.

Qs Top University. (2021). *University and Program Search*.

https://www.topuniversities.com/universities/thailand/bachelors/urban-planning?study_level=%5b2,3,5%5d&subjects=%5b510

กุลิศรา จิตรขญาวัฒน์. (2562). การจัดการเรียนรู้. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกศินี ครุณาสวัสดิ์. (2556). การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาโดยบูรณาการรูปแบบการแก้ปัญหาที่ไอทีอาร์ร่วมกับหลักการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการตนเอง ของนักศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ [ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สืบค้นจาก

https://cuir.car.chula.ac.th/bitstream/123456789/49186/1/kasinee_kar.pdf

คณะกรรมการมาตรฐานการอุดมศึกษา. (2557). ประกาศใช้กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ.

<https://www.ops.go.th/th/ches-downloads/edu-standard/item/6942-2022-07-22-03-17-22>

ทิตินา แคมมณี. (2544). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นพรัตน์ ตาปานานนท์. (2557). การผังเมืองของประเทศไทย : ปัญหาและการแก้ไข.

<https://www.tuda.or.th/index.php/2018/08/02/000005/>

ประกาศปรัชญาการอุดมศึกษาไทยและระบบอุดมศึกษาใหม่. (2564). ประกาศกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เรื่อง กำหนดปรัชญาการอุดมศึกษาไทยและระบบอุดมศึกษาใหม่ด้านการสร้างบัณฑิตและพัฒนากำลังคน. <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/582140>

ปานปั้น รองทานาม. (2558). วิวัฒนาการ การ ผังเมือง ของ ประเทศไทย/Evolution of Urban Planning of Thailand. *NAJUA: History of Architecture and Thai Architecture*, 12, 250-271.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. (2542). กระทรวงศึกษาธิการ.

<https://www.moe.go.th/%E0%B8%9E%E0%B8%A3%E0%B8%9A-%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A8%E0%B8%B6%E0%B8%81%E0%B8%A9%E0%B8%B2%E0%B9%81%E0%B8%AB%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%95%E0%B8%B4-%E0%B8%9E-%E0%B8%A8-2542/>

พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา. (2562). ดาวนโหลด พระราชบัญญัติการอุดมศึกษา พ.ศ. 2562.

<https://www.mhesi.go.th/index.php/aboutus/legal-all/74-act/2150-2562.html>

พระสุเมธ เอี่ยมบวร. (2566). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมออนไลน์ตามหลักโยนิโสมนสิการ เพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันดิจิทัลสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 <https://etheses.rbru.ac.th/pdf-uploads/allfile-476-file01-2023-07-14-15-29-22.pdf>

พิทชดณย์ พรหมขุนทอง. (2560). รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร. [https://patthadon-](https://patthadon-dit9941.blogspot.com/2017/08/4-concept-learning-outcome-1_19.html)

[dit9941.blogspot.com/2017/08/4-concept-learning-outcome-1_19.html](https://patthadon-dit9941.blogspot.com/2017/08/4-concept-learning-outcome-1_19.html)

พิชากรณณ์ เฟ่งพิศ. (2551). ปัจจัยที่ส่งผลต่อทักษะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ของนิสิตระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน [Silpakorn University].

มดิชน. (2565). แรกรมี “การวางผังเมือง” แบบสากลเกิดขึ้นในประเทศไทย. [https://www.silpa-](https://www.silpa-mag.com/history/article_70844)

[mag.com/history/article_70844](https://www.silpa-mag.com/history/article_70844)
มະยຸຣິຍ໌ ພິທຍາເສນີຍ໌ ແລະຄຸນະ. (2565). องค์ประกอบของรูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานด้วยกระบวนการคิดเชิงออกแบบร่วมกับการฝึกประสบการณ์วิชาชีพเพื่อส่งเสริมความเป็นนวัตกรรมของนักศึกษาครู. *Journal of Information and Learning*, 3(22-33). [https://so04.tci-](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jil/article/view/257888)

มารุต พัฒนาผล. (2562). แนวคิดหลักการพัฒนาหลักสูตร. ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). ความหมายของหลักสูตร.

<https://kritisada141242.blogspot.com/2019/07/blog-post.html>

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์. (2542). การพัฒนาหลักสูตรสานต่อที่ท้องถิ่น. เลิฟแอนด์ลิฟ เพรส.

ศศิธร คล้ายชม และคณະ. (2565). การพัฒนาศักยภาพการจัดการเรียนการสอนด้านการออกแบบสถาปัตยกรรมโดยใช้โครงการเป็นฐาน. 22(2), 15-24. [https://so06.tci-](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/BUAJEAD/article/view/250603)

[thaijo.org/index.php/BUAJEAD/article/view/250603](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/BUAJEAD/article/view/250603)

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2559). รายงานพิจารณาศึกษาการตั้งถิ่นฐาน การผังเมือง และการพัฒนาเมือง

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2560). เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2558. บริษัท วงศ์สว่างพับลิชชิง แอนด์ พรินติ้ง จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580.

https://www.nesdc.go.th/download/document/SAC/NS_SumPlanOct2018.pdf

สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้. (2543). ปฏิรูปการเรียนรู้ผู้เรียนสำคัญที่สุด. โรงพิมพ์คุรุสภา.

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2557). คู่มือการจัดระบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ (พิมพ์ครั้งที่ 2 ed.). ศูนย์เรียนรู้การผลิตและจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. (2562). FROM BOSTON TO BANGKOK How American Cold-War Urbanism Shaped Thailand's Current Urban Plans. In.

อภิวัฒน์ รัตนวราหะ. (2563). อนาคตศึกษา. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

การสัมภาษณ์

1.กลุ่มประธานหลักสูตร หรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง

การสัมภาษณ์, ดร.นิพนธ์ วิเชียรน้อย, อดีตอาจารย์/ประธานสาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 28 เมษายน 2564

การสัมภาษณ์, ผศ.กตัญญู หอสูติสิมา ประธานหลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 23 มีนาคม 2564

การสัมภาษณ์, รศ.ดร.พนิต ภู์จินดา หัวหน้าภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 8 มกราคม 2565

การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ธนะ จีระพิวัฒน์, ประธานหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม มหาลัยบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 8 มิถุนายน 2564

การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.สิงหนาท แสงสีหนาท, ประธานหลักสูตรสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง /หัวหน้าภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 3 มีนาคม 2564

การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ปนายุ ไชยรัตนานนท์, ประธานหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและการออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 25 มีนาคม 2564

การสัมภาษณ์, อาจารย์นันทรส ภัคมาน, หัวหน้าหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย, 28 พฤศจิกายน 2564

การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.นิกร มหาวัน, ประธานหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม, 23 มกราคม 2564

การสัมภาษณ์, ดร.พงษ์พิศิษฐ์ หุยากรณ์, ประธานหลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ)คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 1 เมษายน 2565

การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.ฐปณี รัตนถาวร, อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 2 มีนาคม 2564

การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.นิจ ตันติศิริรินทร์, ประธานสาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 13 กุมภาพันธ์ 2564

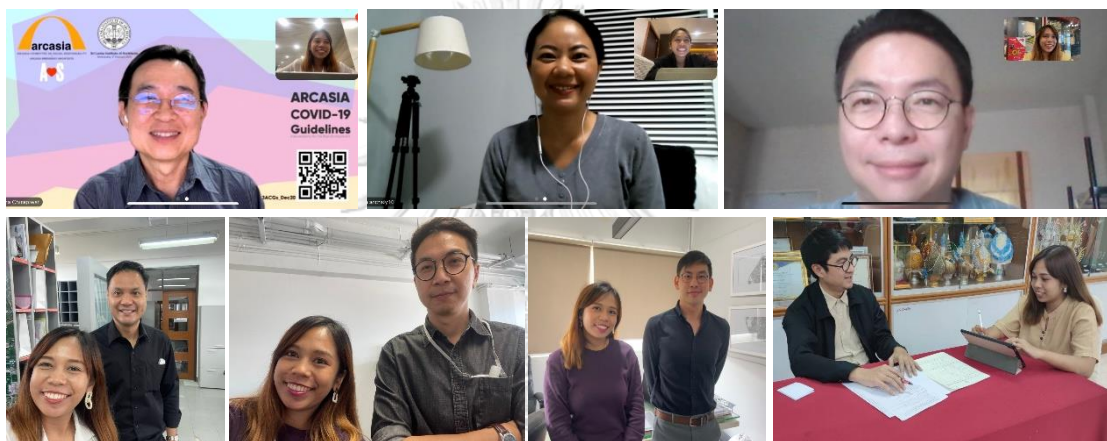
การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.กฤษวรรธน์ โล้ว์ชรินทร์, รองคณบดีฝ่ายวิชาการ วิจัย และต่างประเทศ วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 8 เมษายน 2564

การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.กฤตภัทร ธิปาบุตร, ประธานหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 5 มีนาคม 2564

การสัมภาษณ์, รศ.ดร.ชูพงษ์ ทองคำสมุทร, คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 23 มีนาคม 2564

การสัมภาษณ์, ผศ.ดร.สักรินทร์ แซ่กู๋, ประธานหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 10 เมษายน 2564

การสัมภาษณ์, อาจารย์อดุลย์ วิสุทธิพัฒน์สกุล, ประธานหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน, 23 มิถุนายน 2565

ประมวลภาพการสัมภาษณ์กลุ่มประธานหลักสูตร
หรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมือง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.กลุ่มหน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองในประเทศไทย/ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านผังเมือง

1.หน่วยงานด้านผังเมือง

กรมโยธาธิการและผังเมือง

การสัมภาษณ์, นางสาวจิตยาพัฐฐ ปภาซาง, ผู้อำนวยการสำนักผังเมืองรวมที่ 2 กรมโยธาธิการและผังเมือง,
23 กรกฎาคม 2564

สำนักการวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร

การสัมภาษณ์, นางสาวชัชวัญ นิลศิริ, รองผู้อำนวยการสำนักสำนักการวางผังและพัฒนาเมือง, 10 ตุลาคม 2564

บริษัทที่เกี่ยวข้องด้านการผังเมือง

การสัมภาษณ์, นางสาวติรนา ภิญญะพันธ์, หัวหน้าแผนกผังเมือง บริษัท พิสุทธิ เทคโนโลยี จำกัด, 29 มกราคม 2564

บริษัทที่เกี่ยวข้องด้านการออกแบบเมือง

การสัมภาษณ์, นายพงษ์พัฒน์ ช่างพันธ์, กรรมการผู้จัดการบริษัท เออร์เบิน สเปซ จำกัด, 2 พฤษภาคม 2564

2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านผังเมือง (องค์กรวิชาชีพ)

การสัมภาษณ์, นายเจตกำจร พรหมโยธี, ที่ปรึกษาสมาคมสถาปนิกผังเมือง, 20 ตุลาคม 2564

ประมวลภาพการสัมภาษณ์กลุ่มหน่วยงานด้านผังเมืองและผู้เชี่ยวชาญ
ด้านผังเมืองในประเทศไทย/ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านผังเมือง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบฟอร์มที่ 1 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดเกี่ยวกับวิวัฒนาการการเรียนการสอน ด้านการผังเมืองในประเทศไทย แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการศึกษาวิทยานิพนธ์

ในหัวข้อเรื่อง “วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย”

ตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัย นางสาวเกวลี น้อยสันโดศ รหัส 6270005125

ประเด็นคำถามและตัวอย่างคำถาม

- **ความเป็นมาของการพัฒนาหลักสูตร**
 - ช่วงเวลาที่มีการเริ่มพัฒนาหลักสูตรและเวลาที่เปิดหลักสูตรคือเมื่อไร?
 - หลักสูตรได้รับปรับอิทธิพลหรือมีต้นแบบจากสถาบันใด?
 - ผ่านการปรับปรุงหลักสูตรมาแล้วหรือไม่? เพราะเหตุใด?
- **เป้าหมายของหลักสูตร**
 - เป้าหมายในเชิงวิชาการ/เป้าหมายในเชิงวิชาชีพของหลักสูตรคืออะไร?
 - ความสอดคล้องของหลักสูตรกับยุทธศาสตร์การพัฒนาของสถาบันการศึกษาเป็นอย่างไร?
 - ความสัมพันธ์ของหลักสูตรกับหน่วยงานภาครัฐ และสมาคมวิชาชีพเป็นอย่างไร?
- **การพัฒนาทักษะของนิสิต/นักศึกษา**
 - มีการเรียนการสอนร่วมกับคณะ/ภาควิชาอื่นภายในสถาบันหรือภายนอกสถาบันหรือไม่?
 - มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกับมหาวิทยาลัยในต่างประเทศหรือไม่?
 - ทักษะที่พึงประสงค์ของนิสิต/นักศึกษา ในสาขา มีอะไรบ้าง?
 - มีการส่งเสริมทักษะการนำเสนองานและการเขียนงานอย่างไร?
 - มีการส่งเสริมทักษะด้านการสื่อสารในระดับสากล เช่น ภาษาอังกฤษ อย่างไร?
 - มีการส่งเสริมทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงานอย่างไร?
 - มีการส่งเสริมทักษะด้านวิชาชีพ เช่น การฝึกงาน อย่างไร?
- **ปัจจัยขับเคลื่อนที่น่าจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนในอนาคต**
 - ปัจจัยภายใน/ภายนอกประเทศมีอะไรบ้าง?
 - หลักสูตรมีทิศทางในการปรับตัวอย่างไร?
- **เงื่อนไขในการสำเร็จการศึกษา**
 1. องค์ประกอบเกี่ยวกับประสบการณ์ภาคสนาม (การฝึกงาน หรือสหกิจศึกษา)
 2. การทำโครงงานหรืองานวิจัย
 3. คะแนนภาษาอังกฤษเพื่อจบการศึกษา
 4. การทดสอบประเมินความรู้เพื่อจบการศึกษา

แบบฟอร์มที่ 2 แบบสัมภาษณ์เพื่อการประเมินปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอน

ด้านการผังเมืองในอนาคต แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการศึกษาวิทยานิพนธ์

ในหัวข้อเรื่อง “วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย”

ตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัย นางสาวเกวลี น้อยสันโดศ รหัส 6270005125

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้สำหรับดำเนินการสัมภาษณ์ประธานหลักสูตรใช้สัมภาษณ์ประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรด้านการผังเมืองในแต่ละสถาบันการศึกษา เพื่อทำวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาดบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นการประเมินปัจจัยต่างๆ ที่น่าจะมีผลต่อการศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงวิชาการจะใช้ข้อมูลที่ได้ประเมินผลร่วมกับผู้ให้สัมภาษณ์รายอื่น จะไม่มีผลกระทบต่อทางลบแก่ท่านผู้ให้ข้อมูลแต่ประการใด ทั้งนี้ ผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากท่านเป็นอย่างดี

ประเด็นคำถามและตัวอย่างคำถาม

ปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอน ด้านการผังเมืองในอนาคต	ระดับปัจจัยที่ส่งผล				
	1 (น้อย ที่สุด)	2 (น้อย)	3 (ปาน กลาง)	4 (มาก)	5 (มาก ที่สุด)
สถานการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงระดับสากล*					
<i>Social</i>					
- การเพิ่มจำนวนประชากร (Population growth)					
- การย้ายถิ่นฐานสู่เมือง (Urban migration)					
- การทำงานโดยไม่ยึดติดสถานที่ (Mobile working)					
- ความเหลื่อมล้ำ (Inequality)					
- สาธารณสุข (Public health)					
- วิถีชีวิตดิจิทัล (Digital lifestyle)					
- ชั้นกลางทั่วโลก (Global middle class)					
- สุขภาวะ (Wellbeing)					
- วิถีแห่งความยั่งยืน (Sustainable behaviours)					
- การอยู่อาศัย (Housing)					
<i>Technological</i>					
- ระบบอัตโนมัติ (Automation)					
- อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of things)					
- ระบบตรวจจับและข้อมูล (Sensors and data)					
- โครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะ (Smart infrastructure)					
- ระบบขนส่งอัจฉริยะ (Intelligent transport systems)					
- การเชื่อมต่อข้อมูล (Data connectivity)					

- การบูรณาการของระบบเทคโนโลยี (System integration)					
- อาคารอัจฉริยะ (Intelligent buildings)					
- ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber security)					
<i>Economic</i>					
- โครงสร้างพื้นฐานเสื่อมคุณภาพ (Aging infrastructure)					
- การรับมือและฟื้นตัวของเมือง (City resilience)					
- ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy)					
- เศรษฐกิจแบบแบ่งปัน (Sharing economy)					
- ระบบลอจิสติกส์เมือง (Urban logistics)					
- การเติบโตของเศรษฐกิจ (Economic growth)					
<i>Environmental</i>					
- คุณภาพอากาศ (Air quality)					
- มลพิษด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental pollution)					
- โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (Green infrastructure)					
- การลดปริมาณของเสีย (Waste minimisation)					
- ความมั่นคงทางอาหาร (Food security)					
- เกาะความร้อนในเมือง (Heat stress)					
- การกระจุกกระจายของเมือง (Urban sprawl)					
- การบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติ/โรคอุบัติใหม่ (Emerging Disease)					
<i>Political</i>					
- การเมืองระดับโลก (Global politics)					
- สภาวะผู้นำ (Leadership)					
- การร่วมลงทุนระหว่างรัฐกับเอกชน (Public-Private partnerships)					
- จิตสำนึกส่วนรวม (Collective consciousness)					
- มติมหาชน (Public opinion)					
- การอุดหนุนจากรัฐ (Subsidies)					
- การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น (Devolution)					
- พื้นที่สาธารณะ (Public space)					
สถานการณ์/นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย**					
- การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม					
- การเพิ่มผลผลิตการผลิตและพัฒนานวัตกรรม					
- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์					
- การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ					

- การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม					
- การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย					
- การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ					
- การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม					
- การพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ					

*หมายเหตุ : * พัฒนามาจาก Cities Alive : 100 issues shaping future cities, Arup University

** พัฒนามาจากยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี

แบบฟอร์มที่ 1 แบบสัมภาษณ์ปลายเปิดในฐานะผู้ใช้งานบัณฑิตหลักสูตรด้านการผังเมือง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของการศึกษาวิทยานิพนธ์

ในหัวข้อเรื่อง “วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย”

ตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัย นางสาวเกวลิ น้อยสันโดศ รหัส 6270005125

แบบสัมภาษณ์นี้ใช้การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในฐานะผู้ใช้งานบัณฑิตหลักสูตรด้านการผังเมือง เพื่อการศึกษาวิจัยเพื่อทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อเรื่อง “วิวัฒนาการการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย” ตามหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คำถามสัมภาษณ์เป็นคำถามปลายเปิด ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงวิชาการ จะไม่มีผลกระทบทางลบแก่ท่านผู้ให้ข้อมูล

ประเด็นคำถามและตัวอย่างคำถาม

- ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง
- ปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต
- นักผังเมืองที่ดีเป็นอย่างไร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทความที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

บทความเรื่อง : การเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย: ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต และประเด็นการปรับตัวของหลักสูตรเป็นบทความที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยชิ้นนี้เนื่องจากเป็นการศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และการปรับตัวของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ในบทความนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญในการศึกษาวิชาชีพด้านการผังเมือง เป็นวิชาชีพที่ข้องเกี่ยวกับหลายภาคส่วนของสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีองค์ความรู้ที่ครอบคลุมและทักษะในเชิงวิชาชีพที่หลากหลาย โดยในส่วนขององค์ความรู้ ต้องการความรู้ที่เป็นองค์รวม รู้รอบ สามารถเชื่อมโยงประเด็นในมิติต่าง ๆ

สารศาสตร์ ฉบับที่ 4/2564 - 776

**การเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย:
ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต และประเด็นการปรับตัวของหลักสูตร**
**Urban Planning Education in Thailand:
Preferred Skills of the Graduates and Issues on Curriculum daptation**

รับบทความ 17/05/2021

แก้ไขบทความ 06/07/2021

ยอมรับบทความ 06/07/2021

เกวลี น้อยสันโดศ พรสวรรค์ วิเชียรประดิษฐ์

ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Kaywalee Noisundod, Pornsan Vichienpradit

Department of Urban and Regional Planning, Faculty of Architecture, Chulalongkorn University

Kaywaleeja@gmail.com, pornsan.v@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ เป็นการศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียน การสอนด้านการผังเมืองในอนาคต การปรับตัวของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง โดยมีวิธีวิจัย คือ การสัมภาษณ์ประธาน หลักสูตร หรือผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนด้านการผังเมือง ในสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนอยู่ใน ปัจจุบัน จากนั้นจึงนำข้อมูลมาประมวลผล วิเคราะห์ จัดลำดับ เรียงเรียง เพื่อสังเคราะห์เป็นแนวทางสำหรับการปรับรูปแบบ การเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคตต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตด้านการผังเมือง ได้แก่ 1) ทักษะการประยุกต์ความรู้จากทฤษฎี ไปสู่การปฏิบัติ 2) ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ 3) ทักษะทางวิชาการ และทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่าน กระบวนการทำงานจริง 4) ทักษะเจรจาและการพูด 5) ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน 6) ทักษะการจัดการ ข้อมูล และ 7) ทักษะทางด้านความคิด และทักษะการสื่อสารสาธารณะ สำหรับปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการ เรียนการสอนผังเมืองในอนาคต ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยมีปัจจัยแวดล้อมคือ วิถีชีวิตดิจิทัล การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และท้ายสุด ประเด็นในการปรับตัวของหลักสูตรด้าน การผังเมืองในอนาคต ได้แก่ 1) การปรับการเรียนการสอนปัจจุบันให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) 2) การยึดมั่นในหลักการของการผังเมือง 3) การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญ 4) การเตรียมความพร้อมเพื่อการปรับ เนื้อหาบทความไม่แน่นอน 5) ปรับหลักสูตรให้ตอบโจทย์กับความต้องการของตลาดวิชาชีพมากขึ้น และ 6) การสร้างเครือข่าย

วิชาชีพด้านการผังเมือง เป็นวิชาชีพที่ข้องเกี่ยวกับหลายภาคส่วนของสังคม การเรียนการสอนด้านการผังเมืองใน อนาคตที่อยู่ทิศทางของการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทัศนคติในการค้นหาคำรู้ใหม่และเปิดกว้าง ซึ่งจะทำให้บุคลากรด้านการผังเมืองสามารถเพิ่มพูนความรู้ได้ตามต้องการ ในขณะที่เดียวกันก็จะเป็นการเปิดกว้างสู่สังคมเพื่อ สร้างความเข้าใจต่อศาสตร์ของการผังเมืองให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: การเรียนการสอนด้านการผังเมือง นักผังเมือง สถาปนิกผังเมือง ทักษะที่พึงประสงค์ การปรับตัวของหลักสูตร

Abstract

This article is a study to clarify preferred skills of the graduates, driven factors that will affect changes on urban planning education, and points for curriculum adaptation in the future. The research methodology is to interview the chairmen or the relevant persons of all active urban-planning-related courses in all higher educational institutions in Thailand. Then, collected data is processed and analyzed, sorted, and classified to suggest guidelines of courses' curriculum adaptation for the future.

It is found that preferred skills of the urban-planning-related graduates are as follows; 1) ability to adapt theories to practice, 2) skill to always learn new things, 3) academic and knowledge synthesis skill in practical exercise, 4) negotiation and speaking skills, 5) teamwork and cooperation, 6) data management skill, and 7) critical thinking and public communication skills. Then, driven factors affect changes on urban planning education in the future are mostly social and environmental factors, and the other remarkable factors are, Digital Lifestyle, Public Administration Development, and Decentralization of Administrative Power. At last, points for urban-planning-related curriculum adaptation are; 1) Shifting existing education to lifelong learning, 2) Adhering to the principles of urban planning, 3) Setting sustainable development as the ultimate goal, 4) Preparing for uncertainty, and 5) Networking.

Urban planning is a profession which is involved with several sectors in the society. Hence, lifelong learning oriented future urban planning education should encourage students to be open-mind and enthusiastic in acquiring new knowledge. Therefore, the future education should enable urban-planning-related personnel to brush up their skill whenever they want, and should make ordinary people in the society have better understanding in urban planning issues.

Keywords: *Urban Planning Education, Urban Planner, Urban Designer, Preferred Skill, Curriculum Adaptation*

บทนำ

การพัฒนาเมืองต้องอาศัยองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เนื่องจากเมืองมีสภาพการตั้งถิ่นฐานและปัญหาที่เฉพาะเจาะจง สภาพเศรษฐกิจและการใช้ชีวิตประจำวันแตกต่างกัน ปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยกว่า 100 แห่งทั่วโลก (QS TOP UNIVERSITY, 2021) ที่เปิดหลักสูตรเกี่ยวกับการผังเมือง เป็นแหล่งผลิตบัณฑิต ผู้ประกอบวิชาชีพ นักวิชาการ และนักวิจัยที่ทำหน้าที่วางแผนเพื่อรองรับการเติบโตของเมืองในอนาคต รวมถึงศึกษาแนวโน้มของการผังเมืองในอนาคต เช่น การวางแผนเพื่อให้เมืองและอาคารสามารถรองรับภัยพิบัติ การวางแผนที่คำนึงถึงการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ (Climate Change) เป็นต้น

ศาสตร์ด้านการผังเมืองได้เริ่มเข้าสู่แวดวงสังคมไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500 ตามเอกสารข้อตกลงและสัญญาของกระทรวงศึกษาธิการที่ให้องค์การบริหารวิเทศกิจสหรัฐอเมริกา (USOM) จัดหลักสูตรการวางแผนเมืองให้กับนักศึกษาชาวไทย ซึ่งเป็นการร่วมงานกับบริษัทลิทซ์ฟิลด์ (Litchfield Whiting Bowne & Associates) ที่ได้รับการจัดจ้างโดยกระทรวงมหาดไทย เข้ามาวางแผนผังนครหลวง 2533¹ ด้วยความประสงค์ของนายพันเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในขณะนั้น ซึ่งเห็นว่าเพื่อความต่อเนื่องของกิจการทางด้านการวางแผนผังเมือง คนไทยควรมีพัฒนาบุคลากรในการดูแลเรื่องนี้ การเรียนการสอนด้านการผังเมืองของประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรกที่คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในระดับปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง พ.ศ. 2517 ต่อมาคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้จัดตั้งภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง และเปิดการเรียนการสอนหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิตใน พ.ศ. 2519 และในระยะเวลาต่อมาสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ก็ได้จัดให้มีการเรียนการสอนหลักสูตรด้านการผังเมืองเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อผลิตบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในด้านการผังเมือง และหลายสถาบันได้ขยายหลักสูตรจากระดับปริญญาโทบัณฑิต โดยเพิ่มระดับปริญญาบัณฑิตและปริญญาตรีบัณฑิตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (ปานปั้น, 2558)

ด้วยจำนวนหลักสูตรที่มีมากขึ้นตลอดระยะเวลากว่า 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้การเรียนการสอนด้านการผังเมืองน่าจะมี ความหลากหลายแตกต่างกันไปตามสถาบันที่จัดการเรียนการสอน งานวิจัยนี้ใช้การสัมภาษณ์ประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการผังเมืองในปัจจุบันเป็นเครื่องมือหลักในการศึกษา โดยทำการสอบถามถึงทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่เป็นเป้าหมายหลักของการผลิตบุคลากรวิชาชีพของแต่ละหลักสูตร รวมถึงได้รวบรวมปัจจัยขับเคลื่อนที่อาจส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และแนวทางการปรับตัวของการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในประเทศไทย เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่จะนำไปสู่การผลิตบุคลากรด้านการผังเมืองที่ดีและมีคุณภาพสู่สังคมต่อไป

วัตถุประสงค์ในการศึกษา

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

- 1) ศึกษาทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตที่จะสำเร็จการศึกษาไปเป็นบุคลากรวิชาชีพด้านการผังเมือง
- 2) วิเคราะห์ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต
- 3) วิเคราะห์การปรับตัวของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง

¹ ผังนครหลวง 2533 (Greater Bangkok Plan 2533) หรือ ลิทซ์ฟิลด์ (Litchfield) เป็นรายการการศึกษาเพื่อการวางแผนเมืองสำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่ใช้เป็นต้นแบบในการวางแผนจัดทำผังเมืองรวมจนถึงปัจจุบัน

ระเบียบวิธีวิจัย

1) การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ประธานหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการผังเมืองในสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบัน โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เนื่องจากต้องการทราบความเห็นของผู้จัดการเรียนการสอนด้านการผังเมืองและรวบรวมข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต และการปรับตัวของหลักสูตรในอนาคต

2) การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ มาจัดลำดับ เรียบเรียง จัดแบ่งประเภทข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของข้อมูล เพื่อนำเสนอในรูปแบบการเขียนบรรยายเชิงพรรณนา (Descriptive Data) เช่น สัดส่วน คำเฉลี่ย และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษา

ในปัจจุบันมีสถาบันที่เปิดการเรียนการสอนด้านการผังเมืองอยู่ทั้งสิ้น 9 สถาบัน ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มีหลักสูตรรวมทั้งสิ้น 18 หลักสูตร แบ่งเป็นระดับต่าง ๆ ดังนี้ หลักสูตรปริญญาบัณฑิต 7 หลักสูตร หลักสูตรบัณฑิตศึกษา 9 หลักสูตร และหลักสูตรระยะสั้น 2 หลักสูตร ทั้งนี้ ในอดีตมีสถาบันที่เคยมีหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการผังเมือง แต่ได้ปิดหลักสูตรไปแล้ว 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (หลักสูตรการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อมมหาดิน) และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี (หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการผังเมือง)

จากการสัมภาษณ์ประธานหลักสูตรด้านการผังเมืองในสถาบันการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านผังเมืองหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้ง 14 คน (ตาราง 1) ระหว่างวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2564 ถึง วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ.2564 สามารถสรุปผลการศึกษาดำเนินการวิจัยทั้ง 3 ข้อได้ดังนี้

ทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต

จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างโดยใช้คำถามปลายเปิดถึงทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตซึ่งสำเร็จการศึกษาออกไปประกอบวิชาชีพด้านการผังเมือง สามารถสรุปทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตด้านการผังเมืองได้ดังต่อไปนี้

1) **ทักษะการประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ** บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีการประยุกต์องค์ความรู้การปรับตัว แก้ไขปัญหา และมีความยืดหยุ่นที่จะทำงานด้านการผังเมืองเป็นงานจับต้องได้ไม่เพียงแต่อยู่ในตำรา

2) **ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ** บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีความกระตือรือร้นในการค้นคว้าข้อมูลและองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาตนเอง มีการรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ และจัดระเบียบ บูรณาการข้อมูลร่วมกันด้วยความสมดุล

3) **ทักษะทางวิชาการ และทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง** บุคลากรด้านการผังเมืองต้องเน้นการอ่านผลงานทางวิชาการเพื่อเพิ่มพูนความรู้ นำไปสู่การเขียนงานเชิงวิชาการได้อย่างมีคุณภาพ มีความคุ้นเคยของการใช้ภาษา การหาความรู้เพิ่มเติมจากบทความวิชาการที่ทันสมัย เรียนรู้ช่องว่างและสามารถนำมาปรับใช้ได้ นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับการทำงานจริงร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและระดับท้องถิ่น โดยจำเป็นต้องมีความรู้ว่าความเข้าใจว่าหากวางแผนไม่ดีจะส่งผลกระทบต่อชุมชน งานที่ทำส่งผลดีหรือผลเสียอย่างไรกับชุมชน

ตาราง 1 สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์ ที่มา: รวบรวมโดยผู้วิจัย

ลำดับ	ตำแหน่ง	หลักสูตรด้านการผังเมืองในสถาบันการศึกษา	สถาบัน
1	หัวหน้าภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง	- หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง - หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง - หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองดุซงกีบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังและออกแบบเมือง	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2	ประธานหลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต	หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
3	ประธานหลักสูตรสถาปัตยกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง /หัวหน้าภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
4	ประธานหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม	คณะสถาปัตยกรรม ศิลปะและ การออกแบบ สถาบันเทคโนโลยีพระจอม เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
5	หัวหน้าหลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง	หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
6	ประธานหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมืองและสภาพแวดล้อม	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ การออกแบบสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
7	อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรมผังเมือง	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล รัตนโกสินทร์
8	ประธานหลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต (หลักสูตรนานาชาติ)	- หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองบัณฑิต - หลักสูตรการออกแบบพัฒนาชุมชนเมืองมหาบัณฑิต	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ การผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
9	ประธานสาขาวิชาการผังเมือง	- หลักสูตรการผังเมืองบัณฑิต - หลักสูตรการผังเมืองมหาบัณฑิต	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และ การผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
10	รองคณบดีฝ่ายวิชาการ วิจัย และการต่างประเทศ	หลักสูตรเทคโนโลยีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเมืองและโครงสร้างพื้นฐาน	วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
11	ประธานหลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต	หลักสูตรการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
12	คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์	หลักสูตร ปรัชญาดุซงกีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยบูรณาการเพื่อการออกแบบสร้างสรรค์ การออกแบบสถาปัตยกรรม และวางแผนภาคและเมือง	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
13	ประธานหลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม	หลักสูตรสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ผังเมืองและ นฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
14	ประธานหลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง	หลักสูตรสาขาสถาปัตยกรรมผังเมือง	คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและ นฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

4) **ทักษะการเจรจาและการพูด** การเจรจาต่อรองระหว่างผู้มีส่วนได้เสียเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ยิ่งขึ้นกับสังคม ทำให้บุคลากรด้านการผังเมืองต้องพิจารณาว่าคนส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์อะไร โดยเฉพาะการทำงานกับท้องถิ่นและชุมชนเมือง นอกจากนี้ บุคลากรด้านการผังเมืองควรตัดสินใจ ต้องสามารถสื่อสารกับชุมชนและชาวบ้านได้ด้วยภาษาที่เข้าใจได้ง่าย

5) **ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน** เนื่องจากงานด้านการผังเมืองต้องติดต่อประสานงานและทำงานร่วมกับผู้อื่นจำนวนมาก การทำงานเป็นทีมและการประสานงานจึงเป็นทักษะที่สำคัญ เพราะการวางผังเมืองไม่สามารถดำเนินการได้โดยคนเดียว

6) **ทักษะการจัดการข้อมูล** บุคลากรด้านการผังเมืองในปัจจุบันต้องใส่ใจในการติดตามเทคโนโลยีดิจิทัล และต้องมีทักษะในการจัดการข้อมูล และควรสนับสนุนให้มีการแชร์ข้อมูลให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่มสามารถเรียกใช้งานข้อมูลได้ เพื่อเอื้อต่อการพัฒนาเมืองให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่การวางแผนบริการจัดการเมือง

7) **ทักษะทางด้านการคิด และทักษะการสื่อสารสาธารณะ** บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีกระบวนการของการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking Process) วิเคราะห์เมืองได้อย่างมีความน่าเชื่อถือและมีทฤษฎีประกอบ มีการคิดเชิงวิจารณ์ (Critical Thinking) มีความสามารถในการคิดอย่างถี่ถ้วน มีกระบวนการความคิดในเชิงวางแผนและมีเหตุผล มีกระบวนการคิดในเรื่องของสุนทรียศาสตร์ สามารถประยุกต์ใช้ภาษาทางด้านกราฟิกในการสื่อสาร สามารถสรุปย่อข้อมูลเพื่อนำเสนอให้มีความกระชับและชัดเจนได้

จากผลการสัมภาษณ์ข้างต้น สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมือง ประกอบด้วยทักษะที่เกี่ยวข้องกับการแสวงหาและการจัดการองค์ความรู้ กล่าวคือ ทักษะในข้อ 1 ถึงข้อ 3 และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในวิชาชีพ (Soft skills) กล่าวคือ ทักษะในข้อ 4 ถึงข้อ 7 ซึ่งทักษะทั้งสองกลุ่มนี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญทั้งสิ้น ซึ่งจำเป็นต้องเรียนรู้และฝึกฝนในระยะเวลาของหลักสูตร

นอกเหนือจากทักษะต่าง ๆ ข้างต้นแล้ว อีกคุณสมบัติหนึ่งที่พึงประสงค์ของบุคลากรด้านการผังเมือง ที่สรุปได้จากการสัมภาษณ์ คือ การมีจริยธรรมและคุณธรรม ซึ่งจะช่วยสร้างความเป็นธรรมในการพัฒนาโครงการ นำไปสู่ธรรมาภิบาลความโปร่งใส และลดการทุจริตคอร์รัปชัน

ปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้แบบประเมินปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต โดยพัฒนาจากแนวโน้มและทิศทางการเปลี่ยนแปลงปัจจัยในระดับสากล² และสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย³ โดยให้ผู้สัมภาษณ์ประเมินระดับปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนการสอน ซึ่งอาจจะเป็นความท้าทายหรือโอกาสที่อาจจะเข้ามามีส่วนขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตแบ่งเป็น 5 ระดับ แบบ likert scale⁴ จากนั้นเอามาหาค่าเฉลี่ยเพื่อสรุปผลว่าปัจจัยใดมีผลกระทบมากหรือน้อย โดยสามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

ระดับปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต แบ่งพิจารณาเป็น ปัจจัยในระดับสากล และสถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทย (ตาราง 2) โดยปัจจัยในระดับสากล แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ สังคม เทคโนโลยี สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และการเมือง ซึ่งปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุด ได้แก่ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และพื้นที่สาธารณะ (ด้านการเมือง) วิถีชีวิตดิจิทัล และ

² Cities Alive : 100 issues shaping future cities, Arup University.

³ ยุทธศาสตร์ชาติ ระยะ 20 ปี

⁴ Likert scale คือการใช้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกแสดงความเห็นจากระดับความพึงพอใจด้วย 5 ระดับใช้เกณฑ์การแปลความหมายดังนี้ 1.00 – 1.80 มีผลน้อยที่สุด 1.81 – 2.60 มีผลน้อย 2.61 – 3.40 มีผลปานกลาง 3.41 – 4.20 มีผลมาก และ 4.21 – 5.00 มีผลมากที่สุด

วิถีแห่งความยั่งยืน (ด้านสังคม) โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว และการบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติ (ด้านสิ่งแวดล้อม) และการรับมือและฟื้นตัวของเมือง (ด้านเศรษฐกิจ) ตามลำดับ

สำหรับสถานการณ์หรือแนวโน้มที่สำคัญในประเทศไทย ที่เป็นปัจจัยที่มีความโดดเด่นและมีผลต่อการเปลี่ยนแปลง การเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุด ได้แก่ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ตามลำดับ

ตาราง 2 ตารางแสดงปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต ที่มา: ผู้วิจัย

สถานการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงระดับสากล					
1. สังคม (Social)		2. เทคโนโลยี (Technological)			
การเพิ่มจำนวนประชากร (Population growth)	3.79	มีผลมาก	ระบบอัตโนมัติ (Automation)	3.50	มีผลมาก
การย้ายถิ่นฐานสู่เมือง (Urban migration)	3.79	มีผลมาก	อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (Internet of things)	4.07	มีผลมาก
การทำงานโดยไม่มีติดสถานที่ (Mobile working)	4.07	มีผลมาก	ระบบตรวจจับและข้อมูล (Sensors and data)	3.43	มีผลมาก
ความเหลื่อมล้ำ (Inequality)	3.86	มีผลมาก	โครงสร้างพื้นฐานอัจฉริยะ (Smart infrastructure)	3.93	มีผลมาก
สาธารณสุข (Public health)	3.57	มีผลมาก	ระบบขนส่งอัจฉริยะ (Intelligent transport systems)	4.00	มีผลมาก
วิถีชีวิตดิจิทัล (Digital lifestyle)	4.29	มีผลมากที่สุด	การเชื่อมต่อข้อมูล (Data connectivity)	3.86	มีผลมาก
ชนชั้นกลางทั่วโลก (Global middle class)	3.14	มีผลน้อย	การบูรณาการของระบบเทคโนโลยี (System integration)	4.07	มีผลมาก
สุขภาพ (Wellbeing)	4.14	มีผลมาก	อาคารอัจฉริยะ (Intelligent buildings)	3.43	มีผลมาก
วิถีแห่งความยั่งยืน (Sustainable behaviours)	4.43	มีผลมากที่สุด	ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber security)	3.29	มีผลน้อย
การอยู่อาศัย (Housing)	3.93	มีผลมาก			
3. สิ่งแวดล้อม (Environmental)		4. เศรษฐกิจ (Economic)			
คุณภาพอากาศ (Air quality)	4.07	มีผลมาก	โครงสร้างพื้นฐานเสื่อมคุณภาพ (Aging infrastructure)	3.79	มีผลมาก
มลพิษด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental pollution)	4.14	มีผลมาก	การรับมือและฟื้นตัวของเมือง (City resilience)	4.21	มีผลมากที่สุด
โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว (Green infrastructure)	4.29	มีผลมากที่สุด	ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล (Digital economy)	3.86	มีผลมาก
การลดปริมาณของเสีย (Waste minimisation)	3.79	มีผลมาก	เศรษฐกิจแบบแบ่งปัน (Sharing economy)	3.64	มีผลมาก
ความมั่นคงทางอาหาร (Food security)	3.79	มีผลมาก	ระบบลอจิสติกส์เมือง (Urban logistics)	3.86	มีผลมาก
เกาะความร้อนในเมือง (Heat stresses)	3.86	มีผลมาก	การเติบโตของเศรษฐกิจ (Economic growth)	3.86	มีผลมาก
การกระจายตัวของเมือง (Urban sprawl)	3.86	มีผลมาก			
การบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติ (Emerging Disease)	4.29	มีผลมากที่สุด	สถานการณ์/นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย		
5. การเมือง (Political)			การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม	4.43	มีผลมากที่สุด
การเมืองระดับโลก (Global politics)	3.14	มีผลน้อย	การเพิ่มผลิตภาพการผลิตและพัฒนานวัตกรรม	3.93	มีผลมาก
สภาวะผู้นำ (Leadership)	3.64	มีผลมาก	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	4.29	มีผลมากที่สุด
ความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชน (Public-Private partnerships)	3.71	มีผลมาก	การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ	4.50	มีผลมากที่สุด
จิตสำนึกส่วนรวม (Collective consciousness)	4.07	มีผลมาก	การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม	4.21	มีผลมากที่สุด
มติมหาชน (Public opinion)	3.64	มีผลมาก	การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย	4.36	มีผลมากที่สุด
การอุดหนุนจากรัฐ (Subsidies)	4.14	มีผลมาก	การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	4.36	มีผลมากที่สุด
การกระจายอำนาจผู้ท้องถิ่น (Devolution)	4.57	มีผลมากที่สุด	การบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	4.29	มีผลมากที่สุด
พื้นที่สาธารณะ (Public space)	4.43	มีผลมากที่สุด	การพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ	4.29	มีผลมากที่สุด

ในด้านสังคม ประเด็นวิถีชีวิตดิจิทัล และวิถีแห่งความยั่งยืน ถูกระบุให้เป็นปัจจัยสำคัญในระดับสากล และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ และการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ถูกระบุให้

เป็นสถานการณ์/นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย ซึ่งแสดงให้เห็นความจำเป็นที่ต้องเตรียมความพร้อมในการผลิตนักผังเมืองที่สามารถตอบโจทย์ทางสังคมเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นแล้วหรือกำลังจะเกิดขึ้นในเมืองในประเทศไทย เช่น สังคมผู้สูงอายุ สังคมแห่งความเหลื่อมล้ำ และต้องมีวิสัยทัศน์ที่ไกลไปในอนาคตเพื่อทำงานในสภาพสังคมหรือค่านิยมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การเข้าสู่สังคมดิจิทัล หรือสังคมบนค่านิยมของความยั่งยืน เป็นต้น

ในด้านเทคโนโลยี ทั้งหมดถูกระบุให้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนการสอนในระดับมาก ไม่มีประเด็นสำคัญที่โดดเด่น แต่ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า ด้านเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือที่เชื่อมโยงกับปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น ระบบเศรษฐกิจดิจิทัล วิถีชีวิตดิจิทัล ล้วนมีความเชื่อมโยงกับการใช้เทคโนโลยีทั้งสิ้น จึงเป็นความท้าทายของนักผังเมืองในการนำเทคโนโลยีอนาคตมาเป็นเครื่องมือในการช่วยพัฒนาเมือง การแลกเปลี่ยนข้อมูล เชื่อมต่อองค์ความรู้กับสถาบัน องค์กร และชุมชน เปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียนการสอนโดยใช้สื่อทางช่องทางออนไลน์ ทั้งบุคลากรและนักศึกษาต้องมีความตระหนักเรียนรู้ในเทคโนโลยีสมัยใหม่ รวมทั้งการติดตามข่าวสารเปลี่ยนแปลงของโลกทำตัวเองให้ทันสมัยสู่การเปลี่ยนแปลง

ในด้านเศรษฐกิจ การรับมือและฟื้นตัวของเมือง ถูกระบุให้เป็นปัจจัยสำคัญในระดับสากล บุคลากรด้านการผังเมืองต้องสามารถทำงานเพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและวิกฤติ ซึ่งในการออกแบบนั้นต้องสัมพันธ์กับบริบทของสังคมและบริบทเฉพาะของพื้นที่ ส่วนหนึ่งอาจเป็นทั้งการเข้าใจรักษาระบบนิเวศและพื้นที่ทางธรรมชาติเดิม ผสมผสานเข้ากับงานออกแบบความรู้ และนวัตกรรมร่วมสมัย ด้วยความสามารถของบุคคล ชุมชน องค์กร ธุรกิจหรือระบบภายในเมืองที่จะอยู่รอด อันนำไปสู่การเป็นเมืองและวิถีชีวิตที่มีความยืดหยุ่น (CITY CRACKER, 2020) ซึ่งเป็นพื้นฐานของการมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

ในด้านสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานสีเขียว และการบริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติ การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ถูกระบุให้เป็นปัจจัยสำคัญในระดับสากล และการบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย และการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ถูกระบุให้เป็นสถานการณ์/นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย สอดคล้องกันทั่วโลกที่เล็งเห็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมสร้างกรอบความร่วมมือถ่ายทอดไปสู่ แผนพัฒนาแห่งชาติ ยุทธชาติ กระทรวง กรม และมหาวิทยาลัย นำมาสู่การผลิตนักผังเมืองที่สามารถลดระดับความรุนแรงและสามารถแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีเสถียรภาพและยั่งยืน

ในด้านการเมือง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และพื้นที่สาธารณะ ถูกระบุให้เป็นปัจจัยสำคัญในระดับสากล และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ถูกระบุให้เป็นสถานการณ์/นโยบายที่สำคัญในประเทศไทย การพัฒนาทางด้านการผังเมืองที่ยังคงอยู่กับควบคุมดูแลโดยรัฐบาล การกระจายอำนาจควรให้อำนาจท้องถิ่นในการบริหารจัดการตนเอง อำนาจการวางแผนเมืองควรถูกกระจายออกไปให้ทุกคนได้ลงมือทำและร่วมกันประเมิน ท้ายที่สุดเมืองจะเป็นของทุกคน มีการกระจายอำนาจสู่ชุมชน นักผังเมืองควรส่งเสริมและเข้าใจการกระจายอำนาจควรให้อำนาจท้องถิ่นในการบริหารจัดการตนเอง ทั้งนี้ งานด้านการผังเมือง มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐเป็นอย่างมาก เนื่องจาก ภาครัฐเป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนเมืองในมิติต่าง ๆ เช่น การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ การบริหารจัดการและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม การบริหารจัดการน้ำและป้องกันอุทกภัย รวมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม ดังนั้นปัจจัยด้านการเมืองโดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่น จึงเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการเรียนการสอนเป็นอย่างมาก

จากข้อเท็จจริงที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างข้างต้น พบว่า สถานการณ์หรือนโยบายที่สำคัญในประเทศไทยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคตในระดับมากที่สุดมีอยู่หลากหลายประเด็น โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมิติทางสังคมที่มีผลต่อภาพการพัฒนาของประเทศ ได้แก่ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุ และการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรมในสังคม นอกจากนี้ก็มีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอีกจำนวนหนึ่ง และยังมีประเด็นด้านการพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐเพิ่มเติมเข้ามาด้วย ในขณะที่ปัจจัยในระดับสากลส่วนใหญ่ที่ได้คะแนนในระดับมากที่สุด เป็นกลุ่มของประเด็นในมิติสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันในหลายด้าน ได้แก่ การรับมือและฟื้นตัวของเมือง การเพิ่มพื้นที่สาธารณะ และโครงสร้างพื้นฐานสีเขียว ซึ่งชี้ให้เห็นความสำคัญของการ

บริหารจัดการเมืองเพื่อป้องกันภัยพิบัติและการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งนำไปสู่วิถีแห่งความยั่งยืนที่เป็นเป้าหมายสูงสุด

นอกเหนือจากปัจจัยด้านสังคมและด้านสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ของปัจจัยที่มีผลต่อทิศทางการเรียนการสอน การสอนที่อภิปรายไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีปัจจัยที่ได้คะแนนสูงอื่น ๆ เช่น วิถีชีวิตดิจิทัล ซึ่งถูกจำแนกเป็นปัจจัยด้านสังคม แต่มีความเกี่ยวข้องกับการผังเมืองทั้งในมิติของขับเคลื่อนเมืองด้วยเทคโนโลยี และการเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ชีวิตของเมืองในอนาคต และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นซึ่งเป็นปัจจัยด้านการเมือง ที่น่าจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นวงกว้าง จากเดิมที่ความเจริญและการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานกระจุกตัวในพื้นที่ภาคมหานครเพียงอย่างเดียว ก็จะกระจายสู่เมืองในภูมิภาคมากขึ้น รวมถึงอาจเชื่อมโยงไปถึงการจัดการตนเองของแต่ละท้องถิ่นต่อไป จึงนับได้ว่าทั้งสองปัจจัยเป็นบริบทในระดับสากลที่มีผลมากต่อประเทศไทย ในด้านการเรียนการสอนที่ต้องผลิตบุคลากรเพื่อให้สามารถตอบโจทย์ของสังคมไทยในอนาคต

การปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต

จากการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง โดยใช้คำถามปลายเปิดถามถึงการปรับตัวของหลักสูตรเพื่อการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต สามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ที่พบได้ดังต่อไปนี้

1) **การปรับการเรียนการสอนให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning)** โดยปรับให้เรื่องผังเมืองให้เป็นศาสตร์ที่เป็นสากลของประชากรโลก มีการบูรณาการความรู้และแบ่งปันข้อมูลอย่างไร้พรมแดน (Knowledge Sharing Platform) ให้ผู้ศึกษาสามารถใช้ข้อมูลอย่างอิสระเพื่อผลิตหรือสร้างประโยชน์ เปิดให้โอกาสประชาชนทั่วไปและสาขาวิชาอื่นที่สนใจ การเรียนรู้เรื่องเมือง ได้เข้าใจผลิตภัณฑ์ของเมือง ร่วมผลิตนโยบายการวางผัง เครื่องมือ และสร้างแรงบันดาลใจใหม่ ๆ

2) **การยึดมั่นในหลักการของการผังเมือง** หลักการของการผังเมืองเบื้องต้นตั้งแต่ในอดีตมา ต้องการสร้างความน่าอยู่ สร้างสภาวะทางสังคมและเศรษฐกิจให้อีกต่อคนในพื้นที่เมือง จึงต้องยึดหลักเกณฑ์นี้ให้ชัดเจนเพื่อให้ตอบเป้าหมายเชิงวิชาการ ที่ต้องการให้เกิดความเข้าใจของสังคม ให้เห็นภาพเศรษฐกิจของโลกที่เชื่อมโยงสู่ท้องถิ่นและชุมชน ต้องทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์แยกแยะปัญหาได้อย่างลึกซึ้งและเหมาะสม

3) **การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญ** ในการวางผังและออกแบบเมือง มีประเด็นในการของการพัฒนาที่ยั่งยืนหลายประการ เช่น พลังงานที่ต้องการมีการจัดการให้เกิดคุณภาพสูงสุด สิ่งแวดล้อมที่ต้องการส่งเสริมและรักษาเพื่อคนรุ่นหลัง คุณภาพชีวิตซึ่งหมายถึงการออกแบบเพื่อคนทั้งมวล (Universal Design) และการส่งเสริมสุขภาวะของคนเมือง

4) **การเตรียมความพร้อมเพื่อการปรับเนื้อหาบนความไม่แน่นอน** การเรียนการสอนด้านการผังเมืองต้องคำนึงถึงเรื่องพื้นฐานที่ต้องเรียนรู้ ได้แก่ ความต้องการและพฤติกรรมมนุษย์ในอนาคต การตั้งถิ่นฐาน รูปแบบคมนาคมขนส่ง และผลกระทบของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งโลกในปัจจุบันมีพลวัตในการเปลี่ยนแปลงสูง ทำให้ต้องมีเตรียมความพร้อมสำหรับการปรับปรุงเนื้อหาให้ตอบรับกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอยู่เสมอ

5) **การปรับหลักสูตรให้ตอบเจตจำนงที่ต้องการของตลาดวิชาชีพมากขึ้น** มี 2 แนวทาง ได้แก่ (1) เพิ่มเต็มรายวิชา หรือเน้นวิชาที่สนับสนุนให้สามารถทำงาน มีปฏิสัมพันธ์กับความเข้าใจของการทำงาน (2) เน้นประสบการณ์ที่ผสมผสานกับการทำงานเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะได้จริง นอกจากนี้ควรเพิ่มบทบาทอย่างอื่นของหลักสูตร นอกเหนือการสอนและการวิจัย เน้นให้อาจารย์พูดคุยกับนักศึกษามากขึ้น ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะทางผังเมืองคิดค้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ฐาน

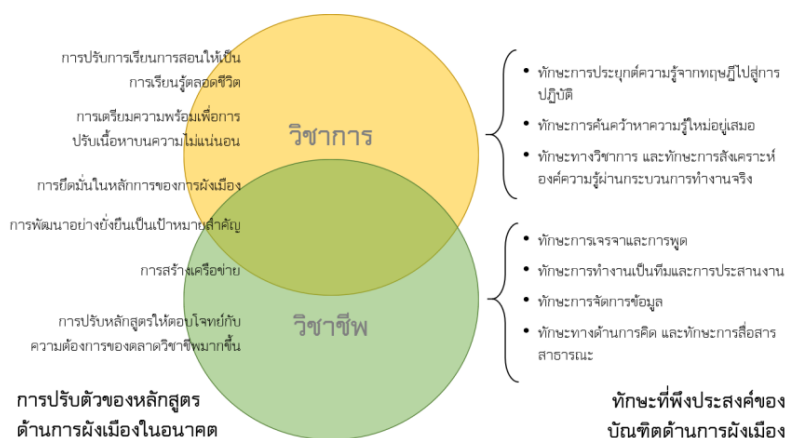
6) **การสร้างเครือข่าย** การสร้างพันธมิตร และเครือข่ายเชื่อมโยงระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับนานาชาติ การส่งเสริมให้นักศึกษาแลกเปลี่ยนเพื่อให้หลักสูตรเป็นประตูสู่โลกกว้างเพื่อแชร์ข้อมูลสู่ระดับนานาชาติ การเปิดกว้างทางความคิด ความหลากหลายในการผสมผสานเทคนิควิธี นวัตกรรมในกระบวนการ ซึ่งนำไปสู่นวัตกรรมด้านเมืองซึ่งอาจเป็นผลลัพธ์หรือเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการออกแบบและวางผังเมือง

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกดังกล่าวสามารถสรุปเนื้อหาได้เป็นสองส่วนใหญ่ คือ 1) ประเด็นในเชิงวิชาการ ซึ่งมีทั้งการปรับปรุงในส่วนเนื้อหาของบทเรียน ที่ยังคงต้องยึดมั่นหลักการของการผังเมืองและมองการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็น

เป้าหมายสำคัญ แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องให้ตอบรับการเปลี่ยนแปลงที่มีพลวัตมากขึ้น และการปรับปรุงในส่วนของวิธีการเรียนการสอนที่ น่าจะเปลี่ยนไปในทิศทางของการเรียนรู้ตลอดชีพ และเปิดกว้างต่อบุคคลทั่วไปมากขึ้น โดยในอนาคตการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยอาจเปลี่ยนเป็นการเก็บหน่วยกิตที่เลือกเวลาเรียนได้ เรียนที่ไหนก็ได้ตามความต้องการแล้วได้ใบรับรอง แล้วสะสมหน่วยกิตให้ครบแล้วค่อยออกเป็นใบปริญญาในอนาคต และ 2) ประเด็นในเชิงวิชาชีพซึ่งการเรียนการสอนด้านการผังเมืองนี้เชื่อมโยงกับการประกอบวิชาชีพโดยตรง โดยจำเป็นต้องทำให้ผู้เรียนมีองค์ความรู้และทักษะเพียงพอสำหรับการเข้าสูตลาดวิชาชีพ รวมถึงต้องมีการสร้างเครือข่ายที่สามารถพัฒนาไปสู่ความร่วมมือและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อศาสตร์และวงการวิชาชีพได้ต่อไป

อภิปรายผลการศึกษา

หากพิจารณาผลการศึกษาในส่วนของการปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคตร่วมกับทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต จะพบว่า ทักษะที่จำเป็นสำหรับบุคลากรด้านการผังเมืองมีด้วยกันสองส่วนคือ 1) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ ซึ่งได้แก่ ทักษะการประยุกต์ความรู้จากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ ทักษะการค้นคว้าหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ ทักษะทางวิชาการและทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงานจริง และ 2) ทักษะที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ ซึ่งได้แก่ ทักษะการเจรจาและการพูด ทักษะการทำงานเป็นทีมและการประสานงาน ทักษะการจัดการข้อมูล ทักษะทางด้านการคิด และทักษะการสื่อสารสาธารณะ ซึ่งการฝึกฝนทักษะทั้งสองส่วนไม่ในสถาบันการศึกษาด้านการผังเมือง ต้องมีการดำเนินการควบคู่ไปด้วยกัน โดยการปรับตัวของหลักสูตรที่ได้สรุปเป็นประเด็นต่าง ๆ ตามข้างต้นนั้น บางประเด็นก็จะเน้นหนักไปทางวิชาการ บางประเด็นก็จะเน้นหนักไปทางวิชาชีพ แต่โดยภาพรวมจะเป็นการตอบใจทั้งสองด้าน เพื่อให้สามารถผลิตบุคลากรที่รอบรู้และมีทักษะเชิงวิชาชีพ (Soft Skills) ที่เพียงพอในการเข้าสู่ตลาดวิชาชีพ ทั้งนี้ การปรับให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังเป็นโอกาสสำคัญที่ทำให้ผู้ประกอบการวิชาชีพที่จบการศึกษาไปแล้วยังสามารถเพิ่มพูนองค์ความรู้และทักษะเพิ่มเติม ในสถานการณ์ที่การเปลี่ยนแปลงของโลกเป็นพลวัตมากขึ้นด้วย (ภาพ 1)

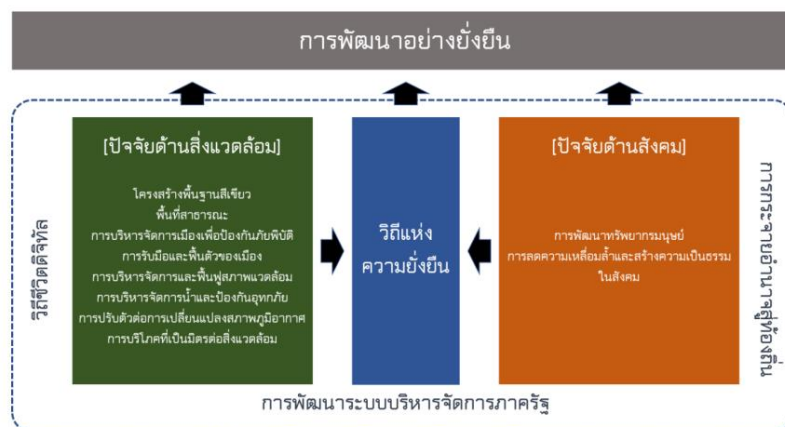
ภาพ 1 ความสัมพันธ์ของทักษะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตและการปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต

(ที่มา: ผู้วิจัย, 2564)

ในขณะที่เมื่อพิจารณาปัจจัยขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนผังเมืองในอนาคต จะพบว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนน่าจะเป็นเป้าหมายหลักของการผังเมืองในปัจจุบันต่อไปอีกระยะหนึ่ง โดยสำหรับบริบทการเรียนการสอนของประเทศไทยนั้น พบว่าปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม และปัจจัยด้านสังคมจำนวนมากจะเป็นประเด็นที่กระทบทิศทางของเนื้อหาการเรียนการสอน เนื่องจากจะส่งผลต่อวิถีแห่งความยั่งยืน ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับเป้าหมายหลัก กล่าวคือ การพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

นอกเหนือจากปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมและด้านสังคมแล้ว ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นบริบทแวดล้อมที่จะเปลี่ยนการเรียนการสอนทั้งในมิติของวิชาการและการส่งเสริมทักษะทางวิชาชีพ ได้แก่ วิถีชีวิตดิจิทัล ซึ่งจะทำให้การจัดเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผังเมืองที่ขอบเขตที่กว้างขวางขึ้นและหลากหลายขึ้น มีความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูล มีการเชื่อมโยงข้อมูลแบบสหสาขา และการแลกเปลี่ยนข้อมูลแบบ Big Data สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ดีและรวดเร็วยิ่งขึ้น ทำให้การเรียนการสอนต้องปรับให้กว้างขึ้นเพื่อให้มีความเข้าใจและมีทักษะในการจัดการเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่กำลังเข้ามามีบทบาทกับการประกอบวิชาชีพ นอกจากนี้ วิถีชีวิตดิจิทัลยังเอื้อให้การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นจริงได้ง่ายขึ้นอีกด้วย เพราะจะทำให้เข้าถึงทางด้านเวลาและสถานที่หมดไป

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญอย่างมาก กล่าวคือ การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐ และการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งน่าจะส่งผลต่อการประกอบวิชาชีพของบุคลากรด้านการผังเมืองค่อนข้างมากในอนาคต เนื่องจากงานด้านการผังเมืองภาครัฐมีบทบาทอยู่มากในการขับเคลื่อนประเด็นต่าง ๆ ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ดังนั้น ปัจจัยทั้งสองจึงมีผลต่อการประกอบวิชาชีพด้านการผังเมืองทั้งในมิติของรูปแบบการปฏิบัติงาน พื้นที่ และปริมาณงาน การเรียนการสอนจึงต้องปรับตามปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวให้ทันเพื่อให้สามารถตอบโจทย์ของสังคมไทยในอนาคต รวมถึงต้องมีการปลูกฝังหลักการที่ถูกต้องแก่ผู้เรียนให้เกิดเพื่อประโยชน์สูงสุดและทำให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมด้วย

ภาพ 2 ความสัมพันธ์ของปัจจัยขับเคลื่อนต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการปรับตัวของหลักสูตรด้านการผังเมืองในอนาคต (ที่มา: ผู้วิจัย, 2564)

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

กล่าวโดยสรุป คือวิชาชีพด้านการผังเมือง เป็นวิชาชีพที่ข้องเกี่ยวกับหลายภาคส่วนของสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บุคลากรด้านการผังเมืองต้องมีความรู้ที่ครอบคลุมและทักษะในเชิงวิชาชีพที่หลากหลาย โดยในส่วนขององค์ความรู้ ต้องการความรู้ที่เป็นองค์รวม รู้ออบ สามารถเชื่อมโยงประเด็นในมิติต่าง ๆ เช่น สังคม เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมือง ฯลฯ

สาระศาสตร์ ฉบับที่ 4/2564 - 787

เข้าด้วยกันได้ โดยมีเป้าหมายสำคัญร่วมกันอยู่ที่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องการองค์ความรู้แบบรู้จักในประเด็นสำคัญต่าง ๆ เช่น การจัดการภัยพิบัติ การรับมือและฟื้นตัวของเมือง ฯลฯ ไปพร้อม ๆ กันด้วย เนื่องจากต้องใช้ความรู้เฉพาะทางในสร้างผลลัพธ์ที่เป็นการวางแผนและออกแบบกายภาพที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคม ในส่วนของทักษะเชิงวิชาชีพก็ต้องการทักษะที่หลากหลายเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นการเจรจา การพูด การทำงานเป็นทีม การประสานงาน และการสื่อสารสาธารณะ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอยู่แล้วในการประกอบวิชาชีพที่ทราบกันอยู่ในปัจจุบัน แต่ในอนาคตบุคลากรด้านการผังเมืองยังจำเป็นต้องมีทักษะการสังเคราะห์องค์ความรู้ผ่านกระบวนการทำงาน และการค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ภายใต้ทัศนคติที่เปิดกว้างพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เนื่องจากเมืองมีการปรับเปลี่ยนแบบเป็นพลวัตอยู่ตลอดเวลา

เมื่อพิจารณาปัจจัยขับเคลื่อนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนด้านการผังเมืองในอนาคต จะพบว่า นอกจากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของคนแล้ว ยังมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี ได้แก่ วิถีชีวิตดิจิทัล ที่กล่าวถึงการใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลทั้งในส่วนของเนื้อหาของการเรียนการสอนที่ต้องปรับเปลี่ยนเพื่อฝึกให้บุคลากรด้านการผังเมืองสามารถใช้งานเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยังเป็นปัจจัยที่เปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนให้เป็นแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้เร็วขึ้น และได้ประโยชน์เป็นวงกว้างกว่าเดิมที่มักจำกัดไว้เพียงแต่ผู้ศึกษาที่อยู่ภายในมหาวิทยาลัย จึงเป็นที่น่าสนใจว่า ดิจิทัลจะมีบทบาทมากขึ้นในอนาคตในการกำกับการใช้ชีวิตของผู้คนในรูปแบบต่าง ๆ ที่แตกต่างจากในปัจจุบันอย่างไรบ้าง และงานในด้านการผังเมืองจะต้องมีการปรับเปลี่ยนไปเช่นไรในอนาคต

ในขณะที่ภายใต้บริบทของประเทศไทยนั้น การพัฒนาระบบบริหารจัดการภาครัฐและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ก็เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบบต่อการเรียนการสอนมากอีกประการหนึ่ง เนื่องจากวิชาชีพด้านการผังเมืองมีส่วนที่อิงกับอำนาจรัฐ และรัฐต้องเป็นภาคส่วนหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการสร้างเครือข่ายของหลักสูตรกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องก็เป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการปรับตัวของหลักสูตร โดยการทำงานร่วมกัน นอกจากจะทำให้ผู้เรียนรู้เกิดความเข้าใจในกระบวนการคิด กระบวนการทำงานแล้ว ยังสามารถฝึกฝนทักษะที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพของผู้ศึกษาได้อีกด้วย และการกระจายอำนาจ หากเกิดขึ้นจริงยังเปิดโอกาสให้เกิดงานจำนวนมากซึ่งต้องการผู้ประกอบวิชาชีพเข้าไปทำงานในระดับท้องถิ่นได้อีก

การปรับทิศทางของการเรียนการสอนด้านการผังเมืองให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงเป็นเรื่องสำคัญ เนื่องจากเนื้อหาและประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาอย่างเป็นพลวัต จึงควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทัศนคติในการค้นหาคำรู้ใหม่และเปิดกว้าง ซึ่งจะทำให้บุคลากรด้านการผังเมืองสามารถเพิ่มพูนความรู้ได้ตามต้องการ ในขณะที่เดียวกันการเรียนการสอนที่แต่เดิมจำกัดอยู่ในสถาบันการศึกษา ก็จะได้รับเปิดกว้างสู่สังคมเพื่อสร้างความเข้าใจต่อศาสตร์ของการผังเมืองให้แพร่หลายยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ด้วยข้อจำกัดของการวิจัยในครั้งนี้ จึงเป็นเพียงการรวบรวมความเห็นของผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเท่านั้น หากต้องการดำเนินการให้การวิเคราะห์ครบถ้วน สมบูรณ์ และรอบด้านมากยิ่งขึ้น จำเป็นต้องมีรวบรวมความคิดเห็นจากผู้ใช้งานบัณฑิต และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมการผังเมือง. (2545). *การผังเมืองในสมัยรัชกาลที่ 9*. กรุงเทพฯ: กรมการผังเมือง.
- ขนิษฐา เทียบจรรย์วัฒน์. (2553). *การศึกษาแนวทางการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะใหม่*. สืบค้นเมื่อ 8 เมษายน 2564, จาก http://www.thapra.lib.su.ac.th/objects/thesis/fulltext/thapra/Kanittha_Tiebjariyawat/fulltext.pdf
- CITY CRACKER. (2563). *URBAN RESILIENCE เมืองยืดหยุ่นคืออะไร ทำไมเมืองถึงต้องยืดหยุ่น*. สืบค้นเมื่อ 10 มีนาคม 2564, จาก <https://citycracker.co/city-environment/what-is-urban-resilience/>
- ฉวีวรรณ เต็นไพบุลย์. (2554). *การวางแผนเมืองกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยร่วมสมัย* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นพรัตน์ ตาปนันท. (2560). *การผังเมืองของประเทศไทย: ปัญหาและการแก้ไข*. สืบค้นเมื่อ 13 เมษายน 2564, จาก <https://www.tuda.or.th/index.php/2018/08/02/000005/>
- บุรินทร์ รุจจนพันธุ์. (2555). *เกณฑ์การแปลความหมาย*. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2564, จาก <https://www.thaiail.com/blog/burin/4967/>
- ปานปั่น ร่องหนาม. (2558). *วิวัฒนาการการผังเมืองของประเทศไทย*. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2564, จาก <https://www.tci-thaijo.org/index.php/NAJUA/article/view/44791>
- มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. กองแผนนโยบายและแผน. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี พ.ศ. 2561-2580*. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2564, จาก shorturl.asia/sBnmu
- Arup University. (2021). *Cities alive: 100 issues shaping future cities*. Retrieved 2021, March 9, from <https://www.arup.com/perspectives/publications/research/section/cities-alive-100-issues-shaping-future-cities>
- QS TOP UNIVERSITY. (2021). *University and program search*. Retrieved 2021, March 18, from [https://www.topuniversities.com/universities/thailand/bachelors/urban-planning?study_level=\[2,3,5\]&subjects=\[510\]](https://www.topuniversities.com/universities/thailand/bachelors/urban-planning?study_level=[2,3,5]&subjects=[510])

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	เกวลี น้อยสันโดศ
วัน เดือน ปี เกิด	27 ตุลาคม 2537
สถานที่เกิด	กระบี่
วุฒิการศึกษา	ปริญญาตรีการผังเมืองบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	กรุงเทพมหานคร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY